Kuram / Medya Eleştirisi

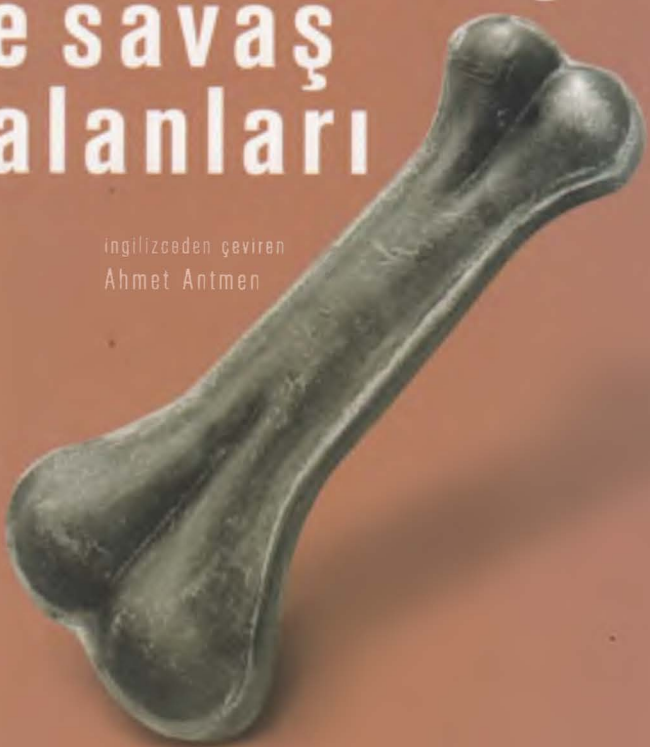
Hazırlayan

Lenora Foerstel

gerçekler nasıl karartılıyor? medya ve savaş yalanları

İngilizceden çeviren

Ahmet Antmen

Yordam Kit

Eserin orijinal adı:

War, Lies & Videotape:

How media monopoly stifles truth?

(International Action Center, New York, 2000)

Yordam Kitap: 26 • Medya ve Savaş Yalanları • Lenora Foerstel • ISBN-978-9944-122-16-0
Kitap Editörleri: Mustafa Topal - Sakine Erdoğan
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Ağustos 2007 • *Yayın Yönetmeni*: Hayri Erdoğan
© Leonora Foerstel – International Action Center, 2000
© Yordam Kitap, 2007

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com
E: info@yordamkitap.com

Baskı: Ayhan Matbaası
Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi
5. Cadde No: 47 Bağcılar-İstanbul
Tel: 0212 629 01 65

MEDYA VE SAVAŞ YALANLARI

Gerçekler Nasıl Karartılıyor?

Hazırlayan
Lenora Foerstel

İngilizceden Çeviren
Ahmet Antmen

medya
eleştirisi

MEDYA VE SAVAŞ YALANLARI

Gerçekler Nasıl Karartılıyor?

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ-*Lenora Foerstel* 9

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYADA SANSÜR VE HABER YÖNETİMİ 25

SANSÜR HİLELERİ - *Scott Armstrong* 27

MEDYANIN DIŞ POLİTİKA MANİPÜLÂSYONLARI - *Ramsey Clark* 36

MEDYA KAYTARIYOR - *Michael Parenti* 47

MEDYANIN MÜLKİYETİ VE DENETİMİ - *Peter Phillips* 58

İKİNCİ BÖLÜM

HABERLERİ SÜZGEÇTEN GEÇİRMEK:
MEDYA KARANLIĞINA GÖMÜLEN HİKAYELER 67

BAŞKAN ARİSTİDE'NİN KİŞİLİĞİNE SALDIRI - *Ben Dupuy* 69

KÜKREYEN FARE:
HALK MEDYASI KOZLARI ELE GEÇİRİYOR - *Laura Flanders* 82

MEDYA GÜCÜNÜN YUMUŞAK KARNI:
GÜVENİRLİĞİN YİTİRİLMESİ - *Sara Flounders* 91

DOĞU AVRUPA'DA SOSYALİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ
İŞÇİLERİ ÇÖKÜŞE SÜRÜKLÜYOR - *Brian Becker* 102

KARANLIĞA KİBRİT ÇAKMAK İÇİN - *Danny Schechter* 111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA VE BALKANLARDAKİ SAVAŞ 119

NATO: MEDYANIN ANLATMAYACAĞI BİR HİKAYE - *Michel Collon* 121

PULITZER ÖDÜLÜ VE HIRVAT PROPAGANDASI - *Thomas Deichmann* 138

YUGOSLAVYA'YA SİYAH BİR GÖZLÜKLE BAKMAK
MEDYANIN İDEOLOJİK TEKTİPLİĞİ - *Diana Johnstone* 152

YENİ AVRUPA YAPILANMASINDA
MEDYA VE SIRPLAR - *Zoran Petrovic-pirocanac* 168

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KÜLTÜR EMPERYALİZMİ: ÜÇÜNCÜ DÜNYA PERSPEKTİFİ ... 181

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE
İLETİŞİM ARAÇLARININ KİTLESİ - *Jean-Bertrand Aristide* 183

HİNDİSTAN'DA HALKIN BİLGİYE ERİŞİMİ - *Manik Mukherjee* 189

YENİ SÖMÜRGECİLİK VE
MEDYANIN KARANLIK ÇAĞI - *Nawal El Saadawi* 197

ULUSAL ÖLÇEKTE BİR SINIFSAL
BASKI ARACI OLARAK MEDYA - *Adel Samara* 205

BEŞİNCİ BÖLÜM
MEDYA TEKELİNE ULUSLARARASI ALTERNATİFLER 215

'BATI' HARİCİNDE
MEDYA ALTERNATİFLERİ VAR MI? - *Barbara Nimri Aziz* 217

ALTERNATİF RADYO –
İŞİTSEL YAYINCILIKTA MÜCADELE - *David Barsamain* 232

YAYINCILIK, ANAYASA VE DEMOKRASİ
- *Louis Hiken, Alan Kom, Allen Hopper, Peter Franck* 241

İNTERNETTE BİLGİ: BİR DEMOKRATİK ARACIN
AÇTIĞI OLANAKLAR - *Manse Jacobi* 248

PİYASA ÖZGÜR İFADE HAKKINI KORUYABİLİR Mİ?
- *Charles Levendosky* 256

GİRİŞ

Lenora Foerstel

1998'de, yüzün üzerinde uluslararası gazeteci ve eylemci Yunanistan'ın Atina şehrinde "Medyanın Karanlık Çağı" başlıklı konferans için bir araya geldi. Bu buluşma kuşatılmış dünya medyasını eleştirel bir gözle değerlendirecekti. Dünyanın dört bir yanından katılımcılar, haberleri ve dünya piyasasını kontrolleri altında tutmaya çalışan güçlü şirketlerin egemenliği altında yeni yeni palazlanan küresel medya sistemiyle ilgili derin kaygılarını dile getirdiler.

Medya ve onun hissedarları, Amerikan kamuoyunun buyurgan akıl hocaları gibi hareket ederek savaş ve barış konularında kamuoyunu yönlendirmekteler. Medya şirketleri birleşip merkezileştikçe bu entrikacı güç de gelişmekte. 1961'de CBS Haber'in başkan yardımcılarından Edward R. Murrow, kamuoyunu Vietnam Savaşı'nın haklılığına ikna çabalarında önemli bir araç olmuştu. O zamanlar NBC'nin sahibi RCA'ydı ve askeri antlaşmalar RCA'nın Princeton, New Jersey'deki laboratuvarları aracılığıyla yapılıyordu. 1986'da General Electric firması RCA'yı satın aldı ve NBC'nin de sahibi oldu. Bütçesinin büyük kısmını askeri araştırmalara ve silah üretimine ayırdı. Ardından da CBS, savunma konusunda bir başka aracı firma olan nükleer üretim işine de bulaşmış Westinghouse tarafından satın alındı.

Medya, üç beş sermaye devinin eline geçince, haberler eğlenceyle iç içe geçti ve geleneksel haber aktarım yöntemleri devre dışı kaldı. ABC'nin ve ABD'nin önde gelen kablolu haberleşme firmalarından biri olan Time Warner'ın halihazırdaki sahibi Disney/Cap Cities dünya eğlence sektörünün belkemiğini oluşturuyor. Eğlencenin değer yargılarından arınmış olduğu miti, sinema filmlerinin ve televizyonların içine sinmiş sınıfsal, ırksal, cinsel ve siyasi eğilimler incelendiğinde tuz buz olmaktadır. Her yerde cirit atan yabancı düşmanı eserler saldırgan şovenizmi ve militarizmi kamçılıyor. Medyanın savaş borazanlığı hükümetleri genellikle askeri maceralara sürüklüyor. 20 Eylül 1998 Pazar günü yayınlanan *New York Times*'ın başyazısı Clinton yönetimini Kosova'ya müdahale etmesi için ateşledi. "Şayet Amerikan diplomasisi diğer bütün NATO liderlerini etkin rol almaya ikna edemezse, Washington harekete geçmeye gönüllü olanlarla bir koalisyon oluşturmalıdır," diyordu başyazı. "Gerekirse Amerika tek başına harekete geçmelidir."

Büyük medya grupları, yurt dışındaki kamuoyu görüşünü belirlemek için çoğunlukla ABD hükümetiyle eşgüdümlü çalışıyor. ABD, başka ülkelerde yapılan seçimlerde ABD politikalarını destekleyecek politikacıların seçilmesini sağlamak için söz konusu ülkelerin vatandaşlarının inanç ve eylemlerini etkilemek amacıyla milyonlarca dolar harcıyor. 1997'de önceki Bosnalı Sırp Başkan Biljan Plavic'in "Batı Yanlısı" sesini yaymak isteyen ABD, Bosnalı Sırpların yaşadığı Pale bölgesindeki televizyon verici kulelerini gaspetmek için, buraya askeri birlik gönderdi. Böylece hava dalgalarını "Batı yanlısı" bir sese büründürmüş olacaktı, yani eski Bosna Sırp Cumhurbaşkanı Biljan Plavic'in sesine. Plavic Amerikan düşmanı olarak bilinen bir adaya kaşı yarışıyordu. Fakat ABD'nin büyük finansal desteğine rağmen seçimi kaybetti.

ABD'nin desteğiyle Rusya'nın soyguncu baronları, kitle iletişim araçlarını ele geçirmeye ve onları kontrol etmeye yarayan Amerikan modelini başarıyla uyguladılar. "Neredeyse önde gelen

bütün finansörler ve sermayedarlar habercilik işine atladı, çünkü bu sektör imparatorluklarını sürdürmeleri için olmazsa olmazdı. Birer milyoner olan Media-Most'un patronu Vladim Gusinsky ve Logvaz'ın patronu Boris Berezovsky, televizyona büyük yatırımlar yaptılar. Rusya'nın en büyük iki kanalını ve Moskova'da yayın yapan küçük bir günlük gazeteyi kontrollerine aldılar." (*Washington Post*, 19 Eylül 1998). Amerikan tipi Soyguncu Baronların ortaya çıkışı, haberler üzerinde paranın kontrolünü sürdüren Rus medyasının "Karanlık Çağı"nın başladığını haber veriyordu. Para, haberlerin belirleyicisi olacaktı artık. Bundan böyle, tıpkı Amerika'daki gibi gazeteler sokaktakilerin değil fildişi kulelerde yaşayanların görüşlerini yayınlayacaktı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde halkla ilişkiler şirketleri, kitle iletişim araçlarındaki propagandanın hazırlanıp yayılmasında önemli rol oynarlar. Aslında, 150.000 halkla ilişkiler uzmanına karşılık sadece 130.000 Amerikan haberci vardır. Halkla ilişkiler firmalarının medyaya sundukları, ön yargılar ve doğrulanmamış bilgiler olsa da, çok sayıda editör ve gazeteci bunları kullanır; çünkü bunlar kullanışlı ve etkilidir. Hill and Knowlton (H&K) ve Burson-Marsteller firmaları, ülkede en sık alıntı yapılan kaynakların hemen hemen üçte birini temsil ederler: Medyanın karşı koyamayacağı bir baştan çıkarma!

Kuveyt'in Irak tarafından işgalinden sonra; 1990 yılında, Hill and Knowlton, Kuveyt adına medyada ve Kongre'de lobi faaliyeti yürütmeyi hedefleyen bir cephe örgütü olarak "Özgür Kuveyt Yanlısı Vatandaşlar"ı oluşturdu. H&K ve onun cephe örgütü grup tarafından yaratılan propaganda, kısa sürede TV kanallarının başlıca haber kaynağına dönüştü. Özgür Kuveyt Yanlısı Vatandaşlar, Amerikan halkını ABD'nin Kuveyt'i korumak amacıyla Basra Körfezi'ne müdahalede bulunmasının bir gereklilik olduğuna ikna etmeye çalıştı. Savaşı pazarlamak çok güç bir uğraştı; çünkü bu, demokrasinin tüm biçimlerine düşman, gazetecileri sansürleyen ve yıldıran, ulusal çapta fiziksel zor gerektiren işlerde yabancıları kölelik koşullarında çalıştıran

ve kadınların elinden hem insani hem de medeni hakları alan o meşhur Kuveyt oligarşisini desteklemek anlamına geliyordu. H&K'nın etkili propagandası ABD'nin, Amerikan halkının milyarlarca dolar yitireceği ve Irak ulusunu mahvedecek bir savaşa girmesine yardımcı oldu.

Ruder Finn Küresel Halkla İlişkiler, H&K'ya göre daha az göze çarpan bir şirket; ancak uluslararası etkisi bu konumunun tam tersi. Bosnalı Müslümanlar ve Hırvat hükümeti tarafından onların öykülerini tüm dünyaya anlatmak üzere kiralandı. Her ikisi de bu şirkete ayda otuzar bin dolar ödüyor. Tıpkı H&K gibi onlar da ABD'yi bu kez de Balkanlar'da savaşa sürüklemek için öyküleri çarpıtarak aktarıyor.

Yayınlanan haberlerde Müslüman kadınların büyük kısmının Sırpların tecavüzüne uğradığı söyleniyor, 1992'nin sonlarında tecavüze uğrayan kadın sayısı 50.000 olarak telaffuz ediliyordu. Bosnalı liderlerlerin uydurdukları mantık dışı 50.000 rakamını doğrulatmak için hiçbir çaba göstermeyen Ruder Finn, bu "haberi" Birleşik Devletler'e ve Avrupa'ya ulaştırdı. Ruder Finn bu olanak dışı rakamın doğruluğunu saptamak için hiçbir çabaya girmedi. Böylesi haberler Amerikan basınında her gün yer alıyordu ve Sırpların şeytaniliğini yalanlayacak karşıt haberler ulaştığında artık çok geçti. Temmuz 1999'da; BM, yaptığı incelemeler sonucunda Bosna'da Sırpların, Hırvatların ve Müslümanların gerçekleştirdikleri toplam tecavüz sayısının 800 olduğunu bildirdi. Bu rapor, sahte rakamları çok daha ilgi çekici bulan medya tarafından görmezden gelindi.

Ruder Finn'in Sırpları canavar gibi göstermeye yönelik projesi, çok yoğun Holocaust (Yahudi soykırımı) imgeleri içerdiği için, bu proje ancak, Yahudi toplumunun önde gelenlerinin bu kampanyayı desteklemeleriyle kamuoyunda güvenilirlik sağlayabilirdi. Ruder Finn Küresel Halkla İlişkiler şirketinin yöneticisi James Harff, Balkanlar'daki çalışmaları sırasında en gurur duyduğu halkla ilişkiler başarısının ne olduğu kendisine sorulduğunda, hiç tereddüt etmeden: "Yahudi kamuoyunu yanımıza çekmeyi becermemizdi" yanıtını verdi.

Harff'ın müşterileri olan Hırvatlarla Bosnalı Müslümanların dosyaları, berbat bir anti-semitizmle (yahudi düşmanlığı) damgalıydı. Harff, Hırvatistan cumhurbaşkanı Tudjman'ın *Wastelands of Historical Reality (Çorak Toprakların Tarihi Gerçeği)* kitabında çok "acemice" davrandığını söyledi. Çünkü Harff'a göre, bu kitabı okuyan biri onu rahatlıkla Yahudi düşmanlığıyla suçlayabilirdi.

Harff, Bosna lideri İzetbegoviç'in de Tudjman'dan aşağı kalmadığını; onun da *The Islamic Declaration (İslami Bildiri)* isimli kitabında kökten dinci bir İslam devletinin kuruluşunu büyük bir inançla savunduğunu belirtti.

"Bunlar yetmezmiş gibi, Hırvat ve Bosna tarihi somut ve gaddar bir Yahudi düşmanlığıyla bezeliydi," itirafında bulundu Harff. "Geçmişte onbinlerce Yahudi, Hırvatistan'daki kamplarda yok edilmişlerdi. Dolayısıyla entelektüeller ve Yahudi kuruluşlarının Hırvatlara ve Bosnalılara düşman kesilmesi için her türlü sebep mevcuttu. Bizim sorunumuz bu tutumu tersine çevirebilmekti. Ve bunu başarıyla gerçekleştirdik... Üç büyük Yahudi kuruluşunu -B'nai B'rith[1] Kara Çalmayı Engelleme Birliği, Yahudi Komitesi, Amerikan Yahudi Kongresi- kendi yanımıza çektik."

Ruder Finn, Yahudi kuruluşlarını *New York Times*'a bir ilan vermeye ve BM binası önünde bir gösteri düzenlemeye ikna etti. "Bu inanılmaz bir darbeydi," dedi Harff. "Yahudi kuruluşları, oyuna Müslüman Bosnalıların yanında katılınca, kamuoyunun bilincinde Sırpları Nazilerle eşleştirmeyi kolayca başardık."

Harff'ın dediğine göre, Amerikalıların çoğunun Yugoslavya'da yaşananlardan habersiz oluşu işlerini kolaylaştırıyordu. "Ama küçücük bir müdahaleyle," diyordu, "iyi ve kötü adamlara dair yalın bir hikâye sunabilirdik, sonrası nasıl olsa kendiliğinden gelirdi. Yahudi izleyicileri hedef almakla doğru bir iş yaptık. Yayın organlarındaki dil hemencecik değişti, 'etnik temizlik,' 'toplama kampları,' gibi yoğun duygusallık barındıran sözcükler kullanılmaya başlandı. Bunlar da, Nazi

1 Yahudilerin sünnet gibi özgün dini ve geleneksel etkinlikleri. *-çev.*

Almanya'sındaki ve Auschwitz'in gaz odalarındaki görüntüleri akla getirdi. Duygusal saldırı o kadar güçlüydü ki, karşısında kimse duramazdı."

Bir muhabir, Sırplar hakkında hiçbir kanıta dayanmadan, pazarcı mantığıyla anlattıkları hikâyelerin ne denli ahlakî olduğunu sorunca, Harff onu şöyle yanıtladı: "Bizim görevimiz bilgileri doğrulamak değil. Bunun için gerekli donanıma sahip değiliz. Bizim görevimiz işimize yarayacak bilgilerin yayılmasını sağlayıp hedeflerimize en doğru yoldan ulaşmak... Biz profesyoneliz. Yapmamız gereken bir iş var ve onu yapıyoruz. Kimse bize ahlaklı olalım diye para vermiyor."

Medyanın Karanlık Çağı konferansına katılanların görevi, haberciliği James Harff gibi "profesyonellerden" kurtarmanın yollarını önermekti: Bu kitapta bir araya getirilen makaleler, ABD hükümeti ve medyanın, haberleri, halkı çaresiz bırakacak şekilde, nasıl düzenlediklerini gösteriyor. Saygıdeğer konuşmacılar arasında dikkate değer bir isim de, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne uluslararası borçlandırma kuruluşları tarafından dayatılan yapısal uyum politikalarının yol açtığı insani sorunları ortaya çıkaran, Haiti eski Cumhurbaşkanı Jean-Bertrand Aristide. Bu sorunlar, ilerlemeyi kârla ölçen medya tekelleri tarafından görmezden geliniyor.

Eski ABD Başsavcısı Ramsey Clark, Atina Konferansı'nda bir avuç büyük şirketin elindeki ABD medyasının oluşturduğu "devasa yapay kültür"den bahsetti. Senato'nun Watergate Komitesi'nde üst düzey soruşturmacılardan Scott Armstrong da katılımcılardan. Sam Irvin, Watergate'i ortaya çıkaran medyanın, yine bu skandalı çerçeveleyen pek çok bilgiyi hasıraltı ettiğini ifade ediyor. Halkın öğrenemediği şeylerden biri de, Nixon'un istifasından sonra pek çok başka önemli noktayı da içeren çok kapsamlı bir soruşturmanın, medyanın suç ortaklığıyla gizlenmiş olduğudur.

Amerikan hükümetinin haberlere koyduğu sansür, ABD sınırlarını aşıyor ve gizli CIA gazete ve radyolarından, egemen

ulusların radyo-televizyon dalgalarına müdahaleye kadar pek çok şeyi içeriyor. Soğuk Savaş'ın başlarında CIA'nın bir yan kuruluşu olarak faaliyete başlayan Özgür Avrupa Radyosu, sözde "özelleştirilmesinden" sonra bile kirli işlere, yalan haberlere ve seçim hilelerine karıştı.

Peter Phillips ve Michael Parenti'nin yazdıkları da dahil olmak üzere bu kitaptaki pek çok makale, yeni şirket etiğinin ABD medyasının dış olayları yansıtma biçimiyle nasıl uyuştuğunu gösteriyor. "ABD medyasının, bütün dünyadaki demokratik özgürlük mücadelelerine pek yüz vermezken, çok uluslu sermaye akışına büyük önem vermesinde şaşacak bir şey yok," diyor Phillips.

"Medya Kaytarıyor," başlıklı makalesinde Paranti, haberlerin kasıtlı olarak görmezden gelinmesini, olayların ve kişilerin keyfi olarak sınıflandırılmasını irdeliyor. "'Serbest piyasa' gibi terimler," diyor Paranti, "ekonomik refahı ve demokrasiyi akla getiren" gözde ifadeler. Halbuki, gerçekte "serbest piyasa politikaları yerel üreticilerin pazarını çökertmekte... ve zengin azınlıkla yoksul çoğunluk arasındaki farkı derinleştirmektedir."

Medyanın "teknik terimleri" her geçen gün daha fazla kullanması oldukça rahatsız edici bir durum. Teknik terimlerden kastımız bilimsel dil değil. Tam tersi. Bürokratların, editörlerin ve yayıncıların keyfi anlamlar vererek kullandıkları sözcüklerden bahsediyoruz. Buna en iyi güncel örnekse kimyasal, biyolojik ve nükleer silahları tanımlamada kullanılan "kitle imha silahları". Şunun farkında olmalıyız ki burada asıl söz konusu olan kitlesel imha değil. Her şeyden önce 2. Dünya Savaşı'nda yalnızca bir ülkede 24 milyondan fazla insan öldü; yani geleneksel silahlar da bu işi pekala yapabilir.

Medya, kitle imha silahları konusunu cinayetleri dile getirmek için kullanmıyor. Esas dert, kimi üçüncü dünya ülkelerini suçla özdeşleştirerek birer şeytana çevirmek. Eğer basının derdi gerçekten de kitle imha silahlarının tehlikelerini sergilemek olsaydı, bu konuyu çok yalın olarak ele alabilirdi: Bu silahların

sahibi kim? Kim bunları kullanıyor? Ne var ki, bu açık sözlü kestirme habercilik yaklaşımı ciddi bir tehlike taşıyor: Bu yaklaşımla konu ele alındığında, ABD ve onun müttefiklerinin en önemli tehdit oldukları görülecekti. Her şeyden önce, ABD dünya üzerinde üç grup silaha da sahip olan ve bunların hepsini savaşlarda kullanan tek ülke: Biyolojik silahları Kızılderili savaşlarında, kimyasal silahları 1. Dünya Savaşı'nda ve bildiğiniz üzere nükleer silahları da 2. Dünya Savaşı'nda.

Ramsey Clark, "Medyanın Gücü" başlıklı makalesinde popüler medyada yanlış haberin ve yalanın kullanımını irdeliyor. "Verebileceğimiz ve vermemiz gereken asıl mücadele, aynı zamanda demokrasi mücadelesi bakımından yaşamsal olan, gerçeğin araştırılmasıdır. İnsanın hayatta kalabilmesi ve yaşamını sürdürebilen insanın doğası sorunu, büyük ölçüde zamanında gerçeği görüp görmeyeceğimize bağlıdır." Clark, medyanın, bütün ulusları ve onların liderlerini "tehlikeli ve acımasız" birer şeytan olarak göstermek niyetinde olduğunu kabul ediyor.

Ben Dupuy da uluslararası çapta ilerici liderleri karalama eğilimini tartışıyor. Haiti eski büyükelçisi olduğu için, oyların % 67'sini alarak 7 Şubat 1991'de devlet başkanlığına getirilen, özgürlükçü bir din adamı olan Jean-Bertrand Aristide'ye karşı girişilen karalama kampanyasını yakından gözlemledi. Tahmin edileceği üzere, Amerikan siyasi liderleri Haiti'nin demokratik usullere göre seçilmiş ilk liderine köklü ticari çıkarları zedeleyecek bir tehdit gözüyle bakıyordu. Henry Kissinger Aristide'yi "bir pisikopat" olarak adlandırdı; Patrick Buchanan'sa onun "kana susamış beş para etmez bir sosyalist" olduğunu söyledi.

Bir önceki dönem Haiti'yi yöneten cunta, Aristide'ye kara çalmak ve Haiti'deki ABD çıkarlarını korumak için lobiciler ve halkla ilişkiler temsilcileri kiraladı. Cuntanın en saldırgan lobicisi, aynı zamanda Haiti'deki bir Amerikan şirketinin de temsilcisi olan Robert McCandless oldu. McCandless, sendikalı bir köşe yazarı olan, yakın arkadaşı Robert Novak'a cuntayı destekleyen bir dizi köşe yazısı yazdırttı.

Danny Schechter ve Laura Flanders büyük medya şirketlerinin etkilerini, politikalarını ve onlara küresel çapta, toplumsal sorumluluktan ve kurallardan muaf olarak hareket serbestisi tanıyan bağlantıları inceliyorlar. Önceden *Fair* dergisinde serbest çalışan bir gazeteci olan Flanders, 1990'da kitle iletişimi üzerine yaptığı bir çalışmaya göndermede bulunuyor. Buna göre, televizyon ve radyo programlarına yorumcu olarak çağrılanların %89'u erkek ve %92'si beyaz. En sık görülen konuk haber yorumcularıysa Henry Kissinger, Al Haig, Elliott Abrams ve Jerry Falwell. Kısaca, diyor Flanders, bir savaş suçlusu, bir Watergate komplocusu, Kongre'ye yalan söyleyen bir adam ve beyaz Hristiyanların üstünlüğünü vazeden bir evangelist[2].

Alternatif medyanın diğer temsilcilerinden Sara Flounders ve Brian Becker kapitalizmle modern iletişim arasındaki ilişkiye parmak basıyorlar. "Her yönetici sınıf toplumun bütününe kendi varlığını meşrulaştıracak yalanlar, hileler ve ön yargılar dayatır," diye yazıyor Flounders: "Bu her zaman doğrudur. Ama tarihsel olarak bu fikir ve bilgi kontrolü, büyük dönüşümlerin yaşanmasına engel olamamıştır."

Makalelerinde Balkan savaşları sırasında Batı medyasının kullandığı alicengiz oyunlarını anlatan Zoran Procanac, Michael Collon, Diana Johnstone, Thomas Deichmann ve Brian Becker gibi gazeteciler böylesi dönüşümlere yardımcı oluyorlar. Bay Pirocanac modern medyayı, NATO'nun; ek görev üstlenmiş askeri bir güç gibi davranan beşinci kolu olarak nitelendiriyor. Onun bu görüşü, *Washington Post*'un eski editörü Ben Bagdikian'ın ve Körfez Savaşı sırasında medyayı ABD ordusu için "ikinci cephe" olarak niteleyen *Harper's Magazine*'in yayıncısı John MacArthur'un benzer değerlendirmelerini anımsatıyor.

Pirocanac, "Sırbistan, hiçbir zaman Bosna'ya birliklerini göndermedi. Buna rağmen sözüm ona 'Sırp saldırganlığının' başarılı biçimde kamuoyuna pazarlandığına dikkat çekmek ilginç olabilir" diye yazıyor. Savaş sırasında anahtar rolü oynayan bir

2 W. Bush gibi neo-conların da üye olduğu, gerici bir tarikat. *-çev.*

askeri olgu bugün bile gizlenmektedir; savaşın başlangıç tarihi olan 1992'den itibaren Hırvat ordusuna bağlı 30 ila 50 bin arası asker, Bosna-Hersek topraklarında sürekli faaliyettedir."

Michel Collon, ABD ve Almanya'nın Balkanlar'daki uygulamaları karşısında, medyanın büründüğü sessizliğin tehlikelerini belirtiyor. 90'lı yılların başından beri, diye yazıyor Collon, NATO; Balkanlar, Türkiye ve Doğu Avrupa'nın da içinde olduğu birkaç stratejik bölgedeki müdahalelerin gerçekleştirilmesini yönetti. Nihai hedefse Rusya ve Avrasya'ydı. Balkanlar'ın ve Avrasya'ya uzanan deniz yollarının kontrolü ABD'nin zengin mineral kaynaklarına ve Hazar Denizi'ndeki petrole ulaşmasını sağlayacaktı.

Zbigniew Brezinski, *The Grand Chessboard* (Büyük Satranç Tahtası) kitabında birbiriyle çatışan küçük ulusların bulunduğu Balkanlar'daki küçük devletlerin çok önemli ekonomik ganimetler olduğunu belirtiyor; çünkü ona göre bu topraklar önemli miktarda doğalgaz ve petrol rezervi barındırıyor. Dolayısıyla Brezinski NATO'nun Avrasya topraklarında Amerika'nın siyasi etkisinin ve askeri gücünün bir aracı olacağını düşünüyor.

Washington Post, kısa bir süre önce Hazar Denizi bölgesini yirminci yüzyılın son büyük petrole hücum hareketi için hedef bölge olarak gösterdi; bu bölge 4 trilyon dolarlık bir ganimet potansiyeli barındırıyor. Bu yeni petrole hücum çağrısı, geçmişte üst düzeylerde görev yapmış bazı Amerikalı görevlileri, şu an temsil ettikleri şirketler ve kendileri için buradaki zengin yataklara el atmaya heveslendirdi. Soluğu bu bölgede alanlar arasında iki eski milli savunma danışmanı da vardı: Brent Scowcroft ve Zbigniew Brezinski.

1999 yılı boyunca NATO askerleri Balkanlar'da güneye doğru ilerledikçe, Batı medyası, Kosova'daki savaşı Arnavut kökenlilerin insan hakları mücadelesi olarak niteledi. Bu görüş, ayrılıkçı savaşın gerçeklerini birebir yansıtmıyordu. 12 Temmuz 1982 gibi oldukça erken bir tarihte *New York Times*'da yayınlanan bir makale, küçük bir grup Arnavut ayrılıkçısı tarafından verilen silah-

lı mücadelenin ereğini şöyle açıklıyordu: "Kosova'nın Arnavut olmayanlardan arındırılması ve Kosova'nın daha büyük bir Arnavutluk'a katılmasını sağlamak." Bu, ABD'nin bölgedeki ekonomik çıkarları ortaya çıktıktan sonra, haberlerle üstü örtülmeye çalışılan Kosova'daki çatışmanın asıl temellerini açıkça gösteriyor.

Balkanlar'daki çözülüş, sömürgeciliğin yeni bir biçimi için deneme tahtasına dönüşmüştür. Almanya'nın 1991'de Hırvatistan'ın ve ABD'nin 1992'de Bosna Hersek'in bağımsızlığı doğrultusundaki destekleri Yugoslavya'nın bölünmesiyle sonuçlanmıştır. Avrupalı ve Amerikalı vatandaşlara NATO'nun bölgede bulunma nedeninin nüfusun bir kısmını (buna hakkı olan insanları), diğer kısmından (buna hakkı olmayan insanlardan) korumak olduğu söylendi. "Almanya'nın birleşmesinden on dokuz ay sonra," diye yazıyor Diana Johnstone, "ve Hitler'in 1945'te alt edilmesinden bu yana ilk kez, Alman medyası savaş öncesi dönemde Yahudileri hedef alan propagandaya benzer şekilde, bir etnik grubun bütününü hedef aldı."

Medya, Sırp halkına kara çalıp onları "etnik temizlik yapmakla" suçlarken, kaç Sırp'ın etnik temizliğe uğradığına hemen hemen hiç değinmedi. Oysa yalnızca Krajina'da 250 bin Sırp katledildi, ki bu rakam Balkanlar'da etnik temizliğe maruz kalan herhangi bir topluluğun kayıplarından fazlaydı. Bu gerçeklere karşın etnik temizlik yaptıkları suçlaması, Sırplar'ın alnına çalınan bir kara leke olarak kaldı.

Yugoslavya'daki çatışmaya medyanın gösterdiği ilgi, diyor Johnstone, tehditler, iktidar ilişkileri, lobiler ve güçlü hükümetlere bağımlı ve "maddi destek sağlamak için birbirleriyle yaptıkları yarış sonucunda suiistimalleri abarttıkça abartan 'sivil toplum kuruluşlarının'" kurumsal gayretleriyle dayatıldı.

Canavarlaştırma furyasına son katılanlar, diyor Pirocnac, artık nesnelmiş gibi davranmaya bile gerek görmeyen, herhangi bir sorgulamaya girişmeden yanlı davranmaktan çekinmeyen "bağımlı gazeteciler."

Thomas Deichmann'ın "Pulitzer Ödülü ve Hırvat Propagandası" başlıklı makalesi, ön yargılı ve asılsız kaynakların önceden kararlaştırılmış bir politik erek doğrultusunda kullanımını da içeren, günümüz medyasında, habercilikte yaygınlaşan seviyesizliği belgeliyor. Deichmann önceden de "bağımlı gazeteciliğin" eksiksiz bir anlatımını yayınlamıştı. Burada, bir uydurma ve çarpıtmadan ibaret olan "Dünyayı Aldatan Resim" gerçeğini açığa çıkartmıştı.

Bağımsız Televizyon Haberleri (BTH), Bosna'nın kuzeyindeki Prijedor'da bulunan Trnopolje mülteci kampına bir ekip gönderdi. BTH ekibi, metrelerce film kaydı ve yorumlarla Trnopolje'yi bir "toplama kampı" olarak tespit ederek geri döndü. Deichmann BTH ekibinin çekim yaptığı yere gitti ve buranın gönüllü bir mülteci kuruluşu olduğunu gördü. BTH ekibi, dikenli tellerle çevrili çitlere yakın bir yerden çekim yapmış ve yanlış bilgilendirme yapmıştı. Bu yolla, bir grup Bosnalı mülteci mahkûm gibi gösterilmişti. Sahtekarlık ortaya çıktıktan sonra bile, ABD TV istasyonları BTH'nin yanıltıcı görüntülerini vermeye devam etti.

BBC yöneticilerinden Nick Gowing, bu tip etkinlikleri habercilerin "gizli utançları" olarak tanımlıyor. "Bana kalırsa haberciliği sarmalayan bir kanser var" diyor Gowing, "Bu, dış haberlerde yanlılık ve ön yargılar hakkında hiç konuşulmamasıdır." (*The Nation*, 22 Eylül 1997, s. 24)

Atina Konferansı'nda sunulan bazı makaleler, medya konusunda Üçüncü Dünya'nın bakış açısını ortaya koydu. Hindistan'dan Manik Mukherjee; Batı haberciliğini, "yaşama benmerkezci, kariyerist bir gözle bakan, toplumsal sorunlara duyarsız, cinsellikle, vahşetle ve iyi satan mallarla başı dönmüş ve insanları ahlaktan, coşkudan ve adaletsizlikle sömürüye karşı mücadeleden yoksun bırakan" bir oluşum olarak tanımlıyor.

Nawal El Saadawi, ulus ötesi reklam ajanslarına ilginç bir bakış sunuyor. Ona göre bu ajanslar; sağlıklarına zararlı olsa bile

Batılı reklamların verdiği mesajlara uyan yoksul erkek ve kadınların yaşadıkları Güney yarıkürede, giderek etkilerini arttırıyorlar. Saadawi sözlerini şöyle sonlandırıyor: "medya, her türlü toplu direniş fikrini çökertirken" bireyin direncini tahrip etmeye dayanan bir bireycilik ideolojisi geliştiriyor."

Filistinli gazeteci ve yazar Adel Samara, Filistin gazeteleri üzerindeki ürkütücü İsrail kontrolünü ve sansürü anlatıyor. "Haziran 1967'deki başlangıcından itibaren İsrail'in sömürgeci rejimi, Batı Şeria'da ve Gazze Şeridi'nde hayatın her alanında bir askeri kontrol dayattı," diyor Samara. "Bütün yerel radyo istasyonları, gazeteler ve basımevleri ya kapatıldı ya da Ürdün'ün başkenti Amman'a taşındı." Bu yetmezmiş gibi, İsrail işgal kuvvetleri her yıl yasaklı kitapların listesini yayınlıyor, eğer bu kitaplardan biri bulunursa anında el konuluyor.

Demokratik bir medya gerçek demokrasinin olmazsa olmazıdır. Atina Konferansı'nda, Haiti eski başkanı Jean-Bertrand Aristide, bir araya gelmiş habercileri ileriye doğru dev bir adım atmaları konusunda şevklendirdi. "Demokrasiyi demokratikleştirmeliyiz" dedi ve Haiti'de halk arasında yaşanan bir örnek olarak Port-au Prince'de sokak çocukları için açılan bir merkezden söz etti. Çocuklara, adı Radyo Timoun (Küçük İnsanların Radyosu) olan bir radyo açma şansı tanınmıştı. Çocuklar kendi müziklerini, haberlerini ve yorumlarını günde on dört saat yayınlayacaklardı. Onlardan demokrasiyi tanımlamaları isteninice, çocuklar her şeyden önce "yemek, okul ve sağlık hizmetiyle işe başlanmalı" dediler.

Barbara Nimri Aziz, Lois Hiken, Manse Jacobi, David Barsamian ve Charles Levendosky, Atina Konferansı'nda medya tekellerinin alternatiflerinden bahsettiler. Bir antropolog ve bağımsız haberci olan bayan Aziz, zamanının büyük kısmını Ortadoğu'da çalışmakla geçiriyor. "Pek çok haber, dilden dile yayılabilir. İktidarın merkezinde, askeri konseylerde ve diplomatik kurullardan gelen haberler aile ve okullar aracılığıyla daha geniş kesimlere ulaşıyor." Aziz, bilgilerin aynı zamanda gazete-

ler yoluyla komşu ülkelere de ulaştırıldığını söylüyor. Rabat'tan Bağdat'a, Kudüs'ten Dubai'ye herkes Arapça konuşuyor ve uluslararası yayın yapan Arapça günlük gazeteleri okuyor.

Haberlerin dilden dile yayılması, Afrika ülkelerinde de yaygın. Modern teknolojiden yoksun olduklarından, pek çok Afrikalı dünya olaylarını sürekli izlemekte zorlanıyor. Konferansın katılımcılarından Brian Murphy, bilgisayar teknolojisini Afrika'ya taşımak için bir strateji geliştirdi. Murphy, daha önce Güney Afrika'daki ırkçı rejimin sansürüyle mücadele amacıyla alternatif bir haber ajansı kurmak için Kanadalı sivil toplum örgütleriyle çalışmıştı. Murphy ve meslektaşları, kimi cesur mühendislerin ve kaçak yoldan sağlanan az sayıda modem, kablo ve taşınabilir bilgisayarın yardımıyla, Zimbabwe'nin halihazırdaki telefon ağına incelikli bir mikro telekomünikasyon sistemi eklemeyi başardılar.

En son teknolojiye sahip olmak, kuşkusuz ki, görüşlerin ve haberlerin yaygınlaşmasının teminatı olmuyor. Bu, Balkan Savaşları sırasındaki haber bildirimlerinde açıkça görüldü. Küçük radyo yayıncılarını temsil eden Amerikalı bir avukat olan Louis Hiken, bugünkü medyanın Amerikan halkının çıkarlarıyla ve ihtiyaçlarıyla uyuşmadığını vurguluyor. Hiken, küçük radyo yayıncılarının haklarını savunuyor; çünkü onların etkinleşmesini istiyor, ancak böylece ABD vatandaşları hükümetin baskısı altındaki, şirketlere bağlı kanallar dışında haber alma hakkını kullanabilecek.

Manse Jacobi, Serbest Kürsü İnternet Televizyonu'nun teknik yöneticisi. O da, tıpkı Hiken gibi, 1996'daki Telekomünikasyon Yasası'nın iletişim sektörünü büyük şirketlerin keyfi gücü karşısında korumasız bıraktığı konusuna dikkat çekiyor. Jacobi "Başkan yardımcısı Al Gore'un, dedesinin 1950'lerde askeri sanayiye hizmet edecek bir ulusal karayolu ağı kurma girişiminden esinlenerek ürettiği 'bilgi anayolu' ifadesini kullandığını bizlere anımsatıyor." Ardından da şu an yeni medya teknolojisinden en çok faydalananların askeriye ve onun yan kuruluşları olduğu konusunda bizleri uyarıyor.

"Alternatif Radyo"nun kurucu ve yöneticisi olan David Barsamian, kendisini radyo televizyon dalgalarıyla çarpışan bir "radyo müdahalecisi" olarak tanımlıyor. Makalesinde, kelimenin gerçek anlamıyla demokratik bir radyo programcılığının nasıl gerçekleştirilebileceğine dair bir model sunuyor.

Charles Levendosky, Atina Konferansı'nda, iyi ve kötü haberin nasıl olacağını anlatıyor. Şöyle diyor: "Amerika'da tirajları 25.000 ile 75.000 arasında değişen yaklaşık 1000 küçük gazete var. Bunların toplam tirajları *Washington Post, New York Times, Los Angeles Times*'ınkini kat be kat aşıyor. Görüştükleri insan sayısı da başlıca televizyon kanallarında görüşülenlerden çok daha fazla." "Kötü haberler, diyor, az sayıda güç odağının medyayı kontrol altında tutup sansürlemesiyle oluşuyor ve bunların arkalarındaki esas güç ise ABD hükümeti."

Burada bir araya getirilen makaleler, Atina Konferansı'na katılan ilerici haberci ve eylemcilerin sağduyu ve sorumluluklarını kanıtlıyor. Ama bu kişiler sözlerinden çok daha ileriye uzanan bir süreci inşa etmek niyetindeler. Atina'yı, Uluslararası İlerici Medya Değiş Tokuşu (UIMDT) antlaşmasını oluşturarak terk ediyorlar. Böylece bir bilgisayar listeleme sistemi aracılığıyla dünyanın dört bir yanından örtbas edilmeye çalışılan haber öykülerini değiş tokuş edebilecekler. UIMDT sağlıklı biçimde gelişti ve NATO'nun 1999'da Yugoslavya'yı bombalaması esnasında doğru haber kaynağı olarak özellikle önem kazandı. Kitle iletişim araçları tarafından asla yayınlanmayan bilgiler, Avrupa'dan Afrika'ya ve Ortadoğu'ya kadar pek çok haberciye iletildi. Buna karşılık, dünyanın dört yanındaki alternatif gazeteler de kendi hikâyelerini UIMDT'ye gönderdi.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYADA SANSÜR VE HABER YÖNETİMİ

SANSÜR HİLELERİ

Scott Armstrong

Sansür ve medya kontrolü, Charles Levendonsky'in makalesinde belirttiği gibi, konu önerileri, editoryal yol göstermeler ve zorlamalar kapsamında değerlendirilemez. Biz, kes-yapıştırdan, makaslayıp kırpmaktan, gazete yakmaktan veya gizli gizli okumaktan bahsetmiyoruz. Bunlara ihtiyaç duyulmuyor artık. Hükümet ve medya, haberleri birlikte şekillendiriyor, sansürlüyor ya da hassas konularda otosansürü devreye sokuyor. Bu tip bilgi kontrolüne vurgu yapmış olmakla, baskıcı rejimlerdeki daha açık sansürü görmezden gelmiş olmuyorum. Açık sansür çok daha ürkütücü olabilir ve bu konulara değinen hiç kimseyi hafife almıyorum.

Hakkında ölüm fetvası verildikten sonra Salman Rüştü'yü Amerika'ya davet eden ilk kişi bendim. Kendi ülkesinde hakkındaki resmi kovuşturma sürerken onun basına görüşlerini açıklamasını ilk ben sağladım. Bu süreçte otosansür üzerinde çok düşündüm. Daha kurnazca ve ince bir yöntem olmasına rağmen daha az tehlikeli bir yöntem değil. Klasik engelleme biçimlerini üzerine yoğunlaşmaktansa, günler geceler boyu sansürün bu daha kurnazca biçimi üzerine kafa yordum. Daha çok düzen medyasında artan tek tipleşmeyle ve bağımsızlığın yitirilişiyle

ilgilendim, basının uydurduğu krizlerle, veya okuyucudan destek ya da çarpışma isteyen dayatmalarla değil.

Kendimi de düzen medyasının bir ürünü olarak görüyorum. *Washington Post* veya Ulusal Halk Televizyonu, düzen medyasından başka bir şey olarak değerlendirilemez. Aslında bağımsızlığa büyük değer veren yayıncım Alfred Knopf, Random House tarafından yutuldu, o da yakında Bertelsmann tarafından mideye indirilecek. Ben Bagdikian'ın da belirttiği gibi 2000 yılına kalacak 5 büyük medya şirketinden biri olacak.

Hükümet ve egemen medyanın ağına düşmüş ve bu çevreye kısılıp kalmış olsak da, eğer kamuoyu üzerinde çalışmayı seçiyorsak, eğer insanları eğitmeyi, örgütlemeyi ve harekete geçirmeyi istiyorsak, bu kuruluşları nasıl alt edeceğimizi, onları dürüst davranmaya nasıl zorlayacağımızı ve onların hesap vermelerini nasıl talep edeceğimizi öğrenmeye başlasak iyi olacak.

Medyanın yönetici sınıfa hizmet edip etmediği sıkça sorulan bir sorudur. Kesinlikle öyledir. Medya, hükümetle birlikte yönetici sınıf rolünü paylaşır. Yine de bu işlevin ve entrikaların hangi biçimlerde tezahür ettiği konusunda yanılgıya düşmememiz gerekiyor. Demem o ki, bu manipülasyon birçok olgunun görmezden gelinmesiyle, bir konsensusa dayalı olarak da ortaya çıkabilir. Durum böyleyken, düzen medyası içinde hiç değilse farklı bir bakış açısı öneriyorum ve bu konudaki tartışmaları memnuniyetle karşılıyorum.

Bu kuruluşlarda oynadığım rollerden kaynaklanan sürekli bir iyimserliğe sahibim. 13 Temmuz 1973 günü Hava Kuvvetleri'nde çalışan karanlık bir albay olan Alexander Butterfield'le röportaj yapmak için bir yeraltı hücresine gittim. Senatonun Watergate Komitesi adına kıdemli bir müfettiş olarak çalışıyordum. Amacımız, bilindiği gibi, Başkan Nixon'un bir hasıraltı etme olayına karıştığına tanıklık eden John Dean'ın iyi niyetini ispatlamaktı. İşi istenilen noktaya götürmek zor görünüyordu, başkanın bu işe karıştığını ispatlamamız hemen hemen imkansızdı.

ABD Başsavcısı John Mitchell araştırmasını yüzeysel olarak yapıyordu. Bizse derinlere dalmıştık ve bu durum onun Watergate Komitesi karşısında her fırsatta zor duruma düşmesine neden oluyordu. Mitchell, başkanın kampanya örgütleyicilerindendi ve o zamanlar başsavcıların birer yalancı olabilecekleri henüz düşünülmüyordu.

Albay Butterfield'i sorgulamada epey yol aldık. Bize başkanın John Dean'le yaptığı görüşmelerin detaylı bir raporunu iletti. Söylediğine göre bilgileri Beyaz Saray'dan almıştı. Biz, bu raporun ne tür bir kaynaktan elde edildiğini sorduk. Biraz eveleyip geveledikten sonra "Ben, başkanın tüm bürolarında gizli kayıt cihazlarına sahip olduğunu bildiğinizi sanıyordum" dedi. "Elbette biliyoruz," dedim. Oysa bunu bilmiyorduk.

Sonrasında bize daha da tehlikeli ayrıntıları anlatmaya başladı. Onun için bu durum tehlikeliydi, çünkü çok önemli bir sırrı açıklamış olduğunu fark etti. Bu açıklamalar esnasında oturumların hızla sonuçlanabileceğini düşündüğümü anımsıyorum. Ama öyle olmadı. Bu, bir yılımızı daha aldı. Bunun için Yüksek Mahkeme'nin kararı gerekiyordu. Araya Nixon'un istifası girdi, ki bu istifa Watergate Komitesi'nin raporunu etkisizleştirdi. Oysa komite Nixon'un para yediğini, bu paranın da kendisine Horward Hughes, Adnan Kaşıkçı ve son olarak da Yunanistan'daki cuntanın destekçilerinden Tom Pappas tarafından verildiğini ispatlamıştı. İnsanlar bu yolsuzlukları unutuyor.

Sonrasında, geçen hafta gazetemi elime aldığımda gördüm ki Başkan Nixon'un sıkı dostu Bebe Rebozo ölmüş. Rebozo'nun ölüm ilanı Nixon'a ne denli yakın olduğunu, onun Nixon'un her şeyini bilen tek kişi olduğunu gösterdi. Aslında pek çok yönden Rebozo, onun yol göstericisiydi. *New York Times* muhabirlerinden David Binder'ın başka açılardan hiç de fena olmayan yazısında Kaşıkçı'nın ya da Tom Pappas'ın adı bile geçmiyor. Nixon'un, çok yalın bir ifadeyle, bir dolandırıcı olduğuna, ya da neden bir dolandırıcıya dönüştüğüne, bu konunun ulusal güvenlikle ilgili boyutlarının neler olduğuna da hiç mi hiç değinilmiyor. Aslında

kurumsal hafıza diye bir şey mevcut değildi. Watergate'den geriye hiçbir şey kalmadı. Nixon bunları zamanla unutturdu.

Medyayla hükümet arasındaki böylesi bir ortaklık ve medyanın buna gönüllü olması, haberciliğin sicilini lekeliyor. Bu sadece yetkililer görevdeyken değil, görevlerinden ayrıldıkları zaman da sürüyor. Birisinin gerçekleri araştırmaktan vazgeçmesi için sansür emirlerine gerek yok. Haberleri kırpmaya, düzeltmeye, tehdite veya fetvaya gerek yok. Örneğin, Nixon davasını engelleyen ve soruşturmaları yarıda kesen, birtakım lobilerdi. Tommy Cochran, Roosevelt'in eski avukatlarından ve yardımcılarından biriydi. Blanche Cook'un araştırmasında çok güzel saptadığı gibi, bir gün Tommy Cochran , komite başkanı Sam Irvin'in odasına girdi ve Nixon'la bağlantısı olan kişilerden Demokrat Parti'nin de para aldığını söyledi. Cochran, tanıklarının Glomar Explorer olayı ve CIA'nın bir Sovyet denizaltısını okyanusun dibindeyken ele geçirme projesi gibi milli savunmayla ilgili başlıkları da içereceği uyarısında bulundu. TWA'nın sahipliğini de içeren ve Watergate Komitesi'nin yetki alanını aşan daha başka pek çok konu vardı. Kamuoyu bunlardan hiçbir zaman haberdar olmadı. Nihai raporda bunlarla ilgili kısmi bir bilgi verilse de, bunların hepsi kolayca hasıraltı edildi, hem de medyanın gönüllü katkısıyla.

Konu çok karmaşık. Bir dizi gazete yazısından oluşan koca bir kitap tamamen bu konuyla ilgili. Bana göre esas sorun; doğruları söylerken, zor kullanımıyla karşılaşmak değil. Esas sorun, doğruları söylemenin çok ama çok zahmetli oluşu. Haberciliğin kâr arayışı yüzünden çektiğini, Amerikan toplumu, atalarının oluşturduğu ulusal değerlerin çalınıp çırpılması sırasında bile çekmedi.

Burada iki zıt kutup var, bunlar çoğunlukla madalyonun iki yüzü gibi çalışıyor. Medya ve hükümet insanların bilgiye erişiminin engellenmesini istiyor. Bu görünüşte, genellikle bilgiyi koruma ve depolamadaki basit hatalardan kaynaklanıyor. Elektronik verilerin ana biçimi oluşturduğu Amerikan bürok-

ratik sisteminde, haberin uçup gitmesiyle ilgili süreklileşmiş bir sorunumuz zaten var. Herhangi bir olaydan bir, bilemediniz iki hafta sonra, konuyla ilgili haberler yok oluyor. Bilgi bizden saklanıyor, bunun nedeni kurumsal hafızanın olmaması, gizlilik değil. Bir kurumsal hafıza oluşturulması istenmiyor.

Medya çalışanları bu sürecin gönüllü ortakları. Esas hikâyeler belli başlı gazetelerde yer almıyor. Bunlar ya görülemiyor ya da bağlamları içerisinde değerlendirilemiyor. Yer verilse bile, bu konular meselenin özünü çürüten bir kısırlıkla aktarılıyor ve insanlara etkileri sulandırılıyor. Yine aynı şey! Medyada kurumsal hafızanın olmayışı. Kendisi de çok düşük düzeyde kurumsal hafıza sahibi bir başkan olarak Ronald Reagan, bu entelektüel boşluğu, gerçekliği hemen her gün yeniden kurmak için kullandı. Medya da ona her daim yoldaş oldu...

Washington'da kuruluşuna katkıda bulunduğum Milli Savunma Arşivi adlı bir örgüt var. Eğer milli savunma alanında çalışıyorsanız bunu faydalı bulacaksınız; çünkü önceden tasnif edilmiş bilgileri toparlıyor. Hükümet ajanslar tarafından göz ardı edilmiş veya alınmamış bilgileri alarak kurumsal bir hafıza yaratıyor ve bunları toplumsal alana kazandırıyor.

Kanımca özgür ifade olanağına sahip uluslarla, bu hakka sahip olmayan baskıcı yönetimler arasında ince bir çizgi var. Bunun nedenleri, medyadaki otosansür, kurumsal hafızadan yoksunluk ve medyanın göz önündeki hikâyeleri görmezden gelme isteği. Oligarkların kapalı kapılar ardında işledikleri iğrenç suçları ya da sermaye ve hükümet komplolarını aramakla uğraşırken kandırılıyoruz. Oysa yapmamız gereken kendi yolumuza bakmak olmalı: düzen medyasının içinde mi kalacağız, yoksa alternatif olabilecek miyiz? En büyük tehdit aramızda dolaşıyor. O, bizim içimizde; birtakım gizli geçitlerin çetrefilli yollarında değil. Eğer gizliliğe göz yumarsak, o işlemeye devam eder. Ve şayet onu her gün yeniden ve yeniden alt edemezsek, zamanla bizim onunla mücadele yeteneğimiz zayıflar.

Milli güvenlik sırları, bir toplumda sansürü alttan alta des-

tekleyen en yaygın neden olabilir. ABD'de biz sık sık, sınıflandırmada kullanılan şifreli sözcüklerden bahsederiz: saklı, gizli, çok gizli. Ama aslında sorunun ana kaynağı bilginin fişlenmesi değil. Asıl sorun, güvenlikle ilgili başlıkların açıklanabileceği bireylerle ilgili kategorilerin oluşturulmasıdır. Bilgilerin nihai bölümlenişi, hükümetimizin içindeki sadık bireyleri toplumdan yalıtıyor ve onları zan altında bırakıyor. Anayasamızı destekleyen ve vatandaşların bilgilendirilmesinden başka talebi olmayan birinin, bugün bilgiye ulaşma imkanı olmuyor.

Yalnızca Pentagon'da "gizli erişilebilirlik programları" adı altında 10 binden fazla daire var. Bunlar, çok gizli olarak nitelenen hassas bilgilerin bölümlendiği programlar. Konuya başka bir açıdan bakalım. Diyelim Savunma Bakanı bir brifing alacak, toplantı salonuna bilgi sunmak üzere yaklaşık 9500 kişi alması gerekir, çünkü çok az kişinin çoklu bilgiye ulaşma hakkı var. Her defasında bir kişi konuşurken, geriye kalan 9499 kişinin salonu terk etmesi gerekir. Bu, elbette saçma bir sistem.

Bilgi üzerinde böylesi bir kontrol olduktan sonra, sansüre kimin ne ihtiyacı olur? ABD'deki gizliliğin yöntemini ve uygulanışını dikkatlice irdelerseniz, görürsünüz ki toplumun bir numaralı düşmanı yine toplumun kendisidir ve tabii ki toplumla bütünleşen basındır. Düşman listesinin ikinci sırasında Birleşik Devletler Kongresi yer alır. Üçüncü sırada diğer yürütme organları gelir. Eğer siz CIA'ysanız, devlet dairesinin ne yaptığınızı bilmesini istemezsiniz. Eğer orduysanız, yapıp ettikleriniz konusunda donanmayı bilgilendiremezsiniz.

Düşman listesinin dördüncü sırasında yabancı müttefiklerimiz vardır. Bunlar lafa gelince düşmanlarımız değildir. Müttefiklerimizdir. İngilizlerin hakkımızda neler öğrendiği, Hintlilerin ne öğrendiğinden; Hintlilerin ne öğrendiyse Çinlilerin ne öğrendiğinden daha çok ilgilendirir bizi. Resmî düşmanlarımızı duyurma zahmetine girip girmeyeceğimiz bile belirsiz. Kanımca, bugünlerde en korktuğumuz düşmanımız Küba.

Bu çeşit bir bürokratik kontrol, entrikalara çanak tutuyor. Hangi bilginin açıklanıp, hangisinin gizleneceği önceden belirleniyor. Belgelere müdahalenin hiçbir önemi kalmıyor. Sorun, gerçekliği kurma sorununa dönüşüyor. Hesap vermek diye bir şey yok; çünkü malzemenin kendisini tahrif etmek çok basit. Athan Theoharis tarafından yayına hazırlanan *The Culture of Secrecy (Gizlilik Kültürü)* isimli kitaba bir bölüm yazmıştım. Makalemin adı "The War over Secrecy" idi.

Şimdi bu sürece, kimin kurumsal hafızasının (eğer varsa tabii) kamu alanına gireceğini belirleme yoluyla katılan bir medyamız var. Kendi kişisel ve siyasi tarihinin nasıl anlatılacağına karar veren Henry Kissinger'imiz var. Onun söylediklerini yalanlamak mümkün değil; çünkü belgelerine ulaşmaya olanak yok. Kissinger, belgelerini, bir halk kuruluşu olduğu varsayılan Kongre Kütüphanesi'nde gizli belgeler sınıfına sokmaya özen gösterdi. Ancak belgelerini 50 yıl süreyle gizli tutabiliyor. Al Haig ve hemen ardından da beklendiği üzere Caspar Weinberger aynı şeyi yaptı. Weinberger belgelerini saklama biçimi nedeniyle suçlamalara maruz kaldı; çünkü bazı suçlularla ilgili bilgileri de fırsat bu fırsat diyerek gizlemişti.

Böylesi düzenbazlıklarla bezeli tarihten sayısız örnek verilebilir. Medya, Richard Holbrooke'un hikâyelerini, Bosna'da yaşananların asli belgesi olarak gördü. Rusya'da, Rus Özelleştirme Programı kitabının yazarı Alexander Kazakov'u Soğuk Savaş sonrası Rusya tarihini yazmaya uygun bulan medya baronlarımız var. Bu konuyu çok sağlıklı bir tutumla yazacağı kanısındalar. Yaptıkları bu seçim, bence hem çok ilginç hem de art niyetli.

ABD jetleri Irak'ın kuzeyinde iki helikopteri düşürdüğünde, son dönemdeki haber kontrol örneklerinden biri yaşandı. İnsanlar bunun nedenini merak ettiler. Türk ordusunun o sırada Irak Kürdistanı'nı işgal ettiğini biliyorlardı. O zamana kadarki en büyük harekatlardan biriydi bu. Haber bültenleri, böylesi bir askeri müdahalenin orada hava kontrolünü elinde tutan kişilerin

kafasını karıştırmış olabileceğini hiç belirtmedi. Bunun başarılı bir sansür olduğunu belirtmek istiyorum. Sadece nihai raporun biraz çarpıtılması gerekiyordu; çünkü bunlar hiç gerçekleşmeyebilecek olaylardı.

Yakın tarihli bir başka örnekte, Boris Yeltsin'in ekip arkadaşlarından, mal varlığı sekiz milyar doları bulan bir adam gösteriliyordu. Bu servetin büyük çoğunluğunu büyük bir Rus şirketi olan Gazprom'dan edinmişti. Hikâyeyi incelemeye başladığımızda orada bulunuş nedeninin 134 adet Uruguay pasaportu satın almak olduğunu öğreniyoruz. Bu, Uruguay'da yasal ama ABD'de değil. Sorgulamaya başlıyoruz, Gazprom'un sahibi kim, onu kim kontrol ediyor, gerçek serveti ne? Sorularımızın cevabını ABD hükümetinde bulamadık. Bu bir sansür mü, yoksa cevabı gerçekten bilmiyorlar mı emin değilim.

ABD ve Suudiler arasındaki ilişki de bir başka karanlık nokta. Sizi ayrıntılarla sıkmayacağım. Ancak 18 yıl öncesine ait ve amacı 5 adet 110 milyon dolarlık uçak satışı olan, 5.5 milyar dolarlık bir program bulduk. 5 kere 110 milyon doların, 5.5 milyar dolar etmesinin tek yolu o sırada Pentagon'daki abaküsünüzün bir sırasının eksik olmasıdır.(!) Geçen hafta İngiltere'de gördüğüm birine göre Suudilerin satın alımda ödedikleri toplam para miktarı 400 milyar dolara ulaşmış.

Hiroşima ve Nagazaki'nin 50. yıldönümü etkinlikleri Smithsonian tarafından tamamıyla ortadan kaldırıldı. Ve ortadan kaldırılışına karşı laf ola beri gele protestolar yapıldı. Gar Alperowitz ve birkaç öğretim görevlisi sert protestolar yaptılarsa da kendilerini ifade edecek alan bulamadılar. Düzen medyası onlara ifade alanı tanımadı. Çok sayıda belgeye sahiplerdi, ama kurumsal hafızalarını kullanabilecekleri alan yoktu.

Sonra, yakın zamanda Enerji Bakanlığı tarafından uygulamaya konan insan ışınımı deneyleri var. Ülkemizde, güvenlikle ilgili konularda işler öyle sarpa sarmış ki, Enerji Bakanlığı sonunda işine yarar bilgileri kendi başına edinmeye başladı. Dairelerinin güvenirliğini yeniden tesis etmek için başka çare-

leri yok. Benim önerdiğim bu "açımlama programı" incelemeye değer bir başlık.

Yalan Beyan Yasası, muhbirlerin ortaya çıkmasını ve ABD hükümeti adına iddialarda bulunmalarını sağlıyor. Bu tekil ve özgün bir örnek, sansürü destekleyen pek çok yöntem yaratıyor. Eğer şu an burada, Yunanistan'da bulunan herhangi bir kimse, yürürlükteki gelişmiş savaş uçakları ve füze programları kapsamındaki silah satışlarına dair bilgi sahibi değilse, bu bilgiyi sadece ABD'den edinebilir. Ancak kısmi olarak.... Bunlarla ilgili boşluklar, kişinin kendisi tarafından doldurulmalıdır. Bu noktada muhbirlere ihtiyaç duyuluyor; çünkü bu bilgileri kendi hükümetimizden alamıyoruz. Ama bunu sağlayamamak da yalnızca kendi hatamız.

MEDYANIN DIŞ POLİTİKA MANİPÜLÂSYONLARI

Ramsey Clark

Eğer Amerika Birleşik Devletleri, günün birinde ahlaklı, hayatı boyunca diğer insanlara hizmet etmiş, Haiti Başkanı Aristide gibi soylu düşünceleri ve sevecen değerleri olan birini başkan seçerse, işte o zaman gerçek bir demokrasi olur. Böyle bir şeye kendi yaşamımda tanık olacağımı sanmıyorum. Vermemiz beklenen ve vermek zorunda olduğumuz mücadele, demokrasinin en çetin mücadelesidir: doğruyu arama. İnsanın, yaşamını sürdürebilmesi ve eğer bu konuda başarılı olunursa insanın doğası sorunu, büyük ölçüde doğruyu zamanında görüp göremediğimize bağlıdır. Eğer ABD halkı gerçeğe tam olarak, tüm çıplaklığıyla ve eşit derecede ulaşabilirse, kendi Aristide'lerini bulup seçecektir.

Filozof Voltaire, rahatsız edici bir kavramı dile getirmişti. Napolyon'un onu çok sevmesinin nedenlerinden biri de buydu. Tarih, üzerinde uzlaşılan bir kurgudur, diye yazmıştı Voltaire. Bu şu anlama geliyor; adil bir topluma ve gerçeğe ulaşma yolundaki tüm mücadeleler ve taahhütler hiçbir anlam ifade etmez; çünkü sonuçta gerçek denilen şey, bir avuç komplocunun kendi aralarında yaptığı antlaşmalardan ibarettir. Bugün, (Voltaire'in

"tarihi"yle değil gerçeğe ulaşmak için) çok daha büyük bir mücadeleyle, dünyanın olduğu gibi kavranan gerçekliğine ulaşma mücadelesiyle karşı karşıyayız. Zenginliğin ve gücün iktidarı, dünyadaki koşulları ve gelişmeleri kendi yazdıklarıyla bir kurguya çeviren, kontrol altındaki bir medyanın gücüyle birleşiyor.

Bu haftanın *The Nation* dergisinde Fox News'in Florida dışındaki istasyonlarından birinin yöneticisinden alıntı yapılmış. Bu alıntı sizi 19. yy sonundaki soyguncu Amerikan Baronları hakkında düşünmeye sevk ediyor. Oradan birileri, yiyecek maddelerinde zehirli kimyasallar kullanılmasına medyanın sessiz kalışını protesto ediyor. İstasyonun yöneticisinin onlara cevabı aynen şöyle: "Biz bu istasyonlar için 3 milyar dolar ödedik ve haber yapma hakkımız var. Biz ne diyorsak, haber odur."

Kimi açılardan, bu makalenin başlığı olan "Medyanın Dış Politika Manipülâsyonları" soruna yanlış bir açıdan yaklaşıyor. Bu ülkelerde güçlü hükümetler ve medya, ortak politikalar belirlemede müthiş bir uyum sergiliyorlar. Güçleri inanılmaz düzeyde ve birlikte haberleri belirliyorlar. İnsanların haber olarak neyi bilmesi gerektiğine karar veriyorlar.

Muhammed Ali, Küba'ya gidip parkinson hastalığı için ilaç alıyor. Nasıl oluyor da 11 milyon Kübalı bunu bilip ziyaret boyunca kutlamalar yapıyor da Amerikalıların bu durumdan haberleri olmuyor? Nasıl oluyor da Birleşik Devletler Irak'a karşı halen sürmekte olan bir soykırım uygularken, açlıklar ve hastalıklar nedeniyle yüz binlerce insanın ölümüne neden olurken, Amerika'da yaşayan hiç kimse bu konularla ilgilenmiyor?

Ülkelerine sızan haberlerin düzeyi, Amerikan halkının Iraklı sivillerin ödediği bedelden haberdar olmadığını söylemesine elvermez. Bunları biliyorlar, ancak çok azı bu konuyla ilgileniyor. 1995'te milyonlarca Amerikalı *60 Dakika* programında Leslie Stahl'ın Madeleine Albright'la yaptığı söyleşiyi izledi. Albright'a yöneltilen Irak'ta 5 yaşından küçük 500 bin çocuğun niye öldüğü sorusunu işitti. Neden bu sayının Hiroşima'dakinden yüksek olduğu sorusunu da... Albright'a Amerikan ambargosu ve

bombardımanı sonucu elde edilecek kârın insan yaşamına değip değmediği de soruldu.

Madeleine Albright kameradan bakışlarını kaçırmadan bakabildi ve şöyle dedi: "Bu çok zor bir soru, ama evet buna değdiğini düşünüyoruz." Bir insan herhangi bir politikanın 500 bin dünyalar tatlısı çocuğun yaşamına değdiğini söylemeye nasıl cesaret edebilir?

Bu açıklamaya rağmen, Albright kamuoyunda rağbet gören bir kişi olarak kaldı, Amerikan halkı onun bu tutumu karşısında çileden çıkıp da isyan etmedi, istifasını istemedi. O günden beri, Irak'ta her ay ortalama 12 bin kişi yaşamını yitiriyor.

Kendi rahibelerimizin durumunu düşünün. Başı belada olan yoksullara yardım eden herhangi bir işgüzar rahibeyi ya da rahibi. Amerikan rahibeleri ve bir dini görevli El Salvador'a gidip, havaalanı yolunda tecavüze uğrayıp öldürüldüklerinde, Devlet Bakanımız Al Haig şunu diyebildi: "Yolun kapatılmasını istemeliydiler." Ve BM'nin atadığı elçimiz Jean Kirkpatrick de şunu söylemekten çekinmedi: "Onlar rahibe değildi. Onlar terörizmin destekçileriydi." Ve yıllar sonra hükümetimizin onları öldürenlerin bunu bir emir üzerine yaptıklarını gayet de iyi bildiğini öğrendik. Yine de, Albright, Haig ve Kirkpatrick gibi kişiler popülaritelerini korudular; eğer buna düşünce derseniz, Amerikan düşüncesini belirleyen ana aktörler olmayı sürdürdüler.

Düzenimizin varlıklarına göz yumduğu, çok az sayıdaki cesur gazetecilerimizden ikisini; fotoğrafçı Susan Meiselas'la haberci Ray Bonner'i El Salvador'un El Mozote yakınlarındaki bir köyüne gönderdik. Orada saptadıkları şey kuşkuya yer bırakmıyordu. Yüzlerce köylü kıyımdan geçirilmişti. Yerde yatan çocuklar kurşunlanmış ve bıçaklanmıştı. Ancak bu gazeteciler bu hikâyeleri bildirmek için boş yere çabaladı. Hikâyenin üstü örtülmüştü. Ancak yıllar sonra medya bunu haber yapabildi ve hükümet itirafta bulundu: "Oh, orası El Mozote idi."

Ron Ridenhour geçen hafta öldü. My Lai katliamıyla ilgili haberi ilk o vermişti. Katliamı, yüzde seksen oranında tamamlan-

dıktan sonra noktalayan Hugh Thompson katliamın gerçek kahramanıydı ve Amerika'da olduğu sanılıyordu. Ron Ridenhour'un ardından ölüm ilanları verebilir ve yaşarken asla söylemediğimiz güzel sözler edebiliriz ardından, ama yine de My Lai'de tam olarak ne olduğunu öğrenemeyiz.

İnanılması güç, sahte, yanlış bir kültür yaratıyoruz ve bu kültürde doğanların onu kavraması ve algılaması imkansız. Büyük şair Pindar'ın söylediği hâlâ gerçekliğini koruyor: "Kültür her şeyin efendisidir, ölümlülerin ve ölümsüz kralların."

Bir dakikalığına antik Yunan'ın nasıl olup da belirsizliği hiç tanımadığına kafa yorabiliriz. Zira Jorge Luis Borges böyle yazdı. Bunu antik Yunan hakkındaki en zekice fikirlerden biri olarak görürüm. Onların Stentor'u[1] vardı, sesi herkesinkinden daha gürdü ve herkesinkinden öteye ulaşabilirdi, cephe gürültülerini aşarak Truva'nın ovalarına yayılırdı. Sonra Demosthenes'leri[2] vardı, diksiyonunu mükemmel kılmak için ağzında çakıl taşlarıyla konuşmaya çabalardı, aynanın karşısında kendi kendine söylev çekip, çağdaşlarına yapacağı konuşmaları yazıya geçerdi. Karakterindeki zaaflara rağmen, kendi zamanının Grek tarihçileri dahil tüm tarihçiler, onun, zamanının en büyük hatibi ve ikna edicisi olduğu konusunda hemfikir olabiliyorlardı. Eski Yunanlılar tek kelime yazma zahmetine bile girmeyen bir Sokrates yaratabilmişlerdi. Onun elinden çıkan hiçbir şey bize ilk haliyle ulaşmadı, yine de o bütün zamanların en etkili düşünürlerinden biri.

O zamanlar, insanların olguları algılamasının önünde çok az engel vardı. Gördükleri, somut şeylerdi. Duydukları doğrudandı, duyduklarının ne kadar güvenilir olduğu ölçülebilirdi. Yanlarında ne taşıyorlarsa özgündü. Diğer yandan, bizim çocuklarımız doğar doğmaz, bir televizyon setiyle karşılaşıyorlar. Öğretmenlerinden, arkadaşlarından ve hatta ebeveynlerinden

1 İlyada'da geçen sesi çok gür Argoslu savaşçı. *-çev.*

2 Makedonyalı Philip'in istilasına karşı Atınalıları ayaklandıran hatip. *-çev.*

çok televizyonu izliyorlar. Televizyon, kültürlerinin ve yaşamlarının en büyük bir bileşeni olup çıkıyor. İnanılmaz derecede uyuşturucu bir kültür bu ve verdiği mesajlar kolayca incelenemiyor.

Romalılar ekmek ve sirk fikrini yarattılar. Halka hayatta kalmalarını sağlamaya yetecek kadar ekmek ve sorunlarını unutmaya yetecek kadar sirk verdiler. Televizyon ve sınırsız medya şu ana kadar icat edilmiş en iyi sirk. Mesajı, yöneticilerinin tüm dünyaya kabul ettirmek istediği modern kurguyu temsil ediyor.

İletişim araçları üç beş çıkar grubu tarafından kontrol ediliyor. Tüm televizyon hasılatının yüzde doksanı, altı ya da yedi şirketin cebine iniyor. Bir General Electric ya da bir Rupert Murdoch, Socrates'i göz önünden yok edebilirler. Bir fincan baldıran da aynı şeyi yapabilir. Ama Socrates'in varlığı ve dürüstlüğü yine de dimdik ayakta kalacak.

Şimdiyse düşünür olmak hiç de kolay değil. Eğer medya, çağımızın Sokrates'lerinden birini gözlerden ıraklaştırırsa, kelimeleri belleklerde nasıl kalacak? Mesajı nasıl etkisini sürdürecek? Bir mızrağın Stentor'u durdurabileceği açık, ama sesinin gücü Homeros ve diğerlerinde varlığını sürdürdü. Antik Yunanlılar onların yaşamlarının özünü biliyordu. Bugün medya Ruanda'daki gibi bir vahşeti çarpıtabilir. Avrupalıları, Amerikalıları ve diğer pek çoklarını Afrikalıların zavallı köleler olduğuna inandırabilir. Mesaj bu. Yalnızca Hutular ya da Tutsiler değil. Tüm Afrikalılar böyle!

Ruandalı bir papazın avukatlığını yapıyordum. Papaz, İsa'nın yeniden dirilip geleceğine inanan bir mezhebin kilisesinde görevliydi. Bu, Ruanda'daki en geniş ikinci Hristiyan kilisesiydi. Hiçbir zaman evinde ne bir pala ne de bir silah bulundurmuştu. Şiddetin her türlüsüne karşıydı. Ömrünün ilk yarısını sömürgecilerin, ikinci yarısınıysa yeni sömürgecilerin zulmü altında geçirmişti. Ve her daim bir barış gönüllüsü olmuştu.

Soykırımla itham ediliyordu. Bu, hükümetin gücünü artırmak için ortaya atılmış koca bir yalandı. Sözünü ettiğimiz ikti-

dar, Uganda, Ruanda, Burundi ve Zaire'nin büyük kısmını çoktan etkisi altına almıştı. Şimdiyse hedefte Demokratik Kongo Cumhuriyeti vardı. Amaç, eski imparatorluk soyundan gelen Tutsilerin kontrolü altında devasa bir imparatorluk kurmaktı. Tutsiler, bu ülkelerin toplam nüfusunun yüzde ikiden bile azını oluşturuyordu. Hassas dengelerin rol oynadığı Uganda'da ise nüfusun yüzde onunu dahi kapsamıyorlardı. Doğu Zaire'de 250 bin Ruandalı Hutu'nun öldürülmesi görmezden gelindi.

Manipüle etme ve toplumu uyarmadan bir konuda ikna etme yetimiz çok büyük. Geçen haftanın *New York Times* gazetesinde Richard Holbrooke'un yazdığı *To Win a War (Bir Savaşı Kazanmak)* isimli kitap üzerine bir tanıtım yazısı çıktı. Birinci tekil şahıs ağzından yazılmış bir kitaptı, kendisinin bu işi nasıl yaptığını anlatıyordu. Anlatısına *Barışı Tesis Etmek* başlığını koymamıştı. İlgilendiği bu değildi. O, *Bir Savaşı Kazanmak* başlığını seçmiş. Ve öyküsünde etnik temizliğin neden olduğu korkuları açığa çıkarmış. Ama gurur, sağduyuya üstün geliyor. Kitabın bir incelemesinde söylendiğine göre, Washington bile Krajina'da iki yüz elli bin Sırp'ı katletmelerinden dolayı Hırvatları kınarken, Holbrooke, büyük bir kendini beğenmişlikle, Hırvatların bu işi gerçekten yapıp yapmadıklarını görmek için Zagreb'e gidiyor. Toplu kıyımın yapıldığı şehirleri, ölümleri ve kitlesel zorunlu göçü teşhis etmeye gidiyor.

Geçmişte ABD diplomatları kıyımdan geçirilecek kentleri Kamboçya haritası üzerinde işaretlemişlerdi. Bir Birleşik Devletler başkanının Pol Pot'un uluslararası savaş suçları mahkemesinde yargılanmasını istemesi için 25 yıl geçmesi gerekti. Ancak başkan, trajedinin öncesinde yaşanan, Kamboçya'nın yasa dışı bombalanması olayını ağzına bile almadı. Tarihçilerin büyük çoğunluğu, bombalamanın Kamboçya'yı anarşi ve teröre sürüklediği konusunda hemfikir. Bu, olmak zorunda değildi. Neden bununla ilgili bir savaş suçları mahkemesi kurulmuyor peki?

Medyanın birilerini canavar gibi gösterebilme gücü, belki de

onun en tehlikeli ve acımasız gücü. Yaşadığı yeri ve kültürünü gerçekten bilen insanlar arasında şeytanlar yaratmanın olanağı yok. Başkan Aristide'yi Haitililerin gözünde bir şeytana çeviremezsiniz. Çünkü Hatililer uzun süre acı çektiler ve biliyorlar ki başkanları da bu acıları paylaştı. Hayatları boyunca güvenebilecekleri çok az kişi vardı, ama ona güvendiler. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin onun seçilmesini engellemek için elinden geleni ardına koymadığı anlamına gelmiyor. Onun beş yıllık döneminin yüzde altmışını bile çaldılar ve ondan bir daha seçimlere girmeme garantisi istediler.

Biz halka karşı yeni bir terör rejimi uygulasınlar diye Haiti'deki polisi ve askeri güçleri yeniden eğittik. FRAPH sözcüğüyle tanımlanan, Tonton Macoute ve bütün korkunç güçler bu güzel insanlara birçok eziyet çektirdiler. Bu cesur insanlar Toussaint Louverture'in[3] kahramanlığından ötürü asla bağışlanmadılar; çünkü onlar kölelikten kurtulmaya cesaret ettiler.

Hemen bütün bilgilerin akışını ve dünyadaki insanların büyük kısmının bilincini kontrol altında tutan günümüzün sermaye yanlısı, kapitalist medyasının insanların varlık sorunlarıyla ilgili anlamlı bir göndermede bulunabileceğini düşünmek çok yersiz olur. Medyada ABD'nin nükleer silahlarının sorgulandığını en son ne zaman gördünüz, ya da yakın zamanda kaç adet Trident II denizaltısının göreve sokulduğunu? Ya da şu an kaç adet belki de daha tehlikeli nükleer denizaltının tasarlandığını? Kelimenin tam anlamıyla manyakça silahlar.

Hangi ahlaklı insan bunların yapımına bir kez olsun göz yumabilir? Trident, denize daldığında aynı anda 24 füze fırlatabiliyor, her birinin ayrı hedeflere konuşlanmış 17 adet manevra kabiliyetli savaş başlığı var. Füzeler 7.000 deniz mili mesafeye ulaşabiliyorlar ve belirlenmiş bir hedefin yaklaşık 30 metre içine işleyebiliyorlar. Bu 14 bin deniz mili yarı çap anlamına geliyor, ekvatorun çevresinin yarısından fazla. İnsan nüfusunun yoğun

3 18 yüzyılın sonundaki ilk köle devriminin Haitili lideri. *-çev.*

olduğu 408 merkezi vurabilir ve her birinde Nagazaki'yi yerle bir edenden 10 kat daha büyük bir patlamaya neden olabilir. Neden bu durumdan haberimiz yok? Nasıl bir çılgınlık böylesi aşırılıklara göz yumuyor?

Yeni nükleer muhriplerden birine kendi adı verilince, bizim insan haklarıyla meşhur başkanımız Jimmy Carter'ın duyduğu gururu nasıl görmezden geliriz? Tanrı yardımcımız olsun. Ve kendisine bu yeni aracın ne işe yarayacağı sorulduğunda, şöyle yanıt vermişti: "Bizi düşmanlarımızdan koruyacak." Eğer dünyayı algılayışımız böyleyse, iyisi mi gidip başka bir gezegende siper kazlım; çünkü burada saklanabilecek yer yok.

Büyük medyanın dünyanın silahlanma harcamaları sorununa değindiğini en son ne zaman gördünüz? Bugün, yani Soğuk Savaş sonlandıktan 10 yıl sonra, ABD niye hâlâ silahlanmaya senede 265 milyar dolar ayırıyor ve neden ikinci büyük harcamayı da 49 milyar dolarla Rusya federasyonu yapıyor? Son zamanların kötücül imparatorluğu Çin Halk Cumhuriyeti'yse 32 milyar dolar harcıyor. İşlenmiş uranyum da dahil olmak üzere bütün bu silahları neden dünyanın her yanındaki rejimlere ihraç ediyoruz? Neden düşman cephanesiyle karşılaşan biri hemen DU silahlarını istiyor? Neden medya bunu gündemimize taşımıyor? Bunun en yalın nedeni, yabancıların sömürüsünden ve silah satışlarından rant sağlayan çıkar gruplarının medyaya da sahip olması. Medya bu sorunlara değinmeyecek; çünkü onlar neyi uygun buluyorsa haber odur. Bu meselelere eğilmek niyetinde değiller. Neden sürekli olarak şiddeti kutsuyor, böylece onun kendi güçlerimiz veya müttefiklerimiz tarafından uygulanmasına göz yumuyor, bunu kabulleniyor ve hatta övüyoruz?

Her şeyden önce, bu sabah Başkan Aristide tarafından büyük bir hassasiyetle yöneltilen soruyu yüksek sesle dillendirmeliyiz. Gelecek yüz, hatta bin yılın ana sorusu; W.E.B DuBois'in ülkemizde yirminci yüzyılın en önemli başlığı olarak gösterdiği ırk sorunu olmayacak. Bunun yerini daha karmaşık bir sorun olan yoksulluk ve yoksullar alacak. On yıldan az bir sürede, bir

milyardan fazla insan hayata gözlerini açacak. Bu, gerçekten de inanılmaz bir sayı! Bunların yüzde sekseni o güzelim siyahi tenle doğacaklar. Eğer köktenci çözümler üretemezsek açlık, hastalık, korku ve şiddet dolu bir yaşamları olacak ve kısa sürede de ölecekler. En fakir, en kötü durumdaki ülke bile insanlarını besleyebilir, onlara örnek bir sağlık hizmeti sağlayabilir, ölümü olabildiğince azaltarak bebeklerini koruyabilir, hepsine eğitim verebilir, diğer uluslara yardımcı olabilir, sanatta, edebiyatta, müzikte ve bilgi düzeyinde gelişkinleşebilir. Küba'ya bakın.

Antik Atina'nın özgür erkek nüfusu, günümüzde ABD'nin veya Batı Avrupa'nın herhangi bir üniversitesindeki öğrenci sayısından daha azdı. Atina vatandaşları birbirlerini tanırlardı, bu yüzden kendi aralarında içten ve dürüst olmaları kaçınılmazdı. Böylesi bir toplum, bizim parça bölük üniversitelerimizle karşılaştırılamaz. Bir okul diğerinin ne yaptığından habersiz. Bir okulun sözcüsü, diğerlerinde tanınmıyor.

Şan, şöhret bir anlayışsızlık biçimi, belki de anlayışsızlıkların en kötüsü. Bir profesörün ünü kampüste söyledikleriyle değil hangi TV sunucusunun programına konuk olduğuyla, hangi yayıncının onun kitabını bastığıyla ölçülüyor. Tam anlamıyla yapay bir değerlendirme. En iyi haberciler efendilerine en iyi hizmet edenlerdir. Kalıcı olanlar ve alanlarında ün kazananlar onlar. Ama neredeler?

15 Ocak 1991'de dünya iyi ya da kötü önemli gelişmeler olacağını bilirken büyük medyanın temsilcileri, El Reşit Oteli'nin muhasebe odasındaydılar, oda kiralarını ödüyorlardı. Evet, evet kaçıyorlardı. Henüz stajyer olan bir genç gazeteci, Ernie Pyle ya da Londra'dan haberler veren Ed Murrow gibi büyük bir gazeteci olmak için, orada kalıp da ne olup bittiğini öğrenmek için her şeyi yaptı. Ancak El Reşit'te 15 ünlü gazeteci oda kiralarını ödeyip, hikâyeyi artlarında bırakıyordu. Geride bir kişi kaldı, Peter Arnett. Doğruyu belgeleyen üç beş kamera görüntüsü nedeniyle vatan hainliğiyle suçlandı.

ABD'nin Irak'ı bombalamasının yıkıcı etkilerinin herkesce bilinmesi medyanın umurunda değildi. Büyük bir gururla yaptığımız 110 bin sortiyi, attığımız Hiroşima'ya atılandan yedi buçuk kat dafa fazla ateş gücüne sahip 88.500 ton bombayı itiraf ediyorduk. Bununla gururlanıyorduk. Peki bombalanan insanlara ne oldu? Bu konuya değinilmiyordu. Kimsenin umurunda değildi. El-Emiriye'de bir sığınağı vurduğumuzu açıkladık, böyle yanlışlıklar olabileceğini göstermek için. Ya yerin uzunluğu, ya genişliği? 20 milyon insan tarihte eşi benzeri olmayan bir bombalamaya maruz kaldı, hepsi de kesinlikle savunmasızdı. Müttefiklerin tek bir savaş aracı bile düşman ateşiyle vurulmadı. NATO'nun hakiki cephane kullanmadığı savaş tatbikatlarındakinden daha az uçak kaybettik. Ortada bir savaş yoktu, bir katliam vardı.

Belgesel dalında sekiz Emmy ödülü sahibi John Alpert'i yaşanan yıkımı bildirmesi için Irak'a gönderdik, ancak medya onun kayıtlarını yayınlamadı. Basra ve diğer yerlerdeki yıkımı gösteren altı saatlik bir kaseti vardı. Yayınlamadılar. Alpert'in pek çok Emmy ödülünü onlarla çalışarak kazandığı NBC bu kayıtlara elini bile sürmedi. CBS yanından bile geçmedi. Hiç kimse onun kayıtlarını yayınlamadı. Bir zaman gelip de Albert'in kayıtları ev sinemaları benzeri küçük kasetlere çekilinceye kadar, bunları kimse göremedi. Yalnızca kiliselerde birkaç yüz kişinin katıldığı etkinliklerde gösterilebildi. Yaşananlar bilinmeyecekti.

Mücadele ettiğimiz canavarın doğasını bilmek ve onu alt etmek için her yolu denemek zorundayız. Doğrunun ortaya çıkacağını söylemek kolay. Ancak insanlar talep etmedikçe ve bu uğurda tüm güçleriyle savaşmadıkça, doğru ortaya çıkmayacak. Büyük medyaya karşı pek çok alternatif var. Web sitelerinden ve internetin bütün potansiyellerinden bir şeyler umabiliriz fakat, ancak sıra dışı biri bütün web sitelerine göz atar ve bu çok tekil bir etkinlik. Orada ilgilerini çeken bir şeyle karşılaşsalar da, bunları yaşadıkları ve çalıştıkları gerçek dünyada, akşam

haberlerinde, günlük gazetede, haftalık dergilerde göremiyorlar. Bunların hiçbirinde yok. Sadece o küçük web sitesinde var. Bu şartlar altında nasıl harekete geçebilir, nasıl örgütlenebilirsiniz?

Belki de büyük medyanın bile bu konuları haber yapmasını zorunlu kılacak haber akışı oluşabilir, çünkü toplumun güvenini kaybetmeye dayanamazlar. İnsanlar, bilgiden yoksun bırakıldıklarından şüphelenirse, bu bilgi onlara küçük ve çarpıtılmış dozlarla verilir. Ancak gerçek şu ki, medya bu işi para için yapıyor ve medya patronları şiddet ve sömürü üzerinden çok daha fazla para kazanıyorlar. Onların ağzından yoksul ülkelerin borçlarını ve bu borçların giderek arttığını işitemezsiniz. Meksika'nın aç çocuklarının ağzındaki mısırı çalıyor ve karşılığında hiçbir zaman istemedikleri ve ihtiyaç duymadıkları şeyleri veriyoruz onlara. Aynı şekilde, özelleştirmeyi dayatıyor ve ülkeleri yoksul insanların sahip olduğu son sosyal güvenlik sistemlerini satmaya zorluyoruz. Serbest ticaret talep ediyoruz, herhangi bir yerel ekonomik gücün gelişimine izin vermiyoruz, hatta temel besin maddeleri üretimine bile.

Yoksul ülkelerin, Batı dediğimiz birikmiş sermaye gücünün vahşi saldırılarına dayanması mümkün değil. Bunlara direnmeli ve onların hakkından gelmeliyiz. İnsanların karakterindeki üç özelliğe ihtiyacımız var. Anatole France'ın muhteşem kitabı *Meleklerin İsyanı*'nda dile getirdiği bu özellikler Şeytan'ın cennetten kovulmasına karşı gerekiyor: özgürlük, merak ve şüphe.

Öncelikle kendimize ve tüm insanlara, bizi ön yargılardan, yanlış ve eksik bilgilendirmelerden ve çarpıtmalardan arındıracak zihinsel bir özgürlüğü aşılamaya girişmekle işe başlayalım. O zaman televizyon karşısında oturup patates yemek yerine patatesleri bir kenara atıp gerçeği öğrenmek için meraklı bir ruhla işe başlar ve gerçeği öğrenmek için her şeyi göze alırız. Son olarak da şüpheciliği ve sorgulamayı, doğruyu pekiştirmek ve yaşananlardan zamanında haberdar olmak için kullanmalıyız. Özgürlük, merak ve şüphe.

MEDYA KAYTARIYOR

Michael Parenti

Haber medyasının sansasyon peşinde olduğunu ve her işe hevesle burnunu soktuğunu sanırız. Aslında, basının hakim yöntemi, böylesi bir gözüpeklik değil, kaytarmaktır. Düzenbazca sıvışmak, sansasyonel bildirimlerden daha önemlidir medya için.

Atlama. Haberde kaytarmanın en yaygın biçimi bir konuyu tamamen atlamaktır. Üst çevrelerden duyulan rahatsızlıkların gün ışığına çıkma şansı yok gibidir. Bazen can alıcı ayrıntılar değil tüm hikâye gizlenir. Örneğin, 1965'te ABD milli savunma kurumları tarafından eğitilen, beslenen ve desteklenen Endonezya ordusu, Başkan Sukorno'yu devirdi. Endonezya Komünist Partisi'ni ve bütün müttefiklerini ortadan kaldırdı. Yarım milyondan fazla insan (kimine göre bir milyon kadar) öldürüldü. Bu, Nazilerin Yahudi soykırımından sonra yapılan en büyük politik toplu kıyımdı. Generaller komünistler tarafından açılan yüzlerce kliniği, kütüphaneyi, okulu ve halk merkezini yıktılar.

Alıcıları için tam anlamıyla sansasyon yaratacak bir hikâyeydi bu, ama *Time* dergisinin bu olaya değinmesi için üç ay geçmesi gerekti. Bunun bir haber olarak *New York Times*'ta yayınlanması ise, bundan bir ay sonra gerçekleşti. Bu konuyla ilgili bir başya-

zı vardı. Yazar, "üzerine düşeni en titiz biçimde yaptığı için"[1] Endonezya ordusuna teşekkür ediyordu(!)

ABD tarafından desteklenen "dost" kuvvetlerin Üçüncü Dünya'daki cinayet ve işkenceleri, CIA'nın uzun süredir uyuşturucu trafiğinin içinde oluşu ve ABD milli savunma kurumlarınca işlenen daha pek çok suç ya büyük medyanın gündemine hiç girmiyor, ya da medya editörleri ya da yorumcuları tarafından şiddetle ve bir ağızdan reddediliyor. Tıpkı "totaliter" olarak nitelendirilen diğer bazı ülkelerdeki gibi.

Etiketleme. Bir etiket, herhangi bir konuya önceden basitçe olumlu ya da olumsuz bir damga vurur. İşin ayrıntılarına ise değinmez. Bazı olumlu etiketler şunlardır: "istikrar," "başkanın adilane yönetimi," ve "güçlü savunma." Bazı olumsuz etiketlerse şunlardır: "solcu gerillalar", "İslamcı teröristler", "komplocu teröristler." Medya kendisini ise yanlış bir biçimde "özgürlükçü medya" olarak etiketliyor. Oysa medyada pek çok muhafazakar köşe yazarı ve yorumcu var. Bunlar bir yandan iletişim dünyasına doluşurlarken, bir yandan da bu dünyanın dışında olduklarını bildiriyorlar. 1998 Haziranı'nda örgütlü emeğin politik etkinliklerini baltalamak amacını taşıyan 226 sayılı Yasa Önerisi'ne karşı yapılan protestolar haberleştirilirken sendika liderleri sürekli olarak "sendika patronları" diye etiketlenirken şirket liderleri hiçbir zaman "şirket patronları" diye anılmadı.

Dikkate değer, aldatıcı bir etiketse "reform". Bu kavramın anlamı çarpıtıldı ve sosyal reformların tasfiyesi anlamında kullanıldı. Böylece medya, aile destek programlarının ortadan kaldırılışına "refah reformu" dedi. Son otuz yıl boyunca "vergi reformu" geçmiş kuşakların ilerici vergi reformlarını tersine çeviren yasaları belirten düzmece bir kavram olarak kullanıldı. Miras vergileri, şirket vergileri ve kazanç vergileri de dahil olmak üzere üst gelir grubunun vergileri düşürüldü. Gerici bir uygulama olarak bütün ödeme maliyeti, orta ve alt sınıfların sırtına yüklendi.

1 *New York Times*, 4 Nisan 1996

Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde "reform," kamu ekonomisine özel yatırımcılar tarafından el konulması anlamında kullanıldı. Bu da, işçilerin işten çıkartılmalarını, insani hizmetlerin tasfiyesini ve işsizlikle insanların çektikleri acılarda şiddetli bir artışı beraberinde getirdi. "IMF reformları" da, Üçüncü Dünya'nın büyük kısmında benzer sonuçlara yol açtı. Ancak bu reformlar basında serbest piyasanın hedeflenen kitlelere zenginlik taşıması olarak tanıtıldı.

"Serbest piyasanın" kendisi gözde bir etiket; ekonomik refahı ve demokrasiyi çağrıştırıyor. Aslında, serbest piyasa politikaları yerel üreticilerin pazarını baltalıyor, çok uluslu şirketlere devlet mali yardımda bulunuyor ve az sayıdaki zenginle büyük çoğunluğu oluşturan yoksullar arasındaki uçurumu derinleştiriyor. Serbest piyasa, çok fazla parası olanlar için serbesttir.

Son zamanların, sık telaffuz edilen olumsuz etiketlerinden biri de "tutucu" nitelemesidir. Serbest piyasa talancılarmın acımasız "reformlarına" direnen herhangi bir kimse hemen tutuculukla yaftalanıyor. *New York Times*'taki bir makale NATO güçlerinin "Bosnalı Sırpların tutucu haber kanalını"[2] kapatmasına karşı çıkan Bosnalı Sırp liderleri nitelerken tam on bir kez "tutucu" sıfatını kullanmış. Sıradan Sırpları temsil eden tek haber kanalının kapatılması, "Bosna'da sorumlu haber yayıncılığının tesisi için ileri doğru atılmış bir adım" olarak nitelendi. Hikâye, "ifade özgürlüğünü sağlamak için haber yayınının yabancı askerler aracılığıyla susturulmasının bariz bir ironi yarattığına da" değiniyor. İstasyonları vuran birlikler "NATO Barış Gücü" olarak etiketleniyor.

"Tutucu" ve buna benzer etiketlerin kesin olarak tanımlanmaması bir tesadüf değil. Bir etiketin istenilen sonucu verebilmesi için, sınanmasına neden olabilecek özgün bir içeriğinin olmaması gerekir. Tercih edilen, onun kendinden menkul olması ve tanımlanmamış, fakat çağrışımsal bir imgesi olması.

2 *New York Times*, 10 Ekim 1997.

Önleyici Varsayım. Medya, genellikle verili konumu, çok yönlü ve tartışılması gereken bir politik durum olarak ele alır. 1980'lerde Beyaz Saray ve askeri sanayi kompleksi, askeri harcamalarda esaslı bir artış hedeflediğinde, basın artışın ne kadar olması gerektiğini masaya yatırdı. Oysa silahlanma bütçesinin gerçek anlamda düşürülmesini isteyen herhangi bir görüşe de değinmek gerekiyordu. Politik elit; sağlıkta, refahta ya da diğer pek çok kamusal hizmette kesinti isteyince, medyanın bilgeleri, hemen kesinti yapılacak miktarları ve bunların olası etkilerini tartışmaya başladılar. Politikanın kendisi önleyici bir varsayımla baştan kabul edilmiştir ve eleştirel bir tartışmaya tabi tutulmaz.

Aynı şey, özelleştirmenin ve iyi giden bir programın tasfiyesinin üzerini örtmek için kullanılan "Sosyal Güvenlik reformu" üstüne yürütülen toplumsal tartışma için de geçerli. ABD'de Sosyal Güvenlik, üç yönlü bir kamusal hizmet olarak işlev görür. Emekli maaşlarına ek olarak geride kalanlar için sigorta kapsamında, evin çalışan ferdini kaybeden aileler için çocuklara (öğrenciyse 21; değilse 18 yaşına kadar) ödeme yapılır. Üçüncü olaraksa emeklilik yaşından önce ciddi bir sakatlık ya da hastalık geçirenler.malulen emekli edilirler. Mevcut basından, bu Sosyal Güvenlik sisteminin olumlu yönlerine dair bir şey işitmeniz mümkün değildir. Bunun yerine, medya tartışmanın kapsamını belirler: program çökme tehdidiyle yüz yüzedir (otuz yıl içinde bu hale gelmiş) ve kökten bir reform gerekmektedir(!)

İtibari Değer Yayını. Yalanın bir yolu da, bizim resmi yalanlar dediğimiz şeyi, hiç sorgulamadan ve yeterli kanıta ihtiyaç duymadan itibari değer belleyip topluma iletmektir. ABD'de hükümetin ve iş çevresinin önde gelenleri, sürekli "küresel liderlik", "ulusal güvenlik", "serbest piyasa" ve "reformlar" gibi kavramlardan bahseder. Gerçekte bunların anlamı "Bütün İktidar Çok uluslulara"dan başka bir şey değil. Ve basın hiç sorgulamadan onların sesini yankılıyor, onların ezber kelimelerini ve siyasi gündemini toplumun geniş kesimlerine iletiyor.

Bunlara karşı çıkıldığında, haberciler ısrarla kendi şahsi ideolojilerini hazırladıkları habere aşılayamayacaklarını söylüyorlar. Aslında hiç kimse onlardan bunu yapmalarını istemiyor. Eleştirim şu ki, bunu zaten çoktandır yapıyorlar. Geleneksel ideolojik algıları patronlarının ve yöneticilerininkiyle genelde uyuşuyor. Böylece, politik egemenlerin dümen suyuna giriyorlar. Bu bağımlılık, bağımlılıktan yoksunluk olarak adlandırılıyor ve "nesnellik" olarak tanımlanıyor.

İçeriğin Önemsizleştirilmesi. Medyanın tarza ve yönteme bu kadar yoğunlaşırken işin özüne neredeyse hiç değinmemesi şaşılacak şey. Hangi yasanın geçeceğine onca değinirken, bu yasadan kimin kâr kimin zarar edeceğine hiç değinmemesi, gelecekle ilgili spekülasyon üretmekte sınır tanımazken günümüzün gerçeklerini es geçmesi... Seçimler hakkında yapılan haberler buna iyi bir örnek. Siyasi kampanya bir at yarışına indirgeniyor: Kim kazanacak? Kimin adayları kazanacak? Haber yorumcuları daha çok tiyatro eleştirisi yapıyor gibiler. Önlerine koydukları şeyler, kimin daha iyi bir imaj çizdiği, kimin tanıtımının daha iyi yapıldığı. Esas meselelere neredeyse hiç değinilmiyor ve kamu görevleri hususundaki bir muhalefete eşlik etmesi umulan demokratik diyaloglara nadiren yer veriliyor.

Nadir gerçekleşen büyük işçi grevlerinde, basın işçi mücadelelerine değinmek zorunda kalınca da, benzer şekilde içeriği önemsizleştiriyor. Bize grevin kaç gün sürdüğü, duyulan rahatsızlık, şirketin ve toplumun ettiği zarar ve görüşmelerin nasıl kesildiği anlatılıyor. Çelişkinin *içeriğine*; ücretlerdeki ve haklardaki kesintiler, kıdem kaybı ya da işletmenin yeni bir sözleşme yapma konusundaki isteksizliği gibi esas meselelere katiyen değinilmiyor.

Dengesiz Yaklaşım. İyi gazetecilik ilkelerine göre, basın bize bir olayın iki yönünü de gösterebilmeli. Gerçekteyse her iki yöne de eşit ağırlığın verildiği çok seyrek görülür. Bir çalışmaya göre, hakim medyanın en liberali olarak bilinen NPR'de

sağcılarla hemen her zaman tek başlarına söyleşi yapılıyor. Liberallerin ekrana getirildiği ender durumlardaysa karşılarında bir muhafazakar hemen her durumda hazır bulunuyor. Dahası, bir olayın iki yönü demek tüm yönleri demek değildir. Solcu, ilerici ve radikal fikirler neredeyse tamamen dışlanıyor.

Yanlış denge, "Endonezya güçleriyle Timorlu gerillalar arasındaki şiddetin tarihinden" bahseden bir BBC haberinde de açıkça görülmektedir. Gerillaların 200 bin Timorlu'yu katleden Endonezya işgal gücüne karşı savaştıkları görmezden gelinmektedir.[3] Sanki bu çatışma, taraflar arasındaki garezden doğmuş anlamsız bir çatışmaymış gibi bildiriliyor. Zaten "iki taraftan da ölenler olmaktadır." Doğu Timor'un soykırımsal işgaline tarafsız kisvesi altında yaklaşarak BBC spikeri, bir çarpıtma yapmaktadır.

Guatemala ve El Salvador'daki ABD destekli savaşlara da gene aynı dengesiz yaklaşımla bakılmaktadır. Hem köyleri yananlara, hem de köyleri yakanlara sürekli akan kandan eşit derecede sorumluymuşlar gibi davranılmaktadır. Haberi hazırlayan, kendini tarafsızlaştırmak isterken, meselenin esasını etkisizleştiriyor ve haliyle konuyu çarpıtıyor.

Bardağın Dolu Kısmına Bakmak. Bazen medyanın ne kadar da olumlu bir tablo çizdiğine bakıp şaşarız. Eğer üst sınıfların bizden inanmamızı istedikleri buysa, medya üstüne düşeni tereddütsüz yapar. Kendi halklarına karşı işledikleri suçlardan ötürü yargılanan iki eski Güney Kore başkanı hakkında *New York Times* şöyle yazıyordu: "Bay Chun ile Bay Roh'un yönetimi altında çok az sayıda Güney Koreli işkence sonucu ölmüşken, buna karşılık ekonomik olarak önemli kazanımlar elde edilmiştir."[4] Böylesine iyimser bir gözlemi ABD'ye uyguladığımızı düşünün: "Amerika'da çok az sayıda kadın tecavüze uğrayıp öldürülürken, çok daha fazlası bir meslek sahibi olmuştur."

3 BBC Dünya Haberleri, 11 Aralık 1997.

4 *New York Times*, 4 Aralık 1995.

Bir başka örnek: 1980'lerin sonunda ekonominin iyi yolda olduğuna inanmamız için NPR şunları söylemişti: "Eğer gıdayı, yakıtı ve barınmayı denklemden çıkarırsanız, enflasyon gerçekten de makul."[5] Eğer az sayıda ana unsuru daha çıkarırsanız, enflasyon tümden ortadan kaybolacaktır.

İşin Derinine İnmemek. Beklenmedik bir cevapla karşılaşıldığında, medyadaki sunucular ya hemen lafı döndürüyorlar, ya araya reklam alıyor, ya da programın tanıtım duyurusunu giriyorlar: "Şu an (bilmem kimle) konuşuyoruz, (bilmem hangi) konuyla ilgili olarak." Amaç, siyasi olarak yasaklanan bir konuda daha da ileri gitmemektir.

Papanın Küba'ya kısa süre önceki ziyaretinden sonra BBC ana haber bülteni sunucusu coşa gelmişti: "Küba'da Noel: Kırk yıl sonra ilk kez Kübalılar Noel'i kutlayabiliyor ve kiliseye gidiyor!" Hemen sonrasındaysa Havana'daki BBC muhabirine bağlandı: "Gece yarısı ayini için iki bin kişi katedralde toplandı. Kutlamalar tıpkı geçen seneki gibi silik geçiyor." Tıpkı geçen seneki gibi mi? Burada aydınlatılmaya muhtaç bir nokta vardı. Fakat haber sunucumuz anında başka bir soruya atladı: "Papanın ziyaretiyle özgürlüklerin gelişmesini bekleyebilir miyiz?"[6]

Bir PBS programında sunucu Charlie Rose, bir konuğa, Castro'nun komünizmin tarihsel mağlubiyeti nedeniyle çok acı çekip çekmediğini sordu. "Hayır, dedi adam, Castro komünizmin Küba'da elde ettiğine inandığı başarılardan gurur duyuyor: eğitimde ve sağlıktaki gelişmeler, herkese iş sağlanabilmesi ve yoksulluğun en kötü yönlerinin ortadan kaldırılması." Rose bir an ona taş kesmiş bir suratla baktı ve hızla başka bir konuğa döndü: "Papanın ziyaretinin Küba'ya nasıl bir etkisi olacak?" Rose sınırların dışında bir yanıt veren bu konuğa bir daha hiç söz hakkı vermedi.[7]

---

5 "Her Şey Düşünüldü," Ulusal Halk Radyosu, 17 Nisan 1989.

6 BBC Dünya Haberleri, 26 Aralık 1997.

7 The Charlie Rose Show, PBS, 22 Ocak 1998.

Şekillendirme. En etkili propaganda biçimi şekillendirmedir, yalan söylemek değil. Gerçeği kılıfa sokmak, ihlal etmekten daha etkilidir. İletişimciler vurgulamaları ve diğer süsleme biçimlerini kullanarak, nesnellikten çok fazla uzaklaşmıyor izlenimi vererek istenilen etkiyi yaratabilir. Şekillendirme haberlerin veriliş biçimiyle, kendilerine ayrılan yerin boyutuyla, haberlerin yayınlandığı yerle (baş sayfada mı, içe mi gömülmüş; ilk haber mi, son mu?), sunuş tonuyla (sempatik ya da kırıcı), başlıklar ve fotoğraflarla ve yayın medyası söz konusuysa eşlik eden görsel ve işitsel etkilerle sağlanır.

Haber sunucuları, kendilerini de bir süsleme unsuru olarak kullanırlar. Düzgün ve akıcı bir konuşma biçimi tutturmaya ve tarafsız izlenimi doğurmaya çalışırlar. Güvenirlik kazanmak için bilirkişi tonlamasına girerler, benim ifademle "otoriter bir cehalete" bürünürler. Yaptıkları yorumlar şöyledir: "Bu durum nasıl sonlanacak? Bunu yalnızca zaman gösterecek," ya da "Kimse emin olamaz." Yani beynimizi şuna benzer cümlelerle doldururlar: "Eğer grev kısa sürede sonlandırılmazsa, her iki taraf daha uzun ve daha şiddetli bir mücadeleye girişecek." Ya da: "Seçmenlerin yükselen ilgisi nedeniyle, seçimlere katılımın yüksek olması bekleniyor."

Niye **Diye Sormamayı Öğrenmek.** Haberlerde pek çok şey bildirilir, ama çok az şey açıklanır. Toplumsal düzenin nasıl örgütlendiğine ve bunun kimin işine geldiğine ise çok çok az değinilir. Bunun yerine dünyayı hakim üstatların gözünden görmemiz istenir: Rastlantılar, koşullar, karmaşık niyetler ve bireysel gayeler sonucu öne çıkmış pek çok olay ve kişiyle karşı karşıyayızdır, hakim sınıfın çıkarlarıyla değil(!) Oysa bunların öyle etkileri vardır ki yine de sınıf çıkarlarını sürekli etkilerler.

Cümle yapısında edilgen kalıbın ve belirsiz öznenin kullanılması, bu tarz çarpıtmanın söylemsel temelini oluşturur. Böylece şunları okur ya da dinleriz: "Bölgede çatışma patlak verdi" ya da "olaylarda pek çok kişi öldürüldü" ya da "kıtlık artıyor." Ekonomik durgunluklar sanki doğal olaylarmış gibi aktarıl-

makta ("ekonomimiz düşüşte"). Kâr akışıyla, sermayenin emekle olan ezeli çatışkısı ve üretici güçlerle para kazanan güçler arasındaki çelişkiler hiç mevzu bahis edilmez. Marx'ın belirttiği gibi: "Ekonomik durgunluklar yaşanır; çünkü işçiler kendi ürettikleri mal ve hizmetleri geri alabilmek için yeterli parayı kazanmamıştır." Söylemeye gerek var mı bilmiyorum, böylesine aykırı düşünceler basında kendilerine çok zor yer buluyor.

Eğer basına inanırsak, kafamız bir yığın ıvır zıvırla dolar. Yüzyılın başında, Los Angeles'in trafik sorununa değinen bir NPR spikeri şu gözlemde bulunmuştu: "Los Angeles'te bir elektrikli taşımacılık labirenti mevcuttu." Bu labirent kentin bir başından diğerine uzanıyordu. "Ancak LA geniş bir karayoluna kavuşunca, bu durum ortadan kalktı."[8] Aslında elektrikli ulaşım sistemi bir "labirent" değildi, dünyanın en geniş şehir içi elektrikli ray sistemlerinden biriydi; 75 millik bir alanı ve üç bin sessiz, hava kirliliği yaratmayan elektrikli treni kapsıyordu; yılda 80 milyon insanı, büyük kazalara sebebiyet vermeden taşıyordu. Ve birden "ortadan kalkmadı." General Motors ve Standard Oil, taşeron şirketlerle sistemi satın aldı, elektrikli araçları parçalattı, ulaşım hattını yıktırdı ve yerlerine Standard Oil'den benzin alan General Motors üretimi otobüsleri Los Angeles sokaklarına sürdü. Ondan sonra şirketler daha fazla araba ve karayolu için baskı yapmaya başladı. Bunlar, vergi mükelleflerinin daha fazla para ödeyip, daha yüksek kaza riskiyle yolculuk yapmalarına neden oldu.

"Küreselleşme," basının bize doğal ve kaçınılmaz bir gelişme olarak gösterdiği bir diğer gözde etiket. Aslında, küreselleşme çok uluslu çıkar gruplarının pek çok ulusun emekçileri, tüketicileri ve çevresel düzenlemeleri üzerinde tahakküm kurmayı hedefledikleri, planlı bir süreç. Eğer "küreselleşme"yle dünya nüfusunun üretici bir işbirliği içinde kaynaşmasını kastediyorsak, yaşadığımız şey "küreselleşmeme" süreci. Bütün politik ve ekonomik güç, eşine rastlanmadık biçimde bir uluslararası yatırım

8 "Marketplace - Pazar Yeri", Ulusal Halk Radyosu, 11 Mayıs 1998

sınıfının elinde toplanıyor. Bu da, dünya halklarını herhangi bir koruyucu mekanizmadan mahrum bırakan GATT gibi düzenlemelerle sağlanıyor.

Sonuna Kadar Gitmemek. Niye diye sormamayı öğrenince, toplumsal sorunları onları yaratan toplumsal nedenlerle bağdaştırmada başarısız oluyoruz. Aynı zamanda kendi eleştirel düşüncemizi de törpülüyoruz. Farklı bir şeye yeltendiğimizi düşünün. Diyelim ki, zenginliğin ve fakirliğin bir arada var olması tesadüfi değildir, çünkü zenginlik yoksulluğa neden olur. Bu ülke içinde ve dışarıdaki ekonomik sömürünün kaçınılmaz sonucudur. Böyle bir yorum, kapitalist medyada ya da hakim siyasi arenada nasıl kendine bir yer bulabilir?

Farz edin ki, işe Endonezya'daki çocuk işçilerin çok uluslu şirketler tarafından açlık sınırında çalıştırıldıklarını söylemekle başlayalım. 1996'da, bazı eylemcilerin yıllar süren çabasından sonra bu bilgi, merkeziyetçi egemen basınımızda yerini aldı. Varsayalım, orada bir çizgi daha çektik ve bu sömürü ilişkileri Endonezya askeri hükümetinin bütün gücüyle desteklenmektedir, bu hükümet de ABD milli savunma mercileri tarafından otuz yıldan fazla bir zamandır desteklenmektedir. Ve şunu da ekleyelim ki, bu destek bir hata değildir; çünkü pek çok diğer baskıcı rejime de verilmektedir.

Sonra varsayalım ki, en tehlikeli sınırı da geçtik ve bu olaya hayıflanmak yerine birbirinin peşi sıra gelen ABD hükümetlerinin *niye* bu berbat işlere sürekli karıştıklarını sorduk. Şu şekilde bitirdiğimizi varsayın: Bütün bu yaşananlar ABD'nin dünyayı serbest piyasa ve devasa çok uluslu şirketler için güvenilir bir pazar haline getirme çabasıdır.

Böylesi bir analiz birkaç radikal yayın dışında hiçbir yerde yayınlanmayacaktır. Çünk pek çok sınırı ihlal ettik. Çünkü tekil bir durumu (çocuk işçileri) daha geniş bir toplumsal ilişkiler ağı içerisinde açıklamaya çalıştık. Sunumumuz "ideolojik" ya da "Marksist" olduğu gerekçesiyle ilk elden reddedilecektir.

Kısaca, haber medyasının günlük performansı, bir başarı-

sızlık değil, aksine çarpıtma yeteneğinde muazzam bir başarıdır. Onların işi bilgilendirmek değil, yanlış bilgilendirmek. Demokratik ifadeyi geliştirmek değil yok etmek. Medya günün gelişmeleriyle çok yakından ilgilendiği izlenimi uyandırmak için her yolu deniyor. Çok fazla şey söylüyor, çok az şey anlatıyor. Çok fazla kalori ve çok az besin öneriyor. Bunu anlayınca, basının saçmalıkları üstüne kurulu liberal bir hayıflanmadan, medyanın hakim sınıflara hile ve kurnazlıkla nasıl da hizmet ettiğine dair radikal bir analize terfi ederiz.

MEDYANIN MÜLKİYETİ VE DENETİMİ

Peter Phillips

Yirmi iki yıl önce ABD haber servislerine hükmeden yaklaşık elli medya ortaklığı vardı. Bugün bu rakam bir düzineden az. Federal İletişim Komisyonu televizyon ve radyo mülkiyetini sınırladı. 1996'daki yasa yürürlüğe girdiğinden beri bir şirket; radyoculuk, televizyonculuk, kitap yayıncılığı ve gazetecilik alanlarında mülkiyet sahibi olabiliyor. Hepsi de aynı pazara hitap ediyor ve pazarın üçte biri kadarı ulusal çapta bölüşülüyor. Bu demektir ki bugün haber kanallarının büyük çoğuna sahip olan büyük medya gruplarının sayısı önümüzdeki on yıl içinde 3 ya da 4'e inebilir.

Egemen medya, kâr ve ortaklıklar kurma yarışında. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Time Warner'la CNN ortaklığı; ABC'nin Disney tarafından satın alınması; Westinghouse'un (CBS) Infinity Radyo Grubu'nu satın alması. ABD'deki bütün radyo istasyonlarının üçte birinden fazlası geçtiğimiz on sekiz ay içinde satıldı. Aynı şey gazetecilik endüstrisi için de geçerli. Gannett ve Knight-Ridder gazete zincirlerinin mülkiyetinde ilk sıraya yerleştiler. İkisi birlikte hemen hemen 200 yerel gazete ve dergiye sahip.

Dün, Atina şehrinde on beşe yakın günlük gazetenin yayınlandığını duyunca çok etkilendim. ABD'deki şehirlerin % 98'inde yalnızca bir gazete vardır ve bunlar da dev şirketler tarafından birer birer satın alınmaktadır.

ABD medyası çok renkliliğini ve farklı bakış açılarını yansıtma yetisini yitiriyor. Bunun yerine, haberlerde tek tipleşme var ve büyük medya benzeşme eğiliminde. ABD'deki medya, Neil Postman'ın sözleriyle, "dünyanın en çok eğlenip en az bilgilenen toplumunu yarattı." Amerikalılar uluslararası gelişmelerden bihaberdir ve kendi toplumsal sorunlarına yabancılaşmıştır. ABD'de artan sayıda insan kapalı topluluklarda yaşamaya başladı ve Cornell West'in dediği gibi "vanilya" varoşlar kendilerini "çikolata" şehirlerden ayırmak için kurumsal bariyerler kuruyor.

Medya, eğlence ve korku sağlıyor. Amerikan halkı, eğlenmek için şöhret haberlerini, tanıtımları, sulu komedileri ve cinselliği izliyor. Suç haberleri, alt sınıfların, göçmenlerin ve dolandırıcıların hikâyeleri korku ve yılgınlık yaratıyor. Geçtiğimiz on yıl içinde suç haberleri aniden arttı; aynı dönemde ABD'de yaşanan suç vakaları gerilerken.

Medya kendisine pazar ve izleyici hedefleri belirliyor, üst sınıfın orta kesimine, yani parası ve harcama yapma hevesi olanlara sesleniyor. Associated Press imzalı, ulusal çapta bir programın başlığının "Büyük Ekran Televizyonunuzun Çevresini Nasıl Döşemelisiniz?" olması çok az kişiyi şaşırttı.

Geçen yaz Sonoma Devlet Üniversitesi'nden araştırmacılar, ABD pazarını elinde tutan on bir medya şirketinin yönetim kurullarında bulunan 155 kişinin isimlerini incelediler. Bu kadarcık insan şu an içinde bulunduğumuz odaya bile sığabilir. Bunların yüzde doksanı beyaz ve erkekti. Yakın zamanda, evliliğindeki problemlere rağmen Rupert Murdoch, karısı Anna Murdoch'ın News Corp'un yönetim kurulundaki sandalyesini elinde tutmasına nazikçe izin vermişti.

Dünyanın en geniş medya haber sistemlerini elinde tutan bu 155 kişilik elit kimlerden oluşuyor? Şöyle adamları sayabiliriz:

Frank Carlucci, Westinghouse'un yönetim kurulundadır. CIA'da eski bir başkan yardımcısı ve sonradan da Başkan Bush'un kabinesinde Savunma Bakanı'dır. Andrew Sigler, NBC'nin yönetimindedir, aynı zamanda Chemical Bank, Bristol Meyers, Allied Signal, Champion International ve Chase Manhattan Bankası'nın da yönetimindedir. NBC'nin yönetimindeki bir diğer isim Douglas Warner III, aynı zamanda Bechtel Grubu'nun ve Anheuser-Busch'un yönetimindedir, J.P Morgan Company'nin de genel müdürüdür.

155 medya eliti çoğunlukla aileden zengindir. Özel hazırlık sınıflarında ve birinci sınıf üniversitelerde eğitim görmüşlerdir. Genellikle sosyal hayatları New York'taki Knickerbocker Kulübü, Kaliforniya'daki Bohem Koruluğu ve Atlanta'daki Dağ Eteği Golf Tesisi gibi yerlerle sınırlıdır. Özel mülkiyeti, özel eğitimi, özel kulüpleri temsil ederler. Bunlar aynı zamanda sınırsız medya kaynaklarını kontrol ederler. Bu medya kaynakları, ABD'deki pek çok insanın tek haber ve bilgilenme kaynağıdır.

NBC, Fox Haber ve Time Warner'ın her birinin yönetim kurulunda sigara üreticisi Philip Morris'ten bir üye var.

ABD haberlerinin demokratik kurtuluş mücadelelerine bu kadar tepkili olmasında ve çok uluslu sermaye akışını, IMF politikalarını, GATT'ı, MAI'yi, NAFTA'yı ve sermaye akışıyla servet artırımını sağlayan diğer tüm neoliberal ekonomik politikaları bu denli desteklemesinde şaşılacak bir şey yok. Medya eliti için demokrasi, ekonomik sömürü özgürlüğüdür, paranın dünyanın her yerinde hareket edebilme serbestisidir ve kendi ideolojik mesajlarını iletebilme olanağıdır.

ABD medyası şu tarz önemli sorunları görmezden gelir: Ekonomik gelişme ve servet akışı sürecinden zarar gören kim? Dünyadaki emek piyasasında artık emek durumuna düşen ve uluslararası pazarın ihtiyaç duymadığı bir milyar insan ne olacak? Bunlar yaşamlarını nasıl sürdürecekler? Çevrenin sürdürülebilirliğine ve yenilenemeyen doğal kaynakların tükenmesine ilişkin küresel sorunlar ne olacak?

Bunlar sosyo-çevresel kıyameti getirecek sorunlar. Serbest piyasa kapitalizmi yozlaşmanın ve israfın şeytani imparatorluğunu yaratıyor, milyarlarca insanı sefalete sürüklüyor. Bütün belirtiler gösteriyor ki servet ve kaynaklar yoksullara dağılmayacak, hatta Birinci Dünya'nın elitlerinin ve onların dünyanın dört yanındaki irili ufaklı ortaklarının elinde daha da toplanacak.

Peki umudumuz nerede? Nasıl direnebiliriz? Uluslararası, küresel medyanın kendi içinde bir reform ummanın anlamlı olacağını sanmıyorum, özellikle de Birleşik Devletler'de. Medya sermayesi öylesine tekelleşmiş, öylesine katılaşmış ve hükümet elitiyle öylesine iç içe geçmiş ki, onun aracılığıyla bir sosyal değişime imkan kalmıyor.

Gitmemiz gereken yön için dönüp kendimize bakmalıyız. Son iki senede ABD'de Medya ve Demokrasi başlıklı iki kongre yapıldı. İlki iki buçuk yıl önce San Francisco'da, ikincisiyse geçtiğimiz Ekim'de New York'ta yapıldı. Her biri 1.500-2.000 arası bağımsız / alternatif medya yazarını, editörünü, film üreticisini ve yayıncıyı bir araya getirdi. Katılımcıların hemen hepsinin fikirleri bizim burada üç gündür dile getirdiklerimizle çakışıyordu.

Medya ve Demokrasi, hızla bir taban hareketine dönüşüyor. Hepimizin ortak ereği, büyük şirketlerin etkisinden arınmış, alternatif haber ve bilgi sistemleri inşa etmek. ABD'nin her yanındaki izinsiz yayın yapan ve şu an Federal İletişim Komisyonu tarafından saldırıya uğrayan (ve kısmen de Ulusal Avukatlar loncası ile şu an aramızda bulunan Luke Hiken gibi avukatlar tarafından savunulan) radyo istasyonları, programların çok renkliliğini öneriyor. Habercilikte Dürüstlük ve Doğruluk, Alternatif Gazetecilik Enstitüsü ve çok sayıda Yasal İyileştirme grubu, internet haber postaları ve dergileri ABD'nin dört yanında etkin durumdalar.

Los Angeles, Chicago, Denver, San Francisco, Houston, New York ve Seattle'de ilerici medya kanalları mevcut. Free Speech

(Özgür İfade), People's Video (Halkın Videosu), Globalvision (Küresel Bakış), Deep Dish (Büyük Lokma) ve Paper Tiger (Kağıt Kaplan) gibi televizyonların yapımcıları, çok düşük bütçelerle iş yapan küçük program yapımcılarıyla birleşiyorlar. Buna bir örnek, Kaliforniya'da, kendi yerelinde haftada bir saatlik ilerici bir TV şovu hazırlayan öğretmen John Morearty.

Bizim Pasifik Radyo kanalımız, Hightower (Yüksek Kule) Radyo, United Broadcasting (Birleşik Yayıncılık) ve neredeyse ABD'nin her büyük şehrinde yayın yapan 100 alternatif haber dergisiyle birleşti. İki video üreticisi, Beth Sanders ve Randy Baker, "Fear and Favor in the Newsroom- Haber Odası'nda Korku ve Taraflılık" isimli bir film hazırlayarak medyada tekelleşmenin sonuçlarını anlattılar. Bu film ülkenin her yanındaki eylemci toplantılarında gösteriliyor.

ABD'deki alternatif / bağımsız medya kaynakları hâlâ küçük, rekabet güçleri ve bütçeleri düşük; ama gelecek için bir umut oluşturuyorlar.

Akademisyenler, ilericiler ve solcular, haklı olarak entelektüel bakımdan elitist ve burnu havada olmakla suçlanıyorlar. Michael Moore, New York'taki Medya ve Demokrasi kongresini, gündemine işçi sınıfının üyelerini dahil etmemekle eleştirmişti. Bu görmezden gelemeyeceğimiz bir eksiklik! Nüfusun % 60'ını hayatlarını sürdürmek için maaş günlerini iple çeken beyaz ve mavi yakalı işçiler oluşturuyor. Hayattalar ve iyi durumdalar. Yine de alım güçlerinin neden her geçen gün düştüğünü, sağlık ve barınma harcamalarının neden yükseldiğini, vergilerin neden arttığını onlara açıklayamayacak ya da açıklamak niyetinde olmayan bir medya sistemi kafalarını bulandırıyor.

Büyük medya, çalışanlarını ırksal nefrete, göçmenleri suçlamaya ve mal mülke yapılan saldırılara yönlendiriyor. İnsanlar evsizlerden korkuyorlar; çünkü kendileri de evsiz kalabilirler. Şirketlerin açgözlülüğünün kurbanlarına saldırıyor, onları suçluyorlar. Çocuklarını üniversiteye göndermek için büyük harcamalar yapıyorlar. Bu öğrencilerse mezuniyetten

sonra evlerine yüklü kredi borçlarıyla dönüyor ve çok azı kendi alanında iş buluyor. Çalışanların çoğu, politik açıdan yabancılaşmış durumdalar; bunların yarısından fazlası oy kullanmıyor.

Yine de, çalışanların yücelttiği, sıkı çalışma, özgürlük, demokratik işleyiş, eşit olanak, ifade özgürlüğü, borcuna sadık olmak ve sistemsel adalet gibi temel değerler var. Geçtiğimiz yüz yılda çalışan insanlar, pek çok kez ilericilerin saflarına katıldılar ve Birleşik Devletler'i değiştiren toplumsal hareketlere imza attılar.

100 yıl önce ilerici hareket, soyguncu baronlarla ve zenginliklerin tekelleşmesiyle mücadele etti. Zenginlere gelir vergisi, sekiz saatlik işgünü, hükümeti görevden alma yetkisi ve vatandaşların yasa önerisi getirebilme hakkı gibi kazanımlar elde etti. Oy Hakkı Hareketi kadınlara oy hakkı sağladı. 1930'larda işçi hareketi sendikalara, sosyal refaha, emeklilik maaşlarına ve ulusal halk sağlığına izin veren yeni bir sözleşmeyi uygulamaya sokturdu.

Vatandaşlık Hakları Hareketi ırksal ayrımcılığın altını oydu ve Barış Hareketi, Vietnam'daki yasa dışı savaşa karşı mücadele verdi. Çevre Hareketi, Kızılderili Hareketi ve Kadın Hareketi hep toplumun gereksindiği değişiklikleri gün yüzüne çıkardı. Bu hareketlerin her biri binlerce çalışan insanın sırtında yükseldi. Onlar inandıkları şeyler için mücadeleye katıldı, bu yolda ilerledi ve çoğu zaman da hayatlarını yitirdiler.

Sosyo-çevresel kıyamete karşı harekete geçmek için işçi sınıfının değerlerini uyandırmalıyız, bunu yapabiliriz. Düşüncelerin özgürce ifade edilebilmesi ancak medya tekellerinin dışında mümkün, hükümete çalışan yanar dönerlerin dışında.

Alternatif /bağımsız bir medya, hükümetin ve şirketlerin güçlerine el koyup kendilerinin ve dünyanın düzelmesini sağlamaları için ABD'deki işçileri teşvik etmekte anahtar rol oynayabilir. "Medyaya Özgürlük" sloganı, kitleleri bir araya

toplayan esaslı bir çığlık olabilir. Bu da yeni demokratikleşen AFL-CIO'nun söylediği gibi "Sağduyulu bir Ekonomiye" yol açabilir. Öyle bir ekonomi ki büyük şirketlerin zenginliklerimizi sömürdüğünü açık etsin, öyle bir ekonomi ki dünyanın dört yanındaki işçilere kazanım sağlasın.

ABD'de alternatif / bağımsız habercilik sistemlerini güçlendirebilir miyiz? İnanıyorum ki yapabiliriz; haber öykülerini, internet bağlantılarını, birleşik pazarlama ve promosyon planlarını paylaşarak ve ABD'de ve dünyadaki önemli sosyoekonomik, çevresel, cinsel ve ırksal ayrımcılıkla ilgili olaylara vurgu yaparak.

Bence ABD halkı, ülkesinin dünyanın her yerine silah sattığını bilmeli. ABD, bütün ihraç silahların %60'ını satıyor, dünyanın dört yanındaki elçiliklerde silah satışı yapıp, büyük şirketlere kâr sağlasınlar diye 650 görevli çalışıyor.

Bence ABD halkı kozmetik ürünlerinin ve vücut losyonlarının pek çoğunun kanserojen olduğunu, ABD şirketlerinin işkence aletleri ürettiğini ve ulusal bir kimlik kartı uygulamasının kapıda olduğunu bilmeyi hak ediyor. İnsanlar özel e-postalarının, telefonlarının ve faks makinelerinin ABD ve müttefiklerinin istihbarat servisleri tarafından izlendiğini bilmeliler. Aynı zamanda kendilerine ait kamu üniversitelerinin özel şirketlerin kredilerine muhtaç duruma düştüğünü de öğrenmeliler.

Bunlar dünyanın sonunu hazırlayan servet bölüşümü, çevresel sürdürülebilirlik ve işsizler ordusu gibi sorunları çözmek için mutlaka değinilmesi gereken konular.

ABD'deki insanlar için bunun anlamı, alternatif haber ve bilgi sistemlerini kurmak, desteklemek ve küresel bilince sahip birer yerel eylemci olmaktır. ABD'nin dışındakilere düşense bakış açılarını, haber öykülerini ve bilgileri ABD'deki alternatif basınla paylaşmak ve işçileri ortak küresel sorunlar konusunda eğitmek için bize yardımcı olmaktır.

Proje Kontrol Merkezi, her yıl ABD'de 400 alternatif yazılı

yayını ve medya programını gözden geçiriyor. Biz bu kaynağı her yerdeki gazetecilerle elektronik olarak paylaşmak istiyoruz.

Hatırlayın, başımızdan Reagan, Thatcher ve Yeltsin geçti. Jim Hihtower şunu söylemeye bayılır: "Üç sağ sapmadan bir sol doğar." Yani şimdi bir adım öteye gitmenin tam sırası, unutmayalım ki bütün bu yaşananlardan sonra Robin Hood haklı çıkabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

HABERLERİ SÜZGEÇTEN GEÇİRMEK: MEDYA KARANLIĞINA GÖMÜLEN HİKAYELER

BAŞKAN ARİSTİDE'NİN KİŞİLİĞİNE SALDIRI

Ben Dupuy

Çok iyi bilindiği gibi; Haiti, dünya tarihinde başarılı bir köle devriminin yaşandığı tek ülkedir. Devrim, hemen Fransız Devrimi'nin ardından 1791'de patlak verdi. 13 yıllık kurtuluş savaşımızın büyük bölümünde kölelerden oluşan ordularımıza eski bir köle olan Toussaint Louverture öncülük etti.

Toussaint'in askeri dehası üstüne pek çok şey söylenebilir, ama her şeyden önce o "diplomatik kurnazlık" sanatı diyebileceğimiz alanda çok yetkindi. Bir başka ifadeyle, amacına ulaşıp köleliği (en azından klasik biçimiyle) ortadan kaldırmak için kimi zaman güçlü düşmanlarıyla –özellikle Fransız, İngiliz ve İspanyollarla– aynı yolun yolcusuymuş gibi davranıyordu.

Çağımızda, Toussaint'in taktikleri üzerine inceden inceye çalışıp onlardan çok fazla yararlanan kişilerden biridir Jean-Bertrand Aristide. Nasıl ki Toussaint, halkının çıkarlarını savunmak için kimi zaman Fransızlarla savaşıp kimi zamansa onlarla işbirliğine girdiyse, Aristide de bu yüzyılda Haiti'nin bir numaralı düşmanı olan ABD'yle aynı şekilde dans etti.

Toussaint'in taktiklerinin çağımıza ne kadar uygun olduğu ya da yerinde taktikler olup olmadığı başka bir tartışma konusu.

Yalnız şurası kesin ki Başkan Aristide, ABD'nin yönetici sınıfının önde gelen bölümleriyle ve hükümetiyle pek çok konuda karşı karşıya geldi ya da onlar tarafından olumlandı. Bu yüzden işbirlikçi egemen medyanın onu allayıp pullaması, hemen ardından da tu kaka etmesi incelenmesi gereken bir başlık. Bu tavır değişikliklerinin onun kitlelerden aldığı destekle bir ilgisi yok. Bu farklı tavırları belirleyen, onun ABD iş çevrelerinin çıkarları ve ABD hükümetinin dayatmaları karşısındaki tutumu.

Şimdi kısa bir tarihçe çıkartalım.

Her şeyden önce Jean-Bertnard Aristide'in Haiti'de özgürlükçü bir din adamı olarak adını duyuruşunu anımsamalıyız. Antiemperyalist bir mesajı vardı. *"Kapitalizm ölümcül bir günahtır"* sözünü, Haiti'nin başkenti Port-au-Prince'in yoksul semtlerinde ve La Saline'de bulunan kilisedeki ateşli vaazlarında sıkça yinelerdi.

Haiti'deki etkisini artırıyordu artırmasına, ama ABD'nin tekelci medyası ona hemen hiç değinmiyordu. Haiti'deki ABD elçiliği ise onun yükselişini yakından izliyordu.

Ekim 1990'da başkanlığa talip olduğunu açıklayınca ABD'nin hakim medyasının onu görmezden gelme imkanı kalmadı. Hemen ardından "Lavalas" yani sel diye bilinen o coşkulu ayaklanmanın fitilini ateşledi.

Aristide'nin hakim medya tarafından ilk betimlenişi, bu seçim öncesi dönemde *New York Times* gazetesinden Howard French tarafından yapıldı: "Aristide İran'ın Humeyni'si ile Küba'nın Castro'sunun bir karışımı."

Ne var ki, devrimle değil de ABD'nin desteklediği ve finanse ettiği bir seçimle başa gelen birisine cepheden saldırmak kolay değildi.

Bundan dolayı, Aristide'nin 16 Aralık 1990'daki ezici seçim zaferinden sonra düzen medyası ona sadece gözdağı vermeye çabalamakla yetindi. 18 Aralık'taki *New York Times*'ın başyazısı Aristide'yi şöyle uyarıyordu: "Sizi başa getiren anayasal düzenlemelere bağlı kalmak zorundasınız. Şimdi ya Haiti demokra-

sisinin babası olacaksınız ya da ona ihanet edenler kervanına katılacaksınız."

Doğrusu, Haiti demokrasisine kimlerin ihanet ettiğini biliyoruz. ABD, CIA aracılığıyla Duvaliercilerle[1] işbirliği yapıp, Aristide'nin göreve gelişinin üzerinden henüz 8 ay bile geçmeden, 30 Eylül 1991'de kanlı bir darbe tezgahladı.

Egemen medya darbeyi değil Aristide'yi hedef seçti. "Başkan Aristide'nin Haiti'ye dönüşü kendisinin sebep olduğu ortam nedeniyle zor görünüyor," diyordu *Washington Post* 6 Ekim 1991 tarihli sayısında. Bir sonraki gün aynı gazete Aristide'nin "yasal kurumlara sözde önem verdiğini," ve "bağımsız gözlemci ve diplomatların, Aristide'nin çetelerin uyguladığı şiddeti gizliden ve açıktan desteklediğini rapor ettiklerini," yazdı.

"Çetelerin uyguladığı şiddet." Eğer hakim medyanın darbeden hemen sonraki kupürlerine bakarsanız hep aynı nakaratı görürsünüz. *NACLA Review of the Americas*'tan Katie Orenstein'a göre "darbeden sonraki iki hafta, *New York Times* Aristide'nin işlediğini iddia ettiği suçlara süregiden askeri baskıdan üç kat fazla yer ayırdı. Daha sonra insan haklarıyla ilgili yayınlarda irdelenen toplu katliamlar, idamlar ve işkenceler *Times*'ın o dönemde Haiti'ye ayırdığı yerin %4'ünü oluşturuyordu."

Aristide'yi deviren darbe döneminde bile egemen işbirlikçi medya, ona çamur atmayı ihmal etmedi. Amerika komplocularla görüşmelere kesin olarak başladığında bile Aristide "ılımlı" ve "uzlaşmacı" olmamakla suçlanıyordu. Halbuki o her türlü görüşme yolunu arıyordu, ama komplocular buna yanaşmıyordu. Sürgündeki Haitililer ise her gün Aristide yandaşı ve darbe karşıtı gösteriler yapıyordu. Demokratlar, Bill Clinton'un 1992'de katılacağı seçimler için bu hareketi koz olarak kullandı.

Bu noktada ABD egemen sınıfının iki kliği arasında bir fark ortaya çıktı. Başkan Bush ve Cumhuriyetçiler, Aristide'nin sürekli sürgün olarak Haiti'yi terk etmesinden ve eski müttefikleri

---

1 Duvalier: 1986'da bir halk ayaklanmasıyla devrilen Haitili diktatör. *-çev.*

Haiti ordusu ve Duvalierciler'le yeniden çalışacak olmaktan çok memnundular. Clinton yönetimi ise, Aristide'yi atama niyetindeydi, onu Haiti'de "Amerikan planını" uygulamaya zorlayacaklardı. Böylece adalet ihraç etmiş olacaklardı ve Duvalierci suçlularla Aristide'yi ittifaka zorlayacaklardı. Aynı zamanda, Haiti ekonomisini yapısal olarak uyumlulaştıracaklardı. Bunun anlamı, kârlı devlet kurumlarını özelleştirmek, gümrük duvarlarını alçaltmak, kamu çalışanlarını –özellikle hastane ve okullarda çalışanları– işten çıkartmak ve sosyal yardımlarla teşvik ödemelerini kesmekti.

Aristide uzlaşmaya yanaşsa bile Washington ona güvenemeyeceğini kuşkusuz hissediyordu. Bundan ötürü, ABD askerleri işi sağlama bağlamak için Haiti'yi işgal etmek zorundaydı.

Ne var ki, Cumhuriyetçiler bu düzenlemeden hiç hoşnut kalmadı. ABD'deki "gizli hükümet," yani Pentagon ve CIA de aynı kanıdaydı. Bu nedenle, Haiti'de Haiti İlerleme ve Kalkınma Cephesi (FRAPH) adlı ölüm mangasını desteklediler. Bu örgüt, Lavalas hareketini[2] dengeleyecekti.

FRAPH ve CIA stratejilerini koordine ettiler. İlk olarak FRAPH kendisine bağlı birkaç çete aracılığıyla 11 Ekim 1993'te Port-au-Prince rıhtımında bir gösteri düzenleyecekti. Böylece Pentagon, Harlan vilayetinden tahliye edilecek 200 ABD ve Kanada askerini geri çekmek için bir bahane elde etmiş olacaktı. Sonrasındaysa, hemen ertesi hafta CIA'nın Latin Amerika baş analizcisi Brian Latell, ABD Kongresi'ne ve hakim medyaya Aristide'yi "gelgit akıllı" ve "psikopat ve katil" olarak tanıtacaktı. Darbenin lideri General Raoul Cedras ve ekibiyse "Duvalier ailesinden beri Haiti'nin başına gelen en güzide grup" idi. Henry Kissinger, hemen ekranlara koştu ve aristide'nin bir "psikopat" olduğunu söyledi. Sağcı politikacı Patrick Buchanan ise onu "kana susamış, beş para etmez bir sosyalist" olarak niteledi.

"Gizli hükümetin" 1993'te Aristide'nin ülkesine dönüşü-

2 Aristide'nin iktidara geldikten sonra örgütlediği bir oluşum. Katılımcıları arasında Komünist Parti, aydınlar ve ilerici burjuvalar vardır. *–çev.*

liden yapılan bir alıntı, bu konuda sağlam bir bakış açısı sunuyor: "'Yapabileceğini düşlediğimizden çok daha fazlasını yapıyor. Her şeyi doğru yapıyor' diyor Aristide hakkında kuşkularını her fırsatta dile getiren bir ABD resmi görevlisi. 'Bu, bir rüya gibi.'"

Ama rüya uzun sürmedi. 1995 yılının ilerleyen zamanlarında, Aristide ve ABD arasındaki anlaşmazlıklar su yüzünü çıktı.

Darbeci bir siyasi kişilik olan Mireille Durocher Bertin suikastının etrafında örülen inleme sızlama furyası, kısa zamanda Aristide hükümetinin bütünsel sorgusuna dönüştü. Cinayetten onlar sorumlu tutuldu. ABD hükümet yetkilileri, cinayetin Haiti İçişleri Bakanı Mondesir Beaubrun tarafından planlandığını öne sürdü. Bakan, bunu şiddetle reddetti.

Aristide'ye yönelik yeni saldırılar özellikle darbe destekçilerinden geldi, tıpkı gerici bir köşe yazarı olan Robert Novak gibi. Novak, 3 Nisan 1995 tarihli yazısında "Aristide taraftarları tarafından derlenen bir düşman listesini açığa çıkardığını" iddia etmişti. Novak'a göre, "Haiti'de herkes kukla bir hükümetin kötü ün sahibi, eski başbakan Rene Preval tarafından yönetildiğini biliyor." Preval ise , "siyasi muhalefetle mücadeleye koşullanmış bir komando birliğine" başkanlık ediyor. Bu komando birliğine bir sahil kasabası olan St. Marc üzerinden silah akışını da o sağlıyor. Novak'ın ima ettiği, Bertin'i ortadan kaldıranın bu komando birliği olduğuydu.

İnsan, Novak'ın bu otuz kişilik "ölüm listesi" safsatalarını ve diğer saldırgan tavırlarını aşırı tutucu birinin lafazanlığı olarak yorumlayabilir. Ancak aynı gün, Associated Press de Bertin'in "ABD hükümeti tarafından, cinayetten günler önce bulunan 100 kişilik ölüm listesinin içinde olduğunu," duyurdu. Başka haberlerde 96 kişilik bir listeden söz edildi. Bu tarz "ölüm listelerinin" eş zamanlı keşfi ABD hükümeti ve düzen medyası tarafından düzenlenen tipik bir kampanya idi.

4 Nisan'da *Washington Post*'tan bir saldırı daha geldi. Yazar Douglas Farah, "Aristide'nin cinayetten haberdar olduğunu ya da cinayeti onayladığını kast etmediğini; ama ABD'nin ve kimi

yakın danışmanlarının baskılarına rağmen Beaubrun'a karşı adım atmaya gönlü olmadığını" yazıyordu. "Bu da başkanın kendi yandaşlarının suiistimallerini görmezden geldiği fikrini uyandırıyor" diyordu. Burada varsayılan Beaubrun'un suçlu olduğu! Yargılama yok, delil yok, var olan sadece ABD hükümetinin ve onun medyasının suçlamaları.

Aristide'nin orduyu dağıtıp polis gücünü ikiye katlama yönündeki ABD planlarına karşı çıkması ve kamu kurumlarının özelleştirilmesine ayak diremesiyle birlikte başka problemler de baş gösterdi. Ekim 1995'te Aristide'nin tam bir neoliberal olan başbakanı Smark Michel görevinden öfkeli biçimde istifa etti. "Aristide hükümeti ve onları yeniden iktidara getiren Birleşmiş Milletler arasındaki ilişkiler Başbakan Smark Michel'in istifasıyla yıpranmaya başladı" diye yazıyordu *New York Times.*

Hemen sonra, 7 Kasım'da Aristide'nin kuzeni, millettvekili Jean-Hubert Feuille suikasta uğradı. Aristide, Haiti yetkililerine, cinayette parmağı olabileceği için Haiti'nin eski diktatörü General Prosper Avril'i tutuklamalarını emretti. Bunun üzerine ABD Avril'i korumak için duruma müdahale etti. ABD'nin bu işe burnunu sokması, Aristide'nin 11 Kasım'da Port-au-Prince katedralinde duygusal bir konuşma yapmasına neden oldu.

Aristide, ABD ve BM yetkililerinin karşısında onların Haiti politikalarını sert bir dille eleştirdi. "İkiyüzlülük oyunu sona erdi" dedi. BM işgal güçlerini antidemokratik odakları, özellikle de rahat evlerinde sefa sürenleri, silahsızlandırmada yetersiz kalmakla suçladı. Aristide, ABD/BM askerlerini kastederek "Bir defa daha söylüyoruz ki bu topraklarda barış yeşermeli; bunun içinse suç ortaklarından kurtulmalıyız" dedi. "Uluslararası toplumun güçlü silahlarının burada olma amacı Haiti polisiyle birlikte hareket ederek, tüm suçluları, teröristleri ve uç fikirlileri silahsızlandırmak" dedi Aristide. "Eğer böyle olmayacaksa, onlara her şeyin bittiğini söyleyeceğim... Şimdi şunu söylüyorum ki şu andan sonra silahsızlanmaya yönelik resmi politikanın karşısında yer alan her kim olursa olsun gerekeni yapacağız. Haiti

vatandaşıysa tutuklayacağız; eğer yabancısıysa evine, ailesinin yanına göndereceğiz."

ABD hükümetinin ve işbirlikçi medyasının bundan sonraki tutumunu kurgulamanız hiç de zor değil. 19 Kasım tarihli *New York Times:* "Aristide hükümetiyle yakın temas içinde, otuz yıllık bir diktatörler döneminin (ABD tarafından desteklenen diktatörler) ardından demokrasiyi yerleştirmeye çabalayan ABD dış işleri yetkilileri Aristide'nin bu davranışlarına bir anlam veremediklerini ve hatta ihanete uğradıklarını söylediler" diye yazıyordu.

Times'ın 26 Kasım tarihli başyazısının başlığı "Bay Aristide'nin Ölümcül Söylevi"ydi. Yazıda şöyle deniliyordu: "Aristide, 1991'deki askeri darbe sonucunda sürgüne gitmek zorunda kaldığı demagojik yönetimine dönüş sinyalleri veriyor. Aristide'nin eski yönetimi, örgütlü şiddeti tahrik ediyor ve hukukun üstünlüğüne ne kadar bağlı olduğu konusunda haklı şüpheler uyandırıyordu... Amerika'nın Haiti'deki müttefiki demokrasidir, herhangi bir birey değil. Eğer Bay Aristide, kendine yöneltilen eleştirileri haklı çıkarmak ve Haiti'nin demokrasi seçeneğini tahrip etmek istiyorsa, ABD'nin yardımını kabul etmemeliydi."

Ne ala iş! Demokrasinin tehdit altında olma nedeni; ABD ve BM işgal güçlerinin Tonton Macouteleri (Duvalierci eşkiyalara verilen ad...) ve darbeci suçluları tutuklanmaktan ve yargılanmaktan korumaları; saklanmalarına göz yummaları ve desteklemelerinin sonucu olarak onların geniş silah gücüyle ülkede o zamana kadar görülen en keskin şiddet dalgasını yaratması değilmiş! Neden, Dünya Bankası ve IMF'nin köylüleri mahveden, küçük esnafı çökerten ve ülkeyi Batı Yarım küre en yoksulu haline getiren sert politikaları da değilmiş! Neden, yalnızca "Bay Aristide'nin Söylevi" ve o azgın "Haiti çeteleri" imiş.

Aynı makaleler, bir ağızdan aynı yaygarayı koparıyordu: Bay Aristide ve yandaşları sürgünde geçen yılları geri istemekteymiş. "ABD'ye verdiği güvenceye yeniden sahip çıkıp,

gelecek Şubat'ta bitecek görev süresinin uzatılmasını isteyebilir" diye uyarıyordu *New York Times*. *New York Daily News*, "Aristide'den artık gına geldi. Kendisini iktidara döndüren 20.000 askere büyük bir ateşle teşekkür etmesi gerekirken, verdiği sözü ve görevden gelecek yıl başında çekilmesini gerekli kılan Haiti anayasasını görmezden geliyor" diyordu. ABD hükümetine ve onun kiralık basınına Haiti anayasasını yorumlama hakkını kim verdi? Anayasanın neresinde kanlı bir darbeyle devrilen birinin, darbeye kadarki başkanlık süresinin bir sonraki başkanlık süresinden düşüleceğini yazıyor? Anayasa, bir darbe karşısında ne yapılacağına dair hiçbir şey yazmıyor ve bu konuda karar alma hakkı Haiti halkınındır; Washington'un ve onun bağımlı medyasının değil.

Uzun lafın kısası, ulusal demokratik Lavalas idealini gerçekleştirmek üzere kurulan Lavalas Hareketi, Aristide'ye ihanet ederek ABD'yle işbirliği yaptı ve Rene Preval'i başkanlığa getirdi. Aristide sonunda bunu kabullenmek zorunda kaldı ve 7 Şubat 1996'da görevi Preval'a devretti. Bu sırada Küba ile diplomatik ilişkiler kurma çabaları da kesildi..

O günden bugüne geçen iki yılda, Aristide, Demokrasi Vakfı'nı kurdu. Bu vakıf, bir kredi kooperatifini, bir çocuk radyosunu, bir gıda kooperatifini ve başka pek çok şeyi hayata geçirdi. Pek çok kitlesel toplantı, vakfın geniş toplantı salonunda yapıldı.

Aristide, bu arada ismi Fanmi Lavalas olan yeni bir parti de kurdu. Bu parti 6 Nisan 1997'deki yerel seçimlerde ve milletvekili seçimlerinde büyük zafer kazandı. Lavalas Hareketi ise, seçim sonuçlarını tanımadı ve Aristide'nin deyişiyle 'gözden geçirilmiş, düzeltilmiş ve geliştirilmiş" bir darbe gerçekleştirdi. Sonuçta ülkenin geçtiğimiz Haziran'dan beri bir başbakanı ve hatta geçtiğimiz Ekim'den beri geçici bir hükümeti bile yok. Lavalas Hareketi, Başkan Preval'ın önerdiği her başbakanın yolunu mecliste tıkıyor.

Ama işbirlikçi medyayı okuyacak olursanız, bu durumun

sorumlusu diye kimi gösteriyorlar? Tabii ki, Jean-Bertrand Aristide.

Örneğin, *Miami Herald*'ın Haiti muhabiri Don Bohning'in 29 Haziran 1997 tarihli haber/yorumunun başlığı "Aristide: Haiti'nin Gelişiminin Önündeki Engel"di: "Rahiplikten siyasetçiliğe dönen bu adam... aynı zamanda ülkenin en popüler kişisi ve gelişimin önündeki en büyük engellerden biri. Ve bazıları onu demokrasiye yönelmiş bir tehdit olarak algılıyor."

Aristide'yi, hem de görevinden alınmışken, bir "engel" olarak görmek neden? Çünkü o, neoliberalizmi yüksek sesle eleştiriyor. ABD Kongresi'ne iki partinin de katılımıyla sunulan ve *Herald* ile diğer hakim medya tarafından kapsamlıca işlenen bir raporda Aristide'ye değiniliyordu. "Güçlü bir liderin olmayışı –özellikle Aristide'nin ekonomik ve siyasi alanında yeniden önemli bir konuma gelmesi kast ediliyor–ABD'nin özelleştirmelerdeki ve Haiti'nin ekonomik reform sürecindeki çıkarlarını ciddi anlamda baltalıyor" deniliyordu raporda.

ABD hükümeti ve medyasına göre, ulusalcı olmaktan daha büyük bir günah olamazdı... Ha, bir de kana susamış beş para etmez bir sosyalist olmak var.

Bu arada, neoliberalizmin acı reçetelerine dört elle sarılan Başkan Preval, yeni gözde olmuştu. *Herald*'ın 11 Haziran 1996 tarihli haberini göz önüne getirin: "Bence Başkan Preval mükemmel bir iş becerdi. Her şeyi kontrol altına alıp dedi ki "ya olduğumuz yerde otlayacağız, ya da ekonomik reformlara ilerleyeceğiz' " diyor çok yönlü bir yardım organizasyonunun yetkilisi. "Bir şeylerin değişmekte olduğunu hissediyorsunuz. Geleneksel uyuşukluk havası dağılıyor." Ya da işte Don Bohning'in 13 Şubat 1997 tarihinde *Miami Herald*'da Preval'ı cilaladığı sözleri: "Rahat ve aydınlatıcı, sorulara içten ve zaman zaman esprili yanıtlar veriyor." Diğer nitelendirmeler: "Kontrollü ve gösterişsiz" ya da "Preval'ın alçak gönüllü ve kontrollü kişiliği."

Üç beş ay önce kriz gün yüzüne çıktığında, basın Preval'ı "Amerikan planını" desteklemekte ve Aristide'ye muhalefette

yetersiz kalmakla suçluyordu. Kısacası birisi Amerika'nın çizdiği yolu izlerse ödüllendirilir. Ama o yoldan ayrılmaya kalkışırsa, kırbacı ensesinde hisseder!...

Aristide'yi Haiti'deki her şeyin önünü tıkamakla suçlamalarının nedeni onun sınırları aşmış olması. 20 Mart 1998 tarihli *Miami Herald*'da yayınlanan Bohnning imzalı makalenin başlığı: "Siyasi karışıklık Haiti'deki seçimleri riske sokuyor." Bohning'in iddia ettiğine göre Aristide'nin Fanmi Lavalas'ı Haiti'de seçimlere girmeyi reddediyordu.

Bu sadece kötü bir falso değil, açık bir yalan. Fanmi Lavalas seçimlerin devamını istiyordu. Ve seçimleri nasıl engelleyebilir ki? Aristide'nin partisinin ne iktidar mercilerinde ne de mecliste hiçbir üyesi yok. Aynı basın, Haiti'nin yeni başbakanını seçmeye yönelik üç girişimi de oylarıyla reddeden Lavalas Hareketi'ne gıkını çıkarmıyor. Ama hele bir Aristide ile ortak hareket etselerdi, manşetlerden ve ekranlardan düşmezlerdi.

Hepinizin bildiği gibi, yanlış bilgilendirmenin (dezenformasyonun) boyutları o kadar geniş ki, herhangi bir şeyin ancak küçücük bir bölümünden haberdar olabiliyoruz. Gerideyse bir dizi yalan ve çarpıtma. Ama sözlerimi en son ve en sinsi medya kampanyasına değinerek bitireceğim.

Bu sinsi doğayı göstermek için, küçük bir anekdot aktarmak istiyorum. Başkan Aristide'nin konferansa katılımını ayarlamaya çalışırken –uçak, otel ve benzeri konularda– bir dizi ekonomik sorunla karşılaştık. Konferansı düzenleyenlerden, ismini veremeyeceğim biri: "Neden bunlara katlanıyoruz ki? Aristide'nin parası yok mu?" diye sordu. İşte son derece bilinçli, zeki ve ilerici birinin; büyük medyanın yalanlarına karşı bir konferansın düzenlemesine katkıda bulunan birinin, farkında olmadan medyanın yalanlarından nasıl etkilendiğini gösteren bir örnek. Bu size karşı karşıya olduğumuz gücü gösteriyor.

Aristide'yi bir "milyoner" olarak göstermek, çalan çırpan, yalan söyleyen ve köşkte yaşayan bir milyoner olarak sunmak: işte bu sinsi kampanya bundan ibaret. Bunun başını Reuters'ın 5

Nisan tarihli bir haberi çekti: "Pembe duvarların ardındaki lüks bir villaya yerleşen Haiti'nin eski başkanı Jean-Bertrand Aristide hâlâ yoksulların öncüsü rolünü oynuyor ve kendisinden sonraki başkanın, yani eski müttefiğinin hükümetine saldırıyor."

LA Times'ta 14 Mayıs 1998'de yayınlanan makale de karalama uğraşının başka bir çarpıcı örneği. Makale esas olarak iki Aristide eleştirisine dayanıyordu. Birini dinleyelim: "1994'teki dönüşünden sonra Aristide iktidarın tadına vardı" diyor 2000 yılındaki başkanlık seçimlerine katılma arzusunu ortaya koyan, muhalif bir siyasetçi olan Gerald Dalvius. "Şimdi onun imanı iktidar olmuş. Ya iktidarı elde etmek için para arıyor; ya da daha fazla para kazanmak için."

Şimdi diğerine bakalım: "Ben her durumda iktidarın insanı değiştirdiğine inanırım, ama Aristide örneğinde bunun uç bir tezahürünü görüyoruz" diyor Lavalas Hareketi'nin başkanı Gerard-Pierre Charles. Pierre-Charles, Aristide'yi Duvalier'le de karşılaştırıp onu "faşistlikle", Haiti'ye kaçak yollardan silah sokmakla suçlamış ve sonrasında da "Aristide'yi Haiti'yi felce uğratan siyasi çıkmazdan" sorumlu tutmuş.

Kısacası Aristide ABD hükümetinin ve hakim medyanın gözünde bir şeytan; çünkü onların Haiti'ye yönelik politikalarını eleştiriyor. O, bir "engel", "büyük bir düzenbaz", "demokrasiye bir tehdit." Oysa asıl düzenbaz, kapitalist sistem ve onun esaslı bileşenlerinden tekelci medya. "Tekelci Medya ve Demokrasiye Tehdit"de profesör Robert McChesney şöyle diyor: "10'dan daha az sayıda iç içe geçmiş medya kuruluşu şimdi ABD medyasına hakim durumda." Time Warner, News Corporation, Viacom ve TCI gibi kurumlar.

Öyle sanıyorum ki, bu konferansa katılanların pek çoğu tekelci, hakim medyanın antidemokratikliğini, saptırmalarını ve yalanlarını gayet iyi biliyor. Ama mesele ne yapılabileceği, nasıl karşı konulabileceği.

Bizim bakış açımıza göre, işbirlikçi medyayı "iyileştirmenin", onu daha dürüst ve doğru hale getirmenin hiçbir yolu yok.

Bu, sadece kötü bir yaklaşım veya siyaset değil. Hakim medya da, tıpkı devlet gibi tekelci kapitalizmin çıkarlarını korumak ve savunmak için var ve başka türlü hareket etmesine imkan yok.

Bazı medya cephelerini kazanabilir, kimi alternatifler yaratabiliriz. Yalanları açıklayabiliriz, tekelci medyaya karşı bilinçliliği yükseltebiliriz. *Haiti's Progress*'i bir panzehir gibi, haftalık olarak basıyoruz ve tekelci medyanın yaydığı yaydıkları yalanları yorumluyoruz.

Ne var ki, tek gerçekçi çözüm, iletişim araçlarının denetimini, aynı zamanda üretim araçlarına da sahip olan ve gittikçe daralan egemen sınıfın elinden almak. Gerçek anlamda demokratik bir medya, ancak kapitalist sistemin devrimci bir dönüşüme uğramasıyla mümkün. Bu amaca ulaşmak için elimizdeki her türlü medya olanağını kullanalım.

KÜKREYEN FARE: HALK MEDYASI KOZLARI ELE GEÇİRİYOR

Laura Flanders

Geçenlerde uzun süredir FAIR medya izlence grubunda sürdürdüğüm medya eleştirisi görevimden ayrılıp Pasifica Network News'ta Hedefteki Eleştiriler adlı bir programa başladım. Ülke sathına dağılmış 65 istasyondan dinlenen bir haber bültenini yönetiyorum. Pacifica, halk destekli, ticari amaç gütmeyen ve farklı haberler iletmeyi amaç edinen bir radyo kanalı. Biz nasıl olur da kükreyen bir fareye ve yüksek ilkeler edinmiş bir halk medyasına dönüşebiliriz? Bu; adaletin, eşitliğin ve doğruluğun yükselmesi anlamına gelecek.

Yüksek ilkelere sahip olmamızın ve kükreyen bir fare konumuna gelmemizin birbiriyle bağlantılı üç yolu var. İlki, verili durumun eleştirisi, kavramsal eleştiri ve sorunların dikkatlice açımlanması. İkincisi iktidarla hesaplaşmak; iktidarlarını paylaşmak ve zamanla onlardan bu iktidarı devralmak istediğimiz iktidar sahipleriyle çarpışmak. Üçüncü sıradaysa kültür var. En büyük vurguyu kendi gözüpek yaratıcılığımızı geliştirmeye vereceğim. Bizim alternatif ve özel olmamıza neden olan etmenler tam olarak neler? Ele alacağım üç nokta bunlar.

Söz konusu olan eleştiriyse, en iyi medya eleştirisinin basitçe iddiaların karşı karşıya getirilip yer değiştirilmesi olduğunu düşünmüyorum. Haber bildiriminde veya bir öyküde benim görüşüme karşı seninki metodu ya ön yargı içerir, ya dengesizdir ya da ideolojik olarak kaypaktır. En iyi eleştiri, veri temellidir. Araştırmaya dayanır. Biri, herhangi birinin argümanlarını destekleyen bilgiler edinebilir. Medyanın hepsi bir değil. Hakim medyanın da hepsi bir değil. Bahsettiğimiz alanın farklı seslerden oluştuğunu unutmamalıyız. Eğer "şu medya-bu medya" gibi cafcaflı bir değiniye saplanırsak, hedef alabileceğimiz hassas noktaları ve gelişmemiz için bize güç sağlayabilecek unsurları gözden kaçırırız.

Bir medya izlence grubu olarak FAIR, medyada bu tarz kavramsal analiz araştırmalarına öncülük edenlerden birisi. Sadece bir örnek olsun 1990'dan başlayarak FAIR çalışanları oturup, ABC kanalının gece haberleri programı olan *Gece Kuşağı*'nı izledi. 40 aydan fazla bir zaman boyunca. O zamanlar bu program ulusal çapta akşam haberlerinde en ciddi tartışmaların yürütüldüğü programdı. 40 ay boyunca oturup izledik ve başka pek çok şeyin yanı sıra programa sıklıkla davet edilen konukların kimler olduğunu belgeledik. Uzmanlığına ve dünyaya dair yorumlarına en sık başvurulan konuklar kimlerdi? Onların kimlik incelemesinde pek de şaşırtıcı olmayan istatistiklere ulaştık. Veriler gösteriyordu ki, katılımcıların %89'u erkek ve %92'si beyazdı.

Hikâyenin en önemli kısmı, topladığımız bilgilerle gördük ki karşımıza çıkanlar iktidardakilerdi. 1990'daki en gözde dört konuk şunlardı: Henry Kissinger, Al Haig, Elliot Abrams ve Jerry Farewell. Yani bir savaş suçlusu, Watergate komplocularından biri, Kongre'ye yalan söylediğini itiraf eden bir adam (ki bizce bu onu dünyayı yorumlamada yetkin bir uzman yapar) ve Jery Falwell, beyaz Hristiyan çoğunluğun üstünlüğünü vazeden bir evangelist!...

Hikâyenin yüzleşme kısmıysa şuydu, biz sadece araştırma

yapmakla yetinmedik. ABC'ye gittik. Ted Koppel'e gittik ve dedik ki: "İşini nasıl yapıyorsun? İnsanlara ne tarz haberler veriyorsun? Programında konuşmaya uygun bulduğun haberciler nasıl insanlar olmalı?"

Gece Kuşağı'nın sunucusu Ted Koppel çok ilginç bir şey söyledi. "Biz bir haber programıyız ve haberleri yapanlarla görüşürüz." Bu bilgiyi aldık ve *Gece Kuşağı*'nın haberleri yaptığına inandığı kişileri listelemek için yeniden bu hakim medya kuruluşunun yolunu tuttuk. Şunu gördük ki, *Gece Kuşağı*'nın haber yapıcıları çoğunlukla Washington'la bağlantılı. Güç sadece Washington'da, fildişi kulelerin içindekilerde mi, ya da böyle olması mı umuluyor? Bu, ilginç bir tartışmayı ateşledi. Manşetlere taşındı ve hakim medyanın durumunun haftalarca sorgulanmasını sağladı.

1998'de Colarado'ya bağlı Boulder'deki bir avuç gönüllü ve Paul Clight tarafından yönetilen "Rocky Mountain Media Watch" isimli bir başka grup, yerel televizyon haberlerini gün be gün değerlendirmeleri için yerel heyetlere çağrı yaptı. Gönüllülerin ve yerel televizyon haberleriyle ilgili çalışmaya katılanların seslerini duyurabilmeleri için FAIR'in haftalık radyo programı *Karşı Vuruş* gibi araçları kullandılar.

Haber duyurularına ayrılan sürenin % 47'sinin kendilerinin kargaşa dediği; ağaçtaki kedi, sunucuların birbirleriyle atışmaları ve havayla ilgili şakalar gibi eften püften konulara ayrıldığını tespit ettiler. Haber programlarının çok daha büyük bir kısmıysa suç ve vahşeti işliyor. Yerel politikaya dair ciddi başlıklara ise çok çok az değiniyorlar.

Sonra bu konuda eriştikleri bilgileri bir araya getirdiler ve bölgedeki dört ticari televizyon istasyonunun ruhsatlarına karşı mücadeleye giriştiler. Bu istasyonların lisanslarını yenileme döneminde yaygın imza topladılar. Her sekiz yılda bir, bu istasyonlara Federal İletişim Komisyonu tarafından verilen ruhsatların yenilenmesi gerekmektedir. Komisyon, halka görüşlerini sormak gibi bir hata yaptı; çünkü kimseden gık çıkmayacağını

umuyorlardı. Genelde çıkmıyor çünkü. Ama Boulder'deki bu olayda halk devreye girdi.

Paul Clight liderliğinde kendilerine Rocky Mountain Media Watch adı veren bir başka grup ile bir avuç gönüllü, yerel televizyon istasyonlarındaki haberleri günlük olarak değerlendirmeleri için yerel kolejlere çağrı yaptılar. Gelen verileri topladılar. Sonuçta sunulan haberlerin zararlı ve bölgeyi kavrayışta yetersiz olması nedeniyle bu istasyonlardan dört tanesinin ruhsatlarının iptalini istediler. Haber istasyonunun özgür ifade haklarını zedeleyen hiçbir talepte bulunmadılar, haberlerdeki vahşi içeriğin tıpkı sigara paketlerindeki sağlığa zararlıdır ibaresinde olduğu gibi duyurulmasını istediler.

İstasyonların haber saatlerinde medya okur yazarlık derslerinin verilmesini talep ettiler. Haberleri hazırlayanların vahşetin insanlar üzerinde yaratacağı etkiye duyarlı olmasını talep ettiler. Ve yerel politikanın mantıklı şekilde ele alınmasını talep ettiler. Elbette bunların hiçbirini elde edemediler ama doğruyu konuşma haklarını kullandılar. Halka ait ruhsatları dağıtan Federal İletişim Komisyonu'nun bir aracı olduğunu hatırlattılar.

Rocky Mountain Watch'un yaptığı, siyahların hakları için mücadele edenlerin bundan otuz yıl önce Missisipi'ye bağlı Jackson'da yaptıklarının tam olarak aynısıydı. Bu siyahi eylemciler, kendi bölgelerindeki bir televizyon istasyonunun ruhsatlarını sorguladılar. Çünkü bu istasyon, yurttaşlık hakları mücadelesini ve özellikle de Jackson'da yaşananları yansıtamıyordu. Bu istasyonlar Martin Luther King'e değinmedikleri gibi, çoğunluğu siyahlardan oluşan bir kasabada beyaz yöneticilerin yaptıkları pervasız açıklamaları da aktarmıyorlardı. Yaşanan çatışmayı, şiddeti ve polisin eylemlerini sergilemekten kaçınıyorlardı.

Buna yanıt olarak siyahların hakları için mücadele eden gruplar, bu istasyonun ruhsatına karşı ortak mücadeleye giriştiler. Sadece amaçlarına erişmekle kalmadılar, söz konusu istasyonun ruhsatını da ele geçirdiler. Bu zafer sonucunda, o bölgenin çok uzun zaman sonra sahip olduğu en başarılı istasyonu

yarattılar. Toplum çıkarı fikrinin gerçek anlamda doğduğu ve tanımlandığı noktaydı bu. Bu başarı, istasyonların toplum çıkarma ve kendi halkına faydalı olmak için yerel haberleri işlemesi gerektiği fikrini yerleştirdi.

Eleştiriden yüzleşmeye uzanan çizgide şimdi yaratıcılığa geldik. Ticari medya kendi çıkarlarına çok iyi hizmet ediyor. Kendi hatalarını kabullenecek ve *Wall Street Journal*'ın baş sayfalarını bize açacak değiller. Onlar kendi çıkarlarına hizmet ediyor, biz de kendimizinkileri tanımlamalıyız. Kaynaklarımız neler? Onlara bir alternatif olma dışında kimiz biz? "Biz" ve "onlar"ı konuşmalarımızda sıkça kullanıyoruz, ama "biz"i tanımlamak zorundayız. Bana öyle geliyor ki biz; demokrasiye değer veren halkız. Seçimden seçime oyununa kanmayan, demokrasi sürecinde yerini alan insanlarız.

Antik Atina tarzı bir demokrasi istiyoruz, insanların birbirleriyle ve toplumla karşılıklı olarak konuşmasını istiyoruz. Ama Atina tarzı bir demokrasiye duyduğumuz olanca saygıya rağmen, en azından Platon'dan öğrendiğimiz kadarıyla, bu demokraside devlet yalnızca mülk sahiplerini temsil ediyordu. Hiçbir işçinin veya kadının bu tartışmalara katılma hakkı yoktu. Demokratik bir toplumun medyası ise çocuklara ve kadınlara nesne değil özne muamelesi yapmalıdır. Demokrasi; kendimizi ciddiye almamız anlamına gelir, ama istisnasız hepimizi. Eğer halk bizsek, bu gezegende yaşayan biz, çoğunluğu oluşturan her renkten insanlardır.

Zaten tanışık olduğumuz bir çizginin, sözde geleneksel akıl denilen şeyin sorgulanması, uzun zamandır gündemde. Kısa süre önce UCLA'da suç haberciliğiyle ilgili rahatsız edici bir çalışma yapıldı. İnsanlara bir kaset dinlettiler, burada bir suç anlatılıyordu. Suçlunun kim olduğuna dairse en ufak bir ipucu verilmiyordu. Sonra çalışmaya katılanlara suçlunun hangi ırktan olduğu soruldu. Beyaz mı, siyah mı? Katılımcılar suçluyu hiç görmedikleri halde onu bir siyah kişi olarak tanımladılar. Öykünün ana hatları kafalarında çoktan oluşmuştu. Doğru ol-

duğunu düşündükleri şey için hiçbir kanıta ihtiyaç duymadılar. Nawal'ın söylediği gibi "kendi zihinlerimizin üstündeki örtüyü kaldırmak" epey zaman alacak.

Pacifica Network News'de en azından kısmen güvendiğimiz haberleri seçerek kendi haber metinlerimizi oluşturuyoruz. Diğer yayın organları gibi AP ve Reuters'den gelen haberleri kullanıyoruz. Manşetlerimizi atan bayan saatten saate olanları aktarmaya çalışıyor. Televizyon kanallarından veya halk üzerinden 24 saatlik bir programlama olanağı olmadığı için CNN'i, MSNBC'yi ve diğer yerel kanalları da dinliyor.

Bu yüzden hangi haberlerin günün haberleri olduğu konusunda onunla ben sürekli anlaşmazlık yaşıyoruz.. O, bir haber programı olarak ciddiye alınmak için Monica Lewinsky ile ilgili bir şeyler söylememiz gerektiğine inanıyor. Bense askıya alınan bir yasaya dayanarak, ayrımcılık yapan bankaları tarafından çiftliklerine el konulan siyahi aile hakkında bir şeyler söyleyerek ciddiye alınabileceğimizi söylüyorum. Pek tabii ki, bu bilgiyi CNN'nin veya MSNBC'nin manşetlerinden edinemezsiniz. Yine de benim manşet yazarım, Monica Lewinsky yerine o siyahi aileye değinirsek işimizi layıkıyla yapmamış olacağımızı düşünüyor.

Bundan dolayı, Nawal'ın öncelikle kendi zihinlerimiz üzerindeki örtüleri kaldırmalıyız tespitini çok yerinde buluyorum. Yapmak istediğimizi yapmak için cesarete ihtiyacımız var. Kendimizi adadığımız proje, yalnızca geçmişi düzeltmekten geçmiyor, aynı zamanda içinde bulunduğumuz gerçekliği de yeniden anlatma telaşındayız. An be an çarpıtılan gündelik hayatımızın gerçeklerini yeniden anlatmak. Başpiskopos Juan Gerardi, kendi deyişiyle tarihi bellek düzeltme projesi nedeniyle Guatemala'da bir ay önce öldürüldü. Bu; insan hakları suiistimallerinin ve iç savaş dönemi Guatemala'sında bu suiistimalleri kimlerin işlediğinin bir göstergesiydi. Bu projeyi açıkladıktan iki gün sonra katledildi. Bellek düzeltme projesi nedeniyle öldürüldü. Bu, bizim güncel gerçekliği düzeltme projemizden daha

tehlikeli bir proje. Bu bir nevi cesaret gerektiriyor. Ve bu türden bir cesareti, yalnız başına kalıp hedef olabilecek bir gazeteciye aşılamak zaman alacak.

Washington'da başkanın basın toplantılarına katılmak için birbirleriyle yarışan gazeteciler tanıyoruz. Toplantı sıralarının ilk sekizi düzen medyasının mensuplarına ayrılıyor, yani eğer muhalif medyadansanız arkada oturuyorsunuz. Bağırmazsanız sesiniz duyulmuyor ve bağırırsanız tıpkı bir deli gibi görünüyorsunuz. Eğer bir soruya karşılık olarak bağırıyorsanız delirmiş gibi duyuluyorsunuz; çünkü tuhaf bir ses tonuyla konuşuyorsunuz. Neden mi tuhaf? Çünkü normal koltuklarda oturmuyorsunuz. Sesinizi normal yoldan duyuramıyorsunuz. Sana söz vermiyorlar; sen de kolunu bir manyak gibi sallamak zorunda kalıyorsun.

Meslektaşlarımıza cesaret aşılamalıyız ve bu cesareti aşılamak için, onlara ilham veren öyküler anlatmalıyız. Örneğin Endonezya'da tam anlamıyla devrimci bir dönüşümün yaşanmasıyla ilgili ortaya çıkan başarısızlık konusunda gerçekçi olmalıyız. Parlamento binasındaki Endonezyalı öğrencilerle konuşmak ve onların evlerine gitmeyeceklerini söylediklerini duymak beni çok etkilemişti. Değişim hayallerine bağlılık sözlerini duymak etkileyiciydi. B.J. Habibie'nin atanması üzerine bu düş gerçekleşmediği için bu hayali görmezden gelirsek; ruhlarımızı besleyecek, bize ilham kaynağı olacak ve bizi ileri çekecek bir öyküyü atlamış oluruz.

İş, bize ilham veren öyküleri anlatmaya gelince, bana göre geleneksel mekanların dışına uzanmalıyız. Örneğin, insan haklarında gerileme üzerine öyküler anlatmalıyız. ABD'de bu başlıktaki kazanımların geri alındığını sıkça duyuyoruz. Kaliforniya Üniversitesi gibi yerlerde bu kazanımlara saldırılıyor ve eğitimde ayrımcılık yeniden hakim kılınmaya çalışılıyor. Bu, oldukça önemli bir olay ama aynı zamanda ülke geneline bakmalıyız, bu kazanımları hedef alan kanun teklifleri, oylandıkları on yerden dokuzunda reddedildi. Yani yerel düzeyde bozguna uğradılar.

Kazanımların geri alınması ve ayrımcılığa direniş konusunda işin aslını öğrenmek için olayın kahramanlarına bakmalıyız. Onların değil kendi iyiliğimiz için. Bu sadece bir hoşgörü sorunu değil, insan olarak gezegenimizde neler olup bittiğiyle ilgili, gereksindiğimiz bilgileri edinebilme sorunu, bütün ilhamı, bütün ateşi ve tüm neşesiyle.

Özgürlük, merak, şüphe: Ramsey Clark'a göre sahiplenmemiz ve uygulamamız gereken özellikler. Bence haklı. Bunların her birini yüreğimizde tutmalıyız. Ama aynı zamanda dinleme, açık olma ve insanlara yaygın, herkesin bildiği fikirlerden çok, aykırı ve alışılmadık görüşleri taşıma cesaretini gösterelim. Bizim ve onların söyleyecekleri kimilerinin huzurunu kaçırabilir.

Şunu yinelemek istiyorum, yerleşik kanıdan daha yanlış bir kanaat yoktur. Anımsadığım kadarıyla, genel kanıya göre dünya üzerindeki kadın sayısı erkek sayısından fazlaydı, ama yayına girmeden önce Birleşmiş Milletler'in 1995 tarihli Dünyada Kadın Eğilimleri ve İstatistikleri isimli raporunu inceledim. Şöyle başlıyordu: "Dünyadaki kadın sayısı erkek sayısından az." Bu istatistik beni çok şaşırttı. Peki ya haberler? Bir BM araştırmacısına bunun doğru olup olmadığını sordum. "Evet, aslında öyle," dedi heyecanla "ama bunu soran ilk siz oldunuz."

Bir hafta sonra aynı araştırmacı diğer sorularımın yanıtları için bana döndü, bu defa kafası karışmış gibiydi. "ABD'de kadınlar çoğunlukta ama dünya üzerinde 1965'ten beri çoğunluğu ele geçiremediler." Beni çok şaşırtan bu öykü 31 yıllıktı ve sırrı aralanmak üzereydi. Kadın sayısının azalışı konusunda tek ayrıntılı tartışmayı 1990 yılının *New York Review of Books*'taki makalede bulduk. Makalede şu an kadın sayısının erkek sayısından fazla olmasına rağmen, kadınlara yönelik besin ve sağlık hizmetleri tedarikindeki eksiklikler nedeniyle yakın zamanda erkek nüfusunun kadın nüfusunu aşacağı tahmin ediliyordu. Makalenin başlığı şöyleydi: "Yüz Milyon Kayıp Kadın."

Yüz milyonumuz kayıp mı? Ve otuz yıldır haberlerde buna değinilmiyor, öyle mi? Bu ciddi bir görmezden gelme. Böylesine

tökezleyince, kimin doğup kimin öldüğüyle ilgili daha pek çok konuda aşağılandığımızı düşündüm. Simone de Beauvoir'e göre kendi yaşamlarımızı esaslı bir şekilde algılamak, bize bir şeyleri değiştirme gücü verir. Ama bütün yaşamım boyunca kendi çalıştığım şirketin temel yapısını tanıyamadım. Bu öyküdeki kadınları görmezden gelmenin bedeli her zamanki gibiydi: gerçeklerin atlanması. Ancak bu, aynı zamanda zekice eylem yapma olanaklarını da ortaya koyuyor. İhmal, insanların yaşamlarına yönelik kasıtlı bir eylemdir.

MEDYA GÜCÜNÜN YUMUŞAK KARNI: GÜVENİRLİĞİN YİTİRİLMESİ

Sara Flounders

Medyanın karanlık çağında Yunanistan'da yaptığımız bu konferans, tekelci medyanın yumuşak karnından bahsetmek için uygun yer olarak görünüyor. Şayet sadece medyanın gücünden bahsedersek kendi moralimizi bozma ve halen başarabileceklerimizi görmezden gelme tehlikesiyle karşılaşırız.

Medyanın bugün her zamankinden daha güçlü, daha tekelleşmiş ve daha bağımlı olduğu bir gerçek. Ama krizlerin kaçınılmaz olduğu bir sistemde bu güçlü medya aracı da çelişkiler barındırıyor içinde; aynı zamanda bıçak üstünde.

Büyük medyanın yumuşak karnını tartışmalıyız. Ama ABD'de bile, küçük muhalif güçlerin ve muhalif medyanın her şeye muktedir gözüken hükümet, televizyon ve basın güçlerinin ocağına nasıl incir dikebileceğini de tartışmalıyız.

Zamanının ve enerjimin büyük kısmını, büyük medyanın görmezden gelmeyi tercih ettiği unsurlara yoğunlaşarak geçiriyorum. ABD saldırganlığına ve savaşlarına karşı muhalefet örgütlemeye çalışıyorum. Bunlar hiç de önemsiz konular değil. Ama günlük yayınlanan bir araştırma programı gösteriyor ki insanlar bilgiye ulaşamıyor, milyonlarca insanı ilgilendiren

ölüm-kalım meseleleriyle ilgili hiçbir gerçek tartışmaya tanık olmuyorlar.

Uluslararası Eylem Merkezi, kitaplar ve durum özetleri yayınlıyor, videolar üretiyor, web sitesi sağlıyor ve İnternet'ten yararlanıyor. Bir günde binlerce e-posta gönderip alıyor. Eylemler, protestolar, toplantılar ve forumlar düzenliyoruz. Bunların hepsi medyalık olaylar. Fakat genelde sansürleniyorlar. Temel ereğimiz, şu an 100 ülkeye yayılmış bulunan ABD üslerine karşı çıkmak. ABD'nin bugüne kadar görülmedik bir düzeye ulaşan nükleer denemelerini ve sağladığı gelişmeleri gözler önüne çıkarma uğraşındayız. NATO'nun genişlemesine, ABD'nin Yugoslavya'nın çözülüşündeki rolüne, radyasyon yayan uranyum silahlarına karşı çıkıyoruz. Kitlesel kıyımların insanlık dışı silahlarından olan ve hızla yayılan yaptırımlara karşı oluşan uluslararası muhalefetin bir parçasıyız. Küreselleşmenin gelmiş geçmiş en büyük yoksulluğa yol açan politikalarına karşı sesimizi yükseltiyoruz.

Hafızanızı yoklayın, gencecik bir eylemci olarak yaşadığınız toplumda bir şeylerin çok hem de çok yanlış gittiğini ilk fark ettiğinizde neler hissetmiştiniz? Savaşa veya ırkçılığa karşı çıkmanın, bir grevde veya öğrenci eyleminde yer almanın öncesinde, insanı bilinçlenmeye götüren ilk aşama nedir? Toplumu daha radikal bir şekilde yorumlamaya başlamanın ilk adımı, genellikle şu cümlelerle hayat bulur: "Medya yalan söylüyor", "Bu bir örtbas etme" ya da "Kandırılmaktayım." Medyanın yalanlarına karşı gerçekten de büyük bir öfke var. Bunca bilgi varken, neyin doğru olduğunun kavranılamamasına yönelik bir nefret.

Alternatif medya emekçileri olarak bize düşen, medyanın yalan söylediğini, hem de kesinlikle yalan söylediğini açıklamak. Yalan söylerken yalnızca işlerini yapıyorlar. Tekelci medya bağımsız değil. Toplumun sesine kulakları tıkalı. Tarafsız değil. İçinde bulunduğumuz sınıflı toplumun bir ifadesi.

Bilgi insanları güçlendirir. Medyaya hakim olanlar bizi yalıtmak ve yabancılaştırmak için böyle yapıyor. "Her çağın egemen

düşünceleri, o çağın egemen sınıfının düşünceleridir." Batı'nın egemen sınıfının bugünlerde görmezden geldiği birinin, Karl Marx'ın müthiş gözlemlerinden birisidir bu.

Değişim Patlak Veriyor

Her yönetici sınıf, varlığını meşru kılmak için, toplumun bütününe yalan, hile ve ön yargı aşılar. Bu mutlak bir hakikat. Ne var ki, bilgilerin ve fikirlerin kontrolü, tarihsel anlamda büyük değişimlerin patlak vermesini engelleyememiştir.

Ortak kadere sahip olanların, sanayi kuruluşlarından veya bankalardan ziyade kendi çıkarlarını düşünmeleri hiç de şaşırtıcı değil. Bu devasa yatırımları korumak için de iletişime, bilgiye, kültüre hakim ve sahip olmak gerekir.

Şimdiye dek, tarihin hiçbir döneminde sermaye bu kadar merkezileşmemişti. Tekelleşme ve küreselleşme, mülkiyetin ve kontrolün merkezileşmesi, sadece bankacılık, araba, hava yolları, bilgisayar sektörleri için geçerli değil. Büyük şirket evlilikleri süreci, haber, iletişim, eğlence ve kitle kültürü sektörlerinde de geçerli. Sermaye ve egmenlik her geçen gün daha da dar grupların elinde toplanıyor.

Yirmi sekiz milyarder tüm dünya ülkelerindeki nüfusun yarısından fazlasından daha çok mülke sahip. Bugün ABD'de dört büyük şirket günlük gazeteleri, TV ve radyo istasyonlarını, telefon ve telgraf acenteleriyle habercilik ve bilgilenme namına ne varsa her şeyi kontrolünde tutuyor. Söz konusu şirketler kültürümüzü, değerlerimizi ve eğlencemizi şekillendiriyor. Büyük dergi ve kitap yayıncılarını, müzik endüstrisini ve sinema çalışmalarını yönlendiriyorlar.

Artık yüzlerce bağımsız gazete ve yerel radyo istasyonu yok. Ben Bagdikian'a göre, bugün dünya çapındaki yirmi şirket, büyük medyanın neredeyse tümüne sahip. 2001 yılına gelindiğinde, tüm bilgi, eğlence, kitle kültürü sektörünü kontrol eden sadece altı şirket kalacak. Yeni rakiplere yer yok.

Yoğunlaştırılmış bir maddenin çekim gücü yaratması gibi,

bu yoğunlaştırılmış kontrol de bütün bağımsız çabaları kendine çekiyor. Ama bütün bunları daha tehlikeli ve içinden çıkılmaz yapan ne? Bu sadece medyanın daha az sayıda insanın elinde toplanması sorunu değil, ama aynı zamanda kimin elinde toplandığı sorunudur.

Artan Militarizm ve Medya

ABD'de bugün ekonomiyi militarizm besliyor. ABD imparatorluğunun merkezi bu. 100 ülkede ABD'nin askeri üsleri var. Militarizmin merkezi Pentagon, devlet bütçesinin büyük kısmını kullanıyor. ABD ekonomisi ve onun en büyük şirketleri, askeri sözleşmelere göbekten bağlı. Askeri bütçeye harcanan toplam miktar, dünyanın tüm diğer ülkelerinin askeri harcamalarının toplamını aşıyor. Bu devasa ve sürekli büyüyen harcama ABD halkına nasıl pazarlanabilir?

İki büyük silah üreticisi olan General Electrics ve Westinghouse, ABD medyasının büyük çoğunluğuna sahip. GE bütün NBC şebekesine sahip. Westinghouse, CBS'nin sahibi. Bu koca silah tacirlerinin, birincil ürünleri olan savaşı ve savaş araçlarını tanıtmada haberciliği bir silah olarak kullanmaları tesadüf değil.

Sosyalist Medyanın Yokluğu

Geçtiğimiz on yıl içinde ortaya çıkan bir önemli olgu daha var. Söz konusu olan sadece kapitalizmin eşi emsali görülmemiş şekilde güçlenip, habercilikteki olası muhalif sesleri bastırması değil. Son on yılda, sosyalist ülkelerden edindiğimiz alternatif haber ve tartışmaları da yitirdik. Sovyetler Birliği'nin her toplumsal konuda farklı bakış açıları geliştirebilen bir alt yapısı vardı. Kendisini desteklemeyenler için bile bilinçli, alternatif bir bilgi dağıtımı ve kaynağı sunuyorlardı.

Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da akademik ve sosyal her tür alanda üretilen binlerce gazete, dergi, sinema ve günlük rad-

yo televizyon yayını vardı. Afrika, Asya ve Güney Amerika'daki kurtuluş mücadeleleriyle, birlikler ve kitlesel örgütlenmelerle ilgili, Doğu Avrupa veya Sovyetler Birliği tarafından finanse edilen ya da basılan pek çok küçük yayın vardı. 1990'larda bu yayınların ve haber servislerinin pek çoğu yitirildi.

Küresel çapta bilgilenme ve haber sahibi olmayı sekteye uğratan içler acısı değişimler arasında bir üçüncüsünü de sayabiliriz. IMF ve Dünya Bankası politikaları, borçlu ülkelere kredi ve borç vermeyi sürdürmek için o ülkelerdeki kamu kuruluşlarını ve kamu tarafından teşvik edilen kuruluşları özelleştirmeyi şart koşuyor. Bütün teşvikleri sonlandırmaya ve saldırgan bir özelleştirmeye yönelik bu baskı GATT'ın, Dünya Ticaret Örgütü'nün ve Avrupa entegrasyonunun da bir parçası. Bu, demiryollarını, demir çelik fabrikalarını ve hava yollarını özelleştirmeye zorlamanın yanı sıra, Asya ve Afrika'daki pek çok ülkede ulusal basın büroları, TV ve radyo istasyonları ve teşvik gören film sanayisinin de satışa çıkartılması anlamına geliyor.

Şurası kesin ki, haberler, bilgilenme ve eğlence küresel çapta ilk defa bu kadar merkezileşmiş durumda. Ne var ki, tarihin pek çok diliminde ve başka başka toplumlarda bir avuç din adamı ya da yerel despotun bütün bilgileri ve düşünceleri kontrol ettiğini biliyoruz. Farklı düşünceler dillendiren herhangi bir kimse aforozla ve ihanet suçlamalarıyla karşılaşabilirdi. Ama boyun eğmiş olmak, kabullenmek anlamına gelmez ya da tabandan gelen bir muhalefetin patlak vermeyeceği anlamına.

Mutlak Kontrol Zaaflıdır

Haberler ve bilgiler ne kadar sıkı kontrol edilir ve tek tipleşirse, güvenilirliklerini o kadar yitirirler. Bundan önceki nesil, ortalama Amerikalı resmi yetkililerin söylediklerine veya haberlerde duyduklarına inanırdı.

Şimdiyse medyaya duyulan güvensizlik, hükümetten yabancılaşmayı bile aşmış durumda. Bugün sıradan bir insan bile politikacıların yalan söylediğini biliyor. Kişisel ve cinsel hayatları

hakkında yalan söylüyorlar mı? Elbette. Vergiler, mali durum hakkında yalan söylüyorlar mı? Elbette. Ve pek tabii ki savaşa girme nedenlerimiz konusunda da yalan söylüyorlar. Bu güvensizlik, kendini ilk olarak duyarsızlık ve yabancılaşma olarak gösteriyor. ABD'de seçimlere katılım oranı bütün diğer "sanayileşmiş demokrasilerden" daha düşük. Milyonlarca insanın medyanın uydurmalarına karşı bir alternatif oluşturmak için etkin olarak harekete geçmelerine neden olabilecek düzeyde bir kriz henüz yaşanmadı.

Ne var ki, kitleleri kontrol etme, sadakat ve bağlılık sağlama amacını güden bir mekanizma olarak medya, üstüne üstlük onca merkezileşmiş medya etkisini gün be gün yitirmekte.

En ufak bir çatlak ses ya da ideolojik sıkıştırma onlarda tedirginlik oluşturmaya başladı. Fikir birliğinin tek yolu, hiçbir tartışma olmaması.

ABD'nin askeri harekatına verilen tepkileri düşünün. Tarihsel olarak savaş, toplumun her sınıf ve katmanının üzerine görüş bildirdiği bir konudur. Herhangi bir toplumun yöneticileri bu konuda toplumsal destek sağlamak gerektiğini bilir. Kendini savunmak ya da karşıtına kara çalıp durmak tarih defterine yeni yazılan şeyler değil. Büyük istila ve talan savaşları hep soylu ve yüksek değerlerin ardına gizlendi.

ABD kamuoyunun Irak'ta süregiden savaş karşısında çizdiği zikzakları düşünün. 1991 Ocak'ında bombalama başlamadan hemen önce ve beş aylık bir savaş propaganda ve inşa sürecinin ardından, hâlâ Amerikan halkının % 50'sinden fazlası savaşa karşıydı.

Irak'a 110.000'den fazla hava bombardımanı yapıldığı 40 günlük dönemde, medyanın günün 24 saati "askerlerimizi destekleyin" çığırtkanlığıyla Başkan Bush'u ve savaşı destekleyenlerin oranı %80'e çıktı. Bu gayriresmi anketler başladı başlayalı bir başkana verilen en yüksek destekti. ABD'nin kayıpları düşük gösterildi, masraflar gizlendi ve savaş kısa sürdü. Ama destek temelsizdi ve uzun sürmedi. Altı ay sonra Başkan Bush'u destekle-

yenlerin oranı birden %30'a düştü. Bir yıl sonra yetkilendirilmiş bir kimse olarak Bush seçimi kaybetti.

Geçici bir destek için bile daha yüksek dozda uğraş gerekiyor. Bosna'daki iç savaşta, beş yıl süren zulüm ve işkence haberlerine rağmen, halkın yarısından fazlası ABD ve NATO askerlerinin Dayton Anlaşması'nı dayatmak için bölgeye gitmesine karşıydı.

Yaldızlar Dökülüyor

Ya da Clinton yönetiminin 1998 Şubat'ında Columbus, Ohio'da karşılaştığı fiyaskoyu düşünün. Batının hakim medyası, Irak'a uygulanan yedi yıllık yaptırımları ve yılda 50 milyar dolara mal olan Körfez'deki ABD işgalinin sürmesini meşrulaştırmak için yedi yıl kesintisiz propaganda yaptı. Irak'ın nükleer silahlar, VX gazı ve biyolojik silahları ürettiğini iddia ediyorlardı. Clinton, denetlemelere karşı çıktığı için Irak'ı bombalamaktan yana olduğunu dünyaya açıkladı.

Uçak gemileri, cruise füzeleri, bombardıman uçakları gerekli yerlere taşındı. Madeleine Albright, ABD'nin ne BM'nin, ne müttefiklerinin, ne de Körfez'deki ABD destekli feodal petrol rejimlerinin onayına ihtiyacı olduğunu duyurdu.

ABD'de yaptırımlara karşı çıkmak amacıyla kurulan birkaç taban örgütlenmesi senelerdir mücadele yürütüyor. Bu gruplar yürürlükteki yaptırımları Irak'a savaş olarak niteliyor; çünkü bu politika bir buçuk milyondan fazla Iraklının yetersiz beslenme ve hastalıklar nedeniyle yaşamını yitirmesinden sorumlu.

Uluslararası Eylem Merkezi'nde bir web sitesi kurduk, kitaplar ve videolar ürettik, yaptırımlara karşı çıkan binlerce insanın e-posta adreslerini bir araya getirdik. Küçük gösteriler yapıldı. İşler yavaş ilerliyor ve mütevazı sonuçlar doğuruyor. Ama yine de bir eylemci ağı örüldü.

Clinton yönetimi, Irak'a yapılacak yeni bir harekatın nasıl da desteklendiğini göstermek için Ohio Eyalet Üniversitesi'nde bir medya gösterisi sergiledi. Hedef, tipik orta sınıf Amerikalılardı. Devlet Bakanı Madeleine Albright, Savunma Bakanı William

Cohen ve Milli Savunma Danışmanı Sandy Berger hükümetin projesini sunmak için bir araya geldi. CNN bu olayı tüm dünyaya canlı olarak yayınlayacaktı.

Bazı öğrenciler protesto yaptı, bazıları hükümeti köşeye sıkıştıran ve fikir birliği maskesini çatırdatan sorular sordu. Milyonlarca insan yeni bir bombardıman konusunda endişeliydi ve Ohio eyaletindeki protestocuların kendi düşüncelerini ilk kez bir ulusal televizyon kanalında dillendirdiklerini görünce harekete geçtiler. O geleneksel halk hikâyesindeki çocuğun şunları söyleyerek yarattığı etkiyi yarattı: "Aa, kral çıplak!" Televizyondaki birkaç dakikalık muhalefet yedi yıllık savaş propagandasını boşa çıkarttı.

Üç gün içinde sitemizi ziyaret eden 25,000'den fazla kişi sitemizi kilitledi. Bu rakam her geçen gün artıyor. Binlerce ve binlercesi... Bizi nasıl buldular? Ansızın insanlar alternatif kanallardan bilgilenme ihtiyacı duymak için bir nedene kavuştu.

Pek çok diğer örgütle birlikte, ulusal çapta planlanan eylemler için çağrıda bulunduk. Ondan önce seferberlik ilan etsek bile ancak 25-30 şehirdeki temsilcilerimizi harekete geçirebiliyorduk. Ama bu defa, bir hafta içerisinde 300'den fazla şehir, kasaba ve üniversitede gösteriler düzenlendi. Binlerce, ardından onbinlerce insan sokaklara döküldü. Tüm dünyada tepkiler büyüyordu. Yönetimin politikası için tehlike çanları çalıyordu.

Tepkiler öylesine değişti ki, yalnız başına kalan ABD oldu. İnsanlar hareketlenince tüm politika sorgulanmaya başladı. Binlerce yeni öğrenciyle, e-posta üzerinden temasa geçtik. Sloganları, verileri ve sohbet başlıklarını anında sağlayabiliyorduk.

Anın Olanaklarından Yararlanmak

Yedi yıl boyunca, yaptırım politikası ABD medyasında ne eleştirildi ne de sorgulandı. Hatta bu konuda bir tartışma bile olmadı. Irak'a yönelik yaptırımlar, bir halkın bütününü cezalandırmaktı. Dinmek bilmeyen bir savaştı. Tam teşekküllü

bir bombardımandan çok daha fazla can kaybına neden oldu. Birkaç haftada video filmimiz *Yaptırımlarla Soykırım*'ın binden fazla kopyasını dağıttık. Yüzlerce TV ve radyo programında, üniversitelerde ve mitinglerde bu film gösterildi. Yalnızca yeni bir bombardımana karşı değildi muhalefet; senelerdir ilk kez yaptırımlara karşı çıkıldığına tanık oluyorduk.

Yönetim, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Irak'la yaptığı antlaşmayı tanımak zorunda bırakıldıktan sonra işler eski haline dönmedi. Eski yaptıklarını bir daha yapamadılar.

Medyanın, yaptırımların tartışılmasını sansürleme politikası delindi. "Irak'a Yaptırımlara Hayır" oluşumunu başlattık. Bu, ABD ceza hukukuna açıktan mukavemetti; uluslararası bir sivil itaatsizlik eylemiydi ve bu çağrıya verilen yanıt da inanılmazdı. Washington'un 12 yıl hapis ve bir milyon doları bulan ceza tehditlerine rağmen Irak'a gidecek 100 kişi örgütleyebildik. Heyet büyük dini grupları, barış örgütlerini, sendikacıları, doktorları ve öğrencileri içeriyordu. Altı haftadan kısa sürede on binlerce insan bağış gönderdi, ilaç yardımında bulundu ve bir destekçiler ağı oluştu. 4 milyon dolarlık ve 4 tondan daha fazla ilaç halktan toplandı.

Bu tekil örnek, medya eylemcilerinin üzerinde düşünmelerini hak ediyor. Kriz zamanlarında alternatif bir görüş ortaya koymayı başaranlar, kendi seslerini duyurmayı başaranlardır. Bu, iki yönlü bir stratejiyi gerekli kılıyor. Bize ait güvenilir ve etkili medya biçimleri geliştirmeliyiz. Bunu başarmak her daim zor, fakat günümüzün elektronik dünyası elimizi rahatlatıyor. Az sayıda yetenekli insan, hemen hemen hiçbir harcama yapmadan eğitsel videolar üretebiliyor, web siteleri kurabiliyor.

Büyük medyada söz sahibi olmak için mücadele etmeyi, o cephede çatlak yaratmayı bilmeliyiz. Kriz dönemlerinde, her zaman gerçek bölünmeler, asli çelişkiler, hakim sınıflar arası çatışmalar patlak verir. Kısa bir zaman aralığında, medya daha az tekelleşmiş bir görünüme kavuşabilir. Bu, kavganın içindeki medya eylemcilerinin işine yarayabilir. Onların malzemeleri

hazırdır, bu tartışmanın açık uçlu ve serbest bir tartışma olduğunun bilincindedirler.

Bağdat'a giden 100 eylemci, Irak hastanelerindeki sefaleti gördü. Ama bunun altında ezilmek yerine, koşulları değiştirme mücadelesine giriştiler. Şebeke oluşturmak; videoları, web sitelerini kullanarak kendi sesimizi duyurmak, kendi yerel medyamızdan yararlanmak ve yöresel habercilerle temas kurmak gibi başlıkları tartıştık. Ve en önemlisi, medyanın yalan söylediğine dair inancı nasıl eyleme geçireceğimizi tartıştık

Yalanları kabul etmeyeceğiz. Doğruyu bilmeye ve tarihi inşa etmeye hakkımız var. Ohio Eyalet Üniversitesi'nde Madeleine Albright'ı söz söyleyemez hale getiren öğrenciler ve Devlet Bakanı Yardımcısı Richardson'u sahneden indiren Minneapolis'teki öğrenciler Bağdat'ta bizimleydi.

Vietnam Savaşı sırasında ABD yetkililerinin direnişle, engellemelerle veya mücadeleyle karşılaşmadan hiçbir üniversiteye gidemediği bir dönem vardı. Cüretkar olun. Tartışma koşullarını değiştirmeliyiz.

Elbette, yönetim ve tekelci medya Columbus'taki planlanmış toplantıda yaptığı hatayı tekrarlamak istemiyor. Ancak evdeki hesaplarının çarşıya uymayacağı pek çok başka durumla karşılaşacaklar. Çünkü görünüşteki hakimiyetleri, etkilerinin düzeyini abartmalarına neden oluyor. Medya tarafından en çok aldatılanlar, medyanın ta içinde olanlar oluyor genellikle.

Bunun bir duyarsızlık dönemi olduğunu belirtmiştik. Yine de bilgiye ve muhalif görüşleri işitmeye aç insanlara ulaşıyoruz. Alternatif medyanın potansiyelini gösteren son örnek de Mumia Abu Jamal adındaki Pennsylvania'da ölüm sırasını bekleyen Afrika Amerikalısı bir siyasi tutuklunun yaşamını kurtarmak için oluşan taban hareketlenmesi. 1995'te idam günü ansızın ilan edildiğinde artık bu sürecin geri dönüşü yok gibi görünüyordu. Eylemciler uyduda bu davayı anlatan bir video yayınladılar, halkın erişimine açık pek çok TV ve radyo istasyonuna bu videodan yüzlerce örnek gönderdiler. On

binlerce kişi, bunlara yanıt verdi. Özel bir web sitesi kurdular. Malzemeleri, örgütleyici bir araca dönüştü. Altı hafta içinde artan gösteriler, mitingler ve protestolar, en azından temyizde alınan kararı askıya aldırtmayı başardı.

Toplumsal dönüşüm hareketleriyle bağlantılı gazeteciler, video çekimcileri ve medya eylemcileri, krizlerde oluşturulacak bu türden toplulukların yaratılmasında çok önemli roller üstlenebilirler.

Bugün tekelci medyanın görünüşteki sınırsız gücü, tarihsel ilerlemenin durduğu yanılsaması yaratıp bu görüşü yaldızlıyor gibi görünüyor. Bu sürecin, bu biçimde kontrol edilip yönlendirilebileceği izlenimi doğuyor. Oysa özgürlük yolunda atılan adımlar, ulusal olarak baskı ve sömürü altında tutulan halkların bağımsızlık ve egemenlik mücadeleleri var bugün. Medyanın mutlak kontrolü olsa bile, güçler arasındaki tarihsel ilişkileri değiştiremez bu güç. Her şeyi sarıp sarmalayan dinsel devletler, engizisyonlar ve diktatörlüklerin geçmişteki çabaları, bunu tekrar tekrar gösterdi. Yalanlar bir gecede çökebilir. Kontrol ne kadar tekelleşirse, o kadar kırılgan oluyor. Doğruyu temsil eden yeni düşünceler bitirici hamleyi yapıp kontrolü ele geçirebiliyor.

Değişimi arzulayan, kabına sığmayan bir hareket gelişecek; çünkü bu ekonomik sistem acımasız bir rekabete ve bitmek bilmeyen savaşlara dayanıyor. Kapitalizm, açlık ve işsizlik gibi dehşet verici toplumsal sorunlar karşısında çaresiz. Eylemci ve alternatif medya, kendisini tarihsel kavganın bir bileşeni olarak görürse önemli bir güce dönüşür.

DOĞU AVRUPA'DA SOSYALİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ İŞÇİLERİ ÇÖKÜŞE SÜRÜKLÜYOR

NY Times'in görmezden geldiği BM raporlarındaki acı gerçekler

Brian Becker

Pahalı bir reklamı andırıyordu. Çeyrek sayfası 15 bin dolar olan duyurulardan birini. 2 Ağustos 1999 tarihli *New York Times*'ın 8. sayfasının tepesinden sırıtıyordu: "Yugoslavya Muhalefeti 19 Ağustos'ta Başkentte Büyük Bir Gösteri Planlıyor." Bu bir reklam değildi. Daha doğrusu paralı bir reklam değildi. Bu bir "haber"di. Steven Erlanger tarafından yazılmıştı ve doğrudan doğruya Yugoslavya'nın seçilmiş hükümetinin devrilmesini talep ediyordu.

İş, Miloseviç karşıtı "19 Ağustos tarihli muhalefet gösterisinin" ABD'nin kapitalist gazetelerince duyurulmasıyla sınırlı kalmamış. Erlanger'den öğrendiğimize göre, gösteri Birleşik Devletler tarafından telkin edilmiş ve örgütlenmiş. Özellikle de Clinton yönetimi tarafından. Tabii CIA'yı bu işte kullandıklarına şüphe yok.

"Muhalifler, burada en azından gelecek Eylül'e, yani öğrenci-

lerin dönüş tarihine kadar bir gösteri düzenlemeyeceğini söylemiş. Çünkü büyük rakamlara ulaşmak o zaman daha olasıymış. Ama Washington dağınık muhalefete birleşmelerini ve tek bir dakika bile yitirmemelerini emrediyor." Erlanger "hükümetinin" egemen bir hükümeti devirmeye yönelik affedilemez ve yasa dışı faaliyetlerini açıktan açığa, yüzü bile kızarmadan yazıyor.

İşçilerin Çöküşe Sürüklenmesi

New York Times, 1999[1] yılının Temmuz ve Ağustos ayları boyunca Miloseviç muhaliflerinin en ufak bir açıklamasını dahi sütunlarına taşımadı. Bu arada Sovyetler Birliği'ni ve diğer Doğu Bloku ülkelerini oluşturan ülkelerin işçilerinin, ülkelerinde sosyalist hükümetlerin devrilmesinden sonra nasıl çöküşe sürüklendiklerini anlatan BM'nin merkezi raporuna ise hiç mi hiç değinmedi.

Bütün nesnel kıstaslara göre, Yugoslavya'daki 11 milyon insanın yaşamıyla doğrudan ilgili gelişmeler büyük önem taşıyor.

BM Gelişim Programı'nın *1999 İnsani Gelişim Yıllık Raporu,*[2] yoksulluğun ve giderek büyüyen eşitsizliğin bu ülkelerde nasıl da keskinleştiğini gözler önüne seriyor.

Bu rapor, kapitalizmle birlikte işçilerin yaşam koşullarının aniden kötüleştiğinin sağlam bir kanıtı. Savaş dönemleri dışında, bu yüzyılda böylesi bir ortamı bulmak mümkün değil.

Rapordaki bulgular, ABD'nin tezgahladığı Slobadan Miloseviç'i devirme planına kapılıp, karşı devrim hedefleyenlerin durup düşünmelerini sağlamalı.

Bu raporun sonuçları, Sırbistan Sosyalist Partisi ve Birleşik Sol Parti'den ya da onların liderlerinden çok daha fazla tehlikeli.

---

1 9 Temmuz tarihli *New York Times*, Sırbistan'ın Priştine şehrindeki Miloseviç karşıtı gösterinin büyük bir fotoğrafını yayınladı. Valjevo şehrindeki daha da küçük bir gösterinin fotoğrafı 12 Temmuz tarihli *New York Times*'ın yarım sayfasını kaplıyordu.

2 *Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu* 1999, Oxford University Press.

Kapitalist karşı devrimin sonuçları çok açık. Rapora göre, Rusya'da 1989-1996 yılları arasında işçi ücretleri % 48 oranında azalmış.[3] Kira gelirleri, yani toprak ağalarının kârlarıysa %23 artmış.[4]

Sovyetler Birliği zamanında kiranın bir işçi maaşının %5'ini aşması yasaktı. Bu paraysa devlet tarafından yönetilen sosyal fonlara aktarılıyordu. Toprak ağası gibi şeyler yoktu.

Rapor şöyle devam ediyor: "(Başka) çok ciddi insani sorunlar var. 1989-1996 yılları arası erkeklerde ortalama yaşam süresi dört yıldan daha fazla gerileyerek 60'a düştü."[5]

Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde "merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte ulusal kaynakların ve gelirin dağılımında köklü değişimler yaşandı. Gelir eşitsizliğindeki veriler bu değişimlerin şimdiye kadarkilerin en yükseği olduğunu gösterdi."[6]

Karşı Devrimin Kadınlar İçin Anlamı

Sovyetler Birliği sokaklarının çok güvenli olduğu bilinirdi. Suç oranı çok düşüktü.

Rapor; cinayetlerin, yasa dışı uyuşturucu ticaretinin, fuhuşun ve örgütlü suçun kapitalistleşen Rusya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde nasıl hakim duruma geldiğini belgeliyor.[7]

Rusya'da rekor sayıda kadın öldürülüyor. 1997'de yayınlanan bir rapor, cinayete kurban giden kadınların oranının 1990'dan 1997'ye kadar yedi kat arttığını gösteriyor.

Cinsel kölelik dehşetli biçimde geri döndü. BM'nin son raporuna göre, "Her yıl yaklaşık 500 bin kadın Doğu Avrupa'dan ve Eski Sovyet cumhuriyetlerinden Batı Avrupa'ya gönderiliyor. Yaklaşık 15 bin Doğu Avrupalı ve Rus, Almanya'nın kırmızı

3 age., s.85.

4 age., s.85.

5 age., s.88.

6 age., s.39.

7 age., s.89.

ışıklı arka sokaklarında çalışıyor. Hollanda'ya gönderilen kadınların %57'si 21 yaşın altında."[8]

Sovyetler Birliği'nin yokluğunda tüm dünyada işler sarpa sardı

BM raporu artan eşitsizliğin ve yoksulluğun, sınıflar arasında büyüyen uçurumun tüm dünyaya yayıldığını kanıtlıyor. 1989-91 arası dönemde, sosyalist hükümetlerin karşı devrimle devrilmesinden önce, SSCB'yle işbirliği içindeki ülkeler ve Doğu Avrupa'daki sosyalist blok, dünya kapitalizminin yıkıcı etkilerinden büyük oranda korunmuştu. Devlet ve kamu mülkiyeti, merkezi planlama ve dış ticaretin devlet tekelinde olması gibi olgular, Batılı şirketlerin bu bölgelerdeki toprakları, kaynakları ve emek gücünü sömürmelerini önledi.

Sözde küreselleşme ya da sermayenin dizginlerinden boşanması, sosyalist hükümetlerin çöküşünden sonra iş başı yaptı. Bu aynı zamanda Üçüncü Dünya ülkeleri diye anılan ülkeleri de çöküşe sürükledi. Dünya kapitalist sistemine artık ticari bir alternatif olmadığı için; pek çok gelişmekte olan ülke, IMF'nin Yapısal Uyum Programları'nı kabullenmek zorunda kaldı.

Bu, sanayiyi özelleştirmek anlamına geliyordu. Kuşkusuz çoğunlukla alıcı yabancı şirketler oluyor. Bunun diğer anlamı ise, sosyal programların iptali ve ücretlerin düşürülmesi.

Yeni Zenginlik Yoksulluğu Azaltmıyor

"Dünyanın en zengin 200 kişisi 1998'e kadar geçen 4 senede servetlerini iki kattan fazla artırarak 1 trilyon doların üstünde bir rakama ulaştılar" diyor rapor.[9]

"En zengin üç kişinin mal varlığı bütün az gelişmiş ülkelerin ve onların 600 milyon nüfusunun Gayrı Safi Milli Hasılası'ndan daha fazla."[10]

---

8 age., s.89.

9 age., s.3.

10 age., s.3.

Bu, dünya kapitalizminin geçici bir eğilimi değil. Servetin dünya halklarından bir avuç emperyalist ülkeye akışı, küreselleşme sonucunda hızla artıyor.

"1997 yılında, dünyanın en zengin ülkelerinde yaşayan yüzde 5'lik dilimle en fakir ülkelerde yaşayan %5'lik dilim arasındaki gelir farkı 74'e 1 oranında" diyor rapor.[11]

1960'ta bu oran 30'a 1'di.[12]

Elbette "zengin ülkelerle" ilgili istatistikler hikâyenin bütününü anlatmıyor. Bu ülkelerde servetin aslan payını bir avuç insan yiyor. Örneğin ABD'de nüfusun yalnızca yüzde 1'i servetin yüzde 40'ına sahip; en zengin yüzde 10'sa servetin yüzde 80'ini elinde tutuyor.

Kapitalizm, endüstriyel ve teknolojik yeterliliği hızla geliştiriyor. Yeni servetler yaratıyor. Böylesi bir yeterliliğin, açlığı ve yoksulluğu azaltabileceği ya da ortadan kaldırabileceği düşünülebilir.

Ama bu şaşırtıcı servet, halka değil de kapitalistlere ait olduğu için bunun tersi doğru."840 milyona yakın insan yetersiz besleniyor... 1.3 milyar insan günde 1 dolardan az bir parayla geçiniyor ve yaklaşık 1 milyar insan temel tüketim gereksinimlerini karşılayamıyor" deniliyor raporda.[13] "Yaklaşık 160 milyon çocuk yetersiz besleniyor ve 250 milyondan fazla çocuk işçi var."[14]

Toplumsal Yıkım

Ayakta olduğu sürece, Sovyetler Birliği'nin ekonomisi sürekli gelişti. Batı'nın ticari ambargolarına ve yaptırımlarına; 2. Dünya Savaşı'nda 20 milyon insanını yitirmesine ve yaşadığı yıkıma rağmen, SSCB dünyanın en büyük ikinci ya da üçüncü ekonomisine dönüşmeyi başardı.

---

11 age., s.3.

12 age., s.3.

13 age., s.22.

14 age., s.22.

1941-1944 arası Nazi işgaliyle geçen dönem hariç, 1921'den 1985'e kadar ne bir ekonomik durgunluk, ne de gerileme dönemi yaşadı. Kapitalist toplumun temellerinden olan durgunluklar ve gerilemeler tam anlamıyla engellendi.

1989'daki karşı devrimin hemen öncesinden bugüne kadar ise Rusya'da üretim yüzde 43 geriledi.[15] Dünya Bankası'nın tahminlerine göre, eğer bu gidişat sürerse, 2010'da Rusya toplam üretimde dünya genelinde 13. sıraya düşecek; yani Brezilya'nın, Tayvan'ın, Endonezya'nın ve İtalya'nın gerisine.

1990'a kadar esamisi okunmayan işsizlik, şimdi on işçiden birinin başında. İşçi ailelerinin ortalama net kazançları 1990'dakinin dörtte birine inmiş durumda.[16]

Bir BM kuruluşu olan ILO (Uluslararası İşçi Örgütü), SSCB ve eski sosyalist blok ülkelerinde yoksulluğun, kendi deyimiyle "dehşet verici yükselişini" tanımlıyor. ILO, Rusya'da 100 milyon insanın resmi yoksulluk sınırının altında yaşadığını belirtiyor.

Bu sarsıcı istatistiklerin aynısı, Doğu Avrupa'nın eski sosyalist ülkeleri için de geçerli. Şu an, Bulgaristan'da nüfusun %73'ü yoksulluk içinde yaşıyor. Polonya'da bu oran %50.[17]

Yugoslavya'da Kötüye Gidiş

Yugoslavya'da sekiz yıllık savaş, ABD ve büyük Avrupa devletleri tarafından uygulanan ekonomik yaptırımlar işçilerin yaşam düzeylerini esaslı biçimde gerileteli çok oldu.[18]

1990'da, Yugoslav Başbakanı Ante Markoviç özelleştirmelere, kamuya ait sanayi kuruluşlarını kapatmaya, sosyal programların etkisini düşürmeye ve işçi maaşlarını dondurmaya yönelik bir programı uygulamaya koyduğunda, zaten ciddi bir hasar

15 Wall Street Journal, 28 Ocak 1998.

16 Vladimir Bilenkin, "Yeltsin Rejimi'nde Rus İşçileri: Sınıf Yenilgisi Üzerine Notlar," *Monthly Review*, Kasım 1996.

17 age.

18 Richard Becker, "Yugoslavya'nın Çöküşünde Yaptırımların Etkisi," *NATO in Balkans*, s.107, Uluslararası Eylem Merkezi yayını.

verilmişti. ABD Markoviç'in kapitalizmi yeniden inşa çabasına destek oldu.[19]

1990 yılının Ocak ayından Ekim ayına varıldığında, Markoviç'in "piyasa reformu" işçilerin yaşam düzeylerinde köklü bir düşüşe yol açmıştı. Dokuz ayda %18 oranında bir düşüş yaşandı. Sanayi üretimi %10.4 düştü ve tüketim giderleri iki katına çıktı.[20]

ABD'nin Yugoslavya'daki soğuk karşı devrim planları, Ekim 1990'da "reformların" durdurulmasıyla şapa oturdu. ABD için daha üzücü olanıysa Markoviç'in defedilmesi oldu.[21]

Yugoslavya'nın Slobodan Miloseviç başkanlığındaki şu anki hükümetiyse, özelleştirmelerden vazgeçtiği için 1996'da ABD basını tarafından sert dille eleştirildi. *Washington Post*, 4 Ağustos 1996 tarihli sayısında şöyle yazıyordu: "Miloseviç Berlin Duvarı'nın yıkılmasının siyasi anlamını kavrayamadı... Doğu Avrupa'nın diğer komünist liderleri Batı modelini benimserken... Miloseviç tersine gitti."

Miloseviç genel gidişatı nasıl olur da değiştirebilir ve tam boy bir kapitalistleşme eğilimini nasıl tersine çevirebilir? Bunun nedeni, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki sosyalist devrim dalgasının doğurduğu Yugoslav devlet mekanizması. Devlet aygıtı, bir Yugoslav kapitalist sınıfının hakimiyetinde değil.

Miloseviç ve öncesinde Tito, emperyalizmle pek çok zararlı anlaşma yaptı. Merkezi planlamaya karşı ademi merkeziyetçi ekonomik modeli uyguladılar. Bu nedenle, eski Yugoslavya'daki pek çok ulusun ve cumhuriyetin arasında açgözlü bir burjuva sınıfının gelişimini ateşlediler. Ancak devlet aygıtının sınıfsal karakteri kökten değişmedi. Yugoslav burjuvazisinin hakimiyetine girmedi.

Clinton yönetiminin ortalığı karıştırma ve Miloseviç hükümetini devirme çabaları, bir lideri devirip yerine bir başkasını

19 age., s.111.

20 Facts on File, 31 Aralık, 1990.

21 Richard Becker, alıntılanan çalışmasında, s.111.

geçirme gibi basit bir nedene dayanmıyor. Hesaplar daha kapsamlı.

Emperyalist hükümetler, tam kapitalistleşmenin sağlama alınması için Yugoslavya'daki sınıf yapısını değiştirmek istiyor. Böylesi bir karşı devrimin korkunç sonuçları, Rusya'daki ve bölgenin bütünündeki işçi sınıfının içler acısı halinden çıkarılabilir.

Miloseviç, Yugoslavya'nın seçilmiş lideri. Hâlâ pek çok işçinin desteğine sahip. Bu işçiler belki onun tüm politikalarını benimsemiyor, ama ülkenin baştan aşağıya kapitalist güçlerin kontrolüne geçmesinden çekiniyorlar.

ABD başka ülkelerde sıkça "seçim" talep eder; böylece CIA destekli adayların bir şansı olabilir. Ama bugün Yugoslavya'da durum böyle değil.

"Seçimleri unutalım. Ben darbeci yöntemlerden yanayım. Seçimsiz gönderilmeli" diyor Miloseviç karşıtı muhalefetin liderlerinden Vesna Pesiç.[22]

Pesiç'in ABD emperyalizmiyle kuvvetli bağları var. 1993'te, iki yılda bir verilen "Demokrasi için Ulusal Katkı" ödülünü kazandı. Bu ödül, ABD Kongresi tarafından karşılanıyor. Yugoslavya'nın önde gelen diğer "muhalefet liderleri" Zoran Djindjiç ve Zuk Draskoviç'le birlikte Devlet Bakanı Madeleine Albright tarafından Nisan 1997'de makamında kabul edildi. Hatta Barış Enstitüsünün web sayfasında belirtildiği üzere 1996-97'de Birleşik Devletler Barış Enstitüsü'ne üyeydi. Bu da, Kongre tarafından desteklenen bir başka kurum. Başkanlığını Reagan döneminin Afrika müsteşarı olan Chester Crocker yürütüyor.

New York Times, iktidardaki hükümetin ağzıyla, şu anki koşullarda, seçilmiş bir hükümeti devirmek için CIA'nın gizli operasyonlarının ve iç savaş yönteminin kullanılmasının daha uygun olacağını söylüyor.

Times'ın yazarlarını ciddiye alanlara "demokrasiye geçiş için"

22 *New York Times*, 19 Temmuz, 1999.

böylesi bir yöntemin savunulması şaşırtıcı gelmiş olabilir. Ancak uzun yıllardır takip edenler için, gazetenin ABD emperyalizmine direnen hükümetleri, CIA'nın antidemokratik yöntemleriyle devirme girişimlerinin avukatlığına soyunduğu bilindik bir şey. *Times* da tıpkı ABD'deki diğer popüler medya unsurları gibi, kendi gerçeğini yani emperyalizm destekçisi konumunu, seneler geçtikçe daha da iyi kavradı.

Bundan 46 yıl önce CIA, İran'da seçimle iş başına gelmiş Muhammed Musaddık hükümetini, batılı petrol şirketlerini ulusallaştırdığı için devirdiğinde, *New York Times* gerçek yüzünü göstermişti. 1953'teki CIA darbesinde binlerce insan öldürülmüştü, tıpkı şimdi Yugoslavya'da düzenlemeye çalıştıklarında olduğu gibi. CIA'nın sebep olduğu kan banyosuna *New York Times*'ın tepkisi şöyleydi: "Geniş kaynakları olan az gelişmiş ülkeler için eğer çılgın ve fanatik bir milliyetçiliğe sürüklenirlerse başlarına neler geleceğini gösteren iyi bir ders oldu. Ağır ama ödemeleri gereken bir bedeldi bu."[23]

23 *New York Times*, 6 Ağustos 1954, William Blum tarafından alıntılanmış, *Killing Hope: US Military and CIA Interventions Since World War II (Öldüren Umut: II. Dünya Savaşı'ndan Bu Yana ABD'nin Askeri ve CIA Müdahaleleri)*, Common Courage Press.

KARANLIĞA KİBRİT ÇAKMAK İÇİN

Danny Schechter

Yunanistan'da medyanın karanlık çağı üzerine yapılacak bu konferansa katılmak için ABD'den ayrıldığımda, bu karanlığın demokrasinin beşiği olan Atina'nın gün ışığıyla yer değiştireceğini düşündüm.

Ama hayır, karanlık beni uçakta da takip etti. Arkamda, Washington'daki ünlü halkla ilişkiler firmalarından birinde çalışan genç bir bayan oturuyordu. O, adalarda çılgın bir eğlenceye gidiyordu, bense dost medya eleştirmenleri ve muhabirleriyle analizlerimizi paylaşmaya.

Ona, *Ne Kadar İzlerseniz O Kadar Az Bilirsiniz* adlı, değersizleşmeyi ve haberlerin aptallaştırıcı etkisini konu alan kitabımdan bahsettim.

Güldü. "Benim mesleğim işlerin bu şekilde gitmesini sağlamak" dedi.

Bir kez daha kavgaya davet edildim, bu sefer yerden otuz bin fit yüksekte. Uçuş arkadaşının Amerika'da halkla ilişkiler temsilcilerinin sayısının gazetecilerin iki katına ulaştığını bilip bilmediğinden kuşku duydum. Ama bir kez daha haberlerin onun kafasını meşgul etmediğini çünkü kendi firmasının ve

TV kanallarının "halk ne istiyorsa onu verdiğine" inandığını söyledi.

Bu, medya endüstrisinin sihirli sözcüğü, bir ayet gibi benimsenmiş bir görüş, sermayenin ve onun kollayıcılarının sürekli yineledikleri kamu çıkarı özel çıkardan önce gelir safsatasının bir yansıması.

Biz Birinci Medya Çağı'nın sonunda yaşıyoruz. Basının, radyonun, televizyonun ve şimdi de bilgisayarın yaşamımızda köklü değişikliklere yol açtığı bir dönem bu. En azından gelişmiş ülkelerde ve dünyanın bütün merkezlerinde çok az kişi telefonsuz, radyosuz, televizyonsuz, çağrı cihazsız, cep telefonsuz yaşayabilir ve artan sayıda siber kavrayışçı için internet ve bilgisayar temelli etkileşim de temel gereksinim. Bu yeni medyanın toplumsal ilişkilere, siyasi kültür ve yönelimlere önemli etkileri var. Kuşkusuz eğlenceye ve ekonomiye de... Etkilerinin çoğunluğu, ülkemizin ve diğer ülkelerin entelektüel, sosyokültürel ve ekonomik yaşamını olumsuz etkiliyor, en çok da demokrasinin geleceği açısından. Modern ticari medyanın belirleyici etkisi, medyanın kendisi tarafından çok az sorgulanıyor. Çünkü kendi rollerini kavramanın onlara hiçbir yararı yok.

Medyayla ilgili konular, genelde gazetelerin makale veya röportaj sayfalarında yayınlanıyor. Aslında birinci sayfaya aitler, çünkü bu bizim zamanımızın savaş öyküsü.

Medya savaşı, ilan edilmemiş bir savaş, dedikodu sütunlarına kaydediliyor ve nadiren derinlemesine inceleniyor. Bu savaşın çatışmalarının, sıradan konuşmalar gibi verildiği doğru. Şayet hangi takım elbisenin şu an moda olduğunu ve kimin neyi satın aldığını bilmek istiyorsanız, bunu yapabilirsiniz. Ama çoğunlukla bu durum mesleki tercihlerin sonucu olarak gösterilir; kültürel ve siyasi etkenler çok nadiren dillendirilir.

"Bu pek çok cephede süren bir savaş," diyor İngiliz *The Guardian* gazetesi, "bu savaşta korkaklığa yer yok. Dünya telefon, telsiz ve kablosuz yayın şirketleri bilgi dağıtımında etkin olmak için mücadele ediyor. Öte taraftan Disney, Viacom,

Microsoft ve Rubert Murdoch imparatorluğu gibi medya devleri eğlence ve yazılım alanına hakim olabilmek için yeniden yapılanıyor." Ülkemizde medya eleştirmeni Ben Bagdikian, on yıl önce klasikleşen yapıtı *Medya Tekeli*'ni yazdı. Bu kitapta medya pazarına o zamanlar hükmeden elli şirketi teşhir etti. Bugün kitabının güncellenen basımında, beş-yedi arası şirketten bahsediyor. Bunların hepsi küresel şirketler ve dünyayı ahtapot gibi sarmışlar.

Etkin rekabet için bu şirketler birleşmeler ve devirler yoluyla devasa holdinglere dönüşme kararındalar, hükümet politikalarının yardım ve teşvikiyle. Bu şirketler kartellere dönüşüyor, bir çıkar ve stratejik ittifaklar ağıyla birbirlerine bağlılar. Küresel çaptaki faaliyetlerini bağlayan neredeyse hiçbir kural ya da toplumsal sorumluluk yok.

Herhangi bir medya savaşındaki gibi bunda da doğruların ruhuna fatiha. Bilerek ya da bilmeyerek, bilgi çağı denilen şeyin etkilerinden biri de halkın geniş kesimlerinin bilgiden mahrum kalması ve elit bir kesiminse kavrayabileceğinden çok daha fazla haber ve bilgiye muhatap olması. Amerika'da bu denklemden, beş meslek kanalı ve sıfır emek kanalı çıktı. Elit sınıflar için Bloomberg, kitleler içinse Jerry Springer ve yerel haber kanalları.

Gülmeyin, ABD'de bir eğilim olarak başlayan bu süreç tüm dünyaya yayılıyor. Özellikle de Amerikan şirketleri kanalları devraldıkça ya da uydular veya diğer dağıtım kanalları aracılığıyla yorumcularına alan sağladıkça. Küreselleşme devrinde tüketimcilik vatandaşlıktan çok daha başarılı biçimde yönetiliyor. Televizyon şimdiki dünyada satışvizyon anlamına geliyor; bir trilyon dolarlık piyasa ekonomisinin bir aracı. Dünyanın pazarlamacı anlayışının, gösterişli yaşamların peşinde uygun adım yürüyen yığınlardan oluştuğuna şüphe var mı? Elbette ki bütün bunlar, reklamların ve medya kontrolünün çarpıtıcı teknikleriyle muhafazakar ideolojilerin de tohumlarını serpiyor. Böylesi bir dünyada, imaj, bilginin ve algının önüne geçip gerçekliği aşıyor.

Yok olanlar, sadece medya şirketleri değil; mesleki değerler, gazetecilik anlayışı da yok oluyor ve farklı şirketler birbirinden ayırt edilemez duruma geliyor. Şirketler büyüdükçe, büyük borç yükü altına giriyorlar. Haber bölümlerini daraltıp, işten çıkartmalara gidiyorlar. Bu da kaynakları aynılaştırıyor.

Medya savaşının silahları, top tüfek değil, pazarlama stratejileri ve şirket logoları. Bu alanda eğlence bilgiden ve zaman öldürme demokrasiden daha önemli. Senarist Larry Gelbart'ın 1997'de medya hükümranlarını şişe geçirdiği TV dramasını *Kitlesel İmha Silahları* diye adlandırarak askeri bir metafor yakaladığına kuşku yok. "Bu silahlar," diyor *LA Times'ten* Howard Rosenberg, "gözlerimizi köreltiyor. Kimin kimle yattığıyla, kimin bebeği olduğuyla daha çok ilgileniyoruz. Şehvet dürtülerimiz ateşlenirken ABD'nin ve dünyanın gerçek sorunları arada kaynıyor."

Medya yöneticileri savaşın dilini kullanıyor, izleyicileri bombalamak, piyasayı hedef almak, mevzileri ele geçirmek, rekabetin kökünü kazımak ve kazanmak; yani başka birinden daha çok kazanmak gibi. Bazı haber örgütleri, çalışanlarına haber ordumuz diye hitap ediyor. Bu ileri teknoloji savaşı, içte ve dışta genişlemeyi ve yalnızca ABD'de bir yıllık cirosu 150 milyar dolar olan bir sektöre hakim olmayı hedefliyor. Daha şimdiden, Amerika kültür endüstrisinin toplam gelirinin yarısı kıta ötesi bölgelerden kazanılıyor. Şirketler birbirleriyle kapıştıkça ülkeler ve toplumlar kendilerini çapraz ateş arasında buluyor.

Bu gerçekliğin, şovla haberciliğin iç içe geçmesiyle nasıl cereyan ettiğini düşünün. Yakın tarihli bir araştırmaya göre kutlamaları, skandalları ve hobileri içeren magazin öykülerinin üç ana haber bülteninde, büyük gazetelerde, ön sayfalarda ve haftalık haber dergilerindeki oranı 1977'den 1997'ye gelindiğinde %15'ten %43'e çıktı.

Bugüne gelirsek, yani bu konferansın toplanmasından hemen birkaç hafta öncesine gelirsek... Medya savaşında neler oluyor?

- New York'ta Universal Studios, Home Shopping Network ve USA Networks'ün sahibi Seagram'ın Kanadalı baronu Edgar Bronfman Jr., Hollanda kökenli Philips holdingine bağlı müzik devi Polygram'ı almak için 10.6 milyar dolarlık ödeme yaptı. Bu devir, uluslararası alana doğru düzgün dağıtım yapabilen yedi kaset firmasının kaldığı anlamına geliyor. Yeni şirketse pazarın en büyük payına sahip olacak.
- İngiltere'de Steven Spielberg'in Dreamwork ve Disney'in Miramax firmaları, içlerinde önde gelen bağımsız kuruluşlardan Channel Four Films'in de bulunduğu daha çok sayıda İngiliz film şirketini yuttular. BBC'ye ve ticari haberciliğe alternatif oluşturan Channel Four'un yaşamınaysa, yeterince yenilikçi olmadığı gerekçesiyle son verdiler... Ve heyhat! *Daily Mirror*'ı çıkaranlar kablolu kanalları Live TV'yi kapatmak zorunda kalabileceklerini söylüyor. Live TV, ponponlu haberlerin ve bikinili kızların yuvası.
- ABD'deki televizyon dünyasında, medya tarihinin en büyük hilelerinden birinden sonra, 70 milyon Amerikalı Seinfeld'in, yaygın kanaate göre "hiçbir şey hakkındaki şovun" son bölümü için ekran karşısına geçti. Ne dersiniz, medya bahçesi için mükemmel bir süs, değil mi? Yayınlandığı gün, bu program üzerine tartışmak için Rupert Murdoch'ın Fox Haber Kanalı'ndaki *Derinde* isimli programa davet edildim. Üç konuk ve bir sunucu bulunmaktaydı. Her birimizin bu "derindeki" tartışmada 5 dakikası vardı. Bu esnada Murdoch'ın Fox Stüdyosu prime time programlarında en öne fırladı ve ABC'yi aştı. Bu, reklamcıların değerli ilgisiyle daha büyük bir güç haline gelmeleri demek.

  Durum böyleyken, muhafazakar Reagan yönetiminin Hazine Bakanı William Simon, Paxon İletişim'in başına geçti. Paxon, şu an diğer bütün şirketlerden daha fazla TV istasyonuna sahip.
- *Wall Street Journal*, bu vahşi medya sektörünün reklam en-

düstrisinde çok daha yoğun bir birleşme furyasının başlayacağını duyurdu.

Gazetecilik cephesine gelince, İngiltere'de eleştirmenler, Carleton TV'de yayınlanan Kolombiya uyuşturucularıyla ilgili bir belgeselin *60 Dakika* programından alındığını ve ABD'de "üretildiği"ni keşfettiler. Uydurma belgesel , uzun öyküler anlatmaları için para ödenmiş konuşmacılarla yapılmıştı. Gazeteci Nate Thayer, prestijli bir ödül olan Peabody ödülünü Pol Pot'un Kamboçya ormanlarında yargılanmasına ilişkin haberi es geçildiği için reddetti. Resimlerini ve öyküsünü ABC'nin *Gece Hattı* programından Ted Koppel'e satmış. İddia ettiğine göre, Koppel malzemelerini çalmış, ona tek kuruş ödeme yapmamış. Haberini bütün dünyada yayınlayarak başkasına satmasını engellemiş ve izin almadan yeniden yeniden yayınlamış. Thayer, "Geçen sene çok büyük hayal kırıklığına uğradım" dedi *New Yorker* gazetesine. "Temel itiraz noktam, endüstrinin gazetecileri kontrol altına alması; çünkü işimizin gerekliliklerinden birisi de mesleğimizin onuru için savaşmak." Koppel, itham altında bırakılarak cezalandırıldığını söyledi. ABC'yse, gazetecinin TV şirketlerinin nasıl çalıştığını kavrayamadığını söylüyordu. "Büyük bir haber örgütüyle iş yaptığında neler olacağını bilmiyor herhalde" dedi ABC. Bu sırada, CBS'den Dan Rather, CNN'de Larry King'in şovuna konuk oldu. Kendi çalıştığı kanaldan başka bir kanalda, gazetecilerin artık birer bekçi köpeği değil fino olduğunu itiraf etti.

Medyanın dünya meselelerini ele alışındaki ana doğrultu çamura sardı. Endonezya'da Suharto'nun iktidardan düşüşünde IMF'nin rolüne hemen hiç değinilmedi. Devlet Bakanı Madeleine Albright "meşruiyetini korumak için" Suharto'dan istifa etmesini istediğinde, çok az haber örgütü bu "meşruiyetin" 500 bin Endonezyalının ve 200 bin Doğu Timorlunun ölümün-

den sorumlu olduğunu yazdı. Hâlâ yaygın olarak duyurulmamış bir katliamdır bu.

Böyle devam ediyor...Haberleri "laf kalabalığı" olarak gören, magazini habere tercih eden bir medya sisteminin yengisi: Sorun şu: bu konuda ne yapabiliriz?

Ve bu soru başka soruları da doğuruyor.

Gerçek anlamda haber için bir kampanyayı nasıl başlatırız? Dünya meselelerine –Nijerya'daki suiistimallere, Kıbrıs'taki baskıya, Türkiye'deki işkencelere, dünya çapında kadınlara yönelik insan hakları ihlallerine– daha fazla değinilmesi için nasıl mücadele edebiliriz? Irksal ve etnik azınlıkların ilerlemesini, kadın sorunlarının daha yakından izlenmesini ve daha geniş bir tartışma yelpazesini nasıl sağlarız? Medyanın savaş ve ırkçı tek tipleştirme yerine barışı ve hoşgörüyü aşılamasını nasıl başarırız? Halkın tıpkı sigara firmalarına kızdığı gibi medya firmalarına da kızmasını nasıl sağlarız? Kendi medya şirketlerimizin ve alternatif kanallarımızın büyük medyayla rekabet eder duruma gelmesini nasıl sağlarız? Popüler kültür ve eğlence düşmanı, komplocu çatlaklar olarak görülmeden, sıradan insanlarla medya reformu üzerine nasıl konuşacağız?

Sorularımı artırabilirim. Gazetelerde, radyoda, CNN ve ABC Haber'de ve bugün de insan hakları programlarıyla ünlü, bağımsız bir şirket olan Globalvision'da süregiden otuz yıllık habercilik tecrübeme dayanarak yazdığım kitabımda, bu konuda somut önerilerim var.

Ortak hedefimiz; başka başka ülkelerdeki hareketleri, Sivil Toplum Örgütleri'ni, habercileri, editörleri, sendikaları ve eylemcileri bir araya getirerek medyayı demokrasiyi tehdit eder durumdan destekler duruma taşıyacak bir hareket inşa etmek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA VE BALKANLARDAKİ SAVAŞ

NATO:
MEDYANIN ANLATMAYACAĞI
BİR HİKÂYE

Michel Collon

Soğuk Savaş boyunca medya, "Sovyet tehlikesi"nin öyle ürkütücü bir tablosunu çizdi ki, düzenli biçimde Sovyet askeri tehdidini abartarak ABD'nin devasa askeri harcamasını meşrulaştırdı. Körfez Savaşı'nın hemen öncesinde ve sonrasında da benzer bir abartma uygulandı. Şimdi bu şişirme haberlerin mantıksal sonucuyla karşı karşıyayız: Bütün Üçüncü Dünya, Batı için tehlike oluşturuyor(!)

1990'da, NATO bütün işlevini yitirmiş gibiydi, akıl almaz askeri gücü işsiz kalma olasılığıyla yüz yüzeydi. Toplum böyle bir uygulamaya şaşırmazdı çünkü onlara NATO'nun sadece bir savunma örgütü olduğu söylendi hep. Sorumluluk alanı Batı Avrupa'yı Varşova Paktı'nda cisimleşen "Sovyet tehdidi"nden korumaktı. Elbette ki, NATO'nun Varşova Paktı'ndan beş yıl önce kurulduğu bize söylenmedi. Sonraki ittifak, Almanya'nın çarpıcı biçimde NATO'ya katılması üzerine kuruldu. Bugün, Varşova Paktı'nın dağılmasından beş yıl sonra, NATO her zamankinden daha etkin.

Soğuk Savaş sonrası dünyada NATO, kendi tanımlı

"alanı"nın dışına çıktı. 1993 Eylül'ünde ABD savunma bakanlığına yakın üç yorumcu, "NATO alanının dışına çıkmalıydı, yoksa tarih sahnesinden çıkacaktı"[1] diyorlardı. Balkanlar'da birbiri ardına yaşanan gelişmeler, NATO'ya fırsat sundu. Bu sadece şans mıydı?

Batı'daki yetkililer ve medya temsilcileri NATO'nun Bosna'ya müdahalesinin "orada yaşayan pek çok etnik grubu korumanın tek yolu olduğunu" söyledi. NATO'nun gerçek amacı bu muydu ve bu müdahale hakikaten de acil bir durumdan mı doğdu? Ya da NATO buna ve Doğu Avrupa'yla daha pek çok yerdeki sayısız askeri operasyona bir süredir hazırlanıyor muydu? Washington, Bonn ve Paris kendi basınlarının belirttiği gibi NATO müdahalesi konusunda mutabık mıydı? Bunlar çözümlenmesi gereken sorular; çünkü NATO Genel Sekreteri Javier Solana'ya göre Bosna'daki operasyon "gelecekteki operasyonlara model oluşturdu. Bosna deneyiminin, Avrupa'da güvenlikle ve özellikle de NATO'nun konumuyla ilgili ciddi etkileri oldu."[1]

Kırk yedi yıllık tarihi boyunca NATO ilk kez, kara kuvvetlerini kendi "alanı" dışına çıkarabildi ve hatta askeri kuvvetlerini saldırı amaçlı kullandı. Solana'nın, Bosna müdahalesini senelerdir hazırlığı yapılan bir projenin yerini getirilişi olarak nitelemesi bu yüzden.

NATO'nun saldırı amaçlı askeri operasyonda bulunması ne kadar çarpıcıysa, bölgenin sivil yönetiminde yer alması da o kadar, hatta belki daha da tuhaf. Solana'nın kendisinin de Mart 1996'da söylediği gibi, "IFOR (Bosna'ya gönderilen askeri birlikler) askeri görevleri merkezine alan bir konumda da olsa, pek çok sivil örgütle yakın bağlar kurabiliriz."[2]Bu konum üç ay sonra Berlin'deki Atlantik Konseyi toplantısında verilen bir beyanatla onaylandı. IFOR, Dayton Anlaşması'nın sivil hayata ilişkin kimi başlıklarının uygulanmasına da kapsamlı destek verecekti.

---

1 Ronald D. Asmus, Richard L. Kugler ve F. Stephen Larrabee, *Foreign Affaris*, 72. Cilt, no.4, s.31.

2 *Revue de l'OTAN*, Mart 1996, s.4.

NATO, "sivil hayata ilişkin başlıkları" nasıl düzenleyecek: barışı koruyarak mı; sömürgeleştirerek mi? Alman Dışişleri Bakanlığı kısa süre sonra askeri ve sivil başlıkların koordinasyonu konusunda hak iddia etti; yalnız aklımızdan çıkarmamalıyız ki bölge için "yeniden yapılandırma ödenekleri" Alman bankerleri tarafından tahsis edildi. Hiç kimse onların bunu babalarının hayrına yaptığına inanmaz. Gerçekte, Bosna NATO himayesine girecekti; yani bir yeni sömürge olacaktı.

Dayton Barış Anlaşması uyarınca Bosna'yı yöneten Avrupalı arabulucu Carl Bildt'e orada hâlihazırdaki hükümeti kontrol etme yetkisi verildi. NATO komuta kademesiyle işbirliği içinde olacak ve "yeniden yapılandırma ödenekleri" üzerinde tam kontrol yetkisine sahip olacaktı. Bosna Merkez Bankası, IMF tarafından kontrol ediliyor. Buna karşılık, Doğu Avrupa'nın Yeniden Yapılandırılması İçin Avrupa Bankası ise postacılık, su, enerji, kamu ulaşımı gibi girişimlerin kontrolünü aldı. Bin beş yüz yabancı polis, İrlandalı bir yetkilinin komutası altındaydı. Böylece, yabancı çok uluslu şirketlerin kontrolü ve sistemli sömürüsü için her şey hazırlanmış oluyordu. Bir "sömürgemiz" var, tıpkı güçlü devletlerin yüzyıl başında Balkanlar'da sahip olduğu gibi.

Bütün bunlar şu soruyu ortaya atmamıza neden oluyor: NATO müdahalesi barışı sağlamak için mi, kapitalizmi korumak için mi?

Avrupalı devlet başkanları ve onların hükümetleri 1991 Kasım'ında Roma'da heybetli bir toplantı düzenledi. Günün sorusu şuydu: Artık ortada düşman kalmadığına göre, NATO ne olacaktı? Bu İttifak'ın düşmanı kim ya da gerçekten bir düşman kalmadı mı? İki gün süren oturumlardan sonra daha önceden ana hatları hazırlanmış olan Roma Bildirgesi açıklandı. NATO'nun gelecekteki askeri müdahalelerinin üç ana doğrultusu olacaktı. Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO varlığını sürdürmekle kalmayacak, her zamankinden daha da etkin olacaktı.

NATO, artık savunma işleviyle yetinmeyecekti, doğuya genişleme çabasında olacaktı. Roma Bildirgesi şöyle diyordu:

"Müttefiklerin güvenliğine ilişkin tehlikeler artık büyük oranda onların topraklarına yapılan planlı saldırılardan değil, daha çok, etnik çatışmaları ve toprak kavgalarını da içeren ciddi ekonomik, toplumsal ve siyasi güçlüklerin olumsuz etkilerinden kaynaklanıyor. Bu sorunlar, Avrupa'nın merkezindeki ve doğusundaki pek çok ülkede yaşanıyor."[3]

Aslında, eski düşmanı Sovyetler Birliği çözüldükten sonra, NATO kendini üç yeni görevle tanımladı. Bu stratejiye göre, pek çok stratejik bölgeyle ilgili yeni durum şu andan sonra daha karışık olacak ve riskler içerecekti. Söz konusu bölgeler 1) Doğu Avrupa ve Rusya, 2) Güney Avrupa, 3) genel olarak Üçüncü Dünya idi.

Roma Bildirisi, sosyalist rejimlerin çözülüşünün hemen ardından, Doğu Avrupa'ya müdahale fikrini uyandırdı. Ama Doğu Avrupa'daki istikrarsızlığın birincil nedeni, kapitalizmin restorasyon süreci ve bu sürecin yarattığı katlanılamaz eşitsizliklerdi. NATO'nun resmi jargonunu çözümlemek içinse "istikrar"ın "kapitalizmin mutlaklığı"nı belirten bir şifre olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız. "İstikrarsızlık" ise, tam tersine, Batı'nın çok uluslu şirketlerinin başına buyruk davranamayacağı bir durumu tanımlıyor.

Bildirgenin giriş paragrafı, NATO'nun eski rakibi Varşova Paktı'nın "öyle ya da böyle çoğulcu demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarına saygıyı ve piyasa ekonomisini amaçlayan politikaları benimseyip uygulamaya koymasından"[4] duyduğu memnuniyeti dile getiriyor.

Bundan dolayı, şimdi asli amaç, kapitalizmi olası halk ayaklanmalarına karşı korumak. Evet, NATO gerçekten de çok uluslu şirketlerin silahlı koruyucusu.

1991 yılında Genel Sekreter Manfred Worner, NATO'nun Doğu Avrupa ülkelerine yönelik "misyonunu" şöyle açıkladı:

---

3 age, s.3.

4 NATO *Basic Documents*, 7-8 Kasım 1991, Roma, "The Alliance's New Strategic Concept", www.nato.int /docu/comm, s.3-4.

"Güvenlikleri bizim için çok önemli. Son üç yılda demokrasi ve özgürlükte kat ettikleri mesafeye zarar verecek en ufak bir girişimin bile sonuçları gelecekte şimdikinden çok daha önemli olacaktır."[5]

"Demokrasi?" "Özgürlük?" NATO'nun gerçek amaçlarının bunlar olduğuna inanmak çok güç. Hele geçmişte ve şimdi çeşitli faşist rejimleri geçmişte Yunanlı albayları ve halen de Türk generallerini desteklediğini bilirsek... Peki o zaman NATO neyle ilgileniyor? Kapitalizmin yeniden inşasında ortaya çıkabilecek en ufak bir gecikmeye bile engel olmaya çalışıyor. Bugün üstlendiği görev bundan ibaret. "Avrupa halkı ve NATO Doğu Avrupa ülkelerini kendilerine sıkı sıkıya bağlamak... ve Soğuk Savaş'ın kazanımlarını güçlendirmek amacındalar."[6] Soğuk Savaş'a yapılan vurgudan asıl dertlerinin kapitalizmin sosyalizme karşı elde ettiği zaferi bugün ve her zaman için garantiye almak olduğunu anlıyoruz.

Roma Bildirisi, NATO'nun kontrolü için ikinci bir stratejik alan daha tanımladı: "Güney Akdeniz ve Ortadoğu'ya yayılan ülkeler. Körfez Savaşı'nın gösterdiği gibi, Avrupa'nın çevresindeki bu alanda barış ve istikrar İttifak için önemlidir."

Bugün NATO stratejistlerinin tanımlaması şöyle: "Cebelitarık'tan Karadeniz'e kadar Akdeniz havzası, süregiden pek çok çatışmayla birlikte çatışma olasılıklarını da barındıran bir kriz bölgesidir. ABD ve Avrupalı müttefikleri de kendilerini Kuzey Afrika'daki, eski Yugoslavya'daki ve Balkanlar'daki krizleri artıran birer unsur olarak görebilir. Cezayir –ya da Mısır– Batı'nın organize bir yanıt üretmesini gerekli kılabilecek olası kriz adayı." [7]

Fransız dergisi *Defense Nationale* de bu müdahale mantığında ısrarcı: "Fransa'nın da aralarında bulunduğu bir kısım Avrupa ülkesi, Akdeniz'i önümüzdeki yılların temel istikrarsız-

5 age, s.2.

6 *Revue de l'OTAN,* Aralık 1991, s.4.

7 *age, Mayıs 1996, s.25.*

lık alanı olarak görüyor. Sovyetler Birliği'nin ve ona bağlı ülkelerin çöküşü, Körfez Savaşı, Mısır'daki İslamcı hareketlerin baskısı, Cezayir'deki durum, Avrupa uluslarının enerji bağımlılığı bu değişimi ateşleyecek unsurlar."[8]

Roma Bildirgesi, nihai askeri müdahalenin bir üçüncü boyutunu da tanımladı: "İttifak'ın güvenlik ihtiyaçları, kitle imha silahlarının artışıyla ölçülebilir." İttifak üç yıl sonra İstanbul'da daha da ileri gitti: "NATO kitle imha silahlarının artışını ve kullanımını engellemek için gerekli askeri müdahaleleri yapmalı."

Çok, hem de çok tuhaf! NATO'nun efendisi ABD, tarih boyunca atom bombasını kullanan tek ülke ve *d'Hiroshima a Sarajevo*[9] kitabında da gösterildiği gibi yegane amacı Sovyetler Birliği'ne gözdağı vermekti. Bugün bile ABD, nükleer silahları "ilk kullanma" hakkını talep ediyor, kendi kitle imha silahlarını durmaksızın geliştirmeye ve yetkinleştirmeye devam ediyor. Ve kendi çöplüğünde öten bir horoz gibi, bu silahlara dünyada kimin sahip olup kimin olamayacağını belirlemeye çalışıyor. İttifak, hemen hemen bütün dünyada silahlanma artışını bir "tehdit" olarak gördüğünden NATO, istediği yere müdahale hakkına kavuşuyor. Hatırlamakta fayda var, onun stratejistlerine göre, örgüt "ya alanının dışına çıkacaktı, ya da tarih sahnesinin." Aslında bu, çok açık biçimde sınırsız bir hareket alanı iddiasında bulunmak oluyor.

Küçük bir Belçika beldesi olan Kleine Brogel, NATO tarafından depolanan bombalara senelerdir ev sahipliği yapıyor. 1997'de NATO onları "daha gelişkin" bir silahla, B61-11 modeli nükleer bombayla, değiştireceğini duyurdu. Bu, Hiroşima'yı yerle bir edenden yirmi beş kat daha güçlü bir patlayıcı, belli bir amaç doğrultusunda düzenlenmiş. B61-11 bombası Üçüncü Dünya'da "saldırı ve savunma" amaçlı olarak kullanılmak üzere tasarlanmış, yani bir düşman saldırısı olmaksızın da kullanılabilir. Aslına bakılırsa, bu yüksek teknolojili silah Kuzey'in

8 age.

9 *Defense Nationale*, Şubat, 1996, p.93.

büyük güçlerinin, kendi idareleri altına almak istedikleri her ülkeye saldırmalarına olanak veriyor.

NATO hangi durumda askeri müdahalede bulunabilir? Başlangıçta, sadece kendi üyelerinin topraklarını korumak için müdahalede bulunabileceğini karara bağlamıştı. Ama 1990'dan beri, ABD ve Almanya bu sınırların aşırı kısıtlayıcı olduğunu savunuyor. NATO Genel Sekreteri Manfred Worner de 1992'de "yetki alanımıza dahil mi, değil mi" doğrultusunda yapılacak bir tartışmanın anlamının olmayacağını söylüyor. Ona göre NATO, şayet İttifak'ın ya da üye devletlerden birinin güvenliği tehlikeye düşerse müdahale etme hakkına sahipti. Bu, ne idüğü belirsiz bir fikir. Aynı yıl, örgüt kendisinin BM'nin ve OECD'nin, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü'nün "silahlı gücü" olduğunu iddia etti.

Bosna, onların yeni bir gelişim aşamasına sıçramasına vesile oldu. Yeni Genel Sekreter, Belçikalı bir sosyalist olan Willy Claes, NATO'yu ilk olarak BM'nin barışı sağlamasına yardımcı bir araç olarak tanımladı. Ama Claes'in ve Washington'la Bonn'daki ağababalarının gerçek amacı, Bosna'daki krizi iki örgütün işlevlerini değiş tokuş etmede kullanmaktı. Artık NATO, BM'nin değil; BM, NATO'nun kontrolünde olacaktı. Böylece, BM'nin güçsüzlüğü ve yalnızca NATO'nun etkili olabileceği gösterilmiş olacaktı. Savaştaki son dengeleri gösterdikten sonra, Claes eski Yugoslavya'da BM kontrolündeki başarısız NATO deneyiminden yola çıkarak hareket serbestisi istedi. Claes, NATO'nun, BM'nin yokluğunda bile, kendi başına harekete geçme kararı almasını gerektiren durumlar olduğunu iddia etti.

Tüm bunlar ne anlama geliyor? Şu anlama geliyor: BM, mümkün olduğunca büyük güçlerin eylemlerinin örtüsü olacak. Onun bu işi beceremediği durumlardaysa NATO kendi bildiğini okuyacak!

1991'den beri NATO, Doğu Avrupa ülkeleriyle ilgili düzenlemelere gidip, siyasete ve güvenliğe ilişkin somut sorunları işbirliği içinde çözme arzusunda olduğunu duyuruyor. Beş yıl sonra

NATO Genel Sekreteri, büyük bir keyifle, "Doğu Avrupa'daki ortaklarının NATO kumandasına gireceği"[10] tahmininde bulunuyor. Bu ülkelerle işbirliği içinde bulunmaktan, onları komuta altına alma aşamasına sıçramışlardı.

Ama NATO'yu genişletmek niçin önemli? NATO şefleri neye hazırlanıyorlar? Manfred Worner 1994'ten beri, Doğu Avrupa'da olası bir müdahaleden dem vuruyor. "Eğer bu ülkeler toprak bütünlüklerine, siyasi bağımsızlıklarına ya da güvenliklerine ilişkin doğrudan bir tehditle karşılaşırsa..."[11] Bu "güvenlik" kavramı her tür yoruma yol açabilecek kadar belirsiz.

Aslında, yeni NATO stratejisi Doğu Avrupa ülkelerinin savunmasıyla hiç de ilgilenmiyor, asıl gaye Rusya'yı güçsüz düşürerek nihai bir saldırının zeminini yaratmak. Washington ve Bonn eski SSCB'nin bölünmesini ve güçsüz düşmesini amaçlıyor. NATO'nun, "Ortaklık" diye bir kavramı ortaya atarak Ukrayna'yı da içeren bir genişlemeyi amaçlaması bu yüzden. Ama Rusya'yı bu genişleyen İttifak'ın dışında tutmaya özen gösteriyor.

Brüksel'de 1994 Ocak'ında imzalanan "Barış için Ortaklık", NATO'nun Doğu Avrupa ülkelerinde yayılmasının zeminini yaratıyor. Bu ülkeler kendilerinin "planla, talimle ve ortak alıştırmalar yoluyla insani amaçlı ve barışı korumaya yönelik görevleri"[12] yerine getireceklerini taahhüt ediyor.

Toplumu tehdit eden biri olmamasına rağmen, "insani" müdahale bir kez daha tanımlanıyor. NATO generalleri bağlılık yeminlerini bu sözle içmeye karar vermiş. Petrol için yeni bir savaşa gireceklerinde, bu temayı dallandırıp budaklandırmak için televizyonlara ilk gönderilecek kişinin Kouchner olduğuna şüphe yok.

Aslında, "insani" kaygılar, çoğunlukla halka rağmen halk için anlayışına dayanmaz. Batı'nın baskısı sonucu Macar parlamen-

10 Pierre Pierat ve Wies Jespers, *d'Hiroshima á Sarajevo*, EPO, Brüksel, 1994.
11 *Revue de l'OTAN*, Mart 1996, s.3.
12 age, Şubat, 1994, s.3-6.

tosu NATO'ya katılıp katılınama konusunda halk oylamasına gitmekten vazgeçti ve sorunu halletti. Dünya "ortaklığı" denilen şey tam bir ikiyüzlülük. Örneğin, Çek veya Macar birimlerinin büyük güçlerin yanına katılımı eşit temelde değil ve bir bahaneden öte anlamı yok: ABD'nin ve/veya Almanya'nın, sömürgeci konumuna düşmeden müdahale edebilmesinin bahanesi.

Aslında, "ortaklık" Doğu Avrupa ordusunu Batı'nın kontrolüne sokmak anlamına geliyor. "Ortaklık, şeffaf bir ulusal savunma planı ve bütçe süreci oluşturacak." Elbette ki, bu "şeffaflık" tek yönlü. ABD'nin küçük sırlarını Doğu Avrupa'daki yeni dostlarının kulağına fısıldayacağını sanmayın. Amaçları basitçe bu ülkelerin savunma güçlerini denetim altında tutmak. Egemenlikten ve bağımsızlıktan eser bile kalmayacak.

Batı İttifakı'nın Doğu'ya doğru genişlemesi, barış için yeni tehditler oluşturuyor. Bunların içinde nükleer tehditler de var. 1991'den beri, Müttefik kuvvetlerin Avrupa başkomutanı General Galvin, "NATO'nun nükleer yetisinin, istikrarı ve güvenliği korumada çok önemli bir rol oynamayı sürdüreceği"[13] konusunda ısrar ediyor. Genişleme Batılı güçlerin yeni üye olan ülkelerin topraklarında konuşlanmasına olanak sağlayacağından, bu ülkelerin kendi topraklarında nükleer silah bulundurulmasını kabule zorlanmaları kuvvetle muhtemel. Rusya'ya karşı bir savaş durumunda ise, böylesi bir stratejinin ciddi sonuçlar doğuracağı muhakkak.

Körfez Savaşı'nı takip eden günlerde NATO komutanı General Galvin gerçek niyetini açığa vurdu: "Güçlerimiz çok amaçlı olmalı. Güçlerimizi bir bölgeden diğerine nakletmeye hazır olmalıyız. Tıpkı Körfez Savaşı'nda sergilediğimiz gibi bir hareket kabiliyetine sahip olmalıyız."[14]

NATO, dünyanın dört yanına yayılmış stratejik alanlara düzenlenecek ani ve kapsamlı müdahalelere hazır hale gelmek istiyor. NATO'nun üst düzey strateji uzmanlarına göre, yeni Körfez

13 age.

14 *Revue de l'OTAN*, Aralık 1991, s.14-18.

Savaş'ları için askeri yapının ve birliklerin niteliğinin bütünüyle yeniden düzenlenmesi gerekiyor.

Yeni müdahale güçlerinin özellikleri:

1)Hız;

2) Manevra yeteneği;

3) Kolaylıkla Uyum Sağlayabilme.

Küresel polis kuvveti kendi yasalarını pek çok farklı durumda dayatmak istiyor. Geleceğin NATO kuvvetleri bir başka önemli özelliğe de sahip olacak: gün be gün daha da çok uluslulaşacak. Bunun iki nedeni var:

1) Dünya ekonomik krizi, NATO ülkelerini askeri harcamalarda kısıntıya gitmeye zorladı. Washington ve Bonn maliyetleri müttefiklerine yayıp, entegre kuvvetler oluşturmak zorunda kaldı.
2) ABD ve Almanya'nın komutasında daha küçük ordular bulundurmanın diğer bir geleneksel yolu da başka ülkelerin birliklerini entegre etmek.

NATO Askeri Komitesi Başkanı Vigleik Eide, bu ikinci başlığa vurgu yaptı. "Uzun dönemde, çok uluslu luk ulusların kuvvetlerini daha da uzmanlaştırmasını sağlayabilir."[15]

Buradaki "uzmanlaşma", küçük ve orta ölçekli ulusların ABD ve Almanya'nın stratejik taleplerine her geçen gün daha da tabi olacakları anlamına geliyor. Sonundaysa kendi bağımsız savunma yetilerini yitirecekler.

Yeni müdahale güçleri sadece kara, deniz ve hava operasyonlarını değil, aynı zamanda NATO üyesi pek çok ülkenin askerlerini de kapsıyor. Bu, kaçınılmaz olarak pratik entegrasyon sorunlarına neden oluyor. En çok da bu yüzden, gerçek savaş durumları "faydalı" oluyor. Şayet NATO yeni sistemin saçmalıkları üzerine çalışmak istiyorsa, bir gerçek askeri müdahale yüzlerce tatbikattan iyidir.

---

15 age.

Ağustos 1992'de NATO Askeri Komitesi Başkanı Vigleik Eide coşkuyla şunları dillendiriyordu: "Sırbistan ve Karadağ'a yönelik BM ambargosunu idare etmek için denizden yapılan ani operasyon NATO'ya çok değerli bir deneyim kazandırdı. Özellikle de, aynı amaçla konuşlanmış Avrupa Birliği güçleriyle sağlanan verimli işbirliği göz önüne alınırsa." 1995'te Bosna Sırpları'na yönelik gerçekleştirilen bombardımanlardan sonra daha da olumlu bildiriler yayınlandı.

Böylece Avrupa orduları daha da entegre oldu. Ama bu grubu kim idare edecekti? NATO'nun stratejik belgeleri "ortak işlerlik" sözcüğüyle doluydu. Bu demek ki, eğer *çok* uluslu güçlere katılıyorlarsa, orduları uyumlulaştırmak esastı, böylece uzlaşı içinde olacaklardı ve pek çok farklı etkinlik alanında birlikte hareket edeceklerdi: Askeri doktrin, ortak savaş planları ve silahlarla mühimmatın standartlaştırılması.

Daha önceden de vurguladığımız gibi, silahların standardizasyonu önde gelen silah üreticileri arasındaki çatışmayı şiddetlendirdi. Diğer yandan, NATO girişimlerinin gösterdiği gibi, "istihbaratı, uzun menzilli bilgi toplama, gözetim, telekomünikasyon, kumanda yapısı ve denetimi" gibi başlıkları geliştirme hususunda ABD'nin açık bir üstünlüğü var. Rakipleriyse henüz bu alanda hazırlık aşamasında.

Aslında "İttifak" göründüğü kadar kaynaşmış değil. Gelişmiş Batılı devletler arasındaki artan rekabet ayrışmalara yol açıyor. Ve hepsinden önemlisi, iki devin rekabeti: Washington ile Bonn'un.

Bonn ilelebet iki numara olarak kalmak niyetinde değil. Alman Savunma Bakanı Volker Ruhe NATO Anlaşması'nın yerini ABD ve AB arasında yapılacak yeni bir anlaşmaya bırakması gerektiğini söyledi. Ruhe'ye göre, Avrupa ve ABD küresel ölçekte iki eşit taraf olarak düşünülmeli. Böylece Avrupa da Amerika'yla beraber küresel bir güç olarak müdahalelerde bulunabilmeli.

Almanlar, Fransızlarla birlikte geleceğin Avrupa ordusunu hazırlamak için önemli adımlar atıyor. Bu çabaların, "Barış

için Ortaklık" isimli bir NATO programı oluşturmaya yönelik olduğu söyleniyor. Ama çoğu Avrupalı buna böyle bakmıyor. NATO'nun birleşik bir askeri blok olarak müdahalelerde bulunduğu dönem geride kalmak üzere.

Bonn, "ortak manevralar" çılgınlığıyla alt edilmiş gibi olsa da, birleşik bir Almanya-Danimarka-Polonya ordusunu resmen devreye soktu; bu ordu söz konusu ülkelerin ortak bir donanma oluşturma sürecini yönetecek; Alman "danışmanlar" gözetimindeki bir Özbek ordusunun oluşumunu da Hamburg ve Münih'teki toplantılarında üstlendiler; Bosna'da etkin durumda bulunan iki Arnavutluk birliğiyle de işbirliğine giriştiler ve Alman askeri kural ve yasalarına uygun bir Sloven ordusunun kuruluşundan duydukları memnuniyeti dillendirdiler.

Bütün bu uygulamalar, NATO'nun genişlemesini olası bir askeri tehlike olarak gören Moskova'da hiddetle karşılanıyor.

Ama Washington, Almanya'nın bu bağımsızlık arzusuna kayıtsız kalmadı. Başkan Clinton'ın ABD'nin uluslararası hakimiyetinden taviz vermeye hiç de niyeti yok. Ve tek süper güç olarak elde ettikleri konumu her nasıl olursa olsun kaybetmeye yanaşmayacak. Doğu Avrupa'ya karşı oluşturdukları kampın dağılmamasına ve Soğuk Savaş sonrasının güçleri arasındaki eşitsizliğin korunmasına uğraşıyor.

İlk amaç; Batı kampını kendi yönetimleri altında tutmak ve avantajlarını korumak. Müttefiklerinin kontrolünü bırakmamak için ABD kendi güçlü olduğu noktalar üzerine oynamalı: nükleer hakimiyet, lojistik alanındaki gelişkinlik, taşımacılık, casusluk ve iletişim. Her şeyden önce de NATO'nun askeri kumanda yapısındaki üstünlüklerini korumalılar.

Washington'un sıraladığı bu faktörler Doğu Avrupa'da yeni bir Alman imparatorluğunun gelişmesinin önüne taş koymalı. Öte yandan, Bonn ABD'nin NATO'ya hakim olmasını daha sık eleştirmeye başladı. Resmi olarak sıcak ilişkilerin ardında yoğun bir rekabet var. Önümüzdeki askeri müdahalelere kim kumanda edecek, Washington mu; Bonn-Paris ikilisi mi? Hedefleri

kim belirleyecek? Bir nokta çok açık. Alman ordusu, Avrupa'nın geniş alanda hareket edebilen tek ordusu olarak, NATO'nun Avrupa'daki omurgası.

Almanya, NATO'yu daha çok kendi amaçları doğrultusunda, Doğu Avrupa ve eski Sovyet cumhuriyetlerine doğru genişlemek için kullanma derdinde. NATO'yu tarihsel düşmanı Sırbistan'a karşı harekete geçirmeyi zaten başardı. Almanya, gelecekte Rusya'yla, tarihsel olarak doğudaki tek rakibiyle hesaplaşmak istiyor. Hemen her zamanki gibi, Almanya iki alanda oynuyor: NATO ve AB. Bir birini, bir diğerini büyük bir maharetle öne çıkarıyor. Böylece kazanımlarını artırmayı amaçlıyor.

Büyük güçler arasındaki rekabet Washington-Bonn çatışmasıyla sınırlı değil. Fransa da kendi çelişkilerini belirginleştiriyor. Hem ABD'ye hem de Almanya'ya karşı.

Bir İngiliz yayını olan *Searchlight* büyük başkentler arasındaki bu usta işi satranç oyununu şöyle yorumluyor: "Fransız hükümeti kısa dönemde, Avrupa şirketleri aracılığıyla Almanya'yı ve Batı Avrupa Birliği ordusunu kapsamak istiyor. ABD'nin ve İngiltere'ninse başka bir fikirleri var: Almanya'yı Avrupa'daki varlığı süreklileşmiş olan NATO'ya tabi kılmak ve Bonn'un NATO meselelerinde daha fazla sorumluluk alması. Bu esnadaysa Bonn çift taraflı oynayıp, her ikisine de onlardan taraftmış izlenimi veriyor."[16]

Bonn'la Paris arasındaki ilişki eşitler arasında bir ilişki mi olacak; yoksa bir efendi-uşak ilişkisi mi?

1996 ilkbaharında Jacques Chirac Fransız ordusuna ilişkin kapsamlı reformları ilan etti: Zorunlu askerlik kaldırılacaktı ve ordu, profesyonel birliklerden oluşacaktı. Bonn bu işe sinirlenmişti. Alman liderleri Fransız ordusundaki reform projelerinin kapsamına şaşırmıştı ve konu hakkında yetersiz bilgilendirildiklerine üzülmüşlerdi.

Bonn, Avrupa'daki her şeyi yönetmek istiyordu; Fransız ordusunu yeniden yapılandırmak dahil. Ama profesyonel ordu-

16 *Revue de l'OTAN*, Ağustos 1992, s.23.

ya geçiş Almanları niye bu kadar sinirlendirmişti? Cevap ancak bir savunma sanayisi dergisinin sayfalarında bulunabilir. Orduların gerçek amaçları halkın bütününe yönelik medyada tartışılmaz. Buna göre, gerçek cevabı, askeri bir yayında; *Milli Savunma*'da buluyoruz: "Silahlı kuvvetlerimizdeki reform, Ren'in öbür yakasında büyük tepki çekti. Alman Savunma Bakanı Volker Ruhe şunu görüyor ki NATO, Avrupa savunması ve Fransız-Alman ortaklığı düşünüldüğünde, coğrafi savunmayı düşünen Almanya'nın aksine Fransa ve İngiltere müdahale konusunda uzmanlaşıyor. Bu korku, Fransa'nın küresel amaçlarının Jacques Chirac tarafından yüksek sesle dillendirilmesiyle daha da arttı."[17]

Sorun birden aydınlandı. Alman Parlamentosu Savunma Komisyonu Başkanı dış operasyonlar için donatılmış, profesyonel bir ordu istedi. Almanya aslında Fransa'nın emperyalist müdahalelere hazırladığından şüpheliydi; Alman askerleriyse ülkelerini savunmakla yetinmeliydi. Almanya'nın şüpheleri yersiz değilmiş: Fransa "küresel amaçlarının" ne olduğunu, Ruanda'da ve Kongo'da gösterdi.

"Adaptasyon" yaptığını ilan etmesine rağmen, Fransa esaslı bir askeri rol oynamayı sürdürüyor. Amacı ekonomik olarak güçlü durumda bulunan Almanya karşısındaki zayıflığını telafi etmek.

Washington'un Bosna'daki zaferinden sonra bile, NATO'nun kontrolü konusunda ABD ve Avrupa arasındaki mücadele şiddetlenmeye devam etti. Haziran 1996'daki Berlin Zirvesi'nde ABD, Bonn-Paris ikilisinin yönlendirdiği AB baskısına boyun eğmek zorunda kaldı. Avrupa'ya, Washington'dan bağımsız askeri müdahalelerde bulunma hakkı tanındı.

Altı ay önce, Fransa'ya NATO'daki görevi iade edildi. Fransa'ysa, İttifak'ın merkezinde hem siyasi hem askeri olarak gözle görülür bir Avrupa kimliği talep etti. Berlin Zirvesi'nde, Fransız Dışişleri Bakanı Herve de Charette; Avrupa kimliğinin

17 "Reunited Germany", *Searchlight*, 1994, s.31.

kalıcı, görünür ve işlevsel bir karakteri olmasını; kendi planlamasını, askeri çalışmalarını yapmasını ve kendine özgü bir kumanda yapısına sahip olmasını talep etti. Müdahalelerin ve siyasi kararların stratejik kontrolünün Batı Avrupa Birliği'nin elinde olması konusunda diretti. De Charette, Alman meslektaşı, Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel tarafından desteklendi. "Avrupa'nın doğrudan müdahale kapasitesini geliştirmek zorundayız. Bunun için, İttifak'ın askeri yapısı Avrupa komutasındaki müdahalelere açık olmalı."[18] Fransa ve Almanya, özerk operasyonlarda NATO'nun komuta yapısının, iletişim ve lojistik yetilerinin Avrupa'nın kullanımına açılmasını talep ediyordu.

Kuzey Amerikalı askeri komutanlar bu buyruğa şiddetle karşı çıkıyordu. NATO Başkomutanı George Joulwan bile Avrupa silahlı güçlerinin NATO'dan ayrılma çabasında olduğunu iddia ederek, ayrılma tehdidinde bulundu.

ABD, askeri operasyonların her aşamasını kontrol etmeyi talep etti. NATO'nun herhangi bir özerk Avrupa müdahalesine geçici olarak siyasi onay vermeyi kabul etmesiyle sorun tatlıya bağlandı. Ne var ki, çatışma sonlanmış değildi. Avrupa devletleri, Berlin'in kararının bağlayıcı olmasını istiyordu.

Kinkel dünyanın herhangi bir yerinde ters giden bir şey oldu mu hemen Amerikalıları silah başına çağırmanın ne Avrupa'nın ne de Amerika'nın çıkarına olduğunu söyledi, diplomatik bir üslupla. Bu, kibar fakat içten pazarlıklı ifade şöyle okunabilir: Amerikalı meslektaşlarımız artık Avrupa'ya burunlarını sokmaktan vazgeçmeli.

Amerikalılar böylesine edilgen bir rolü kabul etmeye hiç de hevesli değillerdi. Berlin Konferansı'ndan sonra, bir ABD diplomatı, dünyanın herhangi bir yerinde oluşabilecek herhangi bir tehdide ABD'nin müdahale edeceğini bir kez daha vurguladı. Bu nezaket yüklü siyasi dilin tercümesi, "Alman meslektaşlarımız ABD'nin dünyaya egemen olduğu gerçeğini değiştiremezler" şeklinde yapılabilir.

18 *Defense Nationale*, Temmuz 1996, s.41.

Kaygı verici tehditler. Ama büyük güçler arasındaki bu rekabet barış için olumlu bir faktör değil mi? Bu, dünya güçleri arasındaki dengeyi yeniden tesis edip, güçlü ABD emperyalizminin etkisini silemez mi? Tersine, biz büyük devletler arasındaki rekabetin savaş riskini artırdığını düşünüyoruz. Niye?

Büyük devletler dünyayı hep askeri, ekonomik ve siyasi güç ekseninde bölmüştür. Şunu unutmamalıyız ki, imparatorlukların gelişimi adalet değil adaletsizlik temelindedir. Güç dengesi kaydıkça, yükselen güç etki sahasının yeniden düzenlenmesini talep eder.

Geçtiğimiz birkaç yüzyılda yaşananlar bize neyi gösteriyor? Bir rakibi gelip de kendini yerinden etmeden önce, pek çok güç birbirini takiben dünyaya egemen oldu; İspanya, Hollanda, İngiltere, Fransa... Her seferinde güç takasının aracısı büyük savaşlar oldu. İki saltanat arasındaki dönem, büyük çalkantılarla ve çatışma tehdidiyle ifade ediliyor. 20. yüzyıla damgasını vuran iki dünya savaşının başkaca bir nedeni yok. 1. Dünya Savaşı'nda, emperyalist Almanya, yükselen güç olarak dünyanın yeniden bölüşülmesini istedi. İngiltere ve Fransa'ysa buna karşı koydu. 2. Dünya Savaşı'ndaysa Alman ve Japon emperyalizmi, hakim düzeni alaşağı etmeyi yeniden denediler.

Ya bugün? ABD hâlâ dünyanın hakimi ama geriliyor. Hakimiyetini sürdürmesinin tek nedeniyse siyasi ve askeri nüfuzu. Almanya ekonomik açıdan daha güçlü ve siyasi-askeri gücünü yeniden kazanma derdinde. Japonya da benzer eğilimler gösteriyor. İçinde bulunduğumuz asırda, dünya hakimiyeti amacıyla gelişen bu rekabetin sonuçlarını hem de iki kez gördük. 21. yüzyılda daha da beter bir yıkımın yaşanmasını engellemek için, kendimizi "O kadar da ileri gidemezler!" gibi yanılsamalardan uzak tutmalıyız. 1914-1918 arasındaki akla hayale sığmayacak kıyımdan sonra dünya "Bir daha asla!" diye haykırmıştı. Yeterli oldu mu? Hayır. Barışı korumak ileri düşünceli insanların bilinçlenmesine ve kapitalist sistemin savaşlara mahkûm olduğunu anlamasına bağlı.

Emperyalistler arasındaki çelişkinin içsel nedenleri ortadan kalkmış değil. Çatışmaları hep politik ve ekonomik zıtlaşmalarla başlıyor ve son sözü askeri araçlar söylüyor. Son 40 yılda büyük güçler Üçüncü Dünya halkları üzerindeki hakimiyetlerini kesin olarak sağlamak için öyle ya da böyle birleşti. Doğu Avrupa uluslarının dönüşümünü kontrol altında tutmak için de ittifak halindeler. Ama hiçbiri kâr edemeyecekleri bir alanda risk almak istemiyor. Derinleşen ekonomik kriz sadece durumu kötüleştiriyor. Sadece en zayıf ulusları sömürmek için değil aynı zamanda gelişmiş sanayi bölgelerinin, yani ikinci hattaki Avrupa ülkelerinin kontrolünü ele geçirmek için de mücadele ediyorlar. Bu ülkelerin müttefik olması sonucu değiştirmiyor.

Emperyalizm herhangi bir ülkeye, siyasi parti veya lidere bağlı bir kusur değil. Kapitalizmin olmazsa olmaz yönelimi. Ekonominin yasaları hep daha fazla ülkenin kontrolünü gerekli kılıyor. Eğer herhangi bir güç yeni bir bölgeyi zaptedemezse, rakibi kazanır. Bu devasa tekelleşme oyunu er ya da geç bir savaşla noktalanır. NATO, dünyanın en büyük silahlı gücünü elinde tutuyor. Dünyanın herhangi bir bölgesini elde etmeyi ve yıkıma uğratmayı becerebilecek bir donanması var. Ve bu donanma sağlam ellerde değil.

PULITZER ÖDÜLÜ VE HIRVAT PROPAGANDASI

Thomas Deichmann

Roy Gutman, şöhretini eski Yugoslavya'daki savaş üzerine yaptığı haberlerden edinen az sayıdaki gazeteciden biridir. 1990'dan 1994 yazına kadar *Newsdays* gazetesinin Bonn'daki Avrupa bürosunun şefiydi ve Balkan trajedisini işleyiş biçimiyle güven kazanmıştı. Omarska'da "Ölüm Kampı" olduğu iddia edilen yerle ilgili 2 Ağustos 1992'de *Newsday*'da yayınlanan haberi onu bütün dünyada bilinir kıldı. 1993'te gazetecilik dalında o meşhur Pulitzer ödülünü kazandı. Bosna'daki ölüm kampları, tecavüzler ve diğer zulümler üzerine yaptığı haberlerle.

Bugün, Bosna'dan yaptığı haberlerden en az birinde Hırvat siyasi çıkarlarına göre hareket ettiği anlaşıldı. "One by One" isimli makalesinde Jadranka Cigelj'in, maaşlı bir Hırvat propagandacısının, öyküsünü anlatıyordu. Cigelj, bütün dünyadaki şöhretini Gutman'ın onu savaş suçlarına ilişkin öykülerde güvenilir bir kaynak olarak sunmasıyla kazandı.

Gerileyen Standartlar

Gutman'ın Bosna savaşının ilk dönemine ilişkin makaleleri, daha sonra *Bir Soykırım Tanığı* isimli kitabında toplandı ve dün-

yanın pek çok ülkesinde yayınlandı. Kapsamlı bir araştırmaya dayanan, etkileyici bir eser olmasına rağmen, içindeki kimi haberler sorgulamaya açık. Gutman, diğer gazeteciler tarafından ön yargılı tavrında ısrarcı olmakla suçlandı[1]. Yer yer gazeteciliğin en temel titizlik ve denge ölçütlerini bile yerine getirmediğine şüphe yok. Açıkçası, Omarska'daki ölüm kampını konu alan, Ağustos 1992 tarihli etkili makalesi standartları geriletti, ne yazık ki basındaki pek çok meslektaşı da bu makalesini kendisine göre dillendirdi[2].

Bosna üzerine ilk çalışmalarının büyük bölümü dedikodulara dayanıyordu. Çatışmada yalnızca bir tarafı suçlu ilan eden, Sırp zulmü üzerine bir dizi spekülatif haberden ibaretti bunlar. Bu hikâyeler Batı ülkelerindeki kamuoyunu derinden etkiledi.

Gutman'ın Tanığı *Hırvat Propagandacısı*

Gutman'ın çalışması boyunca, sıklıkla çatışmanın taraflarından birinin ve onun politik temsilcilerinin resmi beyanlarına bağlı kalması çarpıcıdır. Herhangi bir savaşın taraflarının kendi davalarını haklı gösterme çabasında olacaklarını göz ardı etmiştir. Önemli başlıklardan birinde, maaşlı bir Hırvat propagandacısını, Omarska'yla ilgili ünlü öykülerinin sahiciliğini arttırmak

1 Örneğin, bkz Joan Phillips: "Bosna'da kim haber yapıyor," in: *Living Makxism*, Mayıs 1993, Londra (www.informinc.co.uk). Philips tam bir İngiliz paragözü olan Robert Loftus'un 1992'de Müslüman güçlerle birlikte savaşmak için Bosna'ya gittiğini söylüyor. Loftus, İngiliz ve Amerikan medyasına Sırp karşıtı propaganda tedarik ediyordu, tabii ki Roy Gutman'a da.

2 Bosna'da yükselen savaşın eksik bir fotoğrafının çıkarıldığına dair bir başka çarpıcı örnek de, Independent Television News'in Trnopolje kampından, 6 Ağustos 1992'de yaptığı yayın. Gutman'ın "Ölüm Kampı" yazısının Newsday'de yayınlanmasından 4 gün sonra, ITN bir deri bir kemik kalmış; dikenli tellerden bakan Bosnalı Müslüman fotoğrafını haber yaptı. Bu görüntü Nazi tipi toplama kamplarının bir kanıtı sayılıyordu. Bu görüntünün daha detaylı bir çalışması ve neden yetersiz olduğunu görmek için, bkz. Thomas Deichmann: "Dünyayla Alay Eden Resim", *LM magazine*, Ocak 1997, Londra (www.informinc.co.uk/ITN-vs-LM); aynı zamanda bkz. T.D.: "Misinformation: TV Coverage of a Bosnian Camp", *CovertAction Quaterly*, Sonbahar 1998.

için kullandı. Makale 21 Şubat 1993 tarihliydi ve başlığı "One by One"dı. Savaşın en hassas konularından birini, Bosna'daki toplu tecavüzleri konu alıyordu. Özellikle de Bosna'daki Omarska mahkûm kampındaki kadınlara değiniyordu. Gutman, o zaman 45 yaşında olan Prijedorlu bir avukatın; Jadranka Cigelj'in öyküsünü anlatıyordu. Söylediğine bakılırsa, kadın Omarska'da aylarca kalmıştı ve kamp komutanı Zeljko da dahil olmak üzere pek çok Sırp'ın tecavüzüne uğramıştı.

Ağustos 1994'te, telefon aracılığıyla yapılan bir söyleşide Roy Gutman, tecavüz tanığı Cigelj'i hâlâ güvenilir bir kaynak olarak gördüğünü belirtiyordu. Bir sene önceki makalesinde, onun "etkin bir politikacı" ve Tudjman'ın iktidardaki partisi Hırvat Demokratik Cemiyeti'nin başkan yardımcısı olduğunu ve aynı zamanda Zagreb'deki Hırvat İstihbarat merkezi için çalıştığını bildirmişti. Buna rağmen, Gutman onun güvenilirliğini sorgulamak için bir neden göremediğini belirtti.

1994'te Almanya'dan ABD'ye dönene kadar Gutman, Gigelj'le düzenli olarak görüştü. O zaman, Almanya'daki Hırvat Dünyası Kongresi Başkanı'nın karısı ve Hırvat Kültür Örgütü, Rhein-Main'in önde gelen simalarından olan Amelija Janovic, Jadranka Cigelj'in Almanya temsilcisi gibi hareket etti. Bir telefon söyleşisinde Cigelj ve Gutman'ın 1993 başlarındaki ilk buluşmalarından sonra yakın temasta kaldıklarını ve ikilinin buluşmalarının pek çoğunu bizzat kendisinin ayarladığını iddia etti. Gutman 1994'te *Bir Soykırım Tanığı* başlıklı kitabının Hırvatça baskısını yaptığında, Zagreb Kültür ve İstihbarat Servisi'nde Cigelj'le buluşması da yakın bir ilişkilerinin olduğunu gösteriyor. Kültür ve İstihbarat Servisi, Cgelj'in Gutman'a Bosna'daki inceleme gezileri için de yardımcı olduğunu ve ona "değerli bilgiler" vermeye devam ettiğini belirtti.

Daha derinlemesine bakarsak Cigelj'in siyasi etkinlikleri akla pek çok soru getiriyor. Bu sorular Cigelj'in kişiliğine ve Gutman'ın haber kalitesine farklı bir yönden ışık tutuyor. Hırvat hükümetiyle bağlantılı, radikal Hırvat milliyetçisi çevrelerin

maaşlı propagandacısı olduğunu söyleyerek Jadranka Cigelj'in takkesini düşürmek kolay. Geçmişine ve şüpheli ilişkilerine bakılınca, tarafsız gazetecilik Cigelj'i Omarska kampının komutanı Zejko Mejakic'ten ne daha çok ne de daha az güvenilir bulur. Biliyorsunuz ki Mejakic, Cigelj'in ve diğer kadınların tecavüz iddialarını ısrarla reddetti.

Dünya Çapında Güvenilirlik

Gutman, Cigelj'in sözlerini doğruyu yansıtan sözler olarak tanıttığı için, Cigelj'in öyküsü dünya çapında güvenilirlik kazandı. Aslında 1993 sonlarından itibaren, Cigelj savaş suçlusu olduğu iddia edilen Bosnalı Sırplara yönelik suçlamaların araştırılmasında önemli rol üstlendi. Hırvat İstihbarat Servisi, Cigelj'in bir Alman TV grubunun araştırmalarına yardımcı olduğunu ve bunun sonucunun yalnızca ekranlarla sınırlı kalmayarak, savaş suçlusu olduğu iddia edilen Dusan Tadic'in 1994 Şubat'ında Münih'te, Alman Federal Savcısının onayıyla tutuklanmasına yol açtığını doğruladı. Cigelj, Alman Federal Polisi'ne Tadic aleyhinde ifade de verdi ve Eski Yugoslavya'yı incelemek için kurulan Uluslararası Suçlar Mahkemesi'ne de onun aleyhinde tanıklık için başvuruda bulundu. Tadic, Mahkeme tarafından yargılanan ilk kişi oldu.

Hırvat İstihbarat Merkezi

Cigelj'in bünyesinde çalıştığı Hırvat İstihbarat Merkezi (HİM), eski Hırvat İstihbarat Bakanlığı'nın yerini alan, savaş propagandasını amaçlayan bir kuruluş. HİM, sürgündeki Hırvatların ödentileriyle kuruldu. Merkezin ana işlevi, Batı gazetecilerine, hükümetlerine, akademisyenlerine ve entelektüellerine Hırvat yanlısı bilgi sağlamak. Savaş ve ekonomik kriz diğer yayıncılık faaliyetlerinin büyük kısmına ket vurduysa da, HİM'in yayınları Hırvat kitapçılarında sergileniyor. Merkezin etkili kitaplarından olan, HİM müdürü Ante Beljo'nun yazdı-

ğı "Soykırım- Kuzeybatı Bosna'da Etnik Temizlik" isimli kitap İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak yayınlandı. Sırp zulmüne tanık olanların raporları dışında, Hırvatların 2. Dünya Savaşı'ndaki çileleri de anlatılıyor bu kitapta. Merkezin amacı sadece bugünkü Sırplar'ı vahşi hayvanlar olarak göstermek değil, aynı zamanda Alman faşizmiyle ve Yahudi soykırımıyla yakın ilişkiler içeren Hırvat tarihini yeniden yazmak.

HİM, Zagreb Üniversitesi'nin eskiden Tarih Bölümü olan 10. Blok'unda bulunuyor, Hırvat hükümet binası "Saber"in ve diğer devlet kuruluşlarının hemen yanında bulunuyor. Eskiden, Hırvat İstihbarat Bakanlığı'na ev sahipliği yapan 8. Blok da Hırvat Dışişleri Bakanlığı'nın basın bürosuna dönüştü. Çok az Batılı gazeteci, en önemlileri Zagreb ve Split'te bulunan "Dış Basın Merkezleri"nin tamamının sivil toplum kuruluşu olduğu sanılan HİM'e, yani İstihbarat Bakanlığı'nın mirasçısına bağlı olduğunun ayırdındadır. Bütün bu propaganda düzeneği, üst düzeyde profesyonellik gerektiren bir uğraş ve bu düzenek, savaşın başından beri önemli bir rol üstlendi. Batılı gazetecilerin araştırmalarına yardımcı olacak ve onlara röportaj yapacakları kişilerle iletişim olanağı sağlayacak geniş bir çalışan kadrosu var. Çalışanların hemen hepsi İngilizceyi çok akıcı konuşuyor. Zaten pek çoğu sürgündeki istihbarat merkezlerinin aynı adla faaliyetlerini sürdürdükleri ABD ve Kanada'dan gelmişler. Bunlara ek olarak UNPROFOR'a akreditasyonları var. Ayrıca gazeteciler gibi dolaşma ve fotoğraf çekmeleri için basın kartları da var.

Tanıtım Düzeneği ve Silahlı Kuvvetler

Hırvatların bağımsızlığından çok önce, HİM müdürü Ante Beljo, Hırvat Demokratik Cemiyeti'nin Amerika ve Kanada'daki yurt dışı şubelerini açmıştı. Bağımsızlıktan sonra Hırvatistan'a dönüp Franjo Tudjman'ın başkanlığındaki Hırvat Demokratik Cemiyeti'nin 1990-91 dönemindeki genel sekreteri oldu. Sonra, Branko Salaj'ın başkanlığındaki İstihbarat Bakanlığı'na geçti ve

ardından HİM'i kurdu. Bu kuruluşun önde gelenlerinden biri de Jadranka Cigelj'di. Beljo, aynı zamanda Hırvatistan'a dönen sürgünlere destek olan Hırvat Anavatanı Vakfı'nın da başında.

Eski Hırvat Savunma Bakanı ve Kanada sürgünü Gojko Susak, 1990-91'de Hırvat İltica Bakanı'ydı ve daha Kanada'da iken, Beljo'yla yakın ilişkiler kurmuştu. Göçmenlerden toplanan paraların Tudjman'ın seçim kampanyasında kullanıldığını, böylece yeni Hırvat üst sınıfının ana zenginlik kaynaklarından birinin oluşturulduğunu, propagandaya ve silahlı kuvvetlere kaynak yaratıldığını bilmeyen yok. Hırvat yazar Zvonco Ivankovic Vonta, Ante Beljo'nun yasadışı silah pazarlığı yaptığından emin. HİM, başkanlık bürosu ve göçmen grupları arasında daha sıkı bağlar var. Bunlardan bazıları faşizm yanlısı Ustasha taraftarlarıyla açık işbirliği yapıyor.

İnsan Hakları Derneği ve Hırvat Ustasha'ları

Roy Gutman'ın Bosna'daki toplu tecavüzler konusundaki en büyük tanığı Jadranka Cigelj, Hırvat propaganda şebekesinde önemli rol oynadı. 1992'nin başlarından beri HİM için çalışıyordu ve 1993'ün 10 Aralık'ında Uluslararası İnsan Hakları Örgütü'nün (UİHÖ) Hırvat ayağının başkan yardımcılığına getirildi. Örgütün genel merkezi Frankfurt'ta, yani Almanya'daydı. UİHÖ'nün atası olan örgüt 2. Dünya Savaşı'ndaki Nazi yetkilileriyle ve sonrasında da Amerikan gizli servisi CIA ve onun Alman ortağı BND'yle, belgelendirilmiş ilişkilere sahipti. 1980'lerde UİHÖ Dobraslav Paraga gibi sürgündeki Hırvat milliyetçileriyle yakın temas kurdu. Paraga, bağımsızlığını kazandıktan sonra Hırvatistan'a dönüp, Hırvat Haklar Partisi'nin (HSP) başına geçti.

UİHÖ'deki yakın bir dostuyla birlikte Paraga, azılı neo-faşist HOS birliklerinin askeri eylemlerini organize etti. Bu birlikler, Hırvatistan'daki savaş sırasında Sırp karşıtı vahşetin altına imza attı ve sonra da Hırvat ordusuna katıldılar. HSP, Ustasha

lideri ve Hitler işbirlikçisi Ante Pavalic'in geleneğine bağlılık bildirdi. UİHÖ'nün Zagreb bürosu HİM'in iki katı. 10. Blok'ta, Jadranka Cigelj'in meslektaşlarından Albert Bing uzunca bir süre UİHÖ'nün başkanlığını yürüttü; başka bir deyişle Ante Beljo'nun HİM'inin üyeliğini.[3]

Kafa Karıştıran Çelişkiler

Hal böyleyken, Jadranka Cigelj sık sık Zagreb'de kalan Roy Gutman gibi Batılı gazeteciler tarafından tanınan biri oldu. Cigelj, sadece Gutman'ın savaş haberlerinde boy göstermedi. UİHÖ'nün pek çok yayınında da Jadranka C., Jadranka Cigelj, Jadranka Cigev ya da yalnızca Bayan Jadranka olarak yer aldı. Bazen Prijedorlu 44 yaşında bir Hırvat; kimi zaman 40'lı yaşlarının başında Vukovarlı bir Hırvat olarak tanıtıldı. Gutman'a Cigelj'le nasıl tanıştığı sorulduğunda, onunla ilk kez 1993 Ocak'ında Zagreb'de tesadüfen karşılaştığını söylüyor ve hemen ardından da onun güvenilir bir tanık olduğunu kanıtladığını ekliyor. Ama bu kanıtlama işi pek ciddi yapılmamış görünüyor.

Sırp yetkilileri Omarska'yı ziyaret etmesine izin vermediği için, Banja Luka'daki Bosnalı Sırp Ordusu'nun basın sözcüsüne, Omarska'daki kampın komutanı Zeljko Mejakic'in, Bayan Jadranka'ya tecavüz ettiği yönündeki suçlamalar karşısında ne dediğini sormasını rica etmiş. Mejakic'in bu talebi reddederek gösterdiği küstahlık, Gutman'ın Cigelj'in güvenilirliğine dair izlenimini doğrulamış. Gutman, büyük bir kararlılıkla, tanığının kimliği hakkında yeterli bilgiye ulaştığını belirtiyor ama Banja Luka'ya yazdığı mektubunda ona Jadranka "Siget" diye hitap ediyor. Yani onun gerçek adını bile bilmiyor. Hemen 10 gün sonraki makalesinde, Jadranka "Cigelj" diye yazıyor ve öncekinin sadece bir gözden kaçma olduğunu söylüyor.

---

3 UİHÖ'nün ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Thomas Deichmann: "IGFM – Menschenrechte im Visier", NOVO, No 12, Eylül/Ekim 1994, Frankfurt (Almanya); İngilizce çevirisi de *The Balkan War*, Sefa Martin Yurukel içinde, Aarhus University, Danimarka 1995.

UİHÖ broşürü "Tanrının Unutulmuş Çocukları", Jadranka C.'nin tanıklıklarını içeren bir raporu da içeriyordu[4]. Hiç kuşkusuz, bu tanık Jadranka Cigelj'di çünkü Omarska'daki mahkûmiyet süresi ve diğer ayrıntılara ilişkin beyanları Gutman'ın öyküsündekilerle örtüşüyordu. Ama bazı çelişkiler de var. Örneğin, Gutman'ın haberinde 3 Ağustos 1992'de, Omarska'daki kamp kapandığında "salıverildiğini" söylüyor. UİHÖ broşüründeyse "Trnopolje'deki toplama kampında" dört gün daha geçirmek zorunda kaldığını öğreniyoruz.

Başka Başka Sırp Suçlular

Daha da şaşırtıcı olansa Cigelj'in iki değişik raporunda başka başka Sırpları kendisine tecavüzle suçlaması. UİHÖ broşüründe sadece rezerv görevlisi Nedeljko Grabovac'ı bu suçla itham ediyor: "Grabovac bana milliyetimden dolayı hakaret etmekle kalmadı, beni tehdit de etti.

Ansızın ışıklar söndü, elimi tuttu ve beni koridora sürükledi. Ve beni zorla banyoya götürdü... Sonra bana tecavüz etti." "Aynı şeyin" takip eden akşamlarda da yaşandığını söylüyor fakat başka isim vermiyor.

Tanıklık haberinin sonunda Omarska'da yalnız bir kişinin tecavüzüne uğradığı kanısını güçlendiriyor: UİHÖ broşüründe adını hiç anmadığı kamp komutanı Zeljko Mekajic'in bu olaylardan beş gün sonra, kendisini yanına çağırıp herhangi bir kötü muameleyle karşılaşıp karşılaşmadığını sorduğunu söylüyor. Bu soruya çok öfkelendiğini belirtiyor çünkü Grabavoc'ın elini tutup kendisine tecavüz ettiği ilk gece Mekajic olanları görmüş. Komutanın rol yaptığına dair değerlendirmesini şöyle destekliyor: "Sanki o akşam orada değilmiş gibi davrandı. Ama o adamı içeri getiren bizzat kendisiydi. Sonradan öğrendiğime göre o adam Sırbistan kara kuvvetlerinin bir üyesiymiş."

4 Internationale Gesellschaft fuer Menschrenrechte e.V.: Bosnien-Herzegovina: Gottes vergessene Kinder. Das Drama der vergewaltigen Frauen und deren Kinder - Dokumentation, Şubat 1993, Frankfurt / Main.

Bu beyana göre Zeljko Mejakic, sadece kamp komutanı; bir tecavüzcü değil. Gutman'ın makalesindeyse Jadranka Cigelj, kamp komutanı Zeljko Mejakic ve Nedelko Grabovac'la birlikte gardiyanlar Mladen Radic ve Kos Milojica'nın da kendisine tecavüz ettiklerini söylüyor. Roy Gutman, bunun Cigelj'in travmasını adım adım atlatması ve sonunda yaşadığı vahşetin etkisinden yavaş yavaş sıyrılmasıyla ilgili bir durum olduğunu söylüyor. Ama bu da imkansız; çünkü UİHÖ broşürü Şubat 1993'te yayınlanmış, yani Gutman'ın makalesiyle aynı ay.

İki ay sonra Alman *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (5 Nisan 1993) gazetesinde Cigelj'le uzun bir söyleşi yayınlandı. Tıpkı UİHÖ broşüründeki gibi kamp komutanının kendisine tecavüz etmediğini belirtiyor. Ama bu söyleşide de, niyetinin olguları birbirleriyle ilişkilendirmek değil propaganda yapmak olduğu ortaya çıkıyor. Yalnızca Omarska kampında, onun kampa intikal tarih olan 14 Haziran 1992'ye kadar 11,800 kişinin öldürüldüğünü iddia ediyor. Her ciddi araştırmacının da doğrulayacağı gibi bu rakam tam bir uydurma.

Cigelj ve Hırvat İstihbarat Bakanlığı

Daha önceki bir UİHÖ broşürü, Jadranka Cigelj'in eski Hırvat İstihbarat Bakanlığı'yla ilişkilerine kısmen ışık tutuyor[5]. UİHÖ'nün Frankfurt'taki aktivistlerinden birinin, bakanlar kurulu üyesi Marika Riser aracılığıyla "Bayan Jadranka'yla tanıştırıldığını" bildiriyor. Bu broşürdeki bir fotoğraf Jadranka Cigelj'i kürk manto ve şapkasıyla sigara içerken gösteriyor; gayet de iyi görünüyor. "Tanrının Untulmuş Çocukları" broşüründe Marika Riser, Maritza Risek; Jadranka Cigelj'se Jadranka Cigey ismiyle 10. Blok'taki istihbarat bölümünün "Zagreb'deki iletişim adresleri" olarak gösteriliyor. Aynı sayfada Zenica'daki "Savaş Suçları Araştırma Merkezi"ne de yer veriyor. Bu da, Müslüman yanlısı Alman aktivisti ve Mazlumlar Derneği başkanı Tilman

5 Menschrenrechte, 1 / 1993.

Zuelch[6]'le işbirliği içindeki bir başka propaganda örgütü. Diğer UİHÖ yayınlarında da Jadranka Cigelj, "Omarska Kadınları Grubu"[7] başkanı gibi pek çok sıfatla anılıyor.

Meşhur Savaş Mağduru

Zagreb'de profesyonelce organize edilen Halkla İlişkiler sonucunda, Gutman'ın tanığı Cigelj, yurt dışında Hırvatistan'dakinden daha çok tanındı. Bir tek savaş mahkûmunun bu kadar üne kavuşması çok nadirdir[8]. Bu, onun HİM ve Gutman tarafından Batılı gazetecilere sistematik olarak tanıtılmasının sonucu. Dahası, Cigelj yurt dışına gönderildi ve uluslararası toplantılara davet edildi. Örneğin, Mart 1993'te UİHÖ'nün Frankfurt yakınlarındaki Koenigstein'deki yıllık konferansında Jadranka Cigev ismiyle boy gösterdi[9].

Cigelj, bundan önce de pek çok kez Almanya ziyareti yaptı. Örneğin, Aralık 1992'de Alman parlamentosunun halka açık bölümünde "Bosna-Hersek'teki sistematik tecavüz" üzerine konuşma yaptı. "Mona Lisa" isimli TV programı da Bosna'daki toplu tecavüz iddialarını gündeme taşıyan bir program yaptı. Hırvat Kültürü Örgütü, Rhein-Main'den Amelija Janovic Cigelj'in çevirmenliğine soyundu. Janovic'in kocası 1994'teki Hırvat Dünyası Kongresi Başkanı ve Hans Peter Rullman'ın arkada-

6 Bosna-Hersek'e bağlı Zenica'daki "Savaş Suçları Araştırma Merkezi" savaş boyunca devlet destekli bir propaganda kuruluşu gibi çalıştı. 1992 ilkbaharında, Hersek'te Hırvat ve Müslüman güçler arasında savaş patlak verince, Merkez Zagreb'deki UİHÖ şubesiyle temasını kesti.

7 Fuer die Menschrenrechte, 4/1993 & 6/1993.

8 Bu, kişisel ve mağdur eksenli Halkla İlişkiler operasyonlarında ve medyanın Balkanlar'daki savaşı ele alış biçiminde çok belirgin. Başka bir örnekte, Saraybosna'da Borislav Herak'a karşı düzenlenen ilk "savaş suçları mahkemesi". Daha ayrıntılı bir çalışma için, bkz. Thomas Deichmann: "Kanımca ben onların Hague'deki en önemli tanığı olacağım. Saraybosna'daki ilk savaş suçluları mahkemesi ve medyayla büyük politikanın ikiyüzlülüğü – Borislav Herak, Stretko Damjanovic ve Nada Tomic aleyhine açılan dava. Bir durum incelemesi" NOVO, No31, Kasım/Aralık 1997.

9 Fuer die Menschrenrechte, 3/1993; Menschrenrechte, 2-3/1993.

şıydı. Rullman'ın UİHÖ'yle yakın ilişkileri var ve Hamburg'ta basılan aşırı sağcı Ost-Dienst (Doğu Servisi) dergisinin editörü. UİHÖ gibi Rulman da Dobroslav Paraga için lobi yapıyor ve Hırvat yanlısı propaganda yayınlıyor.

Cigelj, uluslararası televizyonlarda sıkça göründü: Almanya, Fransa, İngiltere ve ABD'de. Etkili bağlantıları sayesinde ABD ve Fransa'da resmi tanınma kazandı. Haziran 1993'te Minnesotalı İnsan Hakları Savunucuları tarafından İnsan Hakları yanlısı Fizikçiler örgütünden Dr.Shana Swiss'le birlikte Minneapolis'te "Uluslararası kadın haklarına yaptığı önemli katkılar" nedeniyle ödüllendirildi. 3 Haziran 1993'te ABD'nin *Star Tribune* gazetesi, ödül töreniyle ilgili bir makale yayınladı. Haberle birlikte Swiss'in ve Cigelj'in bir fotoğrafına da yer verdi. Cigelj burada bir Hırvat olarak değil "Bosnalı Müslüman bir mağdur" olarak tanıtılıyordu.

Mahkemede Tanıklık

Fransız sivil hukukçular birliği olan Bordeaux Barosu İnsan Hakları Enstitüsü (Institut des Droits de l'Homme du Barreau de Bordeaux) de Cigelj'e "Ludovic Trarieux Ödülü"nü verdi. Enstitü, Batı'nın Sırplara askeri müdahale düzenlemesinin ateşli savunucularından Bernard Henry Levy ile işbirliği içerisindeki entelektüellerle bir araya geldi. Hırvat Kültür Örgütü'nden Amelija Janovic yazara, bu ve benzeri örgütlerin Eski Yugoslavya'yla ilgili olarak Lahey'de toplanacak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne, ilk aşamalardan itibaren davacı olarak katılmayı amaçladıklarını belirtti. Tabii ki Jadranka Cigelj Mahkemenin en önemli tanıklarından biri ilan ediliyor. Tanık sandalyesinden, Dusan Tadic ve itham edilen diğer Bosnalı Sırplar hakkında suçlamalarda bulunacak. Amelija Janovic'e göre, Fransız Hukukçular Birliği temsilcileriyle onların Avusturyalı meslektaşları Ağustos 1994'te dava usullerini tartışmak için Cigelj'le görüşmek üzere Zagreb'i ziyaret etti.

Ne var ki girişimleri başarılı olmadı. Cigelj, Tadic davasında davacı tarafın tanığı olmayı önerdiyse de; bu talebi, güvenilir bir kaynak olmadığı gerekçesiyle mahkeme tarafından reddedildi. Şu ana kadar, ne Tadic davasına ne de başka bir davaya tanık olarak çağrıldı.

Sırp Karşıtı Propaganda

Pulitzer Ödülü sahibi bir gazetecinin güvenilir saydığı bir kaynak olarak kazandığı konum, Cigelj'in Sırp karşıtı uğraşına devam etmesini sağladı. 1994'te *Ruh Çağırmak: Tecavüz, Savaş ve Kadınlar Üzerine Bir Öykü* isimli belgeselde Nusreta Sivac'la birlikte başrole taşınınca güvenilirliğini daha da arttırdı. İnsan Hakları İzleme Örgütü, bu filmi Haziran 1996'daki Uluslararası Film Festivali'nde yayınladı. Hemen ardından Uluslararası Af Örgütü, ABD'de 25 şehirlik bir tur için filme sponsor oldu. Bu filmin mesajı da Cigelj'in diğer siyasi eylemleriyle aynı vurguyu taşıyordu: Katı ve ön yargılı iddialarla Sırpları yeni Naziler ve eski Yugoslavya'daki savaşın diğer tarafların ise salt mağdurlar olarak nitelemekti.

Ruh Çağırmak'ta Cigelj'in Gutman'ı Amerika'nın en iyi gazetecisi olarak nitelemesinde şaşacak bir şey yok. Cigelj, revizyonist ve radikal siyasi fikirlerini ise 1996 ilkbaharında İtalya'nın Merano şehrinde, tartışmalı hale gelen UİHÖ'nün bir konferansında ifade etti. "Sırpların uyguladığı işkence yöntemleri göz önüne alındığında" diyordu Cigelj "Gestapo, işkence üniversitesinin çok daha alt sınıflarında yer alır. O günlerde insanlar en azından bir sayıydı. Bizse hiçbir şeydik."[10]

Cigelj, daha yakın zamanda, Boston'daki siyasi etkinliklere katıldı. *The Boston Globe* gazetesi "Eski Sırp gardiyanının etrafında dönen tartışma" başlıklı bir makale yayınladı. Konu, Kuzey Bosna'daki Trnopolje mülteci ve ulaşım kampında görev yapan ve şu an Boston'un dışındaki Everett isimli küçük şehir-

10 Rheinischer Merkur, 12/4/96.

de ailesiyle birlikte mülteci olarak yaşayan eski bir Sırp gardiyanı, Jezdimir Topic'ti. Yerel Göçmen ve Vatandaşlık Bürosu (GVB), "etnik temizlik" faaliyetleri içinde bulunduğu şüphesiyle Topic'in göçmenlik statüsünü soruşturmaya başlamış. GVB yetkilileri, Topic'in statüsünün elinden alınıp ülke dışına sürülebileceğini söylediler. GVB soruşturmasının ardında, *Globe*'nin aralarında Jadranka Cigelj'in de yer aldığı üç kadının Topic'e yönelik suçlamalarına dayanan bir araştırması var[11]. *Boston Globe*'nin gazetecileri hemen "hatalı bir göçmen meselesi"nden dem vurmaya başladı[12].

Pulitzer Ödülü Sahibi Kekeliyor

Sıradan okurlar Gutman'ın *Bir Soykırım Tanığı* makalesindeki Jadranka Cigelj'i, onun asıl amacı ve niyetleri ne olursa olsun iğrenç saldırılara maruz kalmış herhangi bir mağdur olarak tanıdı. Belki Cigelj gerçekten de Omarska komutanının ve gardiyanlarının tecavüzüne uğramıştır ve burada değindiğimiz tüm karanlık bağlantı ve ilişkilere verecek bir yanıtı vardır. Ama ön yargılı bir kaynak olarak güvenilirliği ciddi tehdit altında.

Roy Gutman'a Jadranka Cigelj'le en son hangi gerekçeyle görüştüğünü sorduğumda, kitabının tanıtımı için Zagreb'de bir araya geldiklerini söyleyemedi. Oysa bu olay bizim görüşmemizden sadece birkaç hafta önce gerçekleşmişti. Kekelemeye başladı ve kendisini Hırvatistan'daki en önemli ve değerli Batılı gazeteci yapan bu olayı unutmuş numarası yaptı. 1994 yazındaki kısa ve

11 Diğer iki kadın, "Ruh Çağırmak"ta Cigelj'le başrolü paylaşan Nusreta Sivac ve savaş sırasında Bosnalı Müslümanlar tarafında Cigelj'inkine benzer propaganda faaliyetlerinde bulunan Tesma Elezovic. Savaş boyunca Elezovic Avrupa basınında sık sık göründü ve Tilman Zuelch'in tartışmalı Mazlumlar Derneği'yle işbirliği yaptı.

12 *Boston Globe*'deki bir başka makale "GVB yetkilileri eski Sırp gardiyanı sorgulamalı" başlığını taşıyordu ve 2 Şubat 1999'da yayınlandı. *Globe* kadrosu meseleyi "her türlü farklı bakış açısından değerlendirmeye" söz vermişti. Bu makalenin yazarı, Cigelj ve onun arka planı hakkında edindiği bilgileri paylaşmayı teklif ettiğindeyse, *Globe*'a bağlı çalışan gazetecilerden kayda değer hiçbir yanıt alamamıştır.

zayıf bir temas dışında UİHÖ adını hiç duymadığını ve Jadranka Cigelj'in 1993 Aralık'ından beri, bu örgütün Hırvatistan şubesinin başkan yardımcısı olduğunu bilmediğini söyledi.

Halbuki, Şubat 1993'te Jadranka Cigelj üzerine makalesini kaleme aldığında, onun yönetimdeki Hırvat Demokratik Cemiyeti'yle ve savaş propagandasını düzenleyen HİM'le bağlantılarını kesin olarak biliyordu. Gutman'ın bu kurumun ve onun personelinin güvenilirliğinden hiç kuşkulanmaması insanı hayrete düşürüyor.

YUGOSLAVYA'YA SİYAH BİR GÖZLÜKLE BAKMAK: MEDYANIN İDEOLOJİK TEKTİPLİĞİ

Diana Johnstone

Hakim ve alternatif medyada uzun yıllara dayanan deneyimlerim gösterdi ki, egemen ideoloji uluslararası haberler konusunda belirli yorumları dayatıyor. Soğuk Savaş boyunca, Amerikan tüketimine sunulacak dünya haberlerinin hemen hepsi Sovyet-ABD çekişmesi bağlamına oturtulmalıydı. O günden beri, yeni bir ideolojik ön yargı haberleri şekillendiriyor. Yugoslavya'nın şiddetli ayrışmasının haberlere yansıyışı buna en bariz örnek.

Yugoslavya'ya uzun süredir ilgi duymama ve bu konuda biraz da olsa bilgi sahibi olmama rağmen, işlerin nasıl yürüdüğünü anlamamın zaman aldığını itiraf etmeliyim. 1953'te, henüz bir öğrenciyken Belgrat'ta bir yurtta kaldım, dillerini öğrendim. 1984'te, *In These Times*[1] için hazırladığım bölümde Yugoslavya'nın çözülme tehlikesine dikkat çektim. Buna rağmen, 90'ların başında ülke parçalanınca, bütün bu olanlara bir anlam veremedim. O yıllarda, Avrupa Parlamentosu'nda Yeşiller'in basın gö-

1 Diana Johnstone, "The Creeping Trend to Re-Balkanization", *In These Times*, 3-9 Ekim 1994, s.9.

revlisi olarak çalışıyordum ve durumu kendi başıma incelemeye vaktim olmuyordu. Medyanın ve siyasilerin tepkilerinde ciddi sakatlıklar olduğunun farkındaydım ve böylesine karmaşık bir durumu tamamıyla farklı zaman ve mekanlarda yaşanmış olaylarla bağlantılandırarak irdelemenin sağlıksızlığına işaret eden bir makale yazmayı başardım[2]. Ancak bundan sonra, yani kendi araştırmama yeterince zaman ayırabilecek duruma gelince, yaşananları yavaş yavaş anladım ve aldatmanın boyutlarını kavradım. Kendi gözlerimi büyük oranda kendim bağlamıştım.

"Alternatif" olarak nitelenen gazeteciler veya medya kuruluşları bile kendilerini toplumun genel yargılarından ve egemen ideolojiden tamamen sıyıramıyor. Aslına bakılırsa, Yugoslav trajedisinde çok kültürlü Yugoslavya'da yaşamayı en çok isteyenleri, yani Sırpları ırkçı Nazilere benzetmek ve etnik temelli ayrılıkçı hareketlerden yana bir askeri müdahaleyi desteklemek konusunda, "alternatif" ya da "solcu" aktivist yazarlarımızın eline kimse su dökemez[3]. Hepsi de "çok kültürlü Bosna" yanlısıydı. Yugoslavya'nın aksine böyle bir ülkenin sınırları yabancılar tarafından çizilmeliydi.

En büyük çelişkiyse, sağdan ve soldan pek çok insanın bütün bir halkı, Sırpları karalamak için bir araya gelmeleriydi. Böylece hem etnik ayrılıkçılığı hem de NATO'nun Balkanlar'da sözde "uluslararası toplumu" temsilen oluşturduğu istilacı konumunu meşrulaştırmış oldular.

2 Diana Johnstone, "We Are All Serbo-Croats", *In These Times*, 3 Mayıs 1993, s.14.

3 "Etnik olarak tanımlanmış" çünkü uluslararası toplumda ayrılık kararının cumhuriyetler tarafından alınacağı söylense de, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığı etrafında yürütülen tartışmaların hepsi gelip Slovenlerin ve Hırvatların kendi kaderini tayin hakları üzerinde düğümleniyor. Cumhuriyetler arasındaki iç sınırların "çiğnenemez" uluslararası sınırlar olarak tanınması aslında uluslararası hukuka aykırı yasal bir hile. Yugoslav ordusunu, askerlerinin savunmakla yükümlü olduğu topraklarda bir işgalciye; Hırvatistan ve Bosna'da Yugoslavya'dan ayrılmak istemeyen Sırplarıysa birer ayrılıkçıya çeviriyor.

Politik Güdüler

Sırp karşıtı propagandayı oluşturan politik güdüler yeterince açık. Yugoslav cumhuriyetleri Slovenya ve Hırvatistan'ın milliyetçi liderleri, kendi küçük devletlerini kurmak için Sırp baskısı iddiasına sarıldılar. Bu devletçikler, güçlü Alman desteği sayesinde "sıralarını aşarak" Yugoslavya'nın geri kalanından önce zenginlerin oluşturduğu Avrupa kulübüne gireceklerdi.

Sırpları karalama kampanyası, önde gelen muhafazakâr gazetelerden *Frankfurter Allegemeine Zeitung* (FAZ) öncülüğünde Alman medyasında yürütülen sert bir Sırp karşıtı kampanyayla Temmuz 1991'de başladı. FAZ editörü Johann Georg Reismüller, köşe yazılarında hemen her gün Slovenya ve Hırvatistan'ın bir süre önce yasa dışı yollarla ilan ettiği bağımsızlığı meşrulaştırmak için, Sırpları aslen Doğulu ve "Avrupa Topluluğu'nda yeri olmayan militarist Bolşevikler" olarak gösteriyordu. Almanya'nın birleşmesinden on dokuz ay sonra ve Hitler'in 1945'teki yenilgisinden bu yana ilk kez Alman medyası, savaş öncesi dönemdeki Yahudi karşıtı propagandayı[4] anımsatır şekilde, bir etnik grubu tamamıyla karşısına alıyordu.

Almanların bu propaganda cümbüşü, köprülerin altından çok sular aktığını gösteriyordu. Yalnızca birkaç sene önce, gözle görülür biçimde yaygın bir Alman barış hareketi "kalıplaşmış düşmanlıkların" (*Feindbilder*) sonlandırılmasının gerekliliğine vurgu yapıyordu. Yine de "Sırpların" aniden basmakalıp düşmanlar olarak gösterilmesi liberal ya da solcu Almanları şaşırtmadı. Kısa sürede onlar da aynı nakaratı tekrarlamaya başladı. Almanya'nın imajını değiştirip Gorbaçev'in iki Almanya'nın birleşmesini onaylamasını sağladıktan sonra Alman barış ha-

4 Bu nokta Wolfgang Pohrt tarafından geliştirildi, "Entscheidung in Jugoslawien", *Bei Andruck Mord: Die deutsche Propaganda und der Balkankrieg*, edit. Wolfgang Scheinder, Konkret, Hamburg, 1997. 8 Temmuz 1991'de etkili haftalık dergi *Der Spiegel*'in kapağıyla bir nevi doruğa ulaşıldı. "Sırp Terörü" başlığı altında Yugoslavya bir "halklar hapishanesi" olarak niteleniyordu.

reketi miadını doldurdu mu? Görünen o. Bundestag'da Alman Yeşiller lideri Joschka Fischer, "Auschwitz'le mücadele" için "edilginlik"ten sıyrılmak gerektiğine vurgu yaptı. Bosnalı Müslümanlara işkence yapmakla suçladığı Sırpları hedef gösterdi. At gözlükleriyle bakıp kızgınlığa bürünen Alman politikacıları, Almanya'nın geçmişte işlediği suçu kendilerini dizginlemek için değil bir mazeret olarak kullanıyor. Birleşene kadarki mantıklarının aksine "askeri yükleri paylaşmaya katlanmak" niyetindeler. İnsan hakları adına, Federal Almanya Cumhuriyeti, NATO savunma hattı dışında askeri operasyonlara katılma yasağını yürürlükten kaldırdı. "Sırp tehdidi" sayesinde, Almanya yeniden "normal" bir askeri güç olabilecekti.

Bu klişe Sırp düşmanlığının daha da şaşırtıcı bir yanıysa geçmişin en azılı Alman milliyetçiliğinden temellenmesiydi. "Serbien muss sterbien" (ölmek anlamına gelen *sterben* ile yapılan bir kelime oyunu); "Sırbistan ölmeli" anlamına gelen 1. Dünya Savaşı'nın ünlü savaş sloganı[5]. Yugoslavya, 1941'de Nazi işgali altındayken; Sırplar, Yahudilerle birlikte toplumun geri kalanından yalıtılıp kıyıma tabi tutuldular. Almanya'nın saldırgan geçmişinin mağdurlarına karşı duyarlı olan genç kuşakların bu konuda tedbiri elden bırakmaması gerekiyordu, diye geçiriyor insan içinden.

Oysa olanlar bunun tersiydi. Tuhaf bir biçimde Almanya'daki Nazi kimliği ve Nazi suçları toplu olarak Sırplarla yer değiştirdi. Almanlar söz konusu olduğunda, bu rahatlatıcı bir psikolojik boşaltım olarak görülebilir. Böylece Almanlar, yeni "suçlu halk", yani Sırplar karşısında taze ve hoş bir masumiyete kavuşuyorlar. Ama Almanya'da başlayan Sırp nefreti furyası orada kalmadı. Başka yerlerde de Yugoslav halklarından birisi şevkle diğerleri arasından seçilip başka her tür sorunu açıklamak için günah keçisi yapıldı.

5 Slogan, 1919'da Avusturyalı oyun yazarı Karl Kraus tarafından "Die lezten Tage der Menschheit" oyununda ölümsüzleştirildi.

Medyanın Hızı

Başından itibaren, uluslararası desteğin büyük önemini Sırplardan daha iyi kavrayan ayrılıkçı liderler, yabancı basın mensuplarını Zagreb ve Ljubjana'da çok iyi biçimde karşıladılar. Kosova'daki Arnavut ayrılıkçılar ve Hırvat milliyetçisi ayrılıkçılar, kamuoyunu kendi taraflarına çekmek için profesyonel halkla ilişkiler uzmanları kiraladılar[6]. Sırplarsa böyle bir şey yapmadı. Yugoslav öyküsü karmaşıktı; Sırp karşıtı öykülerinse açık ve anlaşılır olmak gibi bir avantajları var. Kötü adamların üzerine çarpı atan ahlaki pusulaları çok yalın.

1992 ortasında Bosna-Hersek'teki savaş patlak verince, Amerikan gazetecilerin Sırp zulmü hakkında hiçbir kanıta dayanmayan öyküleri peşpeşe yayınlandı, arkalarında bir de Pulitzer ödülü kazanmanın verdiği güç vardı[7]. Bir Sırp "tecavüz kampı"nın var olmadığını keşfeden habercilerin öykülerine (örneğin Alman TV habercisi Martin Lettmayer'in haberleri....)[8] ya da Müslüman ve Hırvatların Sırplara karşı işlediği suçlara da değinen haberlere (Belçikalı gazeteci Georges Berghezan'ın haberleri bunlardan birisiydi...) hiç bakmadılar bile. İşbirlikçi medyadaki egemen bakışa karşı çıkmak gün geçtikçe daha da imkansız oluyor. Editörler öyküyü basitleştirmek için, bir kötü

---

6 Washington'daki halkla ilişkiler firması Ruder Finn'in yaptıkları uluslararası alanda takdir topladı. Özellikle bkz. Jacques Merlino, *Les Verites yougoslaves ne sont pas toutes bonnes a dire*, Ablin Michel, Paris, 1993 ve Peter Brock, "Dateline Yugoslavia: The Partisan Pres", *Foreign Policy* #93, Kış 1993-94.

7 Uluslararası habercilik dalında 1993 Pulitzer Ödülü "Sırp zulmüne dair" en sansasyonel öyküleri kaleme alan iki yazar arasında paylaştırıldı: *Newsday*'den Roy Gutman ve *New York Times*'tan John Burns. Her iki durumda da, ödül kazanan makaleler kulaktan dolma, kesinliği olmayan delillere dayanıyordu. Burns'ün öyküsü, Saraybosna hapishanesinde akli dengesini yitirmiş bir mahkûmla yapılmış bir söyleşiden ibaretti. Şu an gerçek olmadıkları kanıtlanmış birtakım suçları dillendiriyor, yaşadıklarını birbirine karıştırıyordu. Bkz. Peter Brock age.

8 Martin Lettmayer, "Da wurde einfach geglaubt, ohne nachzufragen", *Serbien muss sterbien: Wahrheit und Lüge im jugoslawischen Bürgerkrieg*, edit. Klaus Bittermann, Tiamat, Berlin, 1994.

adam ve olabildiğince kan gösteriyor. Dahası, Alman hükümeti Sloven ve Hırvat bağımsızlığının hemen tanınması için bastırınca, diğer Batı hükümetleri de Sırp karşıtı bir konum almada tereddüt etmediler. ABD de oyuna sert biçimde girip, kendi müşterisi olan ülkeyi; Müslüman Bosna'yı enkazın dışına taşıdı.

Yine de Yugoslavya'nın çöküşüne tek taraflı bakış, sadece politik tasarılarla ya da haberlerin büyük medya tarafından sansasyonel tahrifiyle açıklanamaz. Bu, aynı zamanda Soğuk Savaş'ın sonundan beri Kuzeybatı Avrupa ve Amerikan toplumunun ortak kararlarını oluşturan eğitimli liberaller arasındaki *ideolojik tektipleşmeyle* de ilgili.

Devletle Birlikte Dibe Vuruş

Komünizmin yenilgisinden ve Sovyetler Birliği'nin çözülüşünden sonra, ABD dünyanın tek süper gücüne dönüştü. Ahlaki ifadelerle kodlanan hakim bir ideoloji ve dünyayı yeniden yapılandırmaya dair bir plan oluşturdu. ABD dış politikası bir asırdan uzunca bir dönemdir tek bir noktaya odaklanmış durumda: Her nasıl olursa olsun dünya pazarlarını Amerikan sermayesine ve girişimlerine açmak. Bugün bu proje "ekonomik küreselleşme" adı altında zafer kazandı. Tüm dünyada, hükümetlerin politikaları kendi halkları tarafından değil, "pazarlar", yani finansal pazarlar tarafından yargılanıyor, onanıyor ya da mahkûm ediliyor. Politikaları ülkenin içindeki seçmenler değil, yabancı yatırımcılar belirliyor. IMF ve öteki mali kuruluşlar; hükümetlerin, politikalarını piyasanın zorunluluklarına uydurmalarına yardım ediyorlar.

Ekonomik küreselleşme, ideolojik alanda da *belirli bir coğrafyada egemenliğini sürdüren bir toplum* anlamında ulus devlete yapılan saldırılarla perçinleniyor. Aslında kendi vatandaşlarının refahını ve ortamını koruyan tek kurum olarak ulus devlet, piyasanın artan baskılarına karşı koyabilecek tek güç. Bu ideolojik

saldırının amacı, ulus devletin gerçek ve potansiyel bir demokrasi olarak sahip olduğu rakipsiz meşruiyetini yok etmek.

Solun büyük kısmı da farkında olmadan, bu projenin ahlaki örtüsünü daha da sıkılaştırıp, onun ilerlemesini sağlıyorlar: modası geçmiş ulus devletleri sonlandırarak demokrasiyi güçlendirecek kuramsal bir küresel demokrasiden dem vuruyorlar.

ABD'de ulus devlet karşıtı ideolojiyle ekonomik küreselleşme arasındaki bağı kurmak zor olabilir; çünkü ABD liderleri sürekli ABD'nin ulusal çıkarlarının, ekonomik küreselleşmeyi yaymak için kurdukları pek çok uluslararası kuruluşa göre öncelikli olduğundan bahsediyor. Ama bu çifte standart, ABD'nin askeri gücünden kaynaklanıyor; şayet itaatkâr müşterilerse küçük ülkeler için bunlar geçerli değil. Yani bir ulus devlet olarak ABD çıkarlarını savunmakla, diğer halkların çıkarlarını organize olarak koruyabilecek ulus devlet bariyerlerini lanetlemek arasında çelişki yok(!) Bu açık seçik çelişkiden etkilenmelerine rağmen, bazı Amerikan liberalleri milliyetçiliğin insan türünün en büyük düşmanı olduğunu ve milliyetçiliğe karşı çıkmanın ilericilik anlamına geldiğini söylemeye devam ediyor.

Aslında ulus devlet karşıtı ideolojinin önemli noktalarından birisi, sol için güçlü bir çekim oluşturması. Bu ideolojinin enternasyonalizmi, kapitalizme karşı bütün sosyalist alternatiflerin çöküşü ve gezegenin güneyindeki kurtuluş mücadelelerinin dağılıp güçsüzleşmeleriyle yanlış yerlere çekildi.

Çağdaş dünyanın açık bir yorumundan yoksun olunca, ulus devlet, savaşlar, baskılar ve insan hakları ihlalleri için hedef tahtası seçildi. Kısacası kurumsallaşmış demokrasinin var olan içeriği, tek bir ideolojinin olumsuz bir ifadesi olarak şeytanlaştırıldı: bu şeytani ideoloji, milliyetçilikti.

Bu, tarihsel bir kavram olmaktan ziyade mekanik yargılar üreten yapısalcılığın ta kendisi. Ulus devletten daha küçük ya da ulus devleti aşan her şey ondan daha iyidir biçiminde bir yargı var. Ulus devletten daha küçük düzeydeki her türden bölgesel-yerel "kimlikler" şu anki verili durumdan çok daha ümit verici

görüldü. Daha geniş düzeydeyse demokrasi ümidi, ya Avrupa Birliği'ne, ya uluslararası sivil toplum kuruluşlarına, ya da henüz tasarı aşamasındaki Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi teorik kurumlara havale edildi.

Yugoslav krizini çok kültürlü ve barışçıl Avrupa'ya yönelik Sırp "saldırganlığı" olarak ele alan indirgemeci yorum, neredeyse sarsılmaz temellere sahipti. Çünkü bahsi geçen ideoloji açısından güvenilir olmakla kalmıyor; onu doğruluyordu da.

Hırvat, Sloven ve Arnavut ayrılıkçılarla onların Almanya ve ABD'deki taraftarlarının, Yugoslavya'daki çatışmayı "ezilen küçük ulusların" kendilerini Sırp milliyetçiliğinden kurtarma mücadelesi olarak yansıtabilmesini olanaklı kılan, işte bu ideoloji. Aslına bakılırsa, bu "küçük uluslar" Yugoslavya'da hiçbir zaman baskıya maruz kalmadılar. Bu suçlama hiçbir ciddi uluslararası hukuk mahkemesinde dillendirilemez [9]. Ne var ki, anti-devletçi ideolojinin egemenliği, var olan bir ulusun, Yugoslavya'nın *uzlaşıma dayanmayan* ortadan kaldırılışı gibi ciddi bir olgunun Batı'da gayet lakayt biçimde onaylanmasına yol açtı. Hiç de öyle olmadığı halde, etnik ayrılıkçılık "kendi kaderini tayinin" uygun bir biçimi olarak görüldü [10]. Yakın dönem diplomasi tarihinde böylesi ciddiyetsiz bir tutumun eşi benzeri yok ve bu tutum ancak dünya çapına yayılacak kanlı çatışmalara emsal oluşturabilir.

Yeni Dünya Düzeni

Aslında Yugoslavya'nın çözülüşü BM'nin güvenirliğini sars-

9 Bkz. Barbara Delcourt & Oliver Corten, *Ex-Yugoslavie: Droit International, Politique et Ideologies*, Editions Bruylant, Editions de l'Universite de Bruxelles, 1997. Bağımsız Brüksel Üniversitesi'nde uluslararası hukuk uzmanı olan yazarlar uluslararası hukukta Yugoslav Cumhuriyetlerinin ayrışmasının hiçbir temeli olmadığını belirttiler. "Kendi kaderini tayin hakkı" bu duruma hiçbir şekilde uymuyor.

10 Avrupa Parlamentosu'nda Hırvat ayrılıkçılarının baş savunucuları arasında sağdan miadını doldurmuş Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun varisi Otto von Habsburg ve soldan da İtalyan *Partito Radicale* lideri Marco Panella'nın takipçileri bulunuyor- her ikisinin de bakış açısı "ulus ötesi."

maya ve onu daha da etkisizleştirmeye hizmet etti. Genişleyen NATO'ya yeni bir rol kazandırdı. Almanya, 1941'de Yugoslavya'yı işgal ederek Hırvatistan'da Nazi benzeri milliyetçi bir rejim kurdu, Müslümanları bir SS birliğine kaydetti ve direnişçi gerillalar tarafından öldürülen her bir Alman için yüz Sırp rehineyi öldürdü. Şayet 1989'da biri çıkıp da artık Berlin Duvarı yıkıldığına göre Almanya birleşebilir ve askeri güçlerini Yugoslavya'ya geri gönderebilir deseydi, soldaki insanlar şüphesiz buna itiraz ederdi. Ne var ki, gerçekleşen tam da bu ve soldaki insanlar buna ideolojik kılıf ve bahane üretiyor.

Belki de Soğuk Savaş'ın sona ermesinin sersemletici etkisiyle, doksanların başında soldan geriye kalanların çoğunluğu, büyük güç politikalarının altında yatan jeostratejik reel-politik unsurları unuttu ve dünya politikasının artık tamamıyla ahlaki düşüncelerle şekilleneceğine inandı.

Bunun nedeni, büyük oranda, son yirmi yıllık zaman zarfında "solun" özelleşmesi. ABD bu gidişatın öncülüğünü yaptı. Bütünsel siyasi eylemi amaçlayan kitlesel hareketler irtifa kaybederken, tek bir başlıkla sınırlı hareketler varlıklarını korudu. Tek başlıkla sınırlı hareketler de, fon edinmek için zamanın yönelimleri, yani hakim ideoloji ve medya ile uyumlulaşması gereken sivil toplum örgütlerini doğurdu. Toplu fon edinmek de *mağdurlar* için en kolayıydı, akla hitap etmektense duyguları kaşımak. Greenpeace, yavru foklar için para toplamanın nükleer silahların geliştirilmesine karşı mücadele amacıyla para toplanmasından çok daha kolay olduğunu keşfetti. Hayatın gerçekleri sivil toplum örgütlerinin etkinliklerini politik analizden duygulara yönlendirdi. Başka bir açıdan bakıldığındaysa, sivil toplum örgütleri idealist enternasyonalistlere, dünya çapındaki insan hakları ve insan refahı ile ilgili konulara müdahale için çok az şans tanıdı.

Ve burada yeni bir tehlike yatıyor. Nasıl ki putperestlere Hristiyanlığı taşımak gibi "uygarlaştırıcı bir misyon" geçmişte Asya ve Afrika'nın emperyalist istilasına gerekçe olarak göste-

rildiyse, bugün de "insan haklarını" korumak dünya çapında bir emperyalist askeri müdahaleye paravan olabiliyor. İnsan haklarının, solun olmazsa olmaz bir meselesi olduğunu tartışmaya gerek yok. Vahşi bir ekonomik rekabetin belirlenimi altındaki günümüz dünyasında, zenginin daha zengin; fakirin daha fakir olduğu bir dönemde insan hakları ihlallerinin artmaması olanaksız. İnsanın insana yaptığı bunca vahşet arasında, medya ancak belli başlı ihlalleri öne çıkarıyor. Amaç, tekelci kapitalizmin çıkarlarını daha iyi koruyacak yerel liderlerin iktidara taşınması. Böylesi durumlarda STÖ'ler, geçmişin misyonerleri gibi çalışıyorlar. "Korunmaya" muhtaç bu kişileri bu kez NATO'nun askeri güçleri koruyor. Somali seferi, bu senaryo için iyi bir prova sağladı. Ana üsse yaklaşınca, Bosna ve Kosova STÖ'lerle NATO arasındaki iş birliği için geniş bir deney alanı sundu.

Dış haberleri tahrif etmek, her zaman için iç haberleri çarpıtmaktan daha kolaydır. Televizyonun haberleri ele alış biçimi bu tahrifi daha da inandırıcı kılıyor. Hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmedikleri garip yerlere gönderilen TV kadroları, geriye gönderdikleri vahşet görüntüleriyle milyonlarca izleyiciye "burada yaşananlardan herkes haberdar" izlenimi veriyor. Böylesi bir izlenim katıksız cehaletten daha kötüdür.

Bugün, CNN gibi dünya çapındaki medya kuruluşları, hükümetleri bizzat kendi yarattıkları kamuoyuna itaat etmeye zorluyor. Christine Amanpour, ABD ve AB'ye Bosna'da ne yapmaları gerektiğini söylüyor; bunu ne kadar ABD ajanslarıyla eşgüdüm içinde yaptıklarını söylemek zor. Bilinense Yugoslavya'daki ayrılıkçı hareketlerin; önce Arnavutların ve Hırvatların, daha sonra ise Müslümanların Sırpları karalayıp gerekçelerini güçlendirmek için Amerikan halkla ilişkiler firması Ruder Finn'i kiraladıkları. Ruder Finn, kasıtlı olarak belli başlı toplulukları kazanmayı hedefledi; örneğin Sırpları Nazilere benzeten bir kampanyayla Amerikan Yahudi topluluğunu hedef aldı. Zagreb'den yönetilen Hırvat milliyetçi kampanyasının Sırpları tecavüzcüler olarak gösterip feministleri de etkilemeye çalıştığı

çok açık[11]. Sözün kısası, doğal olarak solcu, liberal ya da insancıl gruplar, ne sol ne liberal ne de insancıl olan bir kampanyanın propagandasında hedef olarak belirleniyor. Bir asır önceki emperyalizm yanlısı propaganda için de Avrupa ve Amerika'daki samimi Hristiyanlar hedef seçilmişti.

Tüketiciler dikkat! Gerçek ve meşru insan hakları mücadelelerinin araçsallaşmasını engellemek için acil tedbirler alınmalı. Bu, hassas bir konu. İnsanların hata yaptıklarını kabul etmeleri çok zor. Kendi kendimize iyi niyetimizin sömürüldüğünü itiraf etmek daha da zor. Bir davaya etkin olarak katılan insanların, yanlış yaptıklarını fark etmeleri hemen hemen olanaksız.

STÖ'ler ve NATO kol kola

Eski Yugoslavya'da ve özellikle Bosna-Hersek'te Batılı STÖ'ler, NATO'nun yanında kendilerine meşrulaştırıcı bir rol

11 Hiç kimse Hırvatistan ve Bosna'daki iç savaşlar sırasında pek çok tecavüz olayının yaşandığını ya da tecavüzün ciddi bir insanlık suçu olduğunu inkâr etmiyor. Propaganda, sadece ve sadece Müslümanlarla Hırvatların Sırp aleyhtarı suçlamalarına dayanıyor, en abartılı iddiaları hiçbir delile ihtiyaç duymadan kabulleniyorlar. En kötüsüyse şu çok su götürür suçlamayı doğru varsayıyorlar: "Sırpların etnik temizlik stratejisi"nin temel bileşenlerinden biri tecavüz yoluyla Müslüman kadınları hamile bırakmak. Böylesi bir "stratejinin" iç çelişkilerine değinmek bile yersiz; çünkü bu yöntemle temizlenmek istenen etnik grup ancak çoğalır. Bunun yanı sıra, toplu bir hamilelik vakasına ne emirlerde ne de emirlerin doğurduğu sonuçlarda rastlanıyor. Londra'daki *Observer* gazetesinin geçmişteki baş siyasi muhabiri Nora Beloff, tecavüz olaylarını ispatlamak doğrultusundaki çalışmalarını *Daily Telgraph*'a yazdığı bir mektupla anlatıyor (19 Ocak 1993). İngiliz Dış İlişkiler Bürosu sözü geçen tecavüz mağdurlarının iddialarının kanıtlara dayanmadığını itiraf ediyor ve onu AB Dönem Başkanlığını yürüten Danimarka hükümetine yönlendiriyor. Kopenhag, haberlerin delillere dayanmadığını kabul etti ama aynı iddiaları tekrarlamayı sürdürdü. Her iki kurum da, "tecavüz zulmü" meselesinin Aralık 1992'de Edinburgh'taki zirvede özellikle Almanya'nın inisiyatifiyle ele alındığını söyledi. Buna karşılık, Alman Dışişleri Bakanlığı'nın Bosna Masası'nda çalışan Fran Wild Bayan Beloff'a Sırp tecavüzlerine ilişkin belgelerin kısmen İzetbegovic'ten... hükümetten ve kısmen de Hırvatistan'daki Katolik Yardımlaşma Cemiyeti'nden geldiğini söyledi. Daha tarafsız kaynaklardan delil toplamak için hiçbir girişimde bulunulmamış.

buldu. Bu durum sayesinde fon ve prestij ediniyorlar. Batılı STÖ'lerin yerel çalışanları, diğer bölge halkı üzerinde politik ve ekonomik üstünlük kazanıyor. Sonuçta, "demokrasi" halk tarafından değil, dış ülkelerden bağış yapanların talebiyle isteniyor. Bu, yabancı hayırseverler arasında kibir, yerel halk arasında ise siniklik yaratıyor. Çünkü tek şansları çatışan dış güçler arasında seçim yapmak ya da onları kendi amaçları doğrultusunda etkilemek. Bu, sağlıksız bir durum ve öz eleştiriye en açık olan kesimler tehlikelerin farkında [12].

Belki de eski Yugoslavya'da en küstahça etkili olan STÖ, Viyana merkezli İnsan Hakları İzleme Grubu/Helsinki. Bu kuruluş, 18 Eylül 1997'de Sırbistan'da üç gün sonra yapılacak seçimlerin "ne özgür ne de adaletli olacağını" bildiren uzunca bir demeç yayınladı. Bu şaşırtıcı müdahale, Sırbistan ya da Yugoslavya'nın uyması gereken esasları belirten uzunca bir listeyle devam etti; uluslararası toplum Sırbistan ve Yugoslavya'yı disiplin altına almak için bu esasları dayatmalıydı. Bu talepler "insan hakları"nın buyurucu şartlarının, başkalarına karşı ol-

12. İngiliz sosyolog Paul Stubbs, Zagreb'de yaşadıklarından yola çıkarak, eleştirel bir dille "Humanitarian Organizations and the Myth of Civil Society - İnsani Yardım Kuruluşları ve Sivil Toplum Miti" adlı eserini kaleme aldı; *ArkZin*, no 55, Zagreb, Ocak 1996: "Özellikle sorunlu olan bir başlık sivil toplum örgütlerinin 'gayri siyasi' ya da 'tarafsız' oldukları iddiası, güya böylelikle de çıkar amacı güden ve politik güç arayışındaki hükümetlerden daha ilerici oluyorlar... Bu 'tarafsızlık miti' yardım ve toplumsal refah piyasasında hegemonya kurmak isteğindeki 'küreselleşen yeni orta sınıfın' çıkarlarını hasıraltı edebilir... 'Küreselleşen yeni orta sınıf'ın yaratılması 'yardım endüstrisinin' yapıtaşları arasında görünüyor. Hangi ülkeden olurlarsa olsunlar ortak bir dil konuşma derdindeler. Aslında profesyonel güç toplumsal hareketlerle ve sivil toplumla ilerici müttefiklik üzerinden yeniden üretiliyor. Bir yandan da yeni yerelci anlayışlara bağlı olarak STÖ'lere bir kayma var. Toplumsal refah, Dünya Bankası ve IMF gibi finans kuruluşlarının destekleriyle sağlanacak. Devletlerin her türlü refah ihtiyacını karşılayacağı yönündeki savlar böylece çürütülüyor.... Psiko-sosyal olarak yönlendirilmiş az sayıdaki Hırvat yanlısı STÖ belli bir bütçe ve etki düzeyine ulaştı. Tabii bu konumları istenilen hizmeti sunmalarına, bu işten ekmek yiyecek insanları tatmin etmeye, gerekli kadro kalitesine ulaşmaya ve benzeri unsurlara yeterli olanağı sağlamıyor.

dukça belirsiz, ancak Sırbistan aleyhinde oldukça geniş bir yorumunu sergiliyor. "Yugoslavya'daki bağımsız medyayla tam bir görüş alışverişi içinde" yeni medya yasalarını da kapsayan bir yorumla, "ruhsatsız yayın yapan radyo ve televizyon istasyonlarının herhangi bir müdahaleyle karşılaşmadan" yayın izni edinmelerini öngörüyordu [13].

İnsan Hakları İzleme Grubu/Helsinki, eleştirel söylevini Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü'nü "Yugoslavya'nın örgüte yeniden katılımını ülkenin insan hakları karnesi; basın özgürlüğüne saygı, yargının bağımsızlığı, azınlık hakları ve de Uluslararası Ceza Mahkemesi'yle eski Yugoslavya için işbirliği konularında somut adımlar atılmadan" kabul etmemesini istedi.

Bu taleplerden yalnızca birine değinirsek, hangi ölçütlerin "basın özgürlüğüne saygı" isteğini yerine getireceğini söylemek güç. Çünkü böyle bir ültimatomla karşılaşmayan pek çok ülkeyle karşılaştırıldığında, Sırbistan'da basın özgürlüğü zaten mevcut. Sırbistan'da kendini hükümeti eleştirmeye adamış pek çok medya kuruluşu var. Haziran 1998'de Sırbistan'da 2.319 basılı yayınla 101 radyo ve televizyon istasyonu bulunuyordu. Bu rakam 1992'dekinin iki katından fazla. Sadece Belgrat'ta, 14 günlük gazete var. Devlet kontrolündeki altı günlük gazetenin toplam basımı 180.000'ken, önde gelen yedi muhalif gazetenin toplam basımı 350.000 civarında [14].

---

13 O zaman, Yugoslavya'da faaliyet gösteren 400 radyo ve televizyon istasyonu vardı. Ya geçici ruhsatları vardı ya hiç yoktu. Nüfusun büyük çoğunluğu Sırbistan'daydı. Sadece 88,361 km²'den ibaret bir alanda 10 milyona yakın insan yaşıyordu.

14 Kişiler "State Media Circulation Slips"'ten, s.3, 8 Haziran 1998, *The Belgrad Times*; İngilizce yayın yapan haftalık bir dergi. Sırbistan'daki yayın bolluğunun hükümet destekli medyayla (ki bunlar söylendiği kadar tek tip değil) dış yardım peşindeki muhalif medya arasındaki keskin çatışmadan kaynaklandığına şüphe yok. Süregiden bu cephe olmasa, hükümet basındaki bu bolluğu ciddi bir oranda azaltabilirdi. Bağımsız medyanın önde gelenlerinin verili durumlarını sürdürmek zorunda olduklarını ve Batı'dan, özellikle de AB'den ve Soros Vakfı'ndan bağış almalarının başka yolu olmadığını da biliyor. Yabancı özel sermaye de mevcut, bunun büyük kısmı Almanlara ait.

Dahası, Sırbistan'daki yargı ne Hırvatistan'dakinden ne de Müslüman Bosna'dakinden ve bunun gibi pek çok ülkeden daha az bağımsız değil. "Azınlık hakları" konusuna gelince, kağıt üzerinde ve uygulamada azınlıkların daha iyi korunduğu Sırbistan'dan başka bir ülkeyi bulmak zor [15].

Tarihi anımsayanlar için İnsan Hakları İzleme Grubu/ Helsinki'nin ültimatomu akla hemen 1914'te Saraybosna suikastından sonra Viyana'nın Belgrat'a verdiği ve 1. Dünya Savaşı'nı başlatan Avusturya istilasının zeminini oluşturan ültimatomu getiriyor. Sırp hükümeti her türlü tavizi vermiş ama işgal edilmekten kurtulamamıştı [16].

Bu yeni Viyana gücünün, İnsan Hakları Uluslararası Helsinki Federasyonu'nun Sırbistan'a beslediği düşmanlık, kendisinin ve yürütme kurulu başkanı Aaron Rhodes'in her beyanından açıkça anlaşılıyor. *International Herald Tribune*'deki yakın tarihli bir makalesinde "Kosova'daki Arnavutlar, yıllardır, 2. Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'nın Nazi kontrolü altındaki bölgelerde Yahudilerin çektiği sıkıntıların aynısını çekiyor. Gettolara

15 Sırbistan, anayasaya göre bütün vatandaşlarının ulusu olarak tanımlandı, yalnızca Sırpların değil (örneğin, Hırvat ve Makedon anayasalarında durum bunun tersidir.) Bunun yanı sıra, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin (Sırbistan ve Makedonya) 1992 tarihli anayasası da, Sırp Anayasası da ulusal azınlıklara geniş haklar tanıyor. Örnek vermek gerekirse; ana dilde eğitim hakkı, kendi dillerinde basım ve haberleşme hakkı ve mahkemede ya da herhangi bir devlet dairesinde kendi dillerini kullanabilme hakkı. Bunlar resmiyetteki haklar değil sadece, gündelik hayatta karşılıkları var. 400 bin kişilik güçlü Macar azınlığı ve diğerlerini memnun etmek için Arnavut, Macar ve diğer azınlıkların dillerinde gazeteler çıkıyor. Çingenelere Balkanlar'ın hiçbir ülkesinde Yugoslavya'daki kadar iyi davranılmıyor. Sırbistan'da pek çok milletten Müslümanlar var. Bunların arasında Boşnaklar ve sonradan Müslümanlığı seçmiş Goranci diye bilinen Güney Kosovalı Sırp bir grup da var. Hepsinin de dini hakları tamamen korunuyor.

16 Berlin ve Vatikan'dan destek sağladıktan sonra, Viyana 23 Temmuz 1914'te Belgrat'a 48 saat süreli, 10 maddelik bir ültimatom verdi. Sırp hükümeti bu maddelerin biri hariç hepsini kabul etti. Reddedilen madde, Avusturyalı yetkililerin Sırp topraklarındaki Avusturya karşıtı hareketlerin bastırılmasına doğrudan katılmasıydı. Bu ret, Avusturya'nın 28 Temmuz 1914'teki savaş ilanının resmi nedeniydi. 1. Dünya Savaşı böyle başladı. Bkz. Ralph Hartmann, *Die ehrlichen Makler*, Dietz, Berlin, 1998, s.31-33.

yerleştiriliyorlar. Onlara oy hakkı tanınmıyor ve temel haklardan mahrumlar." diyor. Daha kışkırtıcı bir kıyaslama yapmak hemen hemen olanaksız ama bu kıyasın altını dolduracak temel yapıtaşları eksik. Bunların eksik olması da çok doğal; çünkü suçlamalar tamamen asılsız [17].

Seçimle işbaşına gelen ve varlığı Alman destekli ayrılıkçı hareketlerin tehdidi altında olan bir ülkeye yöneltilen bu ithamlar, en kıdemli insan hakları kuruluşu olan Uluslararası Af Örgütü'nün geleneksel yaklaşımıyla taban tabana zıt.

Uluslararası Af Örgütü'nün geleneksel yaklaşımı, hükümetleri insani standartlara uygun yasalar çıkartmaya ve bunlara uygun hareket etmeye teşvik etmek olarak ifade edilebilir. Bunu ise haksızlığa yol açan belli başlı durumlara dikkat çekerek yapar. Net olarak yanıtlanabilecek net sorular sorar. Adil olmaya çalışır. Uluslararası Af Örgütü'nün temel örgütlerden biri olduğu kesin. Katılımcılarının istekleri doğrultusunda faaliyette bulunuyor ve kuralları, parayı verenin düdüğü çalmasını engelliyor.

Aaron Rhodes, Uluslararası Af Örgütü'nün künyesine kazınmış vicdani tasaların hiçbirini sergilemiyor. İçi boş genellemeler yapmakla meşgul.

Yugoslavya açısından, İnsan Hakları İzleme Grubu/ Helsinki'nin yaklaşımı Uluslararası Af Örgütü'nünkinden tamamen ayrılıyor. Derdi düzeltilebilir belli başlı ihlallere dikkat çekmek değil, hedef alınan bir devleti toptan suçlamak.

17 Varşova gettosundaki Yahudilerle Kosova'daki Arnavutları karşılaştırmak ahlaksızca bir tutum. "Getto" ve "apartheid" terimleri uluslararası destek kazanma derdindeki aşırı Arnavut milliyetçisi liderler tarafından kullanılıyor. Bu liderler, toplumlar arasında kutuplaşma yaratmak için toplumlarını bütün devlet kurumlarını boykot etmeye çağırdılar. Böylece ayrılıkçı emellerini güçlendirerek, bağımsız bir devlet kurup zaman içinde komşu Arnavutluk'la birleşeceklerdi. Kosovalı Arnavutlar, seçim haklarını kullanmayı reddederek Slobodan Miloseviç'i ve partisini iktidarda tuttular, eğer kullanmalarının önünde hiçbir engel olmayan bu haklarını kullansalardı işler çok farklı olurdu. Bu hakkı kullanma cesaretini gösteren ve Kosova'da bir büro açan Arnavutlar, silahlı Arnavut ayrılıkçıların suikastlarına kurban gitti.

Suçlamalarının aşırılığı nedeniyle, hedef ülkedeki reformist güçlerle işbirliğine girmek yerine onları da baltalıyor. Dengesizliği, çatışan taraflar arasındaki meselelere tarafsız yaklaşmaya yönelik her çabayı reddetmesi, uzlaşmadan ya da karşılıklı anlayıştan ziyade keskin bir saflaşmaya neden oluyor. Bilerek ya da bilmeyerek şiddet döngüsünü derinleştiriyor, bunun sonucunda dış müdahale meşrulaştırılıyor.

Bu, tıpkı ortağı ekonomik küreselleşme gibi zayıf devletlerin savunma ve otoritesini sarsan bir yaklaşım. Ulusal ölçekte demokratik kurumların oluşturulmasını sağlamıyor. Tanıdığı tek demokrasi, İnsan Hakları İzlence Grubu'nun öğütleri doğrultusunda çalışmakla yükümlü "uluslararası toplum"unki. Gerçekte bu "uluslararası toplum"un demokrasiyle hiçbir ilgisi yok. Resmi kararları NATO toplantılarında alınıyor. Aslında bir toplum filan da değil, "emperyalist manda yönetimi" demek daha doğru; iki Dünya Savaşı'nın güçten düşürdüğü eski emperyalist güçlerin, ABD'nin egemenliği ve NATO'nun askeri gücü altındaki birleşik hâkimiyet çabası olarak da nitelenebilir. Bu mandacılar arasında ayrışmalar pek tabii ki var, ama rekabetleri "uluslararası toplum" çatısı altında yürütülebildikçe, rekabetlerinin faturası zayıf devletlere çıkarılacak.

Medyanın Yugoslavya'daki çatışmalara ilgisi çok baştan savma; büyük güçlerin çıkarları, lobiler ve "sivil toplum örgütlerinin" kurumsal çabaları tarafından dayatılıyor. Bir zamanlar sosyalizme ve uluslararası ilişkilere özgün yaklaşımıyla Orta Avrupa'nın doğusundaki en zengin ülke olarak bilinen Yugoslavya, Batı'nın ayrılıkçı hareketlere desteği nedeniyle önüne geçilemez bir kargaşaya sürükleniyor. Ortaya çıkan küçük etnik demokrasilerin oluşturduğu hoş bir buket değil; uluslararası toplumun NATO tarafından dayatılan yeni tarz sömürge yönetimi.

YENİ AVRUPA YAPILANMASINDA MEDYA VE SIRPLAR

Modern Medya - NATO'nun Dördüncü Kolu

Zoran Petrovic-pirocanac

> Sırplar basitlik tutkusu içinde, iki boyutlu bir halktır. Öyle yalın bir ideolojileri vardır ki, herhangi bir çabaya ihtiyaç duyulmadan anlaşılabilir. İki boyutlu fikirlerine odaklanmak için dosta değil düşmana ihtiyaçları vardır. Onlar için yaşam tekdüze bir ezgidir, asla bir orkestra değil; hatta güzel bir armoni bile değil. Hayvanlar kendi kaynaklarını, bu az gelişmiş yaratıklardan daha büyük bir memnuniyetle kullanır. Onlar insan ırkına dahil olmaya gecikmişlerdir.

Baylar ve bayanlar, dünya entelektüellerinin ve medyasının benim çirkin, kökten milliyetçi, katliamcı, bebek katili halkımı, Sırpları tarif etmede izledikleri ana doğrultu yukarıdaki gibidir. Şayet ünlü bir aktör, romancı, köşe yazarı, film yönetmeni, ressam, şarkıcı ve UNESCO elçisi bile bir halkı böyle görüyorsa, dünyanın başı gerçekten de büyük beladadır. Bay Peter Ustinov *The European*'daki Haziran 1993 tarihli köşe yazısında benim halkımı bu şekilde tanımlıyor. Yüzyılın sonunda bu sözler, dünya medyasında, ırkçı ve faşist ifadelerin utanç antolojisinde yerini alacaktır.

Ve bu, Balkan savaşlarında bilgelik rolünü oynayan dünya medyasının yapıp ettiklerinden sadece bir örnek.

Sırplar, yeryüzündeki bütün kötülüklerin yeni kaynağı. Çocuk dergilerinde (örneğin Fransız dergisi *Les Journal des Enfants*) ve okul kitaplarında bile, yetişkinler gelecek nesillere Sırp şeytanlarını nasıl ayırt edeceklerini anlatıyor. Bu tip bir gazeteciliğin, benim *Le Monde*'nin kurucusu Hubert Beuve-Mery'den ve onun kişiliğindeki diğer gazetecilerden öğrendiğimle artık bir ilgisi bulunmuyor. 28 Şubat'ı 1 Şubat 1992'ye bağlayan gece bunu iyice anladım. "Barikatlar gecesi"nde. Sırplar, Müslümanlar ve Hırvatlar yaşadıkları şehirleri 20 civarında barikatla bölümlere ayırmıştı, bir başka Beyrut yaratmışlardı. En azından coğrafi anlamda Doğu-Batı olarak. O zaman daha insanlar birbirlerini öldürmeye başlamamıştı.

Şehre bir hafta önce gelen çok sayıdaki haberci bela beklentisi içindeydi. Verdikleri haberlerde alevlerin üzerine benzin döküyorlardı. İlk barikatlar kurulunca da dağıldılar. Barikatları görmek için büyük medya kuruluşlarından gelen İngiliz ve Fransız habercileri yanıma alarak dışarı çıktım. Bembesa bölgesinde, Bas Carsija yakınlarında gece yarısına doğru, pek çoğumuz bir takım insanların yeni, iyi yağlanmış AK-47 tipi otomatik tüfekleri geniş bir kamyondan Saraybosnalı taksi şoförlerine dağıttığını gördük. Bu şoförler Sandzaklı Müslümanlardı. Sahne çok etkileyiciydi, çünkü merkezden taksi şoförlerine, gelip silahları toplamaları için sürekli çağrı yapılıyordu. 28 Şubat 1992 gecesi, daha kayda değer bir olay görmedim. Olanlar gösteriyordu ki çatışmalar başlayacak ve gerçek bir savaşa dönüşecekti.

Ne İngiliz radyo muhabiri, ne de Fransız TV muhabiri 1 Mart 1992'deki öğlen ve akşam haberlerinde, bir gece önce beraberce gördüğümüz sahnelere dair tek kelime etti.

Habercilik ahlakı bir yana atılmıştı; çünkü gördükleri şeyler haber kliklerinin onlardan istedikleriyle örtüşmüyordu. Ve akşamın ilerleyen saatlerinde haberciler, Sırp saldırganlığından ve Sarejevo'nun huzur içinde yaşayan halkına saldıran

vahşi dağlılardan dem vurmaya başlayınca, Sarejevo Yazarlar Topluluğu'nda ne tip haberlere ihtiyaç duyulduğunu anlamış olduk. Bosna Savaşı'nın yıldızlarından Bay Martin Bell, yakın zamanda bağımlı habercilik diye bir kavram attı ortaya.

İngiliz Parlamentosu'nun seçilmiş bir üyesi ve Cristopher Dunkley'in *Financial Times*'de yazdığına göre "en adil gazetecilerden" olan Martin Bell, *The British Journalism Review*'deki makalesinde bu yeni tarz haberciliğe bir ad takıyor (8.cilt, no 1, 1997):

"Bununla bilgi sahibi olduğu kadar sorumluluk da duyan bir habercilikten bahsediyorum; sorumluluklarının bilincinde olan, iyiyle kötü; doğruyla yanlış; mağdurla saldırgan arasında tarafsız kalmayan bir habercilikten."

Meslektaş dostu Dunkley diyor ki " 'bağımlı habercilik'le ilgili endişelendirici nokta şu ki, hoşgörüsüz haberciler tarafından öneriliyor ve daha da kötüsü uygulanıyor."

"Bağımlı habercilik"in en fazla beslendiği olay Bosna Savaşı, diyor Dunkley, "bir taraf karalanırken diğeri kutsanıyor ve diğer ülkelerdeki insanlar yapılan tüm zulümlerin tek sorumlusunun Sırplar olduğuna ve diğer tarafların tamamen suçsuz olduklarına inanmaya yönlendiriliyor... Habercilerin, kendi duygusal tepkilerini yaptıkları haberlere taşıma gereksinimi duymaları yeterince kötü. Bu sadece bir adım, belki de bilinçsizce atılmış bir adım ama sonrasında yaşananları bir tarafın lehine olacak şekilde ayıklıyor ve çarpıtıyorlar. Daha da kötüsü, "Duygu önemlidir, onu yaptığımız işe karıştıralım" anlayışının en üst düzeydeki haber idarecileri tarafından da benimsenmesi."

Dunkley sözlerini şöyle noktalıyor: "Televizyon habercileri, olayları irdelemeyi sabırla sürdürmeli fakat onlar hakkında tamamen tarafsız olmalılar. Esasen, kelimenin tam anlamıyla kişisellikten uzaklaşmalılar."

Gelişmiş dünyanın hâkim medyasında, bu ilke görmezden geliniyor. Korkarım ki, habercilik ahlakı alanında girişilen savaş, zaman içinde kaybedildi.

Eski Yugoslavya'daki savaşlar ve Sırp eyaletleri Kosova ve Metohija'da hâlen süren ayrılıkçı savaş sırasında yaptığım analizler gösteriyor ki; medya, NATO ordusunun beşinci kolu gibi çalışıyor, ek kuvvet gibi hareket ediyor. Sayısız durumda; CNN'nin küresel canlı yayın televizyonu, başka bir deyişle "Milenyumun sonundaki yeni Coca-Cola" ve diğer geniş TV şebekeleri gibi güçlü, modern propaganda sistemleri mesleğimizin temel etiğini unutmuş görünüyor; yalın gerçeği ve doğruları. Ne yazık ki, pek çok medya kuruluşu bir papağan gibi hâkim güç CNN'i taklit ediyor.

CNN, dikkatlice tasarlanmış ve belirli amaçlara yönelik haberler ilettiğinde, pek çok medya kuruluşu şaşırtıcı bir tek seslilikle onu körlemesine takip ediyor. "Özgür Dünya", Amerikan Vakfı ve Demokrasi için Ulusal Bağış Örgütü gibi kurumlar aracılığıyla "dünyanın dört yanına demokrasi dayatıyor", Rusya ve Sırbistan'daki eski komünist üst sınıfı da hizmetine alıyor.

Amerikan Tarzı Savaş'ın propagandasını yapan baskın Amerikan gazeteciliği, "yeni enternasyonalizm" idealini de uyguluyor. Medya, dünyayı Amerikan gözüyle yansıtmada çok önemli bir role sahip. Bu yeni enternasyonalizm, küresel TV, İnternet ve multimedya dönemini yerleştirerek, mesajlarını daha kolay verebilmeyi ve etkilerini arttırabilmeyi amaçlıyor.

Böyle bir medya yönelimi açısından, Bosna Savaşı (ve Kosova ve Metohija'daki yeni savaş) doğrudan doğruya ABD Devlet teşkilatına ve onun müttefiklerinin dışişleri bakanlıklarına bir propaganda sınama alanı sunuyor, tıpkı yeni silahların sınanması için alan sunduğu gibi.

Washington'un propagandasını yaptığı bu yeni doktrin, düzen medyası tarafından sorgusuz sualsiz desteklendi. Böylece 1991 ve 1992 başlarındaki pek çok makalenin temeli atılmış oldu. Uzun zaman sonra, dünyanın her yanındaki medya kuruluşları muhteşem bir koordinasyon içinde çalıştı. Amerika ve İran; İngiltere ve Libya; Türkiye ve Rusya; Fransa ve Cezayir gazetecileri çok yakın iş birliği içinde çalıştı. Hedef, çatışmadan çok

önce "laboratuar ortamında tasarlanmıştı." Bu hedef, Bosnalı Sırplardı: kötü adamlar. Yeni Dünya haberciliğinin minderinde mağdur olacak olan onlardı.

Bu durumu daha iyi anlayabilmek için, bütün dünya medyasının "Bask bölgesinin İspanya'dan bağımsızlaşması; Korsika'nın Fransa'dan ayrılması; Padanya'nın İtalya'dan ayrılması; ya da Quebec'in Kanada'dan ayrılmasını açıktan açığa desteklediğini farz edin. Hayal etmesi güç, değil mi?

Yeni dünya haberciliği, Christiane Amanpour gibi yıldız haberciler çıkartıyor. Tahran'a gitti ve İslami geleneklere uygun biçimde peçe giydi. Bu, Devlet teşkilatı ve Amerikan iş çevreleri adına kutsal, baskıcı bir ilkeye yapılan dalkavukluktu. Bu ilke de dünyamızın geleceği açısından kan emici çok uluslu şirketler kadar tehlikeli.

Milenyumun sonunda, medya acımasız bir propaganda aracına dönüştü, sözde açık toplum için. Aslında, bu basitçe çok uluslu sermayenin bir silahı. Önüne çıkan her tür engeli bertaraf etmek istiyor, gerekirse savaşarak.

Günümüz dünyasında hâkim medyanın çoğunluğu, ne yazıktır ki, açıkça medya baronlarının araçlarına dönüştü, tatminsiz küresel marketlerin ve çok uluslu şirketlerin politik komiserlerine dönüştüler.

Belgrat'taki "Hyatt" Oteli'nden ahlaksız bir sahne geldi aklıma. Holbrooke'un 7. kattaki doğaçtan konuşmasından önceydi. Bosna Savaşı doruk noktasına ulaşmıştı ve sınırsız küstahlığıyla Holbrooke sinirli sinirli hocası Henry Kissinger'in seviyesine erişmeye uğraşıyordu. Hepimiz onu Hyatt'ın koridorunda, 7. katın merdivenlerinde bekliyorduk. "Bağdat yıldızı" Peter Arnett (Saddam Hüseyin CNN ve devlet teşkilatı için onunla bir söyleşi yapmıştı çünkü) hemen yanımdaydı. Holbrooke onu gördü ve Arnett'ın merdivenleri inmesiyle kucaklaştılar ve habercilerin önünde Holbrooke'un şöyle dediğini anımsıyorum: "Selam Peter. Kitabını yeni okudum. Harika olmuş!"

Yeni "açık toplum haberciliği" işte bu. Politikacılarla yakın

ilişki geliştirmek sadece kabul edilen bir durum değil, aynı zamanda gerekli de. Bu ciddi haberciliğin sonunun başlangıcı da olsa, böyle. Ben Avrupalı meslektaşlarımın henüz bu modaya ayak uydurduklarını görmedim; ama Amerikalılar ne eylerse McDonald hızıyla yayılıyor. O yüzden bu modanın da Avrupa'ya ulaşmasının fazla gecikmeyeceği kanısındayım.

Aslında kendimize sormamız gereken, hepimizin bakanları, özel delegeleri ve başkanları yakın zamanda sarılıp öpüp öpmeyeceği. Sonra da güvenilir, tarafsız haberler sunmayı hayal ederiz. Mesleğimizin geleceği bu mu?

Eski Yugoslavya'daki savaşın ilk anlarından itibaren, bu muhabirlerin; savaşın bütün suçunu düzenli olarak yalnızca Sırplara yüklemesine ve bu tavırlarını "Sırbistan saldırısı" nakaratıyla desteklemelerine şaşırmaktan kendimi alıkoyamadım. Sözde "Sırbistan saldırısı"nın iyi pazarlandığını söyleyebiliriz. Ama bu başarı çok ilginç; çünkü Sırbistan Bosna'ya hiç asker göndermedi. Hâlbuki 1992'de savaşın patlak vermesinden itibaren Bosna-Hersek'te 30 ila 50 bin arası Hırvat askeri hep görev başındaydı. Bu çok önemli askeri gerçek, bugüne kadar saklandı.

Savaşı yaratanlar ve medya arasındaki ortaklığın önemli bir kavramı da sessizlik. Eski Yugoslavya'da habercilerin en sık başvurdukları yöntem buydu. Kuşlar bile, Bosna savaşının bütününde faaliyet gösteren İslami gönüllülerden; mücahitlerden haberdardı. Ama Dayton Antlaşması'ndan sonra Amerikan birlikleri ortaya çıkana kadar, onlar hakkında haber yapılmadı. İslamcı teröristlerin etkinliklerini anlatan ABD kongre belgeleri, Amerikalı ve batılı habercilerin elinin altındaydı. Savaşın bazı zamanlarında bu teröristlerin rakamları 30.000'e ulaştı. Bunlar cani karakterlerdi. Suudi Arabistan'a bağlı Dhahran'da Amerikan askerleri bir patlamayla öldürülünce ya da New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne bomba yerleştirilince, batı devletlerinin ve medyasının feryadı duyulmaya başladı.

Terör, Yugoslav topraklarını hedef aldığında, basının ilgisini çekmiyor. Clinton'ın ve Beyaz Saray danışmanlarının savaş bo-

yunca İran'dan Adriyatik Denizi ve Zagreb'le Tuzla havalimanları aracılığıyla, Müslümanlara silah taşınmasına göz yumduklarına dair tek kelime bile etmediler. ABD istihbarat servisleri Bosna'daki Amerikan askerlerine yönelik İslami terörist planları öğrenene dek, medya mücahitler hakkında bir şey yazmadı. Aynı şekilde, batı medyasının İzetbegovic'in (yirmi yıldan uzunca bir dönemdir, İran taraftarı militan Fedailer örgütünün üyesi) katıksız İslamcı Bosna'sının reklâmını anlaşılmaz bir inatla sürdürmesi de halka anlattıkları "pek çok kökenden insanı barındıran, sivil Bosna devleti" masalıyla çelişiyor.

Amerikan ve dünya medyasının, Kongre Terörizmle ve Yasadışı Savaşla Mücadele Gücü'nün analizlerine hiç değinmemiş olması, en basit ifadeyle inanılmaz. Ve tabii ki Yossef Bodansky'in eski Yugoslavya topraklarındaki mücahit faaliyetleriyle ilgili önemli çalışmalarına. Aynı zamanda Bodansky'in kitabı – *Kimisi Ona Barış Diyor*'a da hiç değinmediler. Oysa bu savaş üzerine çok önemli bir belgeydi ve çoğu ön yargıyı değiştirebilirdi.

Ecole Nationale d'Art de Guerre'den Profesör Pierre Guislain modern insanın şüphecilikten "genelleşmiş bir alaycılığa" ilerleyen bir dünyada kaybolduğunu söylüyor. Özellikle Batı dünyası, kendi politik kurgusunun ötesinde hiçbir şeye inanmıyor ve bıkıp usanmadan dünyayı bu biçime sokmaya çalışıyor. Gösteri, hiç bu kadar eksiksiz olmamıştı. Savaş bile bir gösteriye dönüştü. İnsanlar sıcak evlerinde savaşı izleyebiliyor. Uzaktan, arındırılmış, dramatize edilmiş, basitleştirilmiş bir biçimde.

"Günümüz medyası düzenli olarak tarihsel analojiye başvuruyor (Saddam-Hitler, Sırplar-Naziler, Mauthausen-Omarska) ve bu şekilde; batı propagandası, savaşı meşrulaştırma amacına ulaşıyor; toplumu onun gerekli, hatta adilane olduğuna ikna ediyor." (Guislain)

Bir başka Fransız yazarı Jacques Allul, eski Yugoslavya'daki savaşın medya tarafından kışkırtıldığı fikrini destekliyor. Bu birleşik habercilik, bu politik olarak yönlendirilmiş medya, ço-

ğunlukla politik yapının talepleriyle eşgüdümlü hareket ediyor. "Journalisme austere", yani tarafsız sunuş retoriği, niyetlerden bağımsız habercilik eski Yugoslavya'dan gelen haberlerde mumla aranıyor. Onun yerineyse, elimize saf propaganda ve medya totaliterliği geçiyor.

Jacques Allul diyor ki: "Propaganda zaten totaliterdir; sadece totaliter devletin bir parçası olduğu için değil, aynı zamanda her şeyi yutma eğiliminde olduğu için. Sonuç olarak, demokrasinin elinde hep bir intihar silahına dönüşüyor."

New York Times gibi önde gelen gazetelerin birkaç sene evvel yazdıkları, propagandadan başka neydi? Bosna sorununun hemen başlarında bu gazeteler Bosna'da 20.000 Müslüman kadının tecavüze uğradığını duyurdular. İşin sonunda bu sayı 80.000'e çıktı. Tabii ki, bunun faili olarak Sırplar suçlanıyordu. İşin doğrusu, bir Amerikalı sırf yanlış bilgi yaydığı için Pulitzer Ödülü'nü bile kazandı.

Bu prestijli habercilik ödülünü kazanan *New York Times* muhabiri John Burns hâlâ aklımızda. Askerlik yapamaz raporu almış, zihinsel engelli, aciz ve hasta bir adama, Herak'a yalan yere yönelttiği suçlamalarına karşılık... Bugün bile, bu akli ehliyeti olmayan zavallı adam ve başka bazı Sırplar Saraybosna'da, bir hapishanede yok yere çile doldurmaktalar. Newsday muhabiri Roy Gutman, esir kamplarıyla ilgili öyküleri abartmak için dalaverelere başvurdu, hatta kanunsuzca davrandı. Cinayetler hakkında dehşet öyküleri uydurmak için zavallı, aciz bir adamı; bütün bu yaşananlarla uzaktan yakından ilgisi olmayan birini kullandı. Bence mesleğimizin en acil görevlerinden biri Pulitzer Vakfı'na haberciliğin asli ilkelerini hatırlatmak olmalıdır. Pulitzer Vakfı'na başvurmalı ve mesleğimizi ayaklar altına alan birine takdim edilen ödülün geri alınması için yaygın bir tartışma düzenlemesini istemeliyiz.

Basın ahlaksızca ve rezilce susmayı sürdürüyor. Halbuki, Herak'ın kurbanı olduğu iddia edilen kişilerin Saraybosna'nın kırsal alanlarında koyunlarını otlatırkenki fotoğrafları yayın-

landı. Chris Hedges'in *Times*'teki bir makalesi dışında hiç kimse bir daha Herak üzerine yazmadı. Bir zamanlar, pek çok kişi Herak üzerine kapsamlı haberler yapıyordu. Bugün BM gibi uluslararası örgütlerin bile gıkı çıkmıyor.

Saygıdeğer meslektaşlarım, habercilik ahlakına yönelik bu şiddetli saldırıya, mesleğimizin Amerikan medya makinesi tarafından imha edilmesine karşı bakışımız ne olacak? Mesleğimizin imhası ve tâbi tutulduğu toptan erozyon göz önüne alındığında ha Gutman ha Burns; ikisi de bir. Çarpıtmaları medya camiasında çok iyi biliniyor ama herkes sessiz kalıyor.

Pulitzer de sessizliğini bozmadı. Bu vesileyle hatırlatmış olayım, şu an "bulvar gazeteciliğinin" ya da "magazin gazeteciliğinin" 100. yılını kutluyoruz. Amerikan basını, gazeteciliğin bu yoz biçiminin atalarından ve iki meşhur isim de onunla özdeşleşmiş: Joseph Pulitzer, *New York World*'un yayıncısı; Randolph Hearst, *New York Journal*'ın yayıncısı. Bu isimler "bulvar gazeteciliği"nin öncüleri.

Hearst, ünlü çizimci Frederic Remington'u, İspanya'ya karşı Kübalı gerillaların ayaklanmasını ele alması için Küba'ya gönderdi. Remington, Hearst'e telgraf çekti: "Savaş olmayacak. Geri dönmek istiyorum." Patronunun cevabı: "Sen resimleri tedarik etmeye bak; savaşı ben tedarik ederim." Dediğini yaptı; bağırıp çağıran manşetler ve yalan yanlış makalelerle ABD-İspanya çatışmasını körükledi. Ama savaş için bardağı taşıran damla Pulitzer'in New York World'undan geldi. ABD gemisi Maine'de 1898'deki patlamayı, İspanya'yla birkaç hafta içinde savaşa girilmesine yol açacak şekilde kullandı.

William Randolph Hearst, Eylül 1934'te tedavi için Bad Nauheim'e geldi. Hitler, en çok güvendiği iki Nazi propagandacısını onun yanına göndererek, Amerika'da Nazizm'i nasıl daha sevimli gösterebileceğini sordurttu. Hearst, Hitler'le görüşmek için Berlin'e gitmeyi kabul etti. Sonuçta Goebbels'le Hearst arasında yıllığı 400.000 dolara tekabül eden bir sözleşme imzalandı. Bundan sonra, Hearst 19 günlük gazetesinin yazı işleri

politikasını baştan aşağı değiştirdi. Hemen o ay parasını aldı. Hearst aynı zamanda, Almanya'daki bütün muhabirlerine, oradaki gelişmeleri ancak "dostane" bir üslupla bildirmelerini tembihledi (*Shadow of Swastika*' (Gamalı Haçın Gölgesi) nın yazarı William Davis'in anlattığına göre).

Eğer "dostane" sözünü "düşmanca" ile değiştirirsek, Yugoslavya bahsinde de aynı medya harekatının yürürlükte olduğunu görürüz. O halde sorulması gereken şudur: bugün bu tahrif edilmiş tablonun ve Sırpları alt insanların en beter türü olarak göstermenin bedelini kim ödüyor?

Bu propaganda haberciliği bugün Kosova ve Metohia için yineleniyor. Hedefte bir kez daha Sırplar var, Başbakan Helmut Kohl'un belirttiği gibi: "bütün uluslararası toplumun Sırpları dizginlemek gibi bir görevi var." Ve hepimizin bildiği gibi dizginlemenin en güçlü silahı medya.

Ta başından beri, medya Arnavut kökenlilerin kurtuluş mücadelesini destekler yazılar kaleme aldı. Bu klasik ayrılıkçı hareketin egemen bir devletin sınırlarını değiştirme amacında olduğu onları hiç alakadar etmedi. Böyle bir yorumun İngilizlerin Kuzey İrlanda'daki; İspanyolların Bask bölgesindeki; Fransızların Korsika'daki durumu için geçerli olmayacağı gerçeği, gene Sırplara özgü bir çifte standardın uygulandığını gösteriyor.

Alman yayılmacılığını destekleyen Hearst döneminin mirasçısı olan medya, ayrıncılığa ve Sırp sınırlarının değişmesine çanak tutuyor. Bütün bunlar Avrupa'nın sözde yeni görünümünü oluşturmak uğruna.

Batılı habercilerin Balkan sorununa değinirken kullandıkları dil, gerçek dışı bir yapıya bürünüyor. Dünya medyası Kosovo'daki ayrılıkçı mücadeleyi etkin kılmak için, sorumsuzca, cahilce ve ahlaksızca bir dilsel çarpıtmaya gidiyor. Örneğin CBS Haber'den Laura Rosen, geçtiğimiz Mart'ta izleyicilerine şu bilgiyi veriyordu: "Sırplar 1989'da Kosovo'yu istila etti." Egemen bir ulus, kendi eyaletlerinden birini nasıl istila eder?

Bugün bütün dil yasaları hiçe sayılarak, Bosna-Hersek'te yaşayanlar için yeni bir terim uyduruldu: Boşnak. Ve hayal ürünü Boşnaklar resmi düzlemde bir ulus olarak tanındı. Eski Yugoslavya'daki savaşa kadar bu terimler ortada yoktu. Dil teorisi veya pratiğinde Boşnak dili diye bir şey yok. Bosna'da kullanılan dil Sırpça-Hırvatça karışımı bir dil. Efsanevi Halkla İlişkiler şirketi Ruder Finn'in büyük başarısı sayesinde, Bosna'daki savaşın gerçek galibi İslami liderler, dilin bütün temel yasalarıyla alay eden bir anlayışı dayatabildiler.

Bu "gerilla terminolojisi" bugün bile varlığını koruyor. Kosovo ve Metohia'nın gerçek kısaltması olan Kosmet için daha karmaşık biçimde sürüyor. Nasıl ki Bosna ve Hersek'e sadece Bosna deniyor; Kosovo da yaygın olarak kullanılıyor. Ama Sırbistan'daki resmi belgelerde, Kosmet sözü zorunlu olarak kullanılıyor. Buna rağmen, dünya medyası her nedense bu sözü ağzına almıyor. ABD Kongresi o kadar ileri gitti ki, bu Sırp bölgesinden bahsederken resmi olarak Kosmet yerine KOSOVA sözünü kullandı; halk dilindeki Kosovo'yu bile değil. Reçete 15 Aralık 1997'de çıkarıldı. "Kosova"nın bağımsız kimliği kabul edilmediği müddetçe Sırbistan ve Karadağ'a uygulanan yaptırımlar arttırılacaktı. Resmi belgelerdeki bu yalan yanlış dil revizyonist tarih anlayışının bir uzantısı.

Kosova, yalnızca Sırp sözcüğü Kosovo'dan türetilmiş bir isim ve Arnavut dilinde hiçbir anlamı yok. Ama ayrılıkçılar için önemli, çünkü onu yapay bir meşruiyet kurmada kullanıyorlar. Medya bu meşruiyeti sorumsuzca destekliyor ve terminolojilerini yavaştan yavaştan bir ulusun egemenliğine doğrudan müdahale edecek şekilde değiştiriyorlar. "Amerika'nın Sesi" kurnazca KLA'ya, etnik ayaklanmanın silahlı kanadına medyanın yeni yaklaşımını ölçüyor ve hakim medya KLA'ya açık desteğe doğru ilerliyor. Eğer biz de Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi veya Herri Batasuna'nın Vacos'un Ulusal Birliği (Basklar) ya da İrlanda'nın IRA'sı hakkında destekler yazılar kaleme alsak nasıl olur?

Kosmet vahşetinin kökenleri hakkında medyada neredeyse

hiçbir yorum yok. Dünyanın en önemli terörizm ve İslam uzmanlarından Yossef Bodansky'e göre, "Kosovo'daki tarikat vahşetinin bugünkü yükselişi birden patlak vermiş bir olay değil; Arnavutluk, Bosna-Hersek ve bütün Müslüman dünyasındaki titiz hazırlıkların sonucu."

İran'ın Arnavutluk'a derinlemesine müdahalesinden bahsediyor, yani Arnavutluk Arap İslam Bankası'ndan (AAİB). AAİB, Arnavutluk finans sistemine hakim ve Kosovo'daki Arnavut ayrılıkçılığını destekliyor. İranlılar Arnavutluk'taki talimlerini ve asker sayılarını arttırmayı sürdürüyorlar. Hem Kosovo'ya hem de Batı Avrupa'ya sızmak için daha iyi uzmanlar yetiştiriyor. İranlılar ve diğer Arap İslamcı müttefikleri (Usame Bin Laden gibi) sınırın her iki yanından gelen Arnavut mücahitleri hazırlamak için eğitim kampları kurdular.

Tahran, Bosna ve diğer yerlerden Arap ve Arnavut mücahitleri bölgeye sevk etti. 1997 sonlarına doğru çok sayıda mücahit Kosovo'ya geçti; ya doğrudan ya da eski Yugoslavya'nın Makedonya Cumhuriyeti üzerinden. Tahran talimlere ve Ushtria Clirimtare e Kosoves (KLA)'nın silahlandırılmasına doğrudan destek oldu. KLA'nın Arnavut kökenli yetkililerine Al Quds güçleri ve İran Devrim muhafızlarıyla gelişmiş talim bile yaptırdı.

İran'ın ruhani lideri Ayetullah Hamaney, istihbarat servislerine Müslümanların Kosovo'nun bağımsızlığını sağlamaları için kapsamlı askeri yardım iletmelerini salık verdi. İran etkisi sayesinde (ki Amerikalılar, Almanlar ve Ruslar buna göz yumuyor) KLA gittikçe İslamcılaştı. Bugün KLA üzerinde İran etkisi hakim durumda.

Batılı politik liderler ve dünya medyası bu sorunlar karşısında sessiz kalıyor, işte size durumun vahametini anlamak için biçilmiş kaftan.

Neden İranlı teröristler, sadece Amerikan işgal kuvvetleri Bosna'da doğrudan tehdit edilince bir tehlike olarak algılanıyor. Medya neden Amerikan karşıtı Dhahran'da saldırıya geçen İslami teröristlere ilgi gösteriyor da, Kosmet'teki İslamcılara bir

şey demiyor? Medya böylesi önemli bir politik yönelimi neden görmezden geliyor?

Kanıtlar gösteriyor ki, medyanın haberleri seçerek ele alması, Amerikan gücünü yaymada kilit rol oynuyor.

Devlet Bakanı ve gayriresmi Dünya Polis teşkilatı üyesi Madeleine Albright şöyle diyor: "ABD her kıtanın her bölgesinde hukuk sistemini, ekonomik ve politik özgürlüğü ve insan haklarına saygıyı güçlendirme uğraşındadır. Bunlar, yalnızca ulusların varlıklarını teminat altına almaz; aynı zamanda onların ilerlemelerini de sağlar. Bu çabamızda, diğerlerinin üzerlerine düşeni yapmasını bekliyoruz, ama bu konuda öncülük etmekte de tereddüt etmeyeceğiz."

O zaman hangi bölge ve hangi kıtadan söz ettiğinizi bildirin; biz de medyaya söyleyip size yolu açalım!

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR EMPERYALİZMİ: *ÜÇÜNCÜ DÜNYA* PERSPEKTİFİ

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE İLETİŞİM ARAÇLARININ KİTLESİ

Jean-bertrand Aristide

Asrımızın başlarında, atomdan küçük parçacıkların doğası üzerine çalışan Avrupalı bilim adamları, derin ve neredeyse sarsıcı bir entelektüel çelişkiyle karşılaştı. Güvendikleri klasik fizik yasaları, karşı karşıya geldikleri fenomenleri açıklamada yetersiz kalıyordu. Einstein bu durumu şöyle açıklıyor: "Fiziğin kurucu ilkelerini bu yeni bilgi biçimine uyarlamaya yönelik bütün çabalarım tamamen başarısız oluyordu. Sanki altımızdaki zemin kaymıştı." Bu yeni görelilik fiziğine ve kuantum teorisine göre, zamanın ve mekanın kesinliği yoktu. Maddenin davranışı tutarlı değildi ve sebeple sonuç artık kesin olarak tanımlanamayacaktı. Fizikçiler dev bir kavramsal sıçrama yapmaya zorlandı.

Karanlık Çağı'nı yaşayan medya da benzer boyutta bir sıçramaya muhtaç. Bu sıçramayı yapmak hayal gücünü ve zihnin açılmasını gerektiriyor. Kitle iletişim araçları tarafından yeniden üretilen demokrasi, gelişme, ilerleme ve büyüme gibi egemen kavramlar çağımızın gerçeklerini açıklamakta ve hatta on-

lara bir yanıt üretebilmekte yetersiz kalıyor. Farklı bir bakış açısı geliştirmeliyiz.

Günümüz medyası demokrasinin Latin Amerika'nın genelinde zafere ulaştığını bildiriyor. 1980'ler ve 90'lar boyunca diktatörlerin birbiri ardına devrildiği; birbiri ardına seçimlerin yapıldığı ve kıtada demokratik hükümetlerin işbaşına geldiği doğru. Ama bütün hikâye bundan mı ibaret? Ya neoliberalizmin sonuçları?

Tarafsız bir gözle konuya bakarsak, Güney'de demokrasiye geçiş asrın en sert ekonomik kriziyle birlikte gerçekleşti. Latin Amerika'da 240 milyon kişi mutlak bir yoksulluk içinde yaşıyor. 1980'den beri bu sayıdaki artış 120 milyonu geçmiş. 1.6 milyar kişi ekonomileri gerileyen ya da olduğu yerde sayan ülkelerde yaşıyor. Buralarda gerçek maaşlar genel olarak 1970'lerin gerisinde. Durum böyleyken, bizi en çok şaşkınlığa düşüren istatistik yine de dünyadaki zenginlerle yoksullar arasında olanı. 1960'da, dünyanın en zengin %20'si dünya zenginliklerinin %70'ine sahipti. Bugün %85'ine sahipler. 1960'da dünyanın en yoksul %20'si dünya zenginliklerinin %2.4'üne sahipti; bugünse bu oran %1.1'e düşmüş. Ve önümüzdeki yıllarda daha da kötüye gidecek gibi görünüyor. 1995'ten 2001'e kadar küresel gelirin 212'den 510 milyar dolara ulaşması bekleniyor. Buna karşılık az gelişmiş ülkelerin senelik gelirlerinde 600 milyon dolarlık bir azalma olacağı tahmin ediliyor.

Bu, asrımızın hasıraltı edilen büyük hikâyelerinden biri. Yoksul daha da yoksul; zengin daha da zengin oluyor. Hem de tarihte görülmemiş bir hızla.

Güney'in pek çok ülkesinde devletlerin sırtına karşılanamayacak borçlar yüklenmiş durumda. Kaynaklardan hızla mahrum bırakılmaya, ekonomik alanı piyasa güçlerine açmaya ve temel insani ihtiyaçların karşılanmasından el etek çekmeye zorlanıyorlar. Neoliberal politikalar ve yapısal uyum politikaları, hükümetlerin kendi halklarına ne yatırım yapma niyetlerinin, ne de bunun için paralarının olduğunu gösteriyor.

Büyük Sahra'nın aşağısındaki 46 Afrika ülkesi için dış borç, hükümetin eğitime ve sağlığa ayırdığı toplam bütçenin dört katı. Yapısal uyum politikalarının insanlık açısından doğurduğu uğursuz sonuçlar, belki de 1980'lerin ve 90'ların en büyük trajedisi. Yine de insanların ödedikleri bedel, uluslararası alanda yansıtılmıyor. Tabii eğer iki hafta önce Endonezya'da olanlar gibi olaylar patlak vermezse.

Bugün piyasaya ve onun görünmeyen eline tapınmak bir dünya dini oldu. Bu dine göre, insanların ilerlemişliklerinin tek göstergesi ekonomik gelişim oldu. İlerlemenin anlamıyla ilgili olarak, egemen söylem o kadar güdükleşti ki, bu durum hayal gücümüzün küresel bir kriz içinde olduğu anlamına geliyor. Bu söylemde boğulmuş insanlık, gözden yitiyor.

Şunu düşünün: Geçen yıl, yeni doğmuş bir bebek Haitili bir öğretmenimiz tarafından çöp yığınının içinde bulundu. Karıncalar bebeğin elinin bir kısmını yemişti. Rose öğretmen fakir bir kadın. Zaten iki çocuğu var. Yine de onu severek evlat edindi ve adını Ti Moise (küçük Musa) koydu. Bu kadın bize piyasa değerlerinden önce insani değerler olduğunu gösteriyor. Hiçbir çocuk dışarı atılamaz.

Birbiri ardına yapılan çalışmalar gösterdi ki yapısal uyumun yükü daha çok kadınların sırtına yükleniyor. Aynı biçimde insanların hayatta kalması, kadınların gücüne bağlıdır demek abartı olmaz. Eğer dünya çapında gayriresmi sektörden elde edilen gelire bakarsak, yani GSMH'ye dahil edilmeyen gelire bakarsak bir yılda on altı trilyon dolar ettiğini görürüz. Ve bunun on bir trilyonu kadınlar tarafından kazanılıyor.

Dünya çapında yapılan araştırmalar gösterdi ki ev bütçeleri kadınların elinde olursa, öncelikli ihtiyaçlara daha çok pay ayrılıyor (yemek, eğitim ve sağlık). Şunu söyleme cesaretini gösteriyorum. Eğer ulusların bütçeleri onlara teslim edilirse, aynı sonucu elde ederiz.

Demokrasi bugün dörtnala giden küresel ekonominin ardında kalma tehlikesiyle karşı karşıya. İleri doğru dev bir sıçrama

yapmalıyız. Düzen medyası genelde demokrasiyi dört-beş yılda bir yapılan seçimlerle özdeşleştiriyor. Ama seçimler, sadece sistemimizin sağlıklı işleyip işlemediğini ölçtüğümüz sınavlardır. Seçmen katılımı aldığımız nottur. Dersler her gün devam eder. Demokrasinin soluk alıp vermesinin tek yolu, toplumun ve idarenin her kademesinden insanın günlük katılımlarıdır ve insanlara devleti ve toplumu dilediklerince şekillendirme fırsatı vermenin tek yolu da budur. Medyanın her biçimi demokrasiyi demokratikleştirmede önemli rol oynar. Medya, genellikle yönetenlerle yönetilenler arasında bir iletişim kanalıdır.

On iki yıl önce, Port-au-Prince'de, sokak çocukları için bir merkez olan Lafanmi Selavi'yi kurduk. Şu an Lafanmi Selavi'de 400'den fazla erkek ve kız çocuğu var. 1996'da bir radyo istasyonu kurdular. Radyo Timoun (Küçük İnsanların Radyosu) onlara ait. Günde on dört saat onların müziklerini, haberlerini ve yorumlarını yayınlıyor. İstasyon onlara katılım hakkı tanıyor. Ve her üç saniyede bir, açlık nedeniyle bir çocuğun gözlerini hayata yumduğu bir dünyada çocuklar konuşmalı. Kısa süre önce on bir yaşında üç kız çocuğunun demokrasi üzerine yorumlarını dinliyordum. Demokrasi nedir diye sordular? Kanımca onların cevabını sizinle paylaşmalıyım. Demokrasiyi herkese aş, okul ve sağlık hizmeti olarak tanımladılar. İndirgemeci ya da hayalperest mi? Onlara göre şayet insanların yiyecekleri yoksa Haiti'de demokrasinin hiçbir anlamı yok.

Halk için alınan kararlar halk olmadan alınıyorsa, çoğunlukla onların aleyhine alınıyor. Geniş yoksul kitlelerin sesi kitle iletişim araçlarında yankılanmıyor. Ama onlar ne istediklerini biliyor. Altı yaşında, çok zeki bir çocuk olan Radyo Timoun'un yönetmenlerinden Berthony gibi. Bir gün İngilizce öğreniyordu. Çocuklar basit bir kalıbı tekrarlıyorlardı: "Bana su ver." Bunu doğru olarak söylediklerinde, çikolatayla ödüllendiriliyorlardı. Ama sıra Bertony'e geldiğinde "Bana Çikolata ver" dedi. Ona "Neden su demiyorsun?" diye sorduklarında "Susamadım ki" diye cevapladı. Doğruyu söyleyen bir çocuk.

Kadınlar, çocuklar ve yoksullar tarihin nesneleri değil özneleri olmalı. Diğer bir deyişle, haberlerin altında imzaları olmalı. Sesleri kendi medyaları aracılığıyla yankılanabilir. Katılımları demokrasiyi demokratikleştirebilir; sözcüğü gerçek anlamına kavuşturabilirler. Demos halk; Cratei yönetmek anlamına geliyor.

Haiti özelinde, *Haiti Progres* gibi gazeteler ekonomik meselelerin anlaşılmasına yardımcı oluyor. Aristide Demokrasi Vakfı'nda iki aylık gazetemiz *Diyite* (Asalet) yazılı katılım için bir forum oluşturuyoruz. Gazete Haiti'de herkesin anladığı Creole dilinde yayın yapıyor ve sadece 1 gourde (yani 6 sent) karşılığında satılıyor. Sloganı, "Asalete paha biçilemez ama *Asalet* gazetesi kelepirdir." Son sayımız, ilk sayfasındaki başyazısında yapısal uyumu irdeledi. 1997 Eylül'ünde tamamlanan bir IMF toplantısını alıntıladık. Bu çalışmaya göre 1981-1995 yılları arasında yapısal uyum programları uygulanan gelişmekte olan ülkelerde, kişi başına düşen gelir olduğu yerde saymış. Buna karşılık bu programlardan bağımsız hareket eden, gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen gelir yükselmiş. IMF'den gelen bu yalın ve eleştirel bilginin kendisi yoksullara ulaşmalıdır.

Asrımızın hasıraltı edilen bir diğer büyük hikâyesiyse insanların neoliberalizmin baskısı altındaki destansı yaşam mücadeleleri. Sizi Haiti'ye, Batı Yarıküre'nin en yoksul ülkesine davet ediyoruz; nüfusun %80'inin yılda 220 ABD dolarının altında bir gelirle yaşamak zorunda olduğu ülkeye. Burada insanlar gündelik yaşantılarında intihardan bihaberdir. İnsani sıcaklık, mizahi birikim, asalet ve dayanışma açısından Haiti çok zengin.

Bu arada, büyük medya, kültürümüzün zenginliği hakkında haber yapmıyor. Üçüncü Dünya'ya akacağı umulan büyük miktarlardaki ilerleme yardımları üzerine öyküler yayınlıyorlar. Aslında, küresel harcama önceliklerinin garip biçimde çarpık kaldığını biliyoruz. İlerleme yardımlarının yalnızca %10'unun temel insani gereksinimlere (eğitim, sağlık hizmeti, temiz su ve sağlık tedbirleri) yönelik olduğu sanılıyor. Bu miktar, gelişmiş ülkelerin her sene spor ayakkabılar için harcadığı meblağın al-

tında. Dünyadaki tüm çocukları okula göndermek için, 2000 yılına kadar şu anki harcamanın üstüne senelik 8 milyar dolar eklemek yeterli. Kulağa büyük bir rakam gibi mi geliyor? Oysa dünyanın senelik askeri harcamasının sadece %1'i.

Bize göre umudun ve değişimin tohumları halkın elindedir. Bu nedenle 1994 yılında Demos + Cratie'nin doğru bir ifadesi olarak, hükümet ve halk bir araya geldik ve Haiti ordusunu dağıttık; Haiti'nin askeri harcamasını sıfıra indirdik. Yoksulluğu yok etmek için verdiğimiz mücadelede tarihi bir adımdı bu.

1997 BM İlerleme Raporu, yoksulluğun artık kader olmadığını gösterdi. Dünya yoksulluğu bir nesilden kısa sürede toprağa gömecek maddeye, doğal kaynağa, bilgi ve insan birikimine sahip. Alıntılıyorum: "Yoksulluğu ortadan kaldırmanın bedeli insanların tahmin ettiğinden çok daha düşük. Küresel gelirin %1'i kadar ve yoksul halklar dışındakilerin yıllık bütçelerinin %2-3'ünü aşmıyor."

Bu çok iyi bir haber. Manşetlere taşınmalı. Kitle iletişim araçlarının bütün biçimleri uluslararası siyasi iradeyi bu sorunu ortadan kaldırmak için harekete geçmeye zorlamakta kritik rol oynamalı.

Bu, düşüncede dev bir sıçramayı gerektirecek mi? Belki, ama bence, biz de tıpkı Einstein gibi yeni bir dönemin eşiğindeyiz.

Şayet yoksulluğu ortadan kaldırmak için gerekli politik iradeyi oluşturmak imkansız geliyorsa, şunu düşünün: Darbe sırasında, ben sürgündeyken, parlamentomuzun bizim geri dönmemize şiddetle karşı çıkan üyelerinden biri, televizyonda benim hiçbir zaman geri dönemeyeceğimi beyan etmişti. "İnsanlar, Aristide hakkında konuşmaktan vazgeçmeliler, diyordu, siz tavuktan çıkan bir yumurtanın tavuğa geri döndüğünü gördünüz mü hiç?" Benim dönüşümden sonra, insanlar ülkenin dört bir yanında duvarlara bir resim çizdiler: kocaman bir tavuk, kocaman bir yumurta ve yumurtayı tavuğa geri iteleyen bir parmak.

İmkansız; mümkün hale geldi.

HİNDİSTAN'DA HALKIN BİLGİYE ERİŞİMİ

Manik Mukherjee

1980'lerden beri dünyanın; bilgilenme alanında, kitle iletişim araçlarının yol açtığı, yapısal ve içeriksel anlamda olağanüstü bir değişim yaşadığını reddetmek olanaksız. Bugün artık Bilgi Otobanı'nı ya da Küresel Enformasyon Altyapısı'nı (GII) hayal edebiliyoruz. Altyapı (GII) pek çok insanı herhangi bir bilgi veya dünyanın herhangi bir köşesindeki bir insanla, en basitinden bir kişisel bilgisayar üzerinden bir araya getiriyor. Bunun hükümetlerin medya ve bilgi üzerindeki bürokratik sansür pençeleriyle baş etmeye yardımcı olacağı, iletişim ve bilgi edinme alanında rekabeti arttırıp demokratikleşmeyi sağlayacağı konuşuluyor. Örneğin, Hindistan Telekom Düzenleme Kurulu Başkanı şöyle dedi: "Rekabet seçenekleri artırıyor ve seçeneklerin artması tüketicilerin çıkarları için en iyi durum."

Rekabete olan bu güven iki soru doğuruyor: *Halk, elektronik* şebeke dahil, medya tarafından sağlanan küresel bilgiye ne kadar erişebiliyor; halka hangi tür bilgi ulaşıyor? Bu soruları, şu ana kadar hangi değişimlerin gerçekleştiğini ve gerçekleşmesi olası değişikliklerin neler olduğunu irdeledikten sonra yanıtlamak niyetindeyim.

Bu değişimler, ulusal medya ve iletişim endüstrilerinin yeniden yapılandırılmasını içeriyor. Ve baskın eğilim özelleştirme, ticarileşme ve küreselleşmeden yana. Küresel ticari medya pazarı, serbest piyasa ekonomisinin rekabetçi ruhuyla uyum içinde olduğu iddiasında ama gerçekte bunlar üç beş düzine çok uluslu şirketin kontrolünde. Bunların başını da ABD merkezli firmalar çekiyor. Bu firmalar filmler, kitaplar, müzik kaset ve CD'leri, TV programları üretiyor. Gazeteleri, dergileri, radyo istasyonları, kablolu haberleşme şirketleri ve TV şebekeleri var. Genelde elektronik üreticisi firmalarla bağlantılılar ve spor, lunapark, perakende ticaret ve eğlence girişimciliği alanlarında firmaları var. Kısacası, tekelci bir piyasa yapısı hakim ve bu piyasa yeni girişimcileri engelliyor.

ABD'de, 1996 tarihli Telekomünikasyon Yasası, bütün iletişim endüstrilerini düzenliyor. Sistemin işleyişini belirleme hakkını kamuoyuna değil piyasaya bırakıyor. Biz de Hindistan'dan kendi örneğimizi sunabiliriz. Hindistan'da da son yirmi yıl boyunca, BAY (Başka Alternatif Yok) sloganı altında, yayın hizmetlerini özelleştirmek ve sınırlamaları kaldırmak için düzenli ve özgün çabalar güdülüyor. Prasarbharati ve Hindistan Yayın Kurulu (HYK), hükümetin icadı, güya medyayı özerk olarak düzenlemek için tasarlandılar. Prasarbharati parlamentoya karşı sorumlu bir yayın birimi olarak düşünüldü. Buna karşılık HYK'nın kendisi bir yayın birimi olarak değil, çok sayıda özel yayın kuruluşunu koordine eden bir yapı olarak planlandı.

İnsanlardan tepki toplayan entrikalarını devreye sokmadan çok önce, hükümet özel Hint televizyonlarına yabancı uyduları kullanma hakkı verdi (ATN, AsiaNet, Sony, Sun,...vs). CNN, Star TV, MTV ve Time Warner'ın TNT'si gibi kanallara Hint uydusu INSAT üzerinden çalışma hakkı verildi. Sonuç çok açık: Hint halkı STAR SPORTS üzerinden dünyanın herhangi bir yerindeki Dünya Kupası'nı; özel bir Hint kanalı olan SONY üzerinden istediği filmleri izleyebiliyor ama ancak karşılığını ödediği zaman. Kendi şehirlerindeki muzaffer Hint takımla-

rının maçlarını kendi normal DOORDARSHAN kanallarını açarak izleyemiyorlar.

BJP liderliğindeki yeni birlik hükümeti, yabancı kanalların ve özel Hint kanallarının Hint uyduları üzerinden yayın yapmasında ısrarcı ve onların programlarını denetleyebilecek bir ruhsat sistemi hazırlıyor. Oy avcılığına yönelik sloganları Hindutwa'yı (Hindu geleneklerine uygun yaşam) sürekli yineliyorlar. Bu, hiçbir biçimde özelleştirmeye karşı çıkış değil. Tek amacı, yabancı ve özel kanalların üzerine baskı kurarak, BJP'nin onları parlamentodaki amaçları doğrultusunda kullanmasına izin vermelerini sağlamak.

Küresel medya piyasasının günümüzdeki yükselişi üç beş başlıkta özetlenebilir. Bilgi ve iletişim sektörü (BİS), artık küresel ekonominin temel bileşenlerinden. 1994 yılı hasılatı 1.5 trilyon dolar civarında. Ama daha önemlisi BİS'in küresel ekonominin geri kalanından iki kat hızlı büyümesi. Küresel pazarda birkaç çok uluslu şirket hakim durumda ve doğal olarak rekabete ve demokrasiye karşı çıkıyorlar. En geniş iki küresel medya firması, Time Warner ve Disney'in her ikisi de 1994'ten 1996'ya kadar senelik gelirlerini iki katına çıkardılar. Kısmen içsel büyümeyle ama büyük oranda da devralmalar ve birleşmeler yoluyla. Böylesi her birleşme büyük ortağın gücünü arttırıyor ve bundan dolayı daha fazla tekelleşmeye ve hakimiyete neden oluyor. Bu, iş gücünde ister istemez kitlesel bir daralmayı beraberinde getiriyor.

Yapısal değişimler böyle. Onların gerçek önemini kavramalıyız. Yazılı basın uzun süre önce tekelcilerin eline geçti. Medyanın ve iletişim ağlarının diğer biçimleri de şu an özelleştiriliyor ve önlerindeki engeller kaldırılıyor. Ama özelleştirme bilgiye erişim anlamına gelmiyor.

Şimdiyse içerikteki temel değişikliklere göz atacağız. Ama bundan önce, söz konusu değişimlerin temellendiği 80'li ve 90'lı yıllarda politik yaşantıda gerçekleşen köklü değişikliklere değinmeliyiz. Sosyalist bloğun çöküşünü ve kapitalizmin restorasyonunu kast ediyorum. Mücadele edecek bir sosyalist bloğun yok-

luğunda ABD'nin başını çektiği kapitalist-emperyalist sistem, bütün dünyayı avucuna alma niyetiyle küreselleşmeye yöneldi. Bu, küresel medya pazarının olağanüstü büyümesini de beraberinde getirdi. Küçük bir şirketler kliği bu alanı elinde tutuyor ve pek tabii ki küresel kapitalist pazarı kontrol ediyordu.

Sistemin bu dönüm noktasında rekabet amansızdı. "Küresel pazarlama savaşı dönemindeyiz" diyor, bir küresel şirket "konuşlandırma" uzmanı. Sözlerini şöyle sürdürüyor, "Çağımızın bir numaralı taktik silahı, reklam." Bu temel, sürekli yoğunlaşan ve her şeyin kökenine sinen ticarileşmenin köklerini oluşturuyor. Hindistan'dan şu aşırı ve üzücü örneği verebiliriz. Bir çocuk reklamlarda izlediği bir maharet gösterisini taklit ediyor. Yatağından atlıyor, bacakları yatağına bağlı, başı aşağı doğru, bir bardak meşrubatı kapmaya çalışıyor. İp boynuna dolanıyor ve nefesini kesiyor. Meşrubat firması özür dilemekle yetindi.

Pazarlama eğlencenin içine sızdı. Reklam ilanları sanat yapıtı gibi sunuldu. "Tanıtım filmleri" bilgi ve reklamın kesişimi olarak önde gelen elektronik ve sanayi kuruluşları tarafından başlatıldı- Microsoft, Ford, Kodak ve diğerleri. Bütün bu pazarlama teknikleri, reklam ve tanıtım filmleri tüketim çılgınlığıyla damgalanmış ve kaynağındaki tabii ki ABD emperyalizmi var. Bütün bunlar eğlenceyi satışla nikahlamak üzerine kurulu. Yani bunlar ticarileşme ve tüketim etrafında örülmüş bir kültürün bile isteye dayatılmasıyla ilgili. Kültürün yerine sapkın eğlenceyi koymak istiyorlar. Ticari ya da şirketlerle ilgili mesajların önüne geçebilecek herhangi bir ciddi ya da derinlikli unsur istemiyorlar. Hayata kariyerist, benmerkezci bir bakışla da perçinleniyor bu gidişat. Toplumsal sorunlara kayıtsızlık, cinsellikle kafayı bozmak, şiddet, iyi satan fakat insanları ahlaktan, etikten, gayretten, haksızlığa ve sömürüye karşı mücadeleden alıkoyan mallar... Aslında bütün bunlar can çekişen kapitalist emperyalizmin egemenliğini sürdürmesini sağlayacak temeli hazırlıyorlar.

Bu tehdit edici eğilim, Londra'da Mart 1998'de düzenlenen Çocuklar İçin TV konulu İkinci Dünya Zirvesi'nde de irdelendi.

Zirve; programlar yapan, kanalları yöneten ve kablolu yayın ve uydular aracılığıyla onları her kapıya ulaştıran "yeni kapı bekçileri" üzerinde durdu. Onlar büyük medya şirketleriydi, yerel üreticilerin ve rakip programların erişimini engelleyebilirlerdi. Böylece, yaratıcılığı ticari kaygılara kurban ediyorlardı. Zirveye katılanlar, TV'deki bu eğilimi özellikle de çocuklar açısından tehlikeli buldular. Bu tip programların, çocukların kendi dil ve kültürlerini duyup görmelerini sağlaması gerekirken, gerçekleşenler bunun tersiydi. "Hindistan'da biz çocuklarımızın 'ödünç' programlarla büyümesine göz yumuyoruz" dedi Delhi'deki Medya Araştırmaları Merkezi Başkanı. Sözlerini şöyle sürdürdü: "Tüm yapılan yabancı programları yerel dillerle sunmak. Çocuk programları yabancı çizgi filmlerle özdeşleşiyor."

Böylece, özelleştirme ve küreselleşme sonucu elektronik ağ ve medya üzerindeki bürokratik hükümet sansürü, yerini yeni bir sansür biçimine bırakıyor. Şebekeyi kontrol altında tutan şirketler, diğer bir deyişle "yeni kapı bekçileri", siyasi olarak muhafazakarlar. Kapitalist toplumsal yapıyı ya da kapitalist tekelcilerin nemalanmasını sağlayan düzeni değiştirme yollarını arayan herhangi bir eleştiri ya da önleme düşmanlar. Bu nedenle, tüketimi, cinselliği ve şiddeti öne çıkaran bir eğlence kültürünü pompalamayı tartışmalara, görüş uyuşmazlıklarına ve fikir çatışmalarına tercih ediyorlar. Haberleri mümkün olduğunca kısa tutuyorlar; analizlere, polemiklere ve doğruyu arama çabalarına pek yer ayırmıyorlar.

Teledemokrasi çağının ağzına doladığı nakarat, insanların tercihlerine göre bilgi toplayabildiği, istedikleri politikacıyla temasa geçebildikleri ve hiçbir müdahaleyle karşılaşmadan görüşlerini dile getirip oy kullanabildikleri. Ama bu kullanıcısına dost sistem, insanların bütçelerine dost değil; özellikle anca karnını doyurabilecek parayı denkleştiren geniş yığınlara. Dahası, seçilmiş temsilcileri aracılığıyla görüşlerini ifade edip ülke politikasına az da olsa etki edebilme hakkı, burjuva demokrasisinin bu en asgari hakkı ellerinden alındı. Her birey doğrudan sistemle

bağlantılı ve seçilmiş organların rolleri de ellerinden alınmış durumda.

Bunlara ek olarak, medyanın bir iğrenç işlevi daha var. Aldatmaya ve sömürüye dayanan emperyalist-kapitalist sistem zor şartlar altında çalışmak zorunda olan dünya halklarını tatmin etmiyor ve onlarda hızla bıkkınlık yaratıyor. Sonuçta, genellikle militan bir yapıya sahip demokratik halk hareketleri ortaya çıkıyor. Bu noktada, şirketlerin dümen suyundaki bilgi devrimi, gerçek yüzünü gösteriyor. Şirketler her taşı tersine çeviriyor, anti-kapitalist ve anti-emperyalist hareketleri sindirmek ve çarpıtmak için bütün habercilik etiğini ayaklar altına alıyor. Bu *eski bir hile. Haberleri vermekten kaçamadıkları zaman*, seçilmiş bilgi, hatta yanlış bilgi sunuyorlar. Doğruların hasıraltı edilmesi, yoksulluk ve eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle medyanın çarpıtmalarını göremeyen halkın kafasını karıştırıyor.

Şirketler, dünyanın pek çok yerinde medyayı özelleştirmelerin savunucusu olarak kullanıyor. Bu, yazılı ya da görsel medyanın gelişmekte olan ülkelerde seçim kampanyaları ve süreçleri esnasında takındığı rolden apaçık anlaşılıyor. Gerçek bir demokratik süreç yerine, kamuoyunu kalıba sokmak için ince elenip sık dokunan bir kampanya yürütülüyor. Hindistan'da şu anki çabaları politik yelpazeyi iki partiye indirmek; sadece medyayla çıkarları uyuşan burjuvaların ve küçük burjuvaların birer partisi olacak. Halkın gerçek fikirlerini temsil edecek herhangi bir güç susturulacak. Gidişata *ayak uyduramayan bir editör* ya da haberci tarafsız haber sağlamaya kalkarsa, ona saldırılacak ve sesi kısılacak. Yani bu maskeli bir sansür biçimi, daha güçlü, otoriter ve yasaklayıcı yasalardan daha etkili.

Şu anki gerçekten de devasa değişimler, kamu yayıncılığının göreceli önemini ve kamu hizmeti standartlarının uygulanabilme koşullarını sarsıyor. Tersine, vatandaşların toplumsal konulara katılımını, toplum meselelerini kavramasını ve demokrasinin bizzat kendisinin etkin işlemesini zora sokuyor. Bilgi ne

doğru ne de halkın bütününü kapsıyor. Böylece demek istediklerimizi sonuca bağlayabiliriz: 1)Engellerin kaldırılması hükümetin ekonomik işlevini büyük oranda şirketlere devredecek. 2) Programlama piyasa merkezli olduğundan sadece kâr elde edenler fayda sağlayacak. 3) Yeni medya sistemi ekonomik alanda tekelleşmeyi hızlandıracak.

Medya ve elektroniğin şaşırtıcı gelişimi, kapitalist-emperyalist sistemin, aşırı zenginlikle yoksulluğun yan yana yaşadığı derin bir ekonomik krize girdiği bir döneme denk geldi. Esasen; büyüme, sistemin kendisini korumak ve doğal ve toplumsal kaynakları da içerecek şekilde dünya pazarını sıkı bir kontrol altına almak için giriştiği çılgınca bir açık arttırmaya benziyor. Açık arttırma ne denli çılgın olursa olsun, krizin gölgesi burada da görünüyor. Mitler infilak etti; bütün meslek yaşamı tek bir ilkeye odaklandı: "Para güçtür ve güç daha fazla para kazanır." Bu felsefenin tek başarı yolu, insanları ahlaktan, etikten ya da herhangi bir insaniyet belirtisinden arınmış "robotlara" çeviren bir kültürü oluşturmak ve ateşlemekle mümkün. Ama bu çabalarda da kriz çanları çalıyor. Birleşik holdingler bilgi teknolojisinin meyvelerini yerken, ABD gibi ülkelerde kişisel bilgisayarların satışları küt diye düşüyor.

İnternet insan iletişiminin son noktası olarak pazarlanıyor, hatta yeraltı gelişmelerinin yeni dalgası olarak "hacker"lık artık yeni bir suç biçimi. Bilgisayar çocukları bile oyunlar aracılığıyla birer "hacker"a dönüşüyor. İsrail polisi Pentagon'un bilgisayar sistemine sızan İsrailli bir genç karşısında çok endişelendi ve ona ev hapsi cezası verdi. Öte yandan, ABD'li bir avukat on dört yaşında bir çocuğu bir havaalanını ve kasabayı, bağlantılarını keserek saatlerce felce uğrattığı gerekçesiyle tutuklattı.

Bu harikulade teknolojik gelişme ve büyüme insanoğlunun eseridir. Bu gelişimler, insanlığın önünde geniş ufuklar açan bütün insanlığın ortak değerleridir. Ama toplum kapitalist-emperyalist sömürünün ve baskının zincirleri altında güçlükle soluyor. Ve böylece yöneticiler veya onların dalkavuklarının elindeki tek-

noloji bu sisteme hizmet için dizginleniyor. Bu sistemden kurtulmaktan başka yolumuzun olmadığını görmeliyiz. Dolayısıyla dünyanın dört bir yanında güçlü ve militan anti-kapitalist ve anti-emperyalist bir mücadele dalgası yaymalıyız. O ana kadar, teknolojinin nimetlerinden yararlanmakla kalmayacağız; birkaç ayrıcalık sahibinin milyarların kaderini belirlediği, bizi uçurumun eşiğine götüren bu sistemi isteyerek ya da istemeyerek desteklemeyi sürdüreceğiz.

YENİ SÖMÜRGECİLİK VE MEDYANIN KARANLIK ÇAĞI

Nawal El Saadawi

Bir Afrika-Jamaika şarkısından iki cümlecik, içinde yaşadığımız medyanın karanlık çağını özetliyor:

> Kaldırıp bedeninizden zincirleri,
> Zihninize takın.

14 Nisan 1998'de bir sunum yapmak üzere ABD'nin Harvard Üniversitesi'ne davetliydim. İzleyiciler arasında Harvard'dan ve Boston'daki diğer kuruluşlardan kadın profesörler vardı. Pek çoğunun yüzü makyajla kaplıydı, dudakları sert bir kırmızıya boyanmıştı, kulakları delinmişti ve ağır metal parçacıklarıyla kaplıydı; modaya uygun küpelerle, yüksek topuklu ayakkabılar giymişlerdi. Kimisinin yaşlı, yorgun gözleri vardı ama yüzlerinin derisi şaşırtıcı derecede düzgündü. Yüzlerini gerdirmişlerdi. Küçük ve yuvarlak göğüsleri dik duruyordu. Etlerinin ve derilerinin bir kısmını cerrahi yolla aldırtmışlardı.

Bu süreç eğitimli orta ya da yüksek sınıftan Amerikan kadınlarına özgü bir durum değil. Kuzey'de ve Güney'de; Batı'da ve Doğu'da yaygın. Bazen kadınları birbirlerinden ayıramıyorum.

Birbirlerine tıpatıp benziyorlar; yürüyüşleri aynı, konuşmaları aynı ve kirpiklerini aynı şekilde kırpıyorlar.

Aynı sınıftan erkekler de kısa süre önce bu güzellik yarışına girdi. Benzer saç stilleri, benzer parfümler, vücut deodorantları, iç çamaşırlar, ayakkabılar ve kalçalarının yavaş hareketlerini belirginleştiren pantolonlar.

Bu, medyanın karanlık çağının bir yönü. Medya erkekleri ve kadınları bir kalıptan çıkmışçasına birbirine benzetme kapasitesini elde etti.

Harvard Üniversitesi'ndeki tartışma sırasında kadın profesörlerden biri kalkıp şöyle dedi: "Hiç kimse beni makyaj yapmaya zorlamadı; bu benim özgür tercihim." Peçeli bir Müslüman kadın kalkıp dedi ki: "Peçe giymeyi ben seçtim." Erkek bir profesör kalktı ve kadınların geleneksel dini kıyafetleri giymek konusunda da, makyaj yapma konusunda da özgür olduklarını söyledi (post-modern peçe).

İzleyiciler arasındaki erkek ve kadınların pek çoğu "özgür tercih" fikrini destekledi: peçe giymek ya da makyaj yapmak; küpe takmak, yüksek topuklar ya da serbest piyasadan seçip alınabilecek ne varsa. Üniversite profesörleri olarak sahip oldukları etkileyici eğitim düzeylerine rağmen, serbest piyasa denilen şeyin gerçekten serbest olmadığının ve seçimlerinde özgür olmadıklarının farkında değillerdi.

Ama bu, medyanın işlevlerinden birisi. Serbest piyasadan ne isterseniz almakta ya da Kongre veya Parlamento'da temsilcilerinizi seçmekte özgürsünüz yanılsamasını yaratmak. Fakat medyanın karanlık çağında bir insan nasıl özgür olabilir?

Tarihin hiçbir döneminde kitle iletişim araçları, insan zihnini bu kadar etki altına almamıştı. Tarihin hiçbir döneminde medya, sermaye ve askeri güç bu kadar az kişinin elinde toplanmamıştı. Kuzey'in yedi ülkelik grubu neredeyse dünyanın bütün teknolojik, ekonomik, askeri gücünü; medya ve haberleşme güçlerini ellerinde tutuyor.

Beş yüz çok uluslu şirket dünya ticaretinin %80'ine; küresel

yatırımınsa %75'ine sahip. Sayıları beş yüzü bulmayan bir avuç milyarder dünyadaki bütün insanların servetlerinin yarısından fazlasına sahip. Teknolojik ve ekonomik güç bu kadar tekelleşmişken, kitle iletişim araçları ve elektronik telekomünikasyonlar kadınların ve erkeklerin zihinlerini sömürgeleştirmeye; dünya nüfusunun, özellikle de bizim Üçüncü Dünya diye adlandırılan coğrafyamızın ekonomik ve entelektüel zenginliğini yağmalamaya hizmet ediyor. "Sömürgeleştirme" sözü artık post-modern medya tarafından kullanılmıyor. Daha masumane sözleri tercih ediyorlar: Sömürgecilik Sonrası Dönem, Serbest Ticaret, Yardım, İşbirliği, Sürdürülebilir Gelişme, Yapısal Uyum ve iki anlamlı diğer post-modern terimler.

Küresel pazarı genişletmek için, medya belirli değerler, davranış biçimleri ve güzellik, kadınsılık, erkeksilik, başarı, aşk ve cinsellik algıları geliştirerek üzerine düşeni yapıyor. Medya gittikçe artan bir istekle çok uluslu kapitalistlerin ürettiklerini satın alan bir küresel tüketici tipi yaratıyor, böylece kâr oranlarını azami seviyeye taşıyor. Yeni sömürgecilik de tıpkı sömürgecilik gibi, başkalarını sömürmeden kâr oranlarını azamileştiremez. Ve kadınlarla erkekleri sömürmenin tek yolu onları aldatmaktır. Medyanın ve daha geniş bilgi sisteminin post-modern aldatıcılığı çok kurnazca. Bilinç ve bilinçaltı seviyelerde işliyor. Özgür seçimin bütün araçları sizden çalınmışken, medya, size seçmekte özgür olduğunuz izlenimini veriyor.

Eğer medya bize her gün yanlış bilgi pompalıyorsa, seçimlerimizde nasıl özgür olabiliriz? Medya bireysel direnişi kırmaya yönelik bir bireycilik ideolojisi geliştirdi. Kahraman bireyi, yani starı yüceltti. Kolektif direniş fikrini ortadan kaldırdı. Tarihin sonu, ideolojinin sonu ve temsiliyetin sonu gibi post-modern fikirlerin propagandasını yaptı. İnsanları farklılık, çoğulculuk ve otantik kimlik kisvesi altında dine, kökene ve ırka göre böldü. Ama sermayeyi ve kârı Tek Dünya, Tek İnsanlık fikri altında küreselleştirdi.

Post-modern kapitalist yazar ve haberciler, medyaya kadın-

ların ve erkeklerin pek çoğunu aldatmaya yarayacak fikirler sağladı. Güneydeki ülkelerimizin yazar ve düşünürlerinin çoğu, Kuzey'deki kapitalist düşünürlerin fikirlerini uyarladı. Bağımsız ve özgün düşünce bizim hükümetlerimiz tarafından desteklenmedi. Daha adil ve özgür bir dünya için görüşler üretince, hapishaneyi boylarsınız. Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki diktatörlerin büyük çoğunluğu küresel ekonomik güçlerin ajanları ve ABD ordusu ve polisi tarafından korunuyorlar. Kadınlar ve erkekler gerek yerel, gerekse uluslararası direnişler sergilemekten alıkonuluyor. Böylesi baskıcı sistemlerde nasıl örgütleniriz? Şayet kolektif direniş cezalandırılıyorsa, kadınların ve erkeklerin çabalarını nasıl birleştirebiliriz?

Mısır'daki STÖ grubumuz 1991'de, Körfez Savaşı'na karşı çıktığı gerekesiyle hükümet tarafından kapatıldı. Çünkü düşüncelerimiz hükümetinkinden farklıydı; çünkü biz insanların sınıf, cinsiyet ve din ayrımcılığına tabi tutulmasına karşı çıktığımız için çok uluslu şirketlerin ve yeni sömürgecilerin politikalarına karşı çıkmak gerektiğini vurguluyorduk ..

Siyasal dini gruplar (köktenciler diye adlandırılanlar), ister Hristiyan, ister Müslüman, isterse Yahudi, Budist ya da başka bir dinden olsun yeni sömürgeciliğin öteki yüzünü oluşturuyor. Geç kapitalist ataerkil sistemin mirası işte bu. Ekonomiyi kültürden ayırıyorlar ama aslında paraları da, kültürleri de sınırlı. Örneğin, Körfez ülkeleri ve kökten İslamcı grupların parasal, politik ve istihbarat karargâhları Batı'nın New York, Londra, Cenova, Frankfurt, Lüksemburg gibi finans merkezlerinde. Küresel ekonomi ve bilgi sisteminin değişmez parçası durumundalar.

Bölgemizdeki güçlü medya ve TV uydularının pek çoğunun sahibi zengin Körfez hükümetleri ya da petrol zengini ülkelerin milyarderleri veya bizzat devlet başkanları. Amerikan medyasını takip ediyorlar. Körfez Savaşı'ndan sonra Körfez ülkeleri daha da acımasızca sömürüldüler ve ABD tarafından askeri üs olarak kullanıldılar. İroniye bakın ki, sözde koruma kisvesi altında kendilerini sömürmesi için ABD'ye para verdiler.

Mısır'daki medya da tıpkı Avrupa ve dünyanın geri kalanındaki gibi Amerikanlaştı. Kitle iletişim araçları Güney'de yeni sömürgeciliğin ajanları gibi çalışıyor. Bilgilendirme, sözde gelişim zincirindeki kopuk halka olarak değerlendiriliyor. Bize, Üçüncü Dünya'daki az gelişmişlere, nasıl tüketeceğimizi; nasıl modern, nasıl post-modern olacağımızı öğretmeliler. Kültürel emperyalizm tezleri, ABD medyasının hem Güney'deki, hem de Kuzey'deki ülkeler üzerinde yarattığı zararlı etkiyi derinlemesine araştırıyor. Medya ve kültürel emperyalizm, ekonomik emperyalizmin mantıksal müttefikleri. Kitle iletişim araçlarını kontrol altında tutunca, küresel pazara uyumun şartlarını yaratıyorsunuz ve ona karşı etkili bir direniş olasılığını sınırlıyorsunuz.

Hâkim küresel ekonomik güçler, çok uluslu şirketler, özellikle de iletişim, reklam ve pazarlama alanındakilerdir. Seçim kampanyaları da dâhil yerel, ekonomik ve politik etkinlikleri onlar belirliyorlar. Çok uluslu şirketleri düzenleyen ve kontrol eden gruplar, "Çok uluslu Kapitalist Sınıf" (ÇKS) diye adlandırılan elit bir sınıfı oluşturuyor. ÇKS'de çoğunluğu oluşturanlar yöneticiler, politikacılar, medya pazarlamacıları. Küreselleşme teorisine göre medya ve iletişimin küresel kapitalist sistemde nasıl işlediğini anlamak, bilgi iletişiminin nasıl olup da küresel tüketim ideolojisine dönüştüğünü kavramakla mümkün.

Dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi Mısır'da da pek çok yoksul erkek ve kadın medyanın ve reklâmların iletilerine uyuyor. Hatta ve hatta bu iletiler kendi sağlıklarına ve genel çıkarlarına karşı olduğunda bile. Pek çok zaman bu onların yapabilecekleri ekonomik olarak mantıklı tek seçim. Bu, çoğunlukla bir tuzak ama başkalarının düşünebileceği gibi seçeneksizlikten değil alternatiflere ulaşamamaktan kaynaklanıyor. Yoksul çalışan kadınların, kaldırımsız sokaklarda yürümelerini güçleştiren topuklu ayakkabıları giyerek düştükleri gibi bir tuzak bu. Ama başka alternatifleri yok, şayet mağazalardaki kadın ayakkabıları yüksek topukluysa ve şayet medyadaki reklamlar yüksek topuk-

ları kadınsılık ve güzellikle özdeşleştiriyorsa. Eğer film yıldızları, TV yıldızları, yönetenlerin eşleri, orta ve yüksek sınıftan kadınlar yüksek topuklu ayakkabı giyiyorsa; eğer medya iletileri gurur okşayıcıysa, bilinçaltını etkiliyorsa, derin içgüdülerin ve erkeklerin de kadınların da çok çektiği yozlaşmanın doğurduğu ihtiyaçları sömürüyorsa başka alternatifleri yok. Medyanın sadece "first lady"in küpe taktığını göstermesi (futbol topu kadar büyük küpeler) yeterli ve pek çok kadın onları takmak için yarışa giriyor.

Bizim ülkelerimizde elektronik medyayı kontrol etme mücadelesi kendini artan sayıdaki TV uydularında, kablolu TV'lerde ve video kasetlerinde gösteriyor. Hâkimiyet fırsatları çok açık ve egemen grupların elinde. Ya resmi kuruluşlar ya da hükümetteki veya özel sektördeki zenginler. Bugün Mısır'da kitle iletişim araçları hükümetin elinde, ancak özelleştirme sürecinin ve küresel kapitalizmin hegemonyasının sonucunda TV ve sinemayı da içeren kitle iletişim araçları zengin kişi veya gruplara devrediliyor.

Nil Uydusu'nun devreye girmesiyle, Mısır'ın az sayıda milyarderinin sahibi olduğu TV uydularımız oldu. Bir TV uydusunun kirası üç milyon dolar civarında, milyarderlerin ve hükümetin dışındaki herkesin imkânlarını aşıyor.

Hükümet kontrolünde, pek çok aykırı fikir sansürlendi ama yeni milyarderlerin belirlenimi altında medya, küresel yeni sömürgeci güçlerin ajanlığını yapan zengin meslek sınıfı tarafından kontrol ediliyor. Kitle iletişim araçlarının kontrolü, doğrudan kapitalist üretim süreci içinde yapılabilir ya da dolaylı olarak pazarlama ve dağıtım yoluyla. Entelektüel hedeflerden ziyade ticari hedefler göz önünde tutuluyor ve öyle olmayı da sürdürecek. Mısır'daki özel televizyonun ilerleme yaratacağı ihtimali tartışma yarattı. Bazen telekomünikasyonun hükümetçe kontrol edilmesi özel sektörün ya da bireylerin kontrolüne yeğdir. Çünkü ikincisi gerçekleşirse, teknolojiye sahip olacak kadar zengin olanlar, onu kullanacak kadar zengin olanlarla konuşacak.

Sermayesi düşük olan alternatif medya, çok uluslu şirketlerin hegemonyasıyla mücadele edebilir. Ama onlar da Kuzey'de hâlâ marjinaller; Güney'deyse bilinmiyorlar. Çok uluslu Reklâm Ajansları (ÇRA) Güney'deki etkinliklerini arttırıyor. Orada yerel ajansları yönetiyorlar. Mısır'daki pek çok reklam Amerika ve çok uluslu şirket mallarının satışına hizmet ediyor.

Kitle iletişim araçları, yerel ve küresel olarak diktatörlüklerin üstyapısına dönüştü. Futbol ya da beyzbol müsabakaları, tıpkı seks ve suç filmlerinin yarattığı terördeki gibi, baskı altındaki ülkelerin gençlerinin protestolarını akıttıkları birer araca dönüşüyor. Yerel değerleri yüceltmeye yönelik sözde "kimlik politikaları", örneğin kadınların peçe giymesi, post-modern medya aldatmacasının bir parçası. Çıkarlarına işleyen yerel değerleri koruyup, çıkarlarına ters olanları ortadan kaldırıyorlar. Kadınların yüzlerini veya saçlarını örtmesi, batı mallarının dağıtımını engellemiyor. Mısır ve Körfez ülkelerinde üst sınıftan pek çok kadın ABD'den ithal edilen peçeleri giyiyor ya da yerli piyasadan alıyorlar. Peçe, küpeler ya da yüz gerdirme gibi bir modaya dönüştü. Aslında, peçeli kadınlar genelde rujlarını eksik etmiyor; makyajlarını tam yapıyor; modaya uygun küpeler takıyor; yüksek topuklu ayakkabılar giyiyor; maskara, yapay kirpik ve parfüm kullanıyor.

Amerikalı bir öğretim üyesi ve Ortadoğu uzmanı Mısır'daki kadınlarla ilgili bir film yaptı. Adı *Peçe Devrimi*'ydi. Peçeyi "Mısırlı, batılılaşmamış Müslüman kadınların otantik kimliği" diye övdü. Bir İngiliz kadın "Gizlenen Yüzler" başlıklı bir film yaptı. Bu filmde benim kitaplarımdaki görüşlerimi çarpıttı. Küresel yeni sömürgeci güçle artan yoksulluk, işsizlik ve kadınlara yönelik ayrımcılık arasındaki bağlantıyı yok saydı.

Feministler küresel medyada cinsel taciz ve tecavüzle mücadele eden kadınlar olarak görülür. Ama bizim ülkelerimizde biz hem ekonomik hem cinsel tecavüzle savaşıyoruz. Bu, medyaya yansımıyor. Aslına bakılırsa, medya konuşmamıza izin verdiğinde açıklamamızın ekonomik boyutu sansürleniyor. Bu, be-

nim başıma pek çok kez geldi. Özellikle de İngiliz ve Amerikan medyasında. Mısır'da ismim 'gri liste"de. TV, radyo, büyük gazeteler ve sinemada büyük oranda yasaklıyım.

Bütün bu engellemelere rağmen, yerel ve küresel ölçekte mücadeleye devam etmeliyiz. Çok uluslu şirketler ve onların medyası aracılığıyla yukarıdan dayatılan küreselleşme, dünyanın çoğunluğunu oluşturan kadın ve erkeklerin aşağıdan yukarı küreselleşme hareketiyle alt edilmeli. Kendi medyamızı yaratmalıyız. Birbirimizle İnternet, e-mail ve diğer elektronik araçlarla haberleşmeliyiz. İletişim teknolojisindeki daimi gelişme sayesinde, birbirimize daha az para ve zaman harcayarak ulaşabileceğiz. Medya ve iletişim sektörünün merkeziliğini yitirmesi kaçınılmaz ve bunu kendi lehimize çevirebiliriz. Zihnimizin örtülerini kaldırmak hedefimiz. Bunun yolu yerel ve küresel örgütler aracılığıyla siyasi güç oluşturmaktan geçiyor.

ULUSAL ÖLÇEKTE BİR SINIFSAL BASKI ARACI OLARAK MEDYA

Adel Samara

Yeni Dünya Düzeni, toplumsal direnişi gizleyen bir medyayı ya da Gramsci'nin sözleriyle "kapitalist toplumun sansür yoluyla onaylanması"nı yarattı. Yeni endüstri, insanların baskıya ve ayrımcılığa başkaldırmasına yarayacak haberleri çok nadir veriyor. Pek çok yazar, bilim adamı, tarihçi, haberci ve iktisatçı açısından dünya bir "köye" dönüştü. Buna "küresel köy" diyorlar. Bu teorinin doğru olduğunu varsayarsak, her birey bilgi araç gereçlerine ulaşabilmelidir. Onlara özgürlüğün ve mutluluğun peşine düşme hakkı verilmelidir. Dünyada cehaletin arttığı ve bütün bir genç kuşağın gerçek eğitimden mahrum bırakıldığı göz önüne alınınca, küresel köy kavramının sorunlu bir kavram olduğu açıkça görülüyor. Medya, gerçekleşmekte olan büyük ekonomik ilerlemeden dem vururken, milyarlarca insan yoksullukla pençeleşiyor.

Medyayı elinde tutanların politikalarına yakından bakınca, medyanın sadece bir sınıfı temsil ettiğini görüyoruz. Bu sınıf, medyaya sahip olan zenginlerden oluşuyor. Bu, benim ülkem

Filistin'de de böyle. Medya İsrail hükümetinin kontrol ve mülkiyetinde. Siyonist medya, Filistin topraklarının, kültürünün ve halkının fiziksel varlığının yıkıma uğratılmasını meşrulaştırmaya çalışıyor.

ABD'de medya, Amerikan vatandaşlarının zihnini yeniden şekillendiren bir sınıf aracı olarak işliyor. Fahiş derecede maliyetli savaşları desteklemeleri öğretiliyor onlara. Halbuki 38 milyon Amerikalı yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Irak'a, Küba'ya, Libya'ya ve Sudan'a yapılacak saldırıları desteklemeleri öğretiliyor. Filistin'in İsrailliler tarafından sömürgeleştirilmesini desteklemeleri öğretiliyor. İş, dış politikaya gelince medya ABD vatandaşlarının pasif bir tutum takınmasına çabalıyor.

Kapitalist medyanın önemli özelliklerinden birisi, insanların fikirleri üzerindeki hegemonyası. Sovyetler Birliği çözüldükten sonra sosyalizmin gerçek anlamını çarpıtmak için hiçbir analize dayanmayan uydurma haberler ve propagandalar kullanıldı. ABD devleti tarafından desteklenen Francis Fukuyama gibi yazarlar ortaya saçma sapan sonuçlar ve genellemeler attılar. Muzaffer kapitalizme kendisini tanımlama hakkı verildiğinde, Fukuyama için tarihin sonu gelmişti.

Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle dünya medyası kapitalist ulusların denetimine girdi. Kapitalist ülkelerin gündemi, sosyalist ülkeleri baskı altına alıp, herhangi bir muhalefet odağını bastırmaktı. Olası odaklar arasında örgütler, bireyler ve en geniş anlamda sosyalist kültür sayılabilirdi.

İşgal Altındaki Medya

Haziran 1970'te başladığından bu yana, İsrail sömürge rejimi Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde hayatın her alanını askeri denetim altına soktu. Bütün yerel radyo istasyonları, gazeteler, dergiler ve yayınevleri ya kapatıldı ya da Ürdün'ün başkenti Amman'a nakledildi. Bölgedeki yegane radyo ve TV yayıncılığı, İsrail polisi tarafından tasarlanıp kontrol edildi. Amaç beyin yıkamak ve

insanların üzerinde psikolojik baskı kurmaktı. *Al-Ayiam* İsrail polisinin yönetiminde günlük olarak yayınlanıyordu.

1970'lerin başından itibaren, kimi Filistinliler İsrail askeri yönetiminden gazete çıkarma izni aldı. Bu ruhsatlar sadece işgal altındaki Doğu Kudüs'te yaşayan ve toprakları İsrail istilası altındaki Filistinlilere veriliyordu. Filistin nüfusunun geri kalanı daha düşük bir statüde değerlendiriliyordu. Bu düşük statülerini belirten kimlikler veriliyordu onlara. Yine de ulusal aidiyetlerine değinilmiyordu. Bu kimlikler Batı Şeria ve Gazze'de yaşayanlara zorla veriliyordu. Kudüs'tekiler bütün İsrail vatandaşlarından daha düşük bir statüde olmalarına rağmen, diğer Filistinlilere kıyasla ayrıcalıklıydılar.

Gazete ya da dergi ruhsatı almayı başarabilenlerin mecmualarının basımı Kudüs'te yapılmalı ve Batı Şeria'yla Gazze'de dağıtılabilmeleri özel izne tâbi. İsrail otoritelerinin sıkı kontrolü altındaki bu yayınların ruhsatları her an iptal edilebilir. Gazete ve dergiler bütün malzemelerini (haberler, yorumlar, reklamlar, hatta ölümler) Batı Kudüs'teki İsrail askeri sansür memurlarına göstermek zorundalar. Bu memurlar; yazıları kabul edebilir, düzeltebilir ya da iptal edebilir. Bir yayın ruhsatı almak, İsrail güvenlik memurunun kişisel tutumuna bağlı, yasalara veya sivil haklara değil.

Kitaplar da sansürlenebiliyor. İsrail işgali her yıl yasaklanan kitapların bir listesini yayınlıyor. Bu kitaplar bulunduklarında el konuluyor ve satan kitabevlerine de ceza kesiliyor. Gazetelerdeki sözcükler ve ifadeler bile sansürlenebiliyor. Filistin'deki Filistinlilerin haklarına göndermede bulunan herhangi bir terim, metafor kullanılarak anlatılsa bile yasaklanıyor. Şiirden, "Filistin" anlamına gelebileceği gerekçesiyle "sevgili" ve "aşkım" sözleri bile atılıyor.

Bir parça politik analiz yapabilmek için Filistinli yazarlar yazılarını Cumartesi akşamına kadar ertelemek zorunda. Çünkü o gün dini tatil ve İsrail memurları işi erken bırakıyor. Ordu yazıları çabucak okuyor ve hızla "izin veriyor." Gazeteler genellikle

bu "izin verilen" makalelerden dolayı daha sonradan uyarılıyor ya da cezalandırılıyor. İsraillilere göre Filistinli haberciler "neyin kabul edilebilir, neyin kabul edilemez olduğunu biliyor." Filistinliler için bunun anlamı kendi yazılarını sansürlemeleri. Beynine bir İsrail sansür çipi koymak zorunda olmak gibi bir şey bu.

1983'te İsrail mahkemesi gizli bir oturumla iki haftada bir yayınlanan *al-Shira* dergisini kapatma kararı aldığında; mahkeme, derginin editörünü, İsrail askeri sansür denetiminden geçmiş 60 hatalı yazı nedeniyle suçladı. Makalelerin çoğu "ılımlı" Filistinli liderleri, Ürdün rejimini ya da Ürdün'deki Haşimi krallığına sadık yerel soyluları eleştiriyordu.

Bugün emperyalistlerin tasarladıkları Oslo "barış görüşmelerinden" beş yıl sonra, İsrail sansürcülüğü hâlâ Batı Şeria ve Gazze'de dağıtılan gazeteleri denetliyor. "1948'in Filistinlileri Bütün Vatandaşların Devleti'ne Karşı" başlıklı 17 Nisan 1998 tarihli *Al-Quds* gazetesinde yayınlanan makaleme ancak içindeki "radikal solcu" ifadeler (örn. emperyalizm, kapitalizm) ayıklandıktan sonra izin verildi. Editör, beni bu ifadelere yer verirsem makalemin iptal edileceği konusunda uyardı. Bu insanların en temel hakkı olan ifade hakkını hedefleyen bir savaş, bir ulusun ifade hakkını da elinden alıyor. Buna ve Yahudi devletinin bütün Filistin'i işgal etmesine rağmen, ABD halkının çoğu hâlâ İsrail'i destekliyor. *New York Times* tarafından yapılan anket gösterdi ki Amerikalıların %58'i İsrail'i desteklerken, sadece %13'ü Filistin'i destekliyor. Bence bu çarpık görüşe medya sebep oldu.

Medya Hapiste

Aralık 1967'de, İsrail ordusu tarafından tutuklandım. Hapiste okumaya ve yazı yazmaya çabalarken, kitap-kağıt ve kalem istemek için hapishane müdürüyle görüştüm. Talebim reddedildi. Hapishane gardiyanlarından kalem çalmak ve sigara paketlerinin içindeki küçük kâğıtlara yazı yazmak zorunda kaldık.

Odalarımızda arama yapan askeri yönetim bu kâğıt parçalarına el koydu. Üzerlerine Arapça ve İbranice kelimeler yazmıştık. Hapishane yönetimine Lübnan Üniversitesi'ndeki çalışmalarıma mektup aracılığıyla devam etmek için başvuruda bulundum. Cevap olumsuz oldu. British Council'le mektuplaşma yoluyla çalışma başvurusunda bulundum, yine reddedildi. Filistin davası için ilk kez açlık grevine gittim. İsteğim kitaptı. Yedi gün sonra İsrail işgali altındaki hapishanelerin ilk kitabına ulaştım. Bu, Maurice Duverger'in *Siyasi Partiler* kitabıydı.

Ancak iş burada bitmedi. Kitaplara izin verildiğinde bile, bu kitaplar hapishanenin sansür heyetinin denetiminden geçmeliydi. Bütün Marksist ve ulusalcı kitaplar yasaklanmıştı. Ailelerimize kitaplarımızın kabını şiir veya edebiyat kitaplarının kapaklarıyla değiştirmelerini söyledik. Hapishane'ye girmek için, Lenin'in *Ne Yapmalı* kitabının kabı *Alf Lila wa Lila*'yla değiştirilmişti.

Ailelerimizden gelen mektuplar bile inceden inceye denetleniyordu. Beit Leed hapishanesindeki bir görevli aileme yazdığım bir mektup üzerine beni soruşturmaya çağırdı. Bana neden "bizi okumaktan men ederek, hiçleştirmeye çalışıyorlar" diye yazdığımı sordu.

Bütün bu baskıya rağmen, yüz adet el yazımı aylık dergi çıkarttık, kitaplar çevirdik ve makaleler yazdık. 1978'de hapisten çıkınca, Ramallah'ta teorik bir yayın çıkarmak için başvuruda bulundum ama reddedildi. Kasım 1978'de yeniden tutuklandığımda, İsrail ordusu özel kütüphanemdeki 80 kitaba el koydu. Avukatımın çektiği bütün protestolara rağmen kitaplarım hiçbir zaman iade edilmedi.

FKÖ Kontrolündeki Filistin Medyası

1967-1993 arasındaki "yarı resmi" direniş boyunca, Filistin medyası hiçbir zaman yaratıcı bir devrimci güç olamadı. Bu medya FKÖ'nün siyasi ve ideolojik duruşuna bağlıydı. Hem aka-

demisyen hem de entelektüel olan yazarlar FKÖ'nün küçük bir Filistin hükümeti oluşturduğu Lübnan'daki resmi konumuna tam boy bağlıydı. Medya çalışanları diğer Arap ülkelerindeki medya çalışanlarıyla benzeşmişti.

Arap ülkelerinin çoğunda, Filistin medyası, örgütlerinin Arap rejimleriyle kurduğu ilişkilere uygun olarak çalışıyordu. Sonuçta, FKÖ bir direniş örgütü olarak kaldı, devrimcileşmedi. Filistin entelektüelleri FKÖ'nün resmi görevlilerine dönüştü, devrimci bir hareket oluşturmaları engellendi. İşgal altındaki topraklarda popüler ve tabandan gelen örgütler oluşuyordu ki FKÖ yönetimi bunları bürokrasinin içine katma kararı aldı. Onlara para akışını denetimi altına aldı. Doğal gelişimlerine ket vurdu. Böylece onların öz güvenlerini yok etti ve onları resmi FKÖ örgütlerinin bürokratik yapısına soktu.

FKÖ'nün Filistin medyasını diğer Arap rejimlerindeki medyaya benzetme kararı, Arap rejimlerinde görülebilecek talihsiz sonuçları da beraberinde getirdi. Hatta Filistin entelektüellerinin bürokratikleşmesi, diğer ülkelerdekinden daha zararlı sonuçlar doğurdu. Örneğin, Filistinli entelektüeller Oslo Antlaşması'nı destekleyerek halklarının tarihsel haklarını ve hafızalarını yok ettiler. Oslo'dan önce resmi FKÖ kurumsallığının bir parçası olan entelektüeller, yazarlar, medya çalışanları...vs, sonrasında da aynı yönetime bağlı olarak çalışmayı sürdürdü. Batı Şeria ve Gazze'ye gelerek "işgal yönetimiyle ilişkileri düzeltme" politikalarını teşvik ettiler ya Oslo'yu savunarak ya da sessizliklerini koruyarak.

Filistin Yönetimi Altında

Oslo'dan sonra, Filistin Hükümeti Batı Şeria ve Gazze'nin belli bölümlerinde kendi radyo ve televizyonunu kurdu. Böylece yok olmak üzere olan diğer gazete, dergi, radyo ve TV istasyonlarının yerini aldı. Bu yayınların hepsini Filistin Hükümeti yetkileri denetlemeye başladı. Bunların çoğu Filistin Hükümeti'nin

karşı çıktığı birkaç haber yayınladığı için kapatıldı. Medya rejimin resmi ağzına dönüştü. Bir yandan bağımsızlıktan, gelişimden ve özgüvenden dem vururken, öte yandan İsrail'e ekonomisine daha fazla Filistinli işçiyi katma çağrısında bulunuyordu. Yolsuzlukta da gözle görülür bir artış oldu. Pek tabii ki, Filistin medyası Filistin Hükümetin'ndeki yolsuzluklardan bahsetmek niyetinde değildi. Bunu yaptıklarındaysa rastgele yapıyorlardı.

Filistin medyasının en tehlikeli rolü, Filistin halkını "yeniden eğitme" amacındaki ABD, İsrail, yabancı STÖ'ler ve Dünya Bankası imzalı programlarla eşgüdüm içinde olmasıdır. Bunlar Filistinlilerin sağlam temelli geleneklerini (örn. toplumsal dayanışma, devrim isteği ve direnişçilik) yok etme amacını taşıyan planlardı. Yerineyse serbest piyasa ideolojisini, rekabeti ve rejimi destekleyen özel sektörü koymayı hedefliyorlardı.

Filistin Hükümeti'nin denetimindeki bölgeler bütün ekonomik gücü özel sektöre teslim ederek Dünya Bankası ve IMF politikalarını izlemede birinciliği kimseye kaptırmadı. Bu bağımlı özel sektörün etkinliklerinin pek çoğu İsrail iş çevrelerinin taşeronluğunu yapmaktan ibaretti. Özel ve resmi Filistin medyası bu yeniden eğitim sürecine bütünüyle iştirak ediyordu. Çok iyi finanse edilen yabancı ve yerel STÖ'ler tarafından destekleniyorlardı; BMGP (Birleşmiş Milletler Gelişim Programı) ve Dünya Bankası. "Filistin'de Finansal Gelişim" başlıklı, Beir Seit Üniversitesi'nde düzenlenen bir atölye çalışmasında, BMGP sözcüsü Thomas Baunsgaard ve Dünya Bankası sözcüsü Timothy S. Rothermel dünya çapında rekabet edebilme potansiyeline ve kalifiye iş gücüne dayanarak Filistin Otoritesi'nin ekonomisinin iyimser bir tablosunu çıkardılar. Tersine, atölye çalışmasına katılan tüm Filistinliler durumun vahametini anlattı.

Filistin gençliğini devrimci geleneklerinden koparan medya, onlar arasında nihilist, tüketimci ve anarşist eğilimlerin moda olmasına neden oluyordu. Gençlik, yakın zamanda İntifada'da sergilediği direniş ruhuyla bugünkü aylak ve umursamaz konumu arasında bağ kurmakta zorlanıyordu. Sözde barış antlaşma-

sının meşrulaştırdığı işgalle mücadelelerini de anlamlı kılamıyorlardı.

Resmi Medyaların İşbirliği

Filistin resmi medyasının rolü Filistin Hükümeti'nin siyasi ve sınıfsal çıkarlarına göre farklılık gösteriyor. Ulusal bazda, Filistin Hükümeti'in TV ve radyosu Filistin'i Gazze ve Batı Şeria'dan ibaret saymaya başladı. Filistin halkını emperyalist Siyonistlerle yapılan barış antlaşmasının hükümlerine göre yeniden eğitmeyi amaçlıyorlar. Bu, sadece İsrail'i tanımak anlamına gelmiyor. Filistin'deki insanların hafızasını ve tarihsel haklarını da baltalıyor, özellikle de geri dönme haklarını.

Sınıfsal ölçekte, Filistin medyası özel sektörü, piyasa ideolojisini ve serbest ticareti destekliyor. Bütün bunlar çevredeki kapitalist kompradorların ve Batı Şeria ile Gazze'deki bağımlı kapitalist sınıfın işine geliyor.

Bütün Arapları içeren ulusal düzlemdeyse, Filistin Hükümeti, Filistin halkını Arap birliğine, iş birliğine ve ekonomik entegrasyona karşı yeniden eğitiyor. Arap rejimleri Arap ülkeleri arasındaki eşitsizliği bilinçli biçimde derinleştiriyor. Böylece Arap birliğinin gerekliliği fikrini yok etmek istiyorlar.

1960'larda radikal rejimlerin yıkılmasını takiben, Arap rejimleri birleşik bir mutabakatın yolunu aradı. Medyaları devrimci halk hareketlerini desteklemeyi sürdürdü. Ama demokrasiyle yakından uzaktan ilgisi olmayan, özgür basından yoksun ve dünya düzeninde uşaklıktan öte rolü olmayan Arap rejimlerinin denetimi altındaydılar. Bu da bir kendini savunma aracı olarak medya koordinasyonunu zorunlu kılıyordu. Filistin Otoritesi bu tekelci Arap burjuvazisine eklemlendi.

Bu resmi burjuva ittifakının bir örneği de kısa süre önce Ürdün'de gün yüzüne çıktı. Hükümet, gazetelere Filistin Hükümeti'ni ve başkanları Bay Arafat'ı eleştirmemeleri gerektiğini söyledi. Dahası, başbakan Ürdün'ün diğer Arap ülkeleriyle

ilişkilerini bozabilecek herhangi bir iddianın medyada yer almasını yasaklayan bir yasayı çıkartmak için gerekli adımları attı. Hiçbir medya kuruluşu, Irak dışındaki Arap rejimlerini eleştiremeyecek. Bu istisna, ABD'nin ne kadar etkili olduğunu gösteriyor. Medyanın Arap rejimlerinin denetimine hâlâ girmeyen tek alanı İnternet. Ne yazık ki, medyanın bu alanı bağımsızlığını korusa bile, bölgede yaygınlık kazanması daha uzun süre alacak.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEDYA TEKELİNE ULUSLARARASI ALTERNATİFLER

'BATI' HARİCİNDE MEDYA ALTERNATİFLERİ VAR MI?

Barbara Nimri Aziz

Batı, bir avuç medya devine daha da bağımlı hale gelince ve halkın sesi çarpıtılınca ya da kısılınca, dünyanın geri kalanının bakışını yok sayma eğilimine mi giriyoruz? Eğer özgür dünyada Batı medyasının güvenirliği sarsılıyorsa ve takipçileri azalıyorsa, Üçüncü Dünya basınında işler daha yolunda gidiyor olabilir mi? Belki şaşırtıcı gelebilir ama yalıtılmış, borç batağındaki, yalın ayak ve savaşların mağduru Üçüncü Dünya'nın bizim gibi habercilerinin konumu Batı'dakilerden daha iyi olabilir. Bizim için şu an genişleme ve yeni ufuklara açılma zamanı.

Üçüncü Dünya'nın geri kalmışlığı Batı'da peşinen kabul edilmiştir. Bu, tıpkı silahlarımıza ve bizdeki insan haklarına olduğu gibi, medyamıza da bakışı belirliyor. Bu buyruk uyarınca, Batı'nın yaşadığı herhangi bir sorun ya da şanssızlık:

a)dünyanın geri kalanına kısa zamanda yayılacaktır;

b)herhangi başka bir yerde daha tahripkar ve acı verici olacaktır ve

c)eninde sonunda sorunu çözüp dünyayı bu müşkül durumdan kurtaracak olan yine Batı'nın kendisidir.

Medyayı kontrol eden Disney ve Gulf gibi ABD şirketlerinin

sadece Amerika'yı kapsamadığının, küresel çapta bir kontrolü sürdüklerinin farkındayım. Böylece hakimiyetleri dünyaya yayılıyor ve henüz satın almadıkları gazete ajansları veya TV istasyonları olsa da almak için mutlaka uğraşacaklarını biliyorum. Ama uzanabilecekleri noktaların ve etkilerinin sınırlanabileceğini duymaktan sanırım mutlu olacaksınız. Üçüncü Dünya mağdurlarının insan haklarını cesurca savunanların çizdiği sınırlar olmayacak bunlar. Bunlar dil, okuma alışkınlıkları, yerel eğitim standartları ve ister inanının ister inanmayın kültürel haysiyetin çizdiği geçmiş kültürün asırlık sınırları olacaktır. Aynı zamanda, bu uydularla iletişim çağında bile coğrafi sınırları göz ardı edemeyiz.

Uyduyla iletim teknolojisine ve Amerikan kültürünün küreselleşmesine rağmen, bilgi hâlâ büyük oranda kara yoluyla iletiliyor. (Güneydoğu Asya'daki savaşın Amerikalılara bunu öğrettiğini düşünebilirsiniz.) Dünyanın pek çok ülkesinin ABD'den küçük olduğunu unutuyoruz. Nüfusu daha az ve coğrafi boyutları çok daha küçük. Bunlar öyle kültürler ki komşuluklar üzerinden kişiler arası etkili bir iletişim kuruluyor, köyden köye, hatta yakındaki uluslararası sınırları bile aşarak.

Buralardaki mesafe yakınlığı ve kişisel değiş tokuş, medyada bile çok belirgin. Bu durum, işin aslında yüksek teknolojili küresel iletişime alternatif oluşturuyor. İki ülke birbirlerine çok yakın olduklarından –ki bazen bir şehirden diğer ülkenin başkentine iki saatten kısa bir mesafe oluyor- bilgi sınırların ötesine yayılıyor ya da sızıyor. Bu koşullar bir halkın bilgilenmesini etkiliyor. Bunun anlamı şu: Baskıcı bir hükümetin bile eleştirel yorumları ve alternatif görüşleri bastırması imkansız. Halklarını gelişmelerden bütünüyle habersiz bırakamıyorlar.

Batı'da sınırların içine daha da çekilmekten kaçınmak için haberciler çaresizce yeni erişim yolları arıyor. Bense dünyanın başka bir bölgesindeki, Arap Ortadoğu'sundaki alternatifleri tartışacağım. Halkın gözündeki Ortadoğu algısı ve basın özgürlüğü göz önüne alınınca, Arap devletleri medyanın karmaşık

yapısı hakkında bir şey beklenecek en son yerdir. Diğer yandan, belki iyi bir örnek de olabilir çünkü burada yaşayanları alternatif alanlarda çalışmaya iten sebepler zaman zaman Batı'dakilerden farklılık gösterebiliyor.

Pek çok Arap ülkesindeki 10 yıldır süren yakın gözlemlerim, buralardaki "alternatif" sistemleri yabana atmamak gerektiğini gösterdi. Bu zaman zarfında, serbest bir gazeteci olarak 18 yıllık antropoloji kariyerimi habercilikteki gözlemlerime taşıdım. Bilebileceğiniz gibi, etnograflar kültürlerin kendileri için yarattığı anlaşılması güç ve gayriresmi sistemleri bulmakta ve bunlarla çalışmakta uzmandır. Antropologlar ağırlıklı olarak genellikle toplumun motorunu oluşturan görünenin ardındaki dinamiklere güvenirler.

Hüsnü Mübarek'e ya da Kral Hasan'a Alternatifler

Suriye, Kuveyt, Mısır, Lübnan, Irak ve diğer yerlerdeki çalışmalarımda, bilgili Arapların kendilerini nasıl koruduğunu ve devletin elindeki medyaya nasıl alternatifler geliştirdiklerini görüp şaşkına döndüm. Yabancılar ve hatta Araplar bile bu alternatiflerden çok az bahsediyor. Ama bunların neler olduğunu biz gerekli göndermelerde bulunur bulunmaz anlayacakları kanısındayım.

Öyleyse, Arap halkı için medyadaki alternatifler ne? Pek çok Üçüncü Dünya ulusu gibi Arap ülkelerinin büyük çoğunluğu da kayda değer bir okuma yazma oranına sahip. Bütün çocuklar okula gidiyor ve pek çoğu liseyi bitirip pek çok örnekte bütün vatandaşlara ücretsiz olan üniversiteye giriyor. Bu, tartışmamızla ilgili çünkü Batı'da yaşanan medyanın karanlık çağının merkezinde yanlış eğitim sisteminin durduğunu düşünüyorum.

Arap toprakları kendi medyalarını canlı tutan başka bir şeye, yani etkin ve meşru bir entelektüel topluluğuna sahipler. Bütün Arap şehirlerinde öğretmenlere, sanatçılara ve yazarlara ait örgütlenmeler bulmak mümkün. Pek çok meslektaşları siyasi güç-

lükler ve düşük gelir nedeniyle bu işleri bıraksa da, geriye kalan erkek ve kadınlar yollarına devam edebiliyor. Toplumsal itibara sahipler ve hükümetlerinden belli oranda saygı görüyorlar. Ve çok üretkenler, hatta yaratıcılar.

Ortadoğu'da haberciliğin kendisi köklü ve oturmuş bir uğraş. Arap habercileri ve gazetecileri 20. yüzyıl başlarındaki bağımsızlık mücadelelerindeki rolleriyle anımsanıyor. Ancak habercilerin daha çok itibar görmeleri ihtimal dahilinde. Çünkü ABD'dekinin aksine entelektüel uğraşlarla içli dışlılar ve entelektüel elit tarafından kabul görüyorlar. Bu, varlıkları ve toplumdaki işlevleri açısından eften püften bir şey değil.

Eminim ki, Batı'da sıkça duyduğunuz bizdeki sansürcülüğü merak ediyorsunuz. Hiç kimse Arap ülkelerinde sansürün varlığını inkar edemez. Ancak bu sansür "özgür" Batı'da da sansürün varlığını kavramamızda ön açıcı olabilir. Bizdeki sansür kimi zaman korkutucudur çünkü doğrudan doğruya liderlerimizin baskıcı yapısıyla ilgilidir. Eleştiriye hiçbir şekilde tahammül edemez onlar. Yani evet açıktan açığa siyasi tartışmaya pek yer yoktur. "Açık" sözcüğünü üzerine basarak söylüyorum çünkü yabancılar için anlaşılması ne denli güç de olsa bu sansür medyamızı bütünüyle çarpıtamamıştır. Evet onu sınırlıyor. Ama Arap ülkelerinde bağımsız habercilik var. TV haberciliği ve gündelik yaşantıda TV'nin evrenselliğiyle birlikte o da gelişiyor.

Akılda tutulması gereken bir diğer nokta da, Ortadoğu'da da hayatın politikadan çok daha fazla şeyi kapsadığı. Batılı gözlemciler, liderler ve ulusal politikalar üzerine tartışma yürütülemiyorsa, işin orada noktalandığını düşünüyor. Herkes susturulmuştur ve görüşlerini açıklamaktan korkmaktadır. Bu düşünce gerçeği yansıtmaktan uzak. Arap halkı çok inatçıdır ve politik gelişmeler konusunda çok eleştirel bir tutuma sahiptir. Ancak bunu açıktan açığa yap(a)maz. Baskı ve yasalarla birer gözlemci taklidi yapmayı öğrenmişiz. Bu noktada Batı'dan ayrılıyoruz. Orada insanlar bilgilenebiliyor. Ama pek çok çarpıtma ya da

kültürel etmen sonucunda siyasi planlamada hiçbir rolleri yok. Batı medyası bir olayı bütün yönleriyle vereceğini iddia etse de, ABD halkı hep yanlış bilgilendiriliyor. Nedenleri Arap ülkelerindekilerle örtüşmüyor, ama siz de birer gözlemciye dönüşmüşsünüz. Sıkça kullandığınız "infotainment - haberlence"[1] tabiri, Batılı "haberlerin" bilgilendirmekten çok eğlendirmeye yöneldiği gerçeğini açıkça gösteriyor.

Haberlerin etkisiyle ilgili konuşurken iç ve uluslararası politikayı da birbirinden ayırmalıyız. Batı'da iç meselelere ilişkin tamamen açık ve etkin bir tartışma yürütüyorsunuz. Ama iş, Amerikalıların hemen hiç bilgilendirilmediği uluslararası politikaya gelince, tartışma kilitlenip kalıyor. Bu, bizim yaşadığımızdan çok farklı.

Çok az yabancı, Arap erkeklerinin ve kadınlarının dünya, komşuları ve kendi ülkeleri konusunda ne kadar da bilgili olduklarını bilebilir. Ama Ortadoğu'yu ziyaret edenler; uluslararası, ekonomik, toplumsal ve siyasi meselelerdeki hararetli tartışmalara tanık oluyorlar. Herkes bu tartışmalara katılabiliyor, kimse dışlanmıyor. Bunda tarihimiz ve temel eğitim etkili oluyor.

"Devamlı bir kargaşa ve düzensizlik içindeyiz ve bu asırlardır böyle" diyor bir yorumcu. "Bu, dışımızdaki dünyaya kafa yormamızı ve başka yerlerdeki değişimlerin bizim hayatlarımızı nasıl etkileyeceğini irdelememizi sağladı. Eğer bu kargaşalar olmasaydı, bu kadar ilgili olmayabilirdik."

Şunu da unutmamalıyız ki Ortadoğu'da dahi politika her şey demek değil. İç siyasi meselelere dair kısıtlamalar kesinlikle uygulanıyor. Ne var ki çevre, azınlık hakları, kültürün korunması, ekonominin bazı alanları, sağlık, spor, eğitim ve hatta yolsuzluklarla ilgili kimi başlıklar tartışmaya açık. Alternatif ya da değil Batı basınına bakın. TV veya radyo saatlerinin ya da gazete ve dergi sütunlarının kaçta kaçı politik tartışmaya ayrılıyor? Politik skandallar dışında çok azı. Ve insanlar Amerikan hükümetinde-

1 "Haber" ve "eğlence" sözcüklerinin birleştirilmesiyle türetilen sözcük oyunu. -çev.

ki dalaverelerden veya BM'deki yolsuzluk bilmecelerinden çok az haberdar oluyor.

Genişlik ve biçim konusundaki kimi basit çıkarımlar yorumumuza fayda sağlayacak. Bugün bile, Arap ülkelerinin fazla geniş olmaması bilgilenme ve tartışmalarda önemli etkiye sahip. Pek çok haber ağızdan ağza yayılabilir ve yayılıyor da. İktidar merkezlerinden, askeri konseylerden ve diplomatik kuruluşlardan gelen haberler aileler ve okul ağları üzerinden halka yayılıyor. İktidar merkezine yakın ve anlatılanları onaylayacak birini bulmak zor değil. Bir politika değişikliği, bir askeri mesele ya da bir tutuklama gazetelerde geçmeyebilir ama çok zaman geçmeden herkes öğrenir. Politik sansür işbaşındayken bu çok hayati bir unsur. Irak veya Fas kamuoyu bir tartışmanın bütün yönlerinden haberdar değilken, pek çok kişi hükümetin ya da askeriyenin iç halkalarına erişebildiği için gelişmeleri takip edebilir. Bu halkalardan edinilen dedikodular, halkın liderleri arasında gerçekten ne döndüğünü anlamaları için önemli bir araçtır. Bu dedikodular çoğunlukla söylentiyi aşar. Bu haberdir.

Bu gayriresmi bilgi hükümette doğrudan katılımcı bir etkinliğe dönüşmese de bilgiyi değerli kılar. Bir ulusun hükümetinin karmaşık meselelerinden haberdar olmasını sağlar. Kimi zaman bu kaynaklardan toplanan bilgiler pek çok muhalefet biçimine dönüşebilir. Yeni partilerin oluşumuna, yeraltı hareketlerine ve hatta başkaldırılara ya da tehditlere yol açabilir.

Bilgi Güç mü Demek?

Bir Arap erkeği ya da kadınıyla ayaküstü konuşan herhangi biri, onların iç ve dış siyaseti kavrayışlarına hayran olur. Genel bilgileri Amerikalılarınkinden çok daha derin ve geniştir. Kanımca, ortalama bir Arap gözlemci, uluslararası meselelere dair sözde Batılı uzmanlardan çok daha iyi yorumlarda bulunabilir. Bu, en azından kısmen bu ülkelerdeki eğitimin gelişkinli-

ğine bağlıdır. Genç Araplar, dünya tarihini Amerikalı üniversite mezunlarından çok daha eleştirel bir yaklaşımla öğreniyor.

Kısa süre önce, uydu kanalıyla televizyonculuk, dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Ortadoğu'da da medyanın işleyiş yöntemini dönüştürdü. Bunu tartışmadan önce Arapların haber kanallarını oluşturan diğer medya biçimlerine yakından bakalım. Basındaki verili kısıtlamalar göz önüne alındığında, dünyadaki gelişmelere dair bu güncel bilgi ve fikirlere nereden ulaşıyorlar?

Önce haritaya bir bakın. Komşu ülkelerin birbirine ne kadar yakın olduğuna dikkat edin. Örneğin Irak'a; Ürdün, Kuveyt, Türkiye ve Suriye'den haber akışı var. Ürdün'e de haber komşularından geliyor. Başkentleri arasında bir saatten az bir uçuş mesafesi var. Suudi Arabistan'a haberler küçük Körfez devletleri, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'den geliyor. Bu ülkelerin dünyanın geri kalanıyla sıkı bağları var.

Kardeş Arap ülkeleri esaslı birer alternatif kaynak. Arap ülkeleri arasındaki diyalog ve değiş tokuş öylesine yoğun ki bu ülkelerin her birinin entelektüelleri ve gazetecileri diğerlerinin sorunları konusunda uzman. Uzun yıllar boyunca Lübnan Ortadoğu'nun eğitim, medya ve yayıncılık merkezi oldu. Mezunları ve profesörleri dünyanın dört yanından geliyordu ve önemli düşünürler üretiyordu. Lübnan Arap dilinde yayıncılığın merkezine dönüştü ve gazeteler Arap dünyasının her köşesine ulaştı. Bu yayınların bir kısmının satışa sunulmadığı yerlerde bile insanlar bunlara ulaşmanın yollarını buldu.

Yine, bilgi gazeteler aracılığıyla sınırların ötesine taşındı. Garip şekilde, Arap hükümetleri bu kaynaklardan gelen haberleri engellemiyor ya da engelleyemiyordu. Yabancı Arap gazetecilerine kendi ülkelerinin gazetecilerinden daha özgürlükçü yaklaşma niyetinde gibiydiler. Yerel halksa bu tutumdan faydalanıyordu. Hiç kuşku yok ki, Arap dilinin gücü burada devreye giriyor. Rabat'tan Bağdat'a; Kudüs'ten Dubai'ye kadar insanlar aynı yazılı dili kullanıyor. Arapça bütün Araplar için önemli bir psikolojik güç. Aydınlarını birleştiriyor ve belki de bu süreçte

haber kanallarını ve uğraşlarını birbirine bağlıyor. İster öğretmen, ister bankacı, isterse taksi şoförü olsun bütün kadın ve erkekler diğer ülkelerdeki Arap kardeşlerinin ne düşündüğünü merak ediyor. Yani uluslararası Arap gazetelerinin haberleri bütün Arap topluluklarında yaygın olarak tartışılıyor. Bir Kuveyt gazetesi *Al-Hayat*'tan (Londra'dan yayın yapan Lübnan gazetesi) ya da *Al-Ahram*'dan (Mısır gazetesi) alıntı yapabilir.

Radyoyu Göz Ardı Etmeyin

Radyo, Arap kitleleri arasındaki haber dağıtımının bir başka aracı. Radyo yayınları klasik Arapça'yla yapıldığından 22 Arap ülkesinin hepsinde de anlaşılabiliyor. ABD'dekinin tersine Ortadoğu'da radyo alternatif bilgilenmenin başat kaynaklarından. Coğrafyanın da bunda kısmen etkisi var. Biz çoğunlukla Şam'ın Beyrut'a, Tel Aviv'e ve Amman'a ne kadar yakın olduğunu görmelikten geliyoruz. Böylece Suriyeliler Tel Aviv'den, Ankara'dan ve diğer yakın ülke başkentlerinden gelen radyo haberlerine düzenli olarak ulaşıyorlar. Başkentte taksiyle dolaşırken örneğin İsrail radyosunun açıldığını görebilirsiniz. Sürücü şöyle açıklıyor: "Haberleri dinliyorum. Yalan söylediklerini biliyorum ama benim hükümetim de abartıya kaçıyor, tıpkı Amerika'nın Sesi gibi. Hiçbirine inanmıyorum. Hepsini dinliyor ve karar veriyorum. Bunun yanı sıra müzik de güzel."

BBC, Amerika'nın Sesi, Fransız Monte Carlo ve Türk radyosu gibi İsrail de dışarı ihraç etmek için Arap dilinde özel haberler yapıyor. Hepsi de yayınlarında pek çok güzel Arapça müzik parçasına yer veriyor. Radyo bölge için hâlâ önemli bir propaganda aracı. Düşman devletlerdeki belirli kitleleri etkilemek için kurulmuş istasyonlar var. İlişkilerini düzeltmeden önce Suriyelilerin Irak'a yayın yapan bir radyosu vardı; İranlıların da savaş sırasında Irak'a yayın yapan bir radyosu vardı ve tabii ki Iraklıların da İran'a.

Bir Açık Kapıdan Pek Çok Dost Girebilir

Arap devletleri arasında Lübnan'ın habercilik alanında günümüze kadar gelen, özel bir konumu var. Lübnan'ın çok karmaşık bir nüfus yapısı, iyi teknisyenleri, tasarımcıları ve Avrupa'yla uzun süreli bir etkileşimi var. Arap dünyasında hükümetin ekonomiden el etek çektiği tek ülke olarak Fransa, İngiltere ve ABD'den önemli destek görüyor. Lübnan'ın habercilikte önemli bir rolü var. Bütün Araplar Lübnan'ı habercilikte bir numara olarak görüyor. Bu nedenle, Lübnan basımı kitap ve gazetelere yoğun ilgi var.

Lübnan'da medya kaynaklarında bir bolluk var -60'ın üzerinde radyo istasyonu ve düzinelerce TV istasyonu-. Nüfusuysa ancak 3 milyon. Hizbullah Partisi'nin kendi TV istasyonu var. Komünistler ve Hristiyanlar dahil her kesimin kendi yayın kuruluşları var. Bunun yanı sıra, Lübnan'daki bolluğa tamamen ticari şirketler de katılıyor. 1992'ye kadar, yani Şam'ın etkisi Lübnan'daki medyaya kimi kısıtlmalar getirene kadar, Lübnan'daki hiçbir medya kuruluşu sıkı hükümet kontrolüne tabi tutulmuyordu. Aralarındaki amansız rekabet bir dizi haber kaynağı, bakış açısı ve üst düzey profesyonelleşme doğuruyordu.

1980'lerde Lübnan basını bir Arap haber servisi olarak daha da merkezi bir konuma geldi. İç savaş patlak verince, pek çok eğitimli haberci ana yurdunu terk etmek zorunda kaldı. Kimi Körfez devletlerinde iş buldu; kimiyse Arap dilinde yeni gazete ve dergilerin gelişimine katkıda bulunacakları Paris ve Londra'ya gitti.

Günümüzde Londra, Arap dilinde yayınların önemli merkezlerinden. *Al-Hayat, Sharq al Awsat* ve *All Quds al Arabi* gibi önde gelen pek çok Arap gazetesine ev sahipliği yapıyor. Modern teknoloji sayesinde pek çok ülkede eşzamanlı basım yapıyorlar. Detroit'ten Brooklyn'e; Amman'dan Abu Dabi'ye kadar her yerde okuyucuya ulaşıyorlar. Hepsinin sahiplerine göre değişen farklı bir yazı çizgisi var. Yani ABD ve İngiliz basının-

dan pek farklı değil. Örneğin herkes bilir ki *Sharq al Awsat*'ın sahibi Suudi'dir. Ama bu onu rekabette saf dışı bırakmaz. Gördüğü saygı üstün haberciliğine dayanır. Arap okuyucuları güncel dünya haberlerine ve bilgilendirici yorumlara bakar. Aynı şey Filistin çıkışlı *All Quds al Arabi* ya da Mısır yayınları için de geçerli. Okuyucular biliyor ki Suudi politikaları, ya da Filistin'le ilgili meseleler, ya da Mısır'ın ulusal çıkarları söz konusu olduğunda bu yayınlar taraflılar. Geleneksel olarak Arap okuyucuları tek bir gazeteye güvenmez; tıpkı tek bir radyoya güvenmedikleri gibi. Yani editoryal kısıtlamalar onlar için çok bağlayıcı olmuyor. Bu tarz alternatifler de yine karmaşık, eleştirel bir topluma dayanıyor.

ABD'de de gazeteler taraflı ve onların da kısıtlamaları var. Ama bir okuyucunun kendi sonucuna ulaşması için pek çoğuna abone olması alışıldık bir durum değildir. Çok az Amerikalı, ABD'nin politikalarına daha derinlikli bir bakış geliştirmek veya dünya hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak için "yabancı" bir gazete almayı akıl eder. Ve bu, ABD'deki alternatif basının sorunlarından birini oluşturuyor. Amerikan halkı aslında alternatif görüş arayışında değil. Ortadoğu halkıysa böyle bir arayışta.

Amerikan haberciliğinin içinde bulunduğu sorunlu durumu anlamak için, Amerikan eğitim sistemini irdelemek gerekiyor. Amerikalıları haber kaynaklarının sansürlenmediğinden ve taraflı olmadığından bu kadar emin kılan şey nedir? Bir toplum alternatiflere ihtiyacı olduğunu reddettiği sürece, entelektüel alandaki sorunları sürecektir.

Genişleme Her Hâlükârda Küreselleşme Anlamına Gelmiyor

Yakın dönemde Arap gazeteleri ve diğer habercilik medyası, geçmiştekinden de iyi haber verebilmek için önemli gelişimler gösterdi. Batılı haber ajanslarına artık daha az dayanıyorlar, dünyanın her yanında muhabirleri var. Washington, Toronto,

Tokyo, Kudüs, Viyana ya da Sao Paulo'dan haber ve yorum iletiyorlar. Bunun Amerikan ve Avrupalı haber kaynaklarına yeni alternatifler geliştirmede önemli bir adım olduğu açık.

Arap halkına yönelik gelişen medya olanaklarının en iyi örneği televizyonda bulunabilir. Yaygın uydu iletimi gelmeden önce, Arap ülkelerindeki her yerel TV daha vasat ve dar görüşlüydü. Arap TV şirketleri 1991'deki Körfez Savaşı'nın sonuna kadar kelimenin tam anlamıyla yereldi. Çoğu boş zaman doldurmak için Mısır filmlerine yaslanıyordu. Bazısı da geç saat programlarında nadiren Fransız ya da Amerikan filmleri gösteriyordu.

1990'ların başında Amerika'nın ulusal ekonomileri "küreselleştirme" ve Amerikan kültürünü yayma hamlesiyle, bu devlet kontrolündeki TV şirketlerinin pek çoğunun Bill Cosby Şov, BayWatch ve şiddet içerikli Amerikan filmlerini ve dizileri daha sık yayınlamaya başladığını gördüm. Uyduya yaygın ulaşımla birlikte, daha çok sayıda Arap ailesi ve aynı zamanda yerel haberciler dünya haberleri için CNN'i açmaya başladı. Araplar CNN'nin yükselişiyle birlikte dünyanın geri kalanıyla birleşti ve uluslararası olayları canlı canlı izlemeye başladı. Aynı zamanda Türk ve Avrupa televizyonlarına da ulaşıyorlar. Bu esnada Fransız ve İtalyan uydu iletimleri Kuzey Afrika'yı bombardımana tuttu.

Bu gelişmeler bir süre hiçbir pürüzle karşılaşmadı. Ancak Amerikan karşıtlığı bölgede gelişiyordu ve bu alternatifleri zorunlu kılıyordu. Yükselen İslami değerler de değişimi zorluyordu. Bu sırada, Arap haberciler yeni teknolojiden yararlanmayı öğrendi ve yatırımcılar daha geniş ve gelişkin yerel TV şirketleri kurdu. Bunların en bilineni MBC (Ortadoğu Yayıncılık), gene merkezi Londra'da bulunan bir Suudi şirketi.

MBC, habercilikte kaliteyi arttırdı ve dünya çapında bir muhabir ağı kurdu. Kendi haberlerini ve halkıyla doğrudan ilgili meseleleri yayınlamak amacındaydı. Arap yorumcular arasında erken bir başarıya ulaştı. Doğal olarak Arap dilinde programları tercih ediyorlardı. Arap yorumcular hususunda

temel özelliklerden biri Müslümanlıkla ilgili başlıklardaki hassasiyetti. Ramazan'da ve Hac mevsiminde özel programlar yayınlıyorlardı.

MBC işleri yoluna sokar sokmaz, Dubai TV (Arap Emirlikleri'nden) piyasaya girdi. MBC'den daha geniş bir izleyici toplamına ulaşacağını iddia ediyor. Kısa süre önce de ANN (Arap Habercilik Ağı) Londra'dan yayına başladı. Şu an Mısır'daki şubesiyle sınırlı değil artık, küresel ölçekte yayın yapıyor. Hepsinin de bütün dünyada muhabirleri var, yalnızca Arap dünyasında değil. Çoğu Müslümanlarla ilgili küresel ölçekteki meselelere anında dikkat gösteriyor ve aynı zamanda kaliteli çocuk programları üretiyor.

Şu an, bu şirketler CNN ve diğer batılı şebekelerle ve Amerikan dizilerini ve çizgi filmlerini yayınlayan yerel istasyonlarla rekabet ediyor. Arap yorumcuları bölgesel Arap istasyonlarının haberlerinin Amerikan şebekelerininkinden daha taraf sız olduğunu düşünüyorlar. Haklı olabilirler.

Bu uluslararası şebekelere ek olarak, herhangi bir ülke vatandaşlarının kendi yerel TV istasyonları da varlıklarını sürdürüyor. Arapça, İngilizce ve Fransızca yayın yapan Ürdün TV olduğu yerde sayıyor ve ümidini ABD filmlerine daha da bağlamış durumda. Aynı şey Kuzey Afrika ülkeleri için de geçerli. Ancak onlar Amerikan filmleri yerine Fransa'dan ithal filmleri tercih ediyor. Yeni Filistin TV şirketi sorunlarla boğuşuyor ve hâlâ emekleme döneminde. Irak bu rekabete katılamıyor çünkü yaptırımlarla bağlanmış durumda.

Tersine, Suriye televizyonu bir atılım gerçekleştirerek geniş uluslararası habercilikle bağ kurdu. Diğer Arap ülkelerine ihraç etmek için Suriye yapımı pek çok dramatik dizi üretildi. Suriye TV (devletin elinde) haber ve yorum programlarını da güncelledi. Bölgede itibar kazandı. Onun da dünyanın pek çok yerinde muhabirleri var.

Arapların uluslararası habercilik kulübüne en son katılan da Katar şirketi El Cezire oldu. İki yıl önce kuruldu. Bu şirket

kısa sürede, bir haber kanalı olarak ilgi çekti ve ortama canlılık getirdi. Rekabete dayalı piyasada bir adım ileri giderek güncel politik tartışmalara daha sert bir tutum geliştirdi. Sürgündeki muhaliflerle röportajlar yaptı. Yaser Arafat'la yaptıkları söyleşideki son derece eleştirel yaklaşımları da ilgi topladı. "Ürdünlü kimdir?" gibi başlıklarda da tartışmalar yürüttü. Diğer Arap ülkelerine yönelik sorgulayıcı yayınların yanı sıra, devlet destekli bu kuruluş kendi yerel hükümetini de eleştirmekten geri kalmadı. Gözlemcilere göre, El Cezire'nin ortaya çıkışı uydudan yayın yapan diğer bölge kanallarını da daha ateşli tartışmalar yürütmeye zorladı.

Bu şirketlerin ortaya çıkışı, artık Arap dünyasında rahatlıkla bulunabilen çanak antenler sayesinde mümkün oldu. Bu şirketlerin ellerindeki en önemli kozlardan biri hiç kuşku yok ki, çok geniş bir coğrafyada faaliyet gösteren çalışanlarının olması. Dünyanın her yanındaki usta muhabirleri sayesinde, geniş bir haber ağına ve güncel haberlere kavuştular. Yorumculara göre uluslararası meselelerde CNN ve diğer batılı şirketlerle rekabet edebilirler. Arapça yayın yapmalarından ötürü, doğal olarak ibre onlardan yana. Ama aynı zamanda, Amerikan şirketlerinde olduğu gibi Müslüman karşıtı ön yargılara ve Amerikan destekçisi bir karaktere de sahip değiller. Yorumcularının Ortadoğu tarihi ve siyaseti konusunda daha bilgili oldukları da muhakkak.

Diğer yandan, düşük kalitedeki pek çok ürün de geniş kesimlere ulaşıyor. Lübnan'da genç bir yapımcı çevre, mülteci sorunları, eski mahkûmların karşılaştıkları güçlükler, kadınların suiistimali gibi bölgeyi ilgilendiren konularda uzun metrajlı filmler yapmak istiyor . Amacı vatandaşların ilgisini yerel düzlemdeki toplumsal ve ekonomik meselelere çekerek, onları tartışmalara katmak. Şu ana kadar, şirketini bu konulara ikna etmek için çok çaba sarf etti. Bu sırada, onlarsa şatafatlı yarışma ve müzik programları yayınlamayı tercih ettiler. Yapımcımıza göre bunun nedeni, sponsor çekme yolunun bu programlardan geçmesi.

Yirmi İki Devlet Farklılık ve Rekabet Üretiyor

Eğitim sistemlerinde ve medyalarında, hepsinin de yararlanabilecekleri bir havuz olması Arap devletlerinin lehine bir durum. Eğer Filistin'i de dahil edersek; Arap dünyası yirmi iki devletten oluşuyor. Her birinin kendi çıkarları, gelenekleri ve yetenek birikimleri var. Bir milletin gazete veya TV şirketi diğerlerinin zararına çalışıyor olabilir. En basitinden çıkarları ve siyasi görüşü farklıdır. Bir devletin diğeriyle sorunları olabilir. Ama aynı zamanda, aynı dili konuştuklarından birbirlerine katkıda da bulunurlar.

Bu dinamiği sürekli hareketli tutan kadın ve erkek çalışanlar var. Bölgenin bir diğer avantajı da farklı farklı birikimlerin doğurduğu yeteneklere sahip olması. Bir Dubai televizyonunda Iraklı bir kameraman, Lübnanlı bir asistan, Mısırlı bir yapımcı ve Suriyeli bir yazar bulabilirsiniz. MBC TV'nin ve *Sharq al Awsat*'ın da böyle zengin bir kadrosu var.

Sonuçta, Arap dünyasında bu endüstrilerin gelişimi pek çok yetenekli ve zeki genci de etkiliyor. Bunun sonucunda zenginliklerin ve farklılıkların daha da artacağı kanısındayım.

Bu özet çalışma, alternatif Arap ve Batı medyası arasında bir kıyas değil ve öyle algılanmamalı. Bu örnekleri insan zihninin önemini anımsatmak için sıraladım. Bunlar aç insanların etraflarındaki çeşitliliği nasıl kullanabildiklerini gösteriyor. Hükümet politikalarını değiştirmeleri imkansız da olsa yapıyorlar bunları. Kendilerini geliştirmek için.

Batılı habercilerin boğuştukları sorunlara çözüm aramak için, basını baskı altında tutulan bölgelere gitmek garip geliyor olabilir. Biz, Arap halkının siyasi haklarına yönelik kısıtlamaları eleştiriyoruz. Ama bilgiye susamışlıkları ve eleştirel yapıları insanın isterse neler yapabileceğini gösteriyor. Ortadoğu'da sıkça gördüğüm bir şeyin, insanların komşularından alternatif bilgiler edinmelerinin de kıymetini bilmeliyiz.

Belki de, bilgilenme krizindeki Amerikan halkına birkaç yeni soru yöneltmeliyiz. Örneğin, Batı toplumu habercilerin on-

lara ilettiği bilginin niteliğini irdelemeye yönelik iştahını neden kaybetti? Uluslararası meselelerin bu kadar dar bir açıdan ele alınmasını neden kabulleniyorlar? Neden tek bir kaynağı yeterli görüyorlar? Neden ulusal sınırları dışındaki yorumlara kulak vermiyorlar?

Belki Batılılar da kendilerini sansürlemenin doğurduğu sorunlarla yüzleşmeye başlayabilir. Batıda sansür nadiren yasalara geçse de, çok daha incelikli yollardan iş görüyor. Belki de Batılılar bu sorunla yüzleşemeyecek ve sorunlarını tam olarak tanımlayamayacaklar. Muhalif görüşleri bastırmak için hükümetle çalışan medya devlerini sıkça duyuyoruz. Bunun vahşi kapitalizmin eseri olduğu açık. Bu, sermayedarlarla hükümet gücü arasındaki işbirliğinin ilk örneği değil. Eğer sansür ve tahammülsüzlük meselelerine daha yakından bakarsak, bazı yeni cevaplara ulaşabiliriz.

ALTERNATİF RADYO - İŞİTSEL YAYINCILIKTA MÜCADELE

David Barsamain

> Yeni bir kültür yaratmak yalnızca bireysel ölçekte özgün buluşlar geliştirmekle olmaz. Aynı zamanda ve her şeyden önce halihazırdaki doğruları kitleselleştirmek, onları toplumsal kılmakla olur. Böylece onlara hayati eylemlerde gereksindikleri zemini sağlamış oluruz. Onları entelektüel ve toplumsal ilişkilerin düzenleyici unsurlarına dönüştürürüz.
>
> **Antonio Gramsci**, *Hapishane Defterleri*'nden

Neden radyo? Edward Said buna "muhalif biçim" diyor. Televizyon sürekli bir güdülenme oluştururken radyoyla diyor: "Farklı bir açıdan yaklaşmak zorundasınız, sürekli düşünmelisiniz, resimlerle değil aklınızla düşünmelisiniz. Doğrusu şu ki, radyo müdahaleye açıktır." (Bana yazdığı kişisel bir mektuptan, 1993)

Ben bir radyo müdahalecisiyim. 1978'den beri radyo dalgalarıyla ilgili mücadele veriyorum. "Örgütüm" Alternatif Radyo, bağımsız yapımcılarla ticari amaç gütmeyen istasyonların bir araya geldiği, gücünü halktan alan bir hareket; tomurcuklanan bir hareket. Bir saat süreli, halkın sorunlarına dair haftalık bir program hazırlayıp dağıtıyorum. Bu program ABD ve Kanada'da

yüzün üzerinde istasyonda yayınlanıyor ve kısa dalga yoluyla yetmişin üzerinde ülkeye ulaşıyor. Teknik boyutu o kadar karmaşık değil ve maliyeti makul. ABD, medyada yaşanan her soruna rağmen, toplulukların elindeki radyo istasyonlarının en yüksek sayıda olduğu ülke. Ülkede bu tarz neredeyse yüz istasyon var. Örneğin 1949'da kurulan Pacifica'nın beş istasyonu var: New York, Houston, Berkeley, Los Angeles ve Washington'da.

Önce geçmişe kısaca bir göz atalım. Colorado'ya bağlı Boulder'e 1978 Temmuz'unda taşındım. Beni havaalanından alan arkadaşım kısa süre önce yayına başlayan KGNU'nun radyosuna elemanlar aradığını söyledi. Hemen bir teklif hazırladım ve önce bir saat süreli haftalık bir program yapmaya başladım. Sonra programımın süresi iki saate çıkarıldı. Bu alanda o zamanlar henüz hiçbir tecrübem olmadığını hatırlatmalıyım. KGNU açık ve destekleyiciydi ama radyo sanatının ve zanaatının genel işleyişi şu bildik formülle sınırlanıyordu: çok fazla iş için çok az eleman. Radyoda bir şeyler yapmaya dair öğrendiklerimin çoğunu yaparak öğrendim. Yazarlığımı, yapımcılığımı, söyleşi ve diğer yeteneklerimi adım adım geliştirdim. Kimi ödüller ve burslar kazandım. Hepsi de çok sevindiriciydi. Ama hâlâ yerel bir sestim.

İşitsel yayıncılık sürecindeki önemli dönüşümlerimden biri 1986'da gerçekleşti. KRZA'nın program yönetmenliğine getirildim. Güney Colorado'daki San Luis Vadisi'nde bulunan Alamosa'dan iki dilde yayın yapan bir istasyondu bu. Orada çalıştığım süreçte, uydu sisteminin zorluklarını ve gizlerini kavradım. Alternatif Radyo'ya 1986'da garip bir biçimde başladım. Duyulmamış bir şey yaptım: Bir uyduda günlük yayınının üç buçuk saatini Noam Chomsky'e ayırdım; doksan dakikalık bir dersi takiben 4 adet otuz dakikalık söyleşi. Bu benim ilk ulusal yayınımdı. Hiç kimse bana pek çok istasyonun genellikle yarım bilemedin bir saatlik programlar yayınladıklarını söylemedi. Bu çok meşhur bir öğrenim deneyimi oldu. Ne var ki, Pacifica şebekesi programlarını geliştirdi ve dinleyicilerin tepkileri beklenen de iyi oldu. AR için işler yolundaydı.

Bir programı nasıl yaparım? Her şeyden önce profesyonel bir donanım kullanırım: SONY TC-D5M marka taşınabilir bir kayıt cihazı, yaklaşık 600 dolara mal oldu; RE-50 cinsi elektronik mikrofon, 150 dolara mal oldu; SONY MDR-V600 kulaklık ki 70 dolardır ve 30 dolara mal olan AKG marka bir mic stand. Tabii ki teçhizat bunlarla sınırlı değil. Bazı yapımcılar bir Sony Walkman-PRO ya da Marantz marka kayıt cihazını da tercih edebiliyor. Diğerleri DAT sürücüleri savunabiliyor. Ne alırsanız alın, ucuza kaçmayın. Güvenilir ve iyi teçhizat alın. Bilindik markaların krom kasetlerini kullanın. Ben Maxell kullanıyorum ama TDK, Fuji ve bunlara benzer markalar da kullanılabilir. Ve kayıt amaçlı kasetlerin ideal uzunluğu 90-100 dakikadır. Teçhizatınızı iyi tanıyın ve bu alana girmeden önce onlardan da, kendinizden de emin olun. Eğer maddi imkanlar yetersizse, istasyonların pek çoğu, belli şartlar altında teçhizatlarını size ödünç verecektir.

İkinci olarak, bir sunum ya da söyleşiyi kaydediyor ve yayına hazırlıyorum. Winona LaDuke Colorado Üniversitesi'nde bir söyleşi düzenliyor olsun. Başlığı "Sosyal Adalet, Irkçılık ve Çevreci Hareket". Konuşmasına başlamadan önce kayda almak için iznini isterim. Sunumunu kaydederim. Tek kelimeyle harika. Onu AR'nin ulusal programlarından birine dönüştürme kararı alırım. Asistanım Sandy Adler kasetin bir kopyasını çıkarır. Bu suret çok işime yarıyor. Bütün paragrafların zamanlamasını ayarlayabilirim böylece. Programı 50 dakikaya sığdırır, başlangıcına ve sonuna müzik koyarım. Bir açılış bir de kapanış eklerim, artık kuş, uydular üzerinden uçmaya hazırdır.

Bir başka örnek, New York Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan tarihçi Marilyn Young'la söyleşi yapmak istiyorum. *Vietnam Savaşları* başlıklı kitabı çok etkileyici. Söyleşi yapmak isteyip istemediğini öğrenmek için onunla temasa geçerim. Kabul eder. New York'a gider ve onunla söyleşi yaparım. Sonra LaDuke de izlediğim çalışma rotasını izlerim ama bu kez daha çok zaman ve para harcarım. Bazı programlarımı yerelde oluştursam

da, çoğunlukla aradığımı bulmak için seyahat etmek zorunda kalırım. Çoğu zaman bir avcı toplayıcı olduğumu düşünürüm. Dışarı çıkar ve yanıma bir kaset alırım ve onu pişirilmek üzere geri getiririm! Son yıllardaki önemli bir gelişmeyse şu, ABD ve Kanada'nın pek çok yerinden, bana programa dönüştürmem için kasetler gönderen bölgesel yapımcılardan oluşan bir heyet kurdum.

Üçüncü başlıksa şu. İşin büyük kısmı, yerel politikaya ve dünya müziğine dair programlar yaptığım KGNU stüdyolarında hallediliyor. 1981'de istasyonun büro şefiydim ve sonrasında 1987-1991 arasında Haber ve Halkla İlişkiler Müdürü oldum. Benimle istasyon arasında sağlıklı bir değiş tokuş oluyor. Ben onlara halka arz sırasında hissedar olan dinleyicilerine sunulmak üzere kasetler veriyor ve pek çok başlıkta yardımcı oluyorum.

Son olarak da uyduda düzenli bir zaman, gün ve kanal için peşinen yer ayırttım. Tamamladığım programı oraya gönderiyorum. Iowa'daki Ames'i kullanıyorum. Uydu sistemi yüzlerce istasyon arasında göbek bağı görevi görüyor. Ulusal Devlet Radyosu'na ait. Ama korkmaya gerek yok. Tek istedikleri paranız. Hiçbir programımın içeriği hakkında en ufak bir söz bile duymadım. Programların dağıtıldığı 20 uydu hattı var. Uyduların son teslim zamanına göre çalışmak sürekli bir teşvik sağlıyor. Demokles'in kılıcının sürekli başınızda olması gibi bir şey. Program kendisine ayrılan zamandan önce uyduda olmalı. Uydu sistemi ve bağımsız bir yapımcı olarak ondan nasıl yararlanabileceğinize dair her türlü bilgiyi NPR'yle (635 Massachussets Ave, NW, Washington, DC 20001. Tel: (0202) 414-3329) temasa geçerek öğrenebilirsiniz. Eğer belli bir noktada kendi programlarınızı üretip dağıtmaya karar verirseniz, NPR sizden bir saat için yalnızca 25 dolarlık kayıt ücreti alıyor.

Bütün elektronik medya içinde radyonun en ucuzu olduğuna şüphe yok. Ve bilebildiğim kadarıyla en çok doyum sağlayanı. Radyonun çok özel bir yanı var. Dinleyicilerin hayallerini ellerin-

den almıyor. Bir saat, bir konuyu kavramak için uygun bir süre. Alternatif Radyo'nun programları medyaya, ABD dış politikasına, ırkçılığa, çevreye, temel haklara, NAFTA/GATT'a, ekonomik meselelere ve diğer başlıklara vurgu yapıyor. Son programlar içinde, Elaine Bernard-Yeni Bir Parti Yaratmak; Juliet Schor-Aşırı Çalıştırılan Amerikalılar; Ali Mazrui-Afrika Merkezcilik ve Çok kültürlülük; Edward Said İsrail/FKÖ Anlaşması; Helena Norberg-Hodge Gelişmeyi Yeniden Düşünmek (NAFTA üzerine iki kısımdan oluşan bir tartışma) ve Michael Parenti-Demokrasi Mücadelesi vardı.

Uydu aracılığıyla dağıtıyorum. Program başına ücreti 100 dolar civarı oluyor. Bu beni aynı zamanda DACS'a (Doğrudan Erişimli İletişim Sistemi) sokuyor. Elektrik kablosuna benzeyen bir cihaz. Çanak anteni olan her istasyonda bir adet bulunuyor. Program ve haber yapımcıları neler olup bittiğini öğrenmek istiyor. DACS onlara 9 Kasım Salı şu şu saatte 6. Kanal'daki Alternatif Radyo'da, GATT üzerine, Herbert Chao Gunther'in konuşmacı olduğu bir program olduğunu söylüyor. DACS uydu sitemiyle birbirine bağlanan istasyonlara doğrudan erişimi sağlıyor. İstasyonların ilgisini çekmek için onlara mail atıyorum, faks çekiyorum ya da telefon açıyorum. Ne yazık ki, uydu sistemi ABD'yle sınırlı. Bu, kasetlerimi Kanada'ya, Avustralya'ya ve diğer yerlere maille göndermek zorunda olduğum anlamına geliyor. Açıkça pahalı, verimsiz ve görece kötü bir işitsel yayın yöntemi. Bütün dünya olarak birbirimize bağlanacağımız günü iple çekiyorum.

İstasyon var, istasyon var. Kimisi benim yaptığım işin yanından bile geçmez. Bunların çoğu Ulusal Devlet Radyosu benzeri radyolar. Ruhsatları büyük oranda üniversitelerin ve kolejlerin denetiminde. Ve programları arasında pek çok NPR haberine yer verirler. Klasik müzik ve/veya caz çalarlar. Bazen Boston'daki WGBH; Denver'deki KFCR ya da Philadelphia'daki WHYY gibi, kurumsal hüviyete sahip olmasa da çok dar bakış açılarına sahip istasyonlar olabiliyor. NPR cinsi program

yapımcı ve yöneticileri denge, tarafsızlık gibi ticari balonlara yaslanıyor. AR onlarca bir taraf olarak görülüyor. O taraflı bir radyodur, yani lanetlidir. Dinleyiciler verili aklın dışındaki fikirlerden şiddetle korunmalıdır.

Ne ki, ülkenin dört yanına yayılmış, risk alabilen ve yeni arayışlar içine giren NPR cinsinden radyoların sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Teşvik edilmeliler ve sayıları arttırılmalı. İki başlı bir strateji uygun görünüyor. Hem kendi medyamızı yaratmalıyız, hem de var olan medyanın içine girmeliyiz. Amaçlarımdan biri bu koronun şefi olmak. Elbette dostlarımızın bilgi, haber ve yoruma ihtiyacı var ama salt değiş tokuşa bel bağlamak ne entelektüel ne de duygusal açıdan tatminkar. Başka türlüsü zor gibi görünse de, kendi deneyimlerimden de biliyorum ki büyük sıçramalar oluyor. Devamlılığı olacak bir medya hareketi bu olasılıkları dışlayamaz.

Bir de toplumun kendisinin yürüttüğü istasyonlar var. Programlarında bir çoğulculuk var. Kadroları ve gönüllü çalışanlarının, cinsiyetlerinin ve ırklarının daha çok çeşitlilik gösterdiği kesin. Bu radyolar 1970'lerin ortalarından beri sabit biçimde büyüyor. Noam Chomsky, ziyaretleri sırasında istasyonu olan kasaba ve şehirlerin halklarının daha bilgili ve gelişmelerden daha haberdar olduğunu gözlemledi. Radyo bir entelektüel savunma zırhı ve insanları ötekilere bağlayan bir araç oluşturuyor. Yapmaktan hoşlandığım şeylerden biri Kaliforniya'daki KMUD, Oregon'daki KMUN, Maine'deki WERU ya da British Kolombiya'daki Co-op Radyo gibi istasyonları ziyaret etmektir. Kıt kaynaklara rağmen sergiledikleri canlılık, enerji ve kararlılık büyüleyici. Ve evet politik bir iç mücadele var ama olumlular olumsuzlara ezici bir üstünlük sağlamış. Canlı yayın yapan programcıların büyük kısmı gönüllülerden oluşuyor. Bu, canlı yayında sadece paralı elemanlarına yer veren NPR grubunun tam tersi. Orada gönüllüler sadece bağış yapmak için arayanların telefonlarına bakıyor.

Toplum radyosu kulağa nasıl geliyor? Biçimleri çok çeşitli.

Örneğin, KGNU BBC ve Pacifica karışımı haberler yapıyor. Bu da ona hem ulusal hem de uluslararası haberleri ele alma fırsatı sunuyor. Yerel habercilik çetin bir alan. Emek ve sermayesi yoğun. Mükemmel programlar da yapıyorlar, vasat programlar da. KGNU'nun bir dizi söyleşi programı var. Konuklar stüdyoda canlı yayında da olabiliyor, telefonla da bağlanabiliyorlar. Ayrıca bu söyleşiler banttan da yayınlanabiliyor. Dinleyicilerin programlara telefonla katılabildiği programlar çok popüler. İnsanları etkinleştiriyor, onlara konuşma zemini sağlıyor. İstasyonun müzik yelpazesi geniş ve hatırı sayılır oranda uluslararası müzik yayınlıyor. Tabii ki, Top-40 değil belirleyenleri. Daha çok küçük, bağımsız isimlere öncelik veriyorlar. Hafta içi müzik-konuşma oranı 70'e 30; hafta sonuysa 85'e 15. KGNU'nun beş paralı çalışanı, 230 gönüllüsü, 3.000 yedek üyesi ve 325.000 dolarlık bütçesi var.

Eğer daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız, ya da bir toplum radyosu kurmak isterseniz, Toplum Yayıncıları Ulusal Federasyonu'yla temasa geçin, Ft. Mason Center, Bldg. D., San Francisco, CA., tel: (415) 771-1160. TYUF, toplum yayıncıları için ulusal bir hizmet ve temsil örgütü. Sponsorluğu NFCB tarafından yapılan yıllık toplum radyosu konferansı şebekeler için iyi bir olanak.

ABD'nin dışında, AMARC'la temasa geçebilirsiniz; Dünya Toplum Yayıncıları Kuruluşu'yla. Adresi 3575 Blvd. St Laurent, Suite 704, Montreal, Que., H2X2T7, Kanada. AMARC'ın yedinci küresel radyo konferansı 1998 Ağustos'unun sonlarında Milan'da toplandı. AMARC'tan Bruce Girard *Radyo Tutkusu* isimli kitabında farklı farklı ülkelerde toplum radyoculuğu alanında neler yaşandığını anlatıyor. Radyo üzerinde devletin geleneksel kontrolü bir ölçüde kırıldı. Radyo aktivistleri bu işe el attı. AMARC İngilizce, Fransızca ve İspanyolca kitaplar yayınladı.

Eğer iyi bir yerel istasyonunuz yoksa ve kısa dalga alıcınız varsa, Uluslar arası Barış Radyosu'nda (Radio for Peace

International) pek çok ilerici program dinleyebilirsiniz. Santa Ana, Kosta Rica üzerinden yayın yapıyor.

Sağcı talk şovlar yayın dalgalarını işgal etmiş durumda. Rush Limbaughs, Howard Sterns, Paul Harveys ve Tom Valentines tarafından ortaya atılan zehirli atıklara karşı ilerici bir müdahale acilen yapılmalı. Şimdi ulusal çapta, dinleyicilerin de telefonla katılabilecekleri bir talk şov yapmanın tam sırası. Böylesi bir program ya da programlar bizim aramızda işitsel bir diyalogu geliştirmede, daha geniş bir dinleyici toplamına ulaşmada ve yeni oluşumlar yaratmada çok faydalı olacaktır. Gereken para öyle atla deve değil. Proje izleyicilerin üyelikleriyle desteklenebilir. Ek gelir de kasetlerin ve suretlerin satışından sağlanır.

Acilen gereken bir başka programsa NPR'ninkine alternatif olacak bir sabah haberleri bülteni. Şu an Pacifica öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde yarım saatlik bir haber programı yapıyor. Bence o program bir saate çıkarılmalı ve sabaha çekilmeli. Eğer para sağlanabilirse öğleden sonraki haberler devam etmeli ama öncelik sabah haberlerinde olmalı. Bu programın bütçesi doğrudan doğruya bültene abone olan istasyonlar tarafından karşılanmalı. Bu projenin masrafı izleyicilerin katılabileceği bir ulusal programdan çok yüksek. Eğer Pacifica bunun altından kalkamazsa, diğer kaynaklar devreye girmeli.

Elimizi rahatlatan yeni bir gelişme de düşük vatlı küçük radyo. Zaman zaman korsan radyo diye de niteleniyor. Bir o yana bir bu yana koşarak gol atmaya çalışıyorlar ama istasyonlar da yayın dalgalarının kalecileri. Ama kimi zaman gol attıkları da oluyor. Çok ucuz olması bir avantaj. Ama sinyalleri dar bir alana yayıldığından, izleyicisi sınırlı.

Howard Üniversitesi'nden William Barlow toplum radyosunun "ABD'de işler halde bulunan her tür kitle iletişim aracından daha demokratik bir potansiyeli olduğunu" yazdı. Aktivistler, radyoyu bir eylem ve buluşma aracı olarak düşünmeliler. Bunun gerçeklik kazandığına dair pek çok sinyal var.

The Progressive'den Matt Rothschild *Second Opinion* isimli bir söyleşi programı yapıyor. New York merkezli bir izlence grubu olan *Habercilikte Dürüstlük ve Doğruluk, CounterSpin* programını yapıyor. Programı Janine Jackson sunuyor. *Making Contact* San Francisco Körfezi'ndeki Ulusal Radyo Projesi grubu tarafından üretiliyor. Bütün bunlar haftada bir yayınlanan, yarımşar saatlik programlar. Pacifica'nın *Democracy Now* (Demokrasi Şimdi) programı Amy Goodman'ın sunuculuğunu üstlendiği bir saatlik bir program. O da haftada bir yayınlanıyor. *The Nation* Marc Cooper'in sunuculuğunu yaptığı bir saat süreli haftalık bir program yapıyor. *These Times*'ta Siyasi Çalışmalar Enstitüsü ve diğerleri radyo üzerine kafa yoruyor. Bütün bu çabalar desteklenmeli ama kendilerini daha geniş bir alana taşımalılar. Edward Herman'ın *Z Papers*'ın ilk sayısında yazdığı gibi: "Medyanın tam olarak demokratikleşmesi ancak eşzamanlı bir siyasi devrimle mümkündür."

Medyanın tekelleşmesi yönündeki süreç devam ediyor. Şirketlerin medya üzerindeki etkisini ve medyanın bağımlılığını belgeleyen yayınlar arttıkça artıyor. Burada üzerimize düşeni yapıyoruz. Bu eleştirileri sürdürürken hem psikolojik hem de politik nedenlerle olumlu alternatifler tasarlamalı ve üretmeliyiz. Bu çok elzem. Ve radyo tam da böyle bir olanak sunuyor.

YAYINCILIK, ANAYASA VE DEMOKRASİ

Louis Hiken, Alan Kom,
Allen Hopper, Peter Franck

Kâr Güdüsüyle İşleyen Medya Sistemleri Anayasal mı?

1954'te Beyaz Saray Mahkeme Heyeti'nin önündeki klasik ifadesinde Alexander Meiklejohn şöyle dedi: "Birinci Yasa Değişikliği Teklifi'nin anlamını kavramak için özyönetim süreçlerine özgü ilkelere bakmalıyız. Orada bulmamız gerekense şayet insanlar kendilerini yönetiyorsa, kamusal politikalarda yargıda bulunması gerekenin onlar olduğu gerçeğidir. Bu şu demek ki mantık dışı fikirler de tıpkı mantıklı fikirler gibi dillendirilebilmeli. Yani güvenli fikirler kadar tehlikelilere; Amerikan taraftarı fikirler kadar Amerikan aleyhtarı fikirlere de yer vermeliyiz. Şu ana kadar kararı vermesi gereken vatandaşlar bilgiden, yorumdan, eleştirilerden, inançsızlık seçeneğinden mahrum bırakıldılar. Toplumsal iyiyi bulma planları bu yüzden eksik, hatalı ve dengesiz oldu. İşte Birinci Yasa Değişikliği toplumun düşünce süreçlerinin bu şekilde sekteye uğratılmasını hedef almaktadır."[1]

1 Alexander Meiklejohn, *Political Freedom: the Constitutional Powers of the People.* New York: Oxford Pres, 1965.

Birinci Yasa Değişikliği Teklifi, Anayasa'ya eklenmelidir; çünkü ABD'nin sağlam bir demokrasiye sahip olmasının temeli budur. Meiklejohn'un da belirttiği gibi, sağlam bir demokrasi toplumun her tür sorunu ve meselesinde geniş tartışma kanalları yaratılmasını zorunlu kılar. Olabildiğince çeşitli görüşün ifade edilebildiği, bütün vatandaşların dertlerini etkin şekilde anlatabildikleri ve kendi vatandaşlarının ideallerini, düşüncelerini, tasalarını öğrenebildikleri bir medya sistemi de şart.

1934'deki İletişim Yasası şöyle diyor: "Bu yasanın amacı ırk, renk, din, köken, cinsiyet ayırt etmeden bütün Amerikan halkının ulusal ve uluslararası telgraf ve radyo iletişim hizmetlerinden ucuz fiyata yararlanabilmesini mümkün olduğunca sağlayabilmektir..."[2]

Şu anki medya sistemi, yayıncılığın iletişimin bir numaralı aracı olduğu günümüzde bu Anayasal ve kanuni buyruğu yerine getiriyor mu? 1996 Telekomünikasyon Yasası'ndan en çok etkilenen medya sektörüne, radyoya bir göz atalım. Yasa mülkiyet sınırlandırmaları getirdi. Buna göre bir şirket en fazla 8 radyonun sahibi olabilecek. Yasanın yürürlüğe girmesinden bu yana geçen yirmi aylık süre zarfında, halkın 11.000 radyo istasyonunun 4.000'i el değiştirdi. Ve radyo şirketleri arasında binin üzerinde şirket evliliği yapıldı.[3] Küçük halkalar orta ölçeklilerin eline geçti ve orta ölçeklilerse bir avuç büyük şirket tarafından yutuldu. Şu an bu şirketler alana hükmediyor. Böylesi bir yoğunlaşma dev şirket zincirlerinin yazı işleri ve pazarlama alanında çalışanları işten atarak ve program yapımını ulusal merkezlerin dışına çıkararak maliyetlerini düşürmelerini sağladı. *Advertising Age* (Reklam Çağı) dergisine göre, Eylül 1997'de en büyük elli sektörün hepsinde de, üç büyük firma radyo reklam gelirinin yarısından fazlasını elinde tutuyor.[4] En

2 47 U.S.C, Bölüm 151. Ağustos 1996'da değiştirildiği şekliyle.

3 David Johnston, "U.S. Acts to Bar Chancellor Media's L.I. Radio Deal", *New York Times*, 7 Kasım, 1997, s. C10.

4 Ira Teinowitz, "Westinghouse Deal Fuels Consolidation in Radio" *Advertising Age*, 29 Eylül, 1997, s.61.

büyük elli sektörün yirmi üçünde, üç şirket reklam gelirlerinin yüzde 80'inden fazlasını elde ediyor. Yalnızca CBS'nin 175 istasyonu var."[5]

Wall Street Journal'ın belirttiği gibi bu paylaşım "bir avuç şirketin ülkenin radyo dalgalarına kilit vurmasına yol açtı."[6] Televizyon ve diğer medyaya göre radyo hem yayıncılar hem de tüketiciler için daha ucuz. Yerel kontrol ve toplum hizmeti için biçilmiş kaftan. Ama yine de üç beş firmanın kâr makinesine dönüşüyor, böylece radyoyu reklamcılığın en verimli mecrasına çevirme niyetindeler. Ulusun gözü önünde, bu dev şirket zincirleri piyasadaki güçlerine dayanarak maliyetleri arttırmaya çalışıyor. Wall Street, radyonun birkaç şirketin elinde toplanmasını başarı olarak görebilir ama her tür başka standarda göre bu yeni cesur dünya aşağılık bir yıkım.[7]

Radyo Dalgalarına Erişim

Federal İletişim Komisyonu (FİK), 1979'dan beri, yasa nezdinde düzenlemeyle, 100 vatın altında yayın gücü olan hiçbir radyo istasyonuna ruhsat verilmeyeceğini buyuruyor. Ve FCC bütün ruhsat alma adaylarından pahalı teçhizat bulundurmalarını istiyor. Onun koyduğu kıstaslara göre ortalama bir istasyon kurmanın toplam maliyeti 250.000 doları aşıyor.

FİK etkililik adı altında, tıpkı bir "Federal Gazete Komisyonu" gibi çalışıyor. Kâğıt ve mürekkep israfını önlemek için, sadece ülke genelinde bir milyon ve üzeri tiraja sahip gazetelerin yasal olduğunu söylüyor. Bu mantıkla bütün kilise ve öğretmen örgütü bültenleriyle haftalık topluluk dergileri yasaklanacak. Yayıncılıktaki durum da bundan pek farklı değil.

Şu an geçerli olsun ya da olmasın, düşük frekansla yayın

5 Timothy Aepel ve William N. Bulkeley, "Westinghouse to Buy American Radio", *Wall Street Journal*, 22 Eylül 1997, s. A3.

6 Eben Shapiro, "A Wave of Buyouts Has Radio Industry Beaming with Success" *Wall Street Journal*, 22 Eylül 1997, s. A3.

7 *Wall Street Journal*, 18 Eylül 997, s. A1.

yapan radyoları yasaklama girişimi anayasayla bağdaşmıyor. ABD Yüksek Mahkemesi, yayıncılık üzerine kısıtlama girişimlerini 1984'te Kaliforniya'da *Federal İletişim Komisyonu'na karşı Kaliforniyalı Seçmen Kadınlar* toplantısında telaffuz etti: "Yayıncılık endüstrisinin diğer alanlarda karşılaşılmayan sınırlamaları barındırdığı bir gerçek ama bu kısıtlamaların temelinde; Birinci Yasa Değişikliği'yle toplumun; kamusal meselelerle ilgili değişik görüşlere dengeli biçimde ulaşma hakkını sağlama almak yatıyor... Ama davalarımızın bize gösterdiği gibi, kısıtlamalar *önemli hükümet çıkarlarını ilgilendiren noktalarda daha sıkı uygulanıyor."* (vurgu eklenmiştir)

"Hükümet çıkarı" göz önüne alındığında, kısıtlamaların 1979'da tanımlanan mantığının devlet radyolarını arttırmak ve güçlendirmek olduğu görülüyor. Bu düzenleme tam da, Devlet Yayıncıları Birliği ve Ulusal Toplum Yayıncıları Federasyonu, devlet istasyonlarını "profesyonelleştirip" genellikle 10 vatlık okul radyolarını sonlandırmayı istediklerinde yapıldı. Böylece enerjiyi ve parayı az sayıda güçlü istasyonda toplamış olacaklardı. Bugün halk radyoları can çekişiyor, bütçeleri yetersiz, elit bir dinleyici toplamına sesleniyor ve ticarileşmeye zorlanıyorlar. Hiçbir şekilde gerçek bir alternatif oluşturamıyor ve topluma seslenemiyorlar.

1979'daki durum ne olursa olsun, düşük güçteki radyoların engellenmesi, artık devletin meşru bir çıkarının sağlanmasına hizmet eden bir kısıtlama değil. Vericilerle ilgili mevcut politikalar, FIK tarafından son derece açık bir biçimde düzenlenmiştir. Bu düzenleme, komisyona düşük güçteki radyolarla ilgili keyfi engellemeler yapma olanağı veriyor. Örneğin; 50-100 mil menzilindeki bir kasabanın 50.000 vatlık istasyonuna yayın gönderen, bir dağ tepesindeki 10 vatlık vericiye ruhsat verilmektedir. Kaldı ki, bu küçük kasabanın bahsi geçen vericiye yerel haberler göndermesine ve aynı verici üzerinden bilgi ve eğlence programı akışına da izin verilmeyecektir.

Tabanın Yanıtı

1989'dan itibaren, Illinois'nin güneyinde bir sosyal konutta barınan, işsiz bir zenci olan M'banna Kantako'yla birlikte Microradio Hareketi bir taban hareketi olarak gelişti. Bu hareket, yayın dalgaları üzerindeki korkunç ve anayasaya aykırı baskıya karşı üretilmiş bir yanıttı. Bir mühendis ve felsefi anarşist olan Stephen Dunifer'in gayretleriyle ateşlendi. Amerikan Bölge Mahkemesi Yargıcı Claudia Wilken'in[8] şu anki düzenleyici sistemle anayasa arasındaki uyuşmazlığın FİK ve mahkemeler tarafından incelenmeye değer bir başlık olduğunu söylemesi de hareketin yükselişinde etkili oldu. Microradio Hareketi öyle bir noktaya ulaştı ki; artık ABD'de neredeyse 1,000 tane böyle yayın yapan istasyon var.

Güney Kaliforniya'daki "Esscellent Radyosu" şehrin yerel konsey toplantılarını her hafta canlı yayınlıyor. Konsey, kendi süreçlerinin ruhsatsız bir radyo tarafından yayınlanmasının ne kadar yasal olduğu konusunda uyarıldı. Ama konseyin avukatı yayını yasaklamanın yasaları çiğnemek olacağını söyledi. Onlar da işin olurunu buldular. Yayını artık ticari amaçlı, kâr peşinde koşan ve daha fazla reklam geliri olan bir yerel istasyon yapıyor. ABD'nin kuzeybatısında, ticari yayıncılar tarafından kendi dillerinde yayın yapılmayan Koreliler kendi ruhsatsız radyolarını kurdu.

Microradio Hareketi uluslararası bir hareket. Haiti'nin o zamanki başkanı Jean-Bertrand Aristide, Stephen Dunifer'e düşük güçte yayın yapan ileticilerin Haiti'de kurulup kurulamayacağını danıştı. Ve o da Haiti'ye pek çok yardımlarda bulundu. Yerel topluluklara kendi istasyonlarını kurmayı ve işletmeyi öğretti. Seneler önce, tam da Federal İletişim Komisyonu Steven Dunifer'e 20.000 bin dolarlık bir borç çıkarttığında, UNESCO Filipinlerdeki toplumsal gelişim projesi için Dunifer'den 5.000 dolarlık mikro-radyo ileticisi istedi.

Dunifer'in Özgür Berkeley Radyosu 1991'de yayına başladı-

8 *U.S v. Dunifer, No. C94-03542, 30 Ocak Notası Kararı, 1995 (N.D. CA* 1995).

ğından beri, mikro yayıncılar üzerine her biri öncekinden daha geniş katılımlı olan beş konferans düzenlendi. Nisan 1998'de yüzlerce küçük yayıncı Philadelphia'da toplandı. Planlarını birleştirmek ve hareketi geliştirmeye devam etmek için. Mayıs 1998'de daha da fazla küçük yayıncı yine aynı amaçla Las Vegas'ta toplandı.

Resmi Yanıt

FİK, düşük güçlü radyolara getirdiği kısıtlamaya dair yasal bir süreç başlatmasının gerekli olup olmadığına dair bir soru önergesi verdi. FİK başkanı William Kennard küçük yayıncıların topluluk radyolarının yayın yapmalarının zorluğuna değinirken haklı olduklarını kabul etti. Son yıllarda 1996'daki federal iletişim yasası sonucunda yayıncılıkta oluşan tekelleşmeye karşı küçük yayıncılığın popülaritesinin arttığını düşündüğünü söyledi.[9]

6 Nisan 1998'de Ulusal Yayıncılar Birliği toplandığında, tüm dünyaya örgütlerinin Anayasa ve demokrasiye içten bağlılığını göstermek için tarihi bir fırsat yakalamıştı. Ve tabii ki, elektronik alanın ticari yayıncılık endüstrisiyle halk istasyonları arasında paylaşılmasını istediğini beyan edebilirdi. Mikro Radyo topluluğu toplantıya gayet yalın, pratik ve demokratik bir önerge sunmaya geldi. Mikro Radyo Topluluğu'na bağlı bizler Ulusal Yayıncılar Birliği'ni radyo dalgalarının demokratikleşmesi konusundaki mücadeleye destek vermesi için zorlamaya devam ettik.

Düşük Güçte Yayın Yapan FM Servisi İçin Öneriler

Biz şunları öneriyoruz:

a. Kullanılmayan herhangi bir FM bandı frekansında düşük güçte yayın yapan bir istasyon kurulabilmelidir. İkinci bir yakın kanal sınırları belirlemelidir. Bir mikro istasyon basit bir kayıt belgesi doldurmalı, bir suretini makul bir ücretle

9 Mary Curtis, "Defiant Pirates [sic] Ply the Radio Airwaves", *LA Times*, 5 Mart 1998, s.1.

birlikte FİK'e yollamalıdır. İkinci suretiniyse mikro istasyonları izlemek için, gönüllülerin oluşturduğu düşük güçlü yayıncılık topluluğuna göndermelidir. Böylesi öz denetim unsurları amatör ve ticari yayıncılık alanında zaten var.

b. Kırsal alanda azami güç 50 vat, kentsel alandaysa 100 vat olmalı. Güç sınırını aşma durumunda, bir istasyon ya gücünü bu sınırlara çekmeli ya da kapatılmalıdır.
c. Teçhizat denge, süzme, ayar kontrolü gibi alanlara dair temel teknik ölçütleri yerine getirmeli.
d. Her örgüt için yalnızca bir istasyon. Örgüt yerel topluluklara dayanmalı ve kâr amaçlı olmamalı. Program yapımcılığının yerel kökenli olması elden geldiğince özendirilmeli.
e. Ticari sponsorluğa izin verilmemeli.
f. İçerik kısıtlaması olmamalı. İstasyonlar "topluluk standartlarına" uygun meseleleri bireysel temelde ve kendilerine özgü görev belirlenimi içinde ele almalı.
g. Televizyon yayıncıları dijital alana kayıp da, 6. Kanal'ı boşaltınca, bu alan FM bandını kullanan düşük güçlü yayıncıların genişlemesine ayrılmalı, bu 30 yeni kanal kazandıracaktır. Çünkü Tv 6 Kanalı 6MHz kullanırken bir FM yayıncısı sadece 200 kHz kullanıyor. Ülkeye girişleri veya kuruluşları bundan sonra olan radyo alıcıları bu bant genişlemesinden yararlanmalı.
h. Kayıt dört sene boyunca geçerli olmalı.
i. Teknik ya da diğer sorunlar, mümkünse topluluk ölçeğinde çözülmeli. Önce teknik destekle sonra gönüllülerin arabuluculuğuyla. FİK son yargı mercii olmalı.
j. Özel olayların (gösteriler, ralliler, bayramlar...vs.) küçük yayıncılarca aktarılmasının kayıt altına alınması zorunlu olmamalı fakat bütün teknik gereksinimleri karşılamaları konusunda ilgili kuruluşlar teşvik edilmeli. Bir frekans sadece buna ayrılmalı.[10]

10 Örneğin, San Francisco Körfezi'nde, 87.9 bu amaçla hizmet veriyor.

İNTERNETTE BİLGİ: BİR DEMOKRATİK ARACIN AÇTIĞI OLANAKLAR

Manse Jacobi

Bu yazıda, İnternet'in alternatif bir araç olarak işleyişinin kapsamı üzerinde duracağım. Özgür Konuşma İnternet Televizyonu'nda yaptığımız işlerin bazılarını sergileyeceğim. Biraz konunun dışına çıkacağım ve geliştirdiğimiz kablo projesinin kısa bir tarihini aktaracağım. Bu "dünyanın en özgür ülkesinde" medyada büyük boyutlara varan tekelleşmeyi anlatmak için de bir giriş gibi olacak.

Özgür Konuşma İnternet Televizyonu ilk olarak 1995'te, 90s Kanalı tarafından kuruldu. Ve ABD'nin ilerici ve aktivist temelli yayın yapan en geniş kablolu ağı oldu. Dünyanın en geniş kablolu operatörü olan Telekomünikasyon A.Ş (TCI), 90s Kanalı'nı aldı. Ulusal Güçlenme Televizyonu[1] gibi gerici şebekelere destek veren TCI'nın bu kararı ve televizyonculuktaki sürüp giden tekel konumu, serbest piyasanın demokratik bir medya sistemini sağlamasının imkansız olduğunun esaslı bir göstergesi. Buradaki tehlike petrol veya çelikteki tekelcilikle birebir aynı değil çün-

1 TCI'nin 90s Kanalını alma kararı üzerine daha ayrıntılı bilgi için, bkz. "S.F's Cable Censor", *San Francisco Bay Guardian*, 22 Kasım 1995.

kü TCI'nın tek amacı kâr değil. "Halkın zihnini kontrol etmek"[2] gibi paha biçilmez bir hedefi var.

ABD Kongresi'nin 1996'da onayladığı Telekomünikasyon Yasası, Amerikan halkını korumaya yönelik zırhları parçaladı. Zaten güçlü olan medya şirketlerine daha çok medya iletişim ürününün, programın ve dağıtımın mülkiyetini ele geçirme izni vererek medyanın soyguncu baronlarına yeni bir sayfa açmış oldu. 1996 yasası asrımızın en belirleyici yasama örneklerinden biri. Kimisi onu "topluma sunulmuş en büyük hediye" diye tanıttı; çünkü hakim medyada daha çok bir iş hikâyesi olarak ele alındı. Özgür Konuşma İnternet Televizyonu'nun amacı bu düşmanca koşullarda ilerici medyanın varlığını sürdürebilmesi ve hatta dallanıp budaklanması için bir yol bulmak.

Medyanın merkezileşmesi doğrultusundaki ileride daha geniş irdeleyeceğimiz amansız süreç İnternet'e de yayılmakta. Yani yakın zamanlarda ortaya çıkan son "gerçek demokratik araç" umuduna. Özgür Konuşma İnternet Televizyonu yeni geliştirilen video iletim teknolojilerini toplumsal değişimi etkileyecek şekilde kullanmak umuduyla 1995'te kuruldu. Aynı zamanda tam zamanlı ilerici bir TV şebekesi kurmaya da çabalıyoruz. 1998 Kasım'ında, FİK, Doğrudan Uydu Yayıncıları için kanal kapasitelerinin yüzde dördünü ticari kaygı gütmeyen, eğitsel ve bilgilendirici programlara ayırmalarını zorunlu kılan düzenlemeler yaptı. Özgür Konuşma İnternet Televizyonu (Internews, Deep Dish TV ve diğer bazı bağımsız şebekelerle birlikte) bir uydu kanalı alma çalışmalarına başladı. Bu amacı gerçekleştirmemiz olanaksız değil.

Bu yazıdaki görüşler, işte bu demokratik araca ve onun bilgi elde etmek ve yaymak için insanlara sunduğu yeni olanaklara değinecek.

---

2 Bu terim Noam Chomsky ve Edward Herman'dan alıntılanmıştır, *Manufacturing Consent: The Political Economy of Mass Media* (New York: Pantheon, 1988). Yeni medya teknolojilerinin propaganda amaçlı kullanımı 1960'lardan beri bir çalışma başlığı. En dikkate değer çalışmalar iktisatçı Herbert I. Schiller'inki ve sosyolog Jacques Ellul'inki.

Yaşatılabilir bir Demokratik Araç olarak İnternet

Bir iletim aracı olarak İnternet'e ilgim, İnternetin açık ve demokratik yapısının etkisiyle büyülenmiş İnternet meraklıları tarafından ateşlendi. İnternetin; insani iletişim tekniklerinde devrimci olanaklara sahip olduğuna inanmak için esaslı nedenler vardı. Teknolojik belirlenimciliğe dair yumuşak eğilimi, Raymond Williams'ın ilk dönemlerinde yaptığı iletişimin demokratik aracı kavramlaştırmasını anımsatıyordu. Merkezileşen geleneksel medya kuruluşlarının topolojisini bozuyordu.

Yeni teknolojinin devrimci olanakları konusunda daha pek çok şey söylenip yazılabilir. Muhafazakar yazar George Gilder bu coşkunluk halini "birkaç ulusal yayın şebekesinden dünyaya yayılmış milyonlarca program yapımcısını denetlememizi sağlayacak"[3] bir istihbarat ve kontrol sıçraması olarak tanımlıyor. *Wired* (Kablolu) isimli kitabının ilk baskısında yayıncı Louis Rosetto, dijital devrimin "ancak ateşin icadıyla karşılaştırılabilecek toplumsal değişiklikler"[4] getireceğini yazdı. Ve kısa süre önce de yeni web yayıncılığı üzerine yazarken, *The Wall Street Journal* proje yönetmenimizi "büyük eğlence şirketlerine yol gösteren, işin temelindeki pek çok medya nüfuzlusundan"[5] biri olarak niteledi.

İnternet'in başka hiçbir araçta bulunmayan özellikler barındırdığına dair geniş bir mutabakat var. İnternet, çok çeşitli bilgi dağıtım yollarına uyum sağlayabiliyor. İnternet kullanıcıları artık geleneksel metinlere ve sabit grafiklere mahkûm değiller. Görsel ve işitsel iletim konusunda yeni teknolojiler de hızla geliştiriliyor. Bir gazetenin netteki versiyonunun makalelerinde video klipleri kullanmaması için hiçbir neden yok. Siber mekanda metin, radyo ve televizyon arasındaki fiziksel sınırlar ortadan

3 George Gilder, *Life After Television* (New York: Norton, 1992).

4 "Wired Words: Utopia, Revolution and the History of Electronic Highways" içinde Mark Suman tarafından alıntılanmış.

5 Debra Jo Immergut, "Webcast News", *Wall Street Journal*, 28 Mayıs 1998.

kalkıyor. Ama daha da önemli bir fark, daha geniş bir kitleye daha düşük maliyetle bilgi ulaştırılabiliyor olması.

Ne yazık ki, yeni teknolojinin demokratik unsurları hızla kayboluyor. Örneğin, akan görüntü yayını yapan medyaya daha yüksek, dolayısıyla daha pahalı veri transfer hızı gerekiyor. Kablosuz veya modem aracılığıyla bağlanma gibi yeni teknolojiler veri indirmeyi yüklemekten daha hızlı yaptıkları için kullanıcı etkinliğini asgariye indiriyorlar. Netin geniş kitlelerden geniş kitlelere seslenen *yapısı, medya kuruluşlarının geleneksel* merkezi ve ticari yapısını anımsatan teknolojilerle yer değiştiriyor. Şirket çıkarlarının karşılıklı etkileşimi "İnternet kanalları" ya da "net yayın istasyonları" gibi kavramlarla değiştirmeye çalışma nedeni bu. İş çevreleri, yeni teknolojiyi kavrayarak gelecekteki İnternet kullanıcılarını "edilgen tüketicilere" çevirme konusunda çok kararlı.

Ticarileşmeye yönelik bu hızlı hareket verili ekonomik sistem bağlamında rahatça anlaşılabilir. 20 yıldan uzun süredir giderleri vergi mükellefleri tarafından karşılanan İnternet'in dar çıkarlar doğrultusunda kullanılma olasılığı başından belliydi.[6] ABD Başkan Yardımcısı Al Gore'un "bilgi otabanı" kavramlaştırması büyükbabasının 1950'lerdeki girişimini hatırlattı. Askeri endüstriye hizmet edecek ulusal bir otoban inşa etmek istiyordu o da. "Bilgi teknolojisindeki bu yeni gelişmelerden" diyor Herbert Schiller "asıl kârlı çıkacak olan ulus ötesi şirketler, istihbarat, askeriye ve polis ajanları."[7]

Ama ilerici seslerin duyulmasını engelleyen esas faktör teknolojinin kendisi değil. Yani bu sesler yok değil. İlerici İletişim Birliği'nin üye listeleri ya da Znet gösteriyor ki aktivizm ve ticari kaygı gütmeyen medya siber alemde var ve iyi durumda. Aslında gerçek halk toplulukları 1980'lerden beri bu alanın çevresinde

6 İnternet'in kökeni ARPANET. 1969'da yaratılan ve ABD Savunma Bakanlığı tarafından desteklenen deneysel bir proje.

7 Gretchen Bender ve Timothy Druckrey, *Cultures on the Brink: Ideologies of Technology* (Seattle: Bay Pres, 1994).

yer alıyor ve küresel planda dağıtılan haberlerin pek çoğunu oluşturuyor. Ancak bu, büyük devlerin alana el atmasından önceydi.

İnternet'in 1995'te ticarileşmesinden önce, Howard Rheingold *The Virtual Community* (Sanal Toplum) isimli kitabında yeni filizlenen teknoljinin ciddi potansiyelinden bahsetmişti. Onun erken uyarıları özellikle bugün geçerli: "Teknolojinin kendisi sıradan insanlara düşük ücretle önemli bir güç sağlamaz; bu yeni teknik güç bilgili bir toplum tarafından akıllıca ve bilinçle kullanılmalıdır. Daha çok insan bu gücün farkına varmalı, hâlâ bunu yapma şansımız varken. Büyük gücün ve büyük paranın haber iletişim medyasını kontrol etmek için geçmişteki gibi yollar bulma olasılığı çok yüksek."[8]

İnternet'in yapısı o günden beri çok değişti. Taban örgütlerinden artan katılım sürerken, izleyicileri etkileyebilme güçleri büyük şirketler tarafından her geçen gün daha da engelleniyor. Internete büyük yatırım yapan Disney ve US Networks gibi şirketler, bu alandaki hakimiyetlerini arttırmanın yollarını arıyor. Tanıtım siteleri ve giriş sayfaları bu alanı büyük oranda etkiliyor ve tabii ki İnternet kullanıcılarının neyi görüp neyi göremeyeceğini. En büyük sanal kitap satıcısı olan Amazon, yayıncılardan sitelerinde daha iyi görülebilmeleri için ücret alıyor. Amazon'un baş yöneticisi Jeff Bezos "Perakendeciler eşit şartlarda olmayacakları yeni bir araç kullanmaya başlıyor. Gazetelerin ve dergilerin kitap değerlendirme köşeleri gibi reklamdan bağımsız alanlar bulmaları olanaksız."[9]

Aslında karşılaştığımız güçlükler televizyon, radyo ve basın dünyasındaki ilericilerin karşılaştıklarından pek farklı değil. Şirketlerin bilgi dağıtımı üzerinde çok yoğun kurumsal denetimi var. Dünya ilericilerinin ve demokrasi savunucularının üzerine düşen şirketlerin değil halkın çıkarlarına hizmet eden

8 Howard Rheingold, *The Virtual Community* (New York: Harper Perennial:1994).

9 David Bank ve George Anders, *Wall Street Journal*, 1998.

bir araç geliştirmek için olanaklarını seferber etmek. Özgür Konuşma İnternet Televizyonu'nda geçtiğimiz iki yıldaki çalışmam bu amacın gerçekleştirilebileceğine dair tatminkar kanıtlar sunuyor.

Web Yayıncılığı ve Özgür Konuşma İnternet Projesi

"Web yayıncılığı" ya da "akan görüntü" basitçe söylersek dijital görüntünün İnternet üzerinde durmaksızın akması anlamına geliyor. İmgesel bir ifadeyle, kablo telleri üzerinden akan bir kablolu kanalın evinize ulaşması gibi işliyor. İnternet kullanıcılarına canlı görsel ve işitsel içerik sağlama ihtiyacından doğdu bu teknoloji. Sorun dijital görüntüyü sıradan telefon kablolarından akacak kadar sıkıştırabilmekti. RealVideo'nun, yani akan görüntü sağlayan kanallar içinde 50 milyon kullanıcıya seslenen bir kuruluşun öncüsü Rob Glaser'dir. 1994 başlarında Glaser "ilerici" medya yaratmak ve dağıtmak için bu yeni aracın yarattığı olanaklardan yararlandı. Progressive Networks (İlerici Ağlar) isimli bir şirketle yola çıkmış, şirket milyonlarca kişiye seslenen bir software firmasına dönüşmüş ve adını RealNetworks olarak değiştirmiş.

Özgür Konuşma İnternet Televizyonu, RealNetworks'ün ürünlerini kullanan ilk firmalardan. Akan ses ve görüntü sunmaya henüz 1996'da başladık. Söyleşiler, sunumlar, kısa deneysel filmler, görüntülü şiir, radyo şovları ve çok sayıda belgesel yayınladık. Programlarımız New York merkezli People's Video Network gibi dergilerden Londra merkezli Undercurrents'a ve Food Not Bombs (Yemek, Bomba Değil) gibi taban dergilerine kadar uzanıyordu. Profesyonel bir standart tutturmaya çalışırken, sıradan insanların güncel başlıklarda anlamlı bir medya yaratabileceklerine inandık. 1997'de Do-It-Yourself TV (Kendi Televizyonunu Kur)'u kurduk. İnsanlara kendi içeriklerini bizim sunucularımız aracılığıyla yayınlama fırsatı sunduk.

Başat Sorunlarımız

Önceden de değinildiği gibi, şu anki en büyük sorunumuz ve benim bu yazıdaki amacım insanlara hem anlamlı medyayı izleyebilecekleri hem de kendi programlarını yapabilecekleri bir yer olduğunu anlatabilmek. Ne yazık ki, İnternet'e bağlananlar ile bağlanmayanlar arasındaki farklılık, sınıflar arasındaki hüküm süren ayrımlara ve sanayileşmiş ülkelerle Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki farklılıklara denk düşüyor. Yeni teknolojilere, yani özelde akan görüntülere, geneldeyse İnternet'e uyum sağlayamamak gibi bir sorun da var. Ama bizim iyimser görüşümüze göre bu, ancak iletişim araçlarının mülkiyetini şirketlerden halka geçirmeye çalışan aktivistlerin ve toplumsal örgütlerin yoğun çabalarıyla sağlanabilir. Etkili olabilmesi için bu hareketin demokrasi, eşitlik ve sosyal adalet için yürütülen daha geniş bir mücadelenin parçası olması gerekiyor. Robert McChesney'in belirttiği gibi: "iletişim hususundaki politika üretimine halkın ne oranda katıldığı, bir toplumdaki demokrasi seviyesinin göstergelerinden olabilir."[10]

Medyanın büyük şirketlerin eline geçmesi süreci küresel olduğuna göre, bu hareket de küresel olmalı. Siber aktivizmin en önemli artılarından biri coğrafi sınırlarının olmaması. Küreselleşmenin artması ve iktidarın merkezileşmesiyle dünyadaki halkların mücadeleleri birbirlerine daha da çok benzemeye başladı. İnternet bir buluşma noktası olarak hizmet verebilir. Böylece dünyanın dört yanından ilerici sesler duyulabilir. Bu, Mısırlı yazar Nawal El Saadawi'nin belirttiği gibi "tabandan küreselleşme." İzleyicilerimizin çoğu Kuzey Amerika ve Avrupa'da toplandığı için, neredeyse İnternet bağlantısı olan her ülkede yorumcularımız var. Bütün dünyadan yorumcu katılımını ve içerik yaratımını arttırmaya çalışıyoruz. Bu amaç için Sivil Toplum Buluşma Projesi bağlamında çalışmalar yü-

10 Robert McChesney, *Corporate Media and the Threat to Democracy* (New York: Seven Stories Press, 1997).

rütüyorum. Umudumuz "alternatif medya kuruluşları inşa etmekte" sağlam bir adım atmak.

Sivil Toplum Buluşma Projesi

Bu proje AMARC,[11] APC ve Videazimut'un ortak girişimiyle oluşturuldu.[12] Bu inisiyatif dünya çapında bilgiyi özgür ve demokratikçe paylaşan habercileri, yazarları ve aktivistler ağını içeriyor. Bu alternatif, ticari kaygı gütmeyen bir haber yayın servisi olacak. Şu an, alternatif haber kaynakları uçsuz bucaksız bilgisizlik denizine serpilmiş adacıkları andırıyor. Şirketlerin tekelci medyalarının hakim olduğu bu dönemde yapılabilecek şey, bu sesleri bir araya getirmek. Bunun için kendini bu amaca adamış katılımcılarla birlikte fiziksel bir dağıtım altyapısı gerekiyor. Bu buluşma alanı İnternet'in her yere ulaşabilirliğinden ve medya uzmanlarına, ilgili gruplara ve vatandaşlara metin, işitsel ve görsel öğe dağıtımı yapabilmesinden faydalanacak.

Olasılıklar sınırsız da olsa yalnızca olasılıklar. Bu olasılıkları gerçeğe çevirmek için gerçek sistemler –hem insani hem teknik– gerekmekte. Bu resmin belli amaçlara güdülenmiş parçaları ortalığa dökülürken, daha iç içe girmiş üretim, dağıtım ve iletişim kaynaklarının devreye girmesi lazım. Var olan ve yeni oluşturulacak medya projeleri "paylaşıma tabi bir buluşma platformu" oluşturmak için bir araya gelmeli. Habercilerin, aktivistlerin ve yazarların bu özgün birlikteliğine katılan herkesin amacı bu olmalı.

---

11 AMARC 2.000'in üzerinde toplum radyosunun ve yapımcının bir araya gelerek oluşturduğu uluslararası bir kuruluş <www.amarc.org>. İlerici İletişim için Birlik (APC) İnternet sağlayıcılarını küresel ağı. 25 ülkede 50.000 örgüte hizmet veriyor.

12 Videazimut uluslararası bir sivil toplum örgütü. Gelişme ve demokrasi için işitsel ve görsel iletişim sağlıyor <www.tao.ca/videazimut>. Yukarıdaki tanımlama Web Networks'ten Mark Surman'dan alıntılandı <mark@web.net>.

PİYASA ÖZGÜR İFADE HAKKINI KORUYABİLİR Mİ?

Charles Levendosky

Yazılı basın konusunda birkaç iyi haber vererek başlamak istiyorum. Bu haberleri henüz konferansta duymadık ve duyacak gibi de değiliz. Amerika'ya yayılmış binin üzerinde küçük gazete var. Tirajları 25 ila 75 bin arasında, toplam tirajları *Washington Post, New York Times, LA Times* gibi gazetelerin toplam tirajlarını kat be kat aşıyor. Ve hatta büyük televizyon şebekelerinin izleyicilerini aşan sayıda izleyicileri de var. İyi koku alan ve günü gününe haberciliğin en iyi örneklerinden bazıları bu gazetelerde sergileniyor. Ticari güçler tarafından yoldan çıkarılmamış durumdalar.

Örneğin bizim gazetemizde, reklam bölümüne girip yarınki reklamların neler olacağını soramam. Reklam bölümündekiler de haber bölümüne gelip iş çevrelerinin dalavereleriyle ilgili haber yapıp yapmayacağımızı soramaz. Bunlar yasaktır.

Nedeni çok basit: Sınırları kesin çizgilerle belirlemek istiyoruz ki reklam bölümü bizim haberleri toparlayışımıza karışmasın. Bu eski ve onurlu bir habercilik etiği ve bugün Amerika'nın küçük gazetelerinde yaşıyor.

Şimdi esas başlığa geliyorum: "Sansür ve Medyanın Kontrolü".

Doğrudan Sansür

Medyayı kontrol etmeye ve sansürlemeye çalışan çok sayıda güç var. Hükümet bunların en genişi ve güçlüsü. Hükümet, haberlerin toplanmasını ve dağıtımını; toplumsal politikalarla ilgili bilgi akışını kısıtlayarak ya da başkan buyruklarıyla engelliyor. Bazen de federal hükümet bilerek yanlış bilgilendirmede bulunuyor. Basına sızabiliyor, yönetim taraflısı haberler üretebiliyor ya da Kongre üyelerinin çarpıtmalarını verebiliyorlar.

Halk arazileri konusunda büyük bir anlaşmayı okuyup yazdım. Bu araziler federal yönetim altındaki ABD halkının tümüne ait araziler. Yarısı federal hükümetin elinde olan Wyoming için bu çok önemli bir başlık. Bu toprakları ABD vatandaşları adına yönetiyorlar. Yani halk arazilerinin yönetimi ve kontrolü eyaletin temel meselelerinden.

Bir senatörün ofisinden Cuma gece yarısı saat birde telefon aldım. Telefondaki ses soruyordu "Charles Levendosky siz misiniz?" Benden onay alınca, "Kullanılacak haberciler listesinde olduğunuzu biliyorsunuz" dedi. "Kullanılacak" sözünü defalarca söyledi. "Kendi görüşlerini yaymanız için Orman Servisi tarafından. Nasıl kullanılmak istersiniz?"

Bir an sözünü kestim ve hangi senatör ofisinde çalıştığını sordum. Alaska senatörü Frank Murkowski'nin yardımcısıydı. Murkowski gördüğü bir ağacı kesmeden durmakta zorlanmasıyla meşhurdu. Cevapladım: "Bak, herkes basını kullanmak ister; aldığım her telefonda bir zat-ı muhterem beni ya da gazetemi herhangi bir sebeple kullanmak istiyor. 16 yıllık deneyime sahip bir haberci olarak şunu biliyorum, ki çalışan her haberci bilir. Üzerinde durulması gereken bunu yapıp yapmayacağımız. Yani çok çeşitli görüşlere mi yer vereceğiz, yoksa... Sizin istediğiniz ne?"

Ve sırf meraktan sordum: "Bu listede başka kim var?" *New York Times, Washington Post* ve pek çok büyük medya kuruluşundan habercilerin bu listede olduğunu söyledim.

Evet, ABD Orman Servisi'nden insanlarla pek çok başlıkta temasa geçip görüşlerini alacağım. Ama aynı zamanda Senatör Murkowski'nin de görüşünü almaya çalışacağım. Ve daha az veya daha çok kereste kesilmesini isteyen gruplarla da görüşeceğim. Tümünden bilgi alıp kendi bakışımı oluşturacağım. Her haberci de öyle yapmalı.

Murkowski'nin yardımcısı, ABD Orman Servisi hakkındaki görüşlerimi öğrenmek için pek de kurnazca olmayan bir yol seçmişti. Ben bir köşe yazarı ve editoryal sayfa yöneticisi olarak her türlü potansiyel haber kaynağına en zorlu soruları sormalıyım. Buna, Senatör Murkowski'nin ofis çalışanları dahil.

Hükümet ajansları Bilgi Özgürlüğü Yasası'ndaki taleplerle çelişiyor. Kaçamak yanıtlar veriyor, sizi yanlış yönlendiriyorlar. Habercilere talep ettikleri bilgilerle ilgili, tümü de karartılmış on dokuz sayfa gönderebiliyorlar. Ya da ne istediğinizi iyi belirtmeniz gerektiğini söyleyebiliyorlar. Böylesi bir oyalamaca istediğiniz habere ulaşana kadar altı ay, bir hatta iki yıl gibi bir süre geçmesine neden olabiliyor.

On iki eyalet yiyecekleri küçümseme yasaları çıkarttı. Anlamı şu. Şayet medya bir tarım ürününü ya da onun yetiştirilme biçimini eleştirecek olursa, hakkında hakaret davası açılabilecek. Pek çok başka eyalet de benzer yasalar çıkarmanın peşinde.

ABD'deki büyükbaş hayvan satışını belirleyen üç beş baron var. Bunlardan üçü Oprah Winfrey'e karşı yiyecekleri küçümseme yasası çerçevesinde dava açtı. Winfrey deli dana hastalığının ABD'deki büyükbaş hayvanlarda var olabileceğini vurgulamıştı. Büyükbaş hayvan üreticileri, davayı fena şekilde kaybettiler, sadece jüri tarafından haksız bulunmadılar, hakim de alışılmadık şekilde, mevcut yasalara göre bu davayı kazanamayacaklarını söyledi.

Böyle de olsa biftek baronları temyize gitti. Diğer bir deyişle Oprah'tan daha fazla paraları olduğunu düşündüler. Böyle davalarda kendini savunmak çok pahalıya geliyor. Biftek baronları

topluma, bifteği eleştiremezsiniz mesajı veriyordu. Eğer yiyecekleri küçümseme yasası olan bir eyaletin küçük bir gazetesiyseniz, yeraltı sularını zehirleyen domuz çiftliği hakkında ağzınızı sıkı tutsanız iyi edersiniz.

Vietnam Savaşı boyunca ABD ve diğer ülkelerden haberciler hep bu savaştaydı, tıpkı İkinci Dünya Savaşı'ndaki gibi. Ama, Grenada işgali ve Körfez Savaşı'nda, basın mensupları askeri muhafızlarla birlikte kalmaya zorlandı. Ve işin en kötü tarafı şu, bütün haber raporları askeri yetkililerin denetimine tabiydi.

Amerikan halkı cepheden sadece ordunun izin verdiği haberleri aldı. Generaller ve Beyaz Saray halkımızın bizimkilerin başına gerçekte ne geldiğini ve gelebileceğini bilmesini istemiyordu. Halk baskısının bir savaşı sonlandırmasını istemiyorlardı.

1996 Helms-Burton Yasası'nın 14. Bölümü hangi haber örgütlerinin düşman ülkelere gitme izni olduğuna federal hükümetin izin vereceğini belirtiyordu. Bunun sonucunda mevzuat, basın ve diğer medyayı bağlayan bir ruhsat sistemi oluşturdu.

1997'de, Clinton yönetimi Küba'da çalışabilmeleri için 10 haber örgütüne ruhsat verdi. Bu ruhsatın bir yıl için geçerli olduğuna bilerek değindim; çünkü bu demektir ki şayet Clinton yönetiminin istediği haberleri yapmazlarsa ruhsatlarını yenileyemeyecekler. Bu işin tehdit boyutu.

Hükümet, mahkemeleri veya basına konuşma yasağı yasalarını kullanarak hükümet belgelerine dayalı bir hikâyeyi durdurmaya çalışabilir. Pentagon Belgeleri'yle ilgili basına konuşma yasağı yasasını kullanmak isteyen hükümetin bu talebi ABD Yüksek Mahkemesi'nce reddedildi. Mahkeme hükümetin iddia ettiği gibi ulusal güvenliği tehdit edici bir unsur göremedi.

Ama CNN/Noriega davasında, CNN Manuel Noriega'nın arkadaşları ve avukatlarıyla yaptığı konuşmaların hükümet tarafından gizlice kaydedilmiş bantlarını yayınlamaya kalkınca, hükümet bu yayını yasaklayan bir dava açtı. CNN bu bantları yine de yayınladı ve bunun için cezalandırıldı.

Yeni Anti-Terörizm Yasası terörist faaliyetlere katıldığından şüphelenilen yabancı uyruklulara ve yasal göçmenlere karşı gizli yargı yöntemlerinin kullanılmasına izin veriyor. Bu gizli yöntemler Amerikan hukukunda ve Amerikan tarihinde bir ilk. Bu yeni yasayla, savunma tarafının kendi avukatı müvekkili aleyhindeki delilleri öğrenemeyecek. Yani kendilerine yönlendirilen suçlamayı çürütemeyecek veya ona karşı mücadele edemeyecekler. Anti-Terörizm yasası tek suçu ABD tarafından terörist damgası yemiş olan kuruluşlara insani yardımda (hastanelere, mülteci kamplarına ya da yetimhanelere bağış) bulunmak olan göçmenlere uygulanabilecek.

Daha kurnazca bir hareketse hükümet tutanaklarının ve veri tabanlarının özelleştirilmesi, hem federal düzeyde hem de eyaletlerde. Hükümet kuruluşları hükümet kayıtlarının oluşturulması ve korunması için özel şirketlerle sözleşme yapıyor. Bu özel şirketler gözlerini dışa çevirip, ellerindeki bilgiyi satmaya çalışıyor. Oysa o bilgiler onların ücretini vergileriyle zaten ödemiş olan halka ait.

Bu şirketler geliştilmiş hizmetler sunma iddiasında bulunabiliyor. Yani eğer bir gazeteciyseniz ve şirketin elinde tuttuğu verilerden bazılarını istiyorsanız, asgari fiyattan verilecek bilgiden daha çoğunu isteyebilirsiniz. Bu bir haber kurumuna 250-500 dolar arası bir ücrete patlayabilir. Bunlar ABD vatandaşlarının çoğunun olanaklarını aşıyor. Halbuki bunların halka ait oldukları varsayılıyor.

Kâr için ve Kâr tarafından Sansür

Haber elde etmeyi engelleyen bir diğer güç, benim deyişimle atlatma yoluyla sansür. Küçük gazeteler çoğunlukla azınlık gruplarının görüşlerini layıkıyla temsil etmiyor. Haberlerde etnik, cinsel, dini ve kültürel bakış açıları ya da perspektifler eksik. Ve ne yazık ki, bu azınlık gruplarıyla ilgili haber ve yorumlar çoğunlukla olumsuz. Örneğin, iki yıl önce Filistinliler hakkında

bir hikâyeye rastlarsanız, bu çoğunlukla olumsuz olurdu. Eğer eşcinsellerle ilgili bir ulusal ya da yerel bir öyküye denk gelirseniz, bu da hemen hep olumsuzdur. Bu durum, dünya genelindeki değişik azınlık grupları ya da politik muhalifler için de geçerli.

ABD'de, uluslararası haberler ya da görüşler New York'ta ya da Washington'da oluşturulan perspektifleri yansıtır, konunun muhatabı olan uluslarınkini değil. Küçük gazeteler Associated Press, *New York Times*, Scripps-Howard, Reuters gibi kuruluşların hepsine birden abone olmayı karşılayamaz. Bundan dolayı, diğer ulusların sorumlu habercilerinin haber raporlarına ve bakış açılarına erişemezler. Kısıtlı olanakları olan küçük gazeteler kendilerine ulusal haber servisleri tarafından verilen haber ve yorumları yansıtır.

Bu büyük ve gelişmekte olan bir sorun. Ve umuyorum ki daha ayrıntılı tartışılacak. Alternatif medya bu problemle uğraşmanın bir yolu olabilir. Küçükten orta ölçeğe kadar bütün gazeteler uluslararası haberlerde uluslararası perspektiflere ulaşmak istiyor.

Ana şebekeler üzerindeki büyük şirket mülkiyetine dair çok şey duydunuz. Habercilik piyasasının ana aktörlerinden birisinin nükleer enerji üzerine derinlemesine bir araştırma yapmasını bekleyemeyiz, hele ki sahipleri nükleer enerji kullanan bir elektrik şirketiyse. Toplum bu araştırma başlığını duymak veya okumak için başka bir yere gitmelidir.

Ama yazılı basını ve onun özelliklerini aşındıran daha da kurnaz bir güç var. Bir haber müptelası olarak, her gittiğim yerde gazeteleri topluyorum. O mağrur, ağır haber gazeteleri, örneğin *Atlanta Constitution*, *the LA Times* ve *the Chicago Tribune* yumuşama eğilimindeler. İlk ve orta sayfalarında yiyecek, kozmetik ve genel olarak tüketime yönelik makaleler yayınlıyorlar.

Bu nasıl bir aşındırma gücü? Kozmetik firmalarından pahalı hediyeler alan ve Doğu Yakası'nın büyük gazetelerinden biri için çalışan bir haberci tanıyorum. Değeri 150 doları bulan kozmetik

setlerini, şirket hakkında bir makale yazarken ya da yazdıktan sonra alıyor.

Gazete editörleri makale yazarlarının ele aldıkları firma veya kişilerden hediyeler almasını kabul ediyorsa, habercilik etiği ölüme yaklaşmış demektir. Nike Sports'dan hediye alan ve onlar hakkında yazan bir makale yazarı, şirketteki maaş oranlarını ya da işçilere muameleyi satırlarına taşıyamaz, olaylar gözünün önünde cereyan etse de.

Bu tanıtım makaleleri, haberleri ıvır zıvırla doldurma modasının bir parçası. Ve bu belki de Amerikan medyasının en tehlikeli modalarından biri. Gazete ve TV şebekeleri haftalarını ve kısıtlı kadrolarını yoksulluğun etkilerine ya da kongredeki yasama süreçlerine değil de seks skandallarına ayırırsa, insanlar kaybeder; tüm insanlar.

Medyayı cezalandırmaya yönelik hakaret davaları, kısıtlı kaynakları olan gazetelerin önemli haberleri ele almakta çekingen davranmalarına neden oluyor. Büyük medya kuruluşlarını cezalandıran davalar küçük haber kuruluşlarına da aba altından sopa gösteriyor. Food Lion marketler zinciri kısa süre önce ABC Habercilik'e açtığı dolandırıcılık ve hakka tecavüz davasını kazandı. ABC, Food Lion'daki sağlık koşullarına uymayan yiyecek yapımını araştırmak için gizli kamera ve sahte kimlik kullanmıştı. Bu ve diğer davalar habercilerin sesini kesmeyi amaçlıyor. Bu milyon dolarlık davalar pek çok gazetede kargaşa yaratabilir.

Mahkemeler kusurlu ürünlerle ilgili sivil davalarda gizli oturumları kabul ederse, bu ürünler bilgisiz bir topluma satılmaya devam eder. Bu oturumlar önemli belgeleri gizliyor. Ford Pinto'nun kusurlu benzin depoları var. Altı yıl gibi bir süreyle, davalar gizlendi. Ve gerçek bir felaket olana kadar insanlar sorundan haberdar olamadı. Aynı hasıraltı etme ve bilgiyi geciktirme olayı silikon göğüsler konusunda da yaşandı. Alttan alta, sessizce yürütülen ve toplumdan saklanan 100 dava vardı.

Şirket Medyasına Alternatifler

Olumlu tarafta İnternet var. Siz beni bir ileri teknoloji elitçisi olarak nitelemeden, aynı şeyin bir zamanlar radyo için de söylendiğini hatırlatayım. İnternet, ABD'de ana haber kaynaklarından. Ve pek çok diğer gelişmiş ülkede de durum böyle. Endonezya'da Başkan Suharto'yu devirmek için öğrenciler tarafından kullanıldı. Burma'daki diktatörlükle mücadele için de kullanılıyor.

ABD Yüksek Mahkemesi'nin de, İletişim Uygunluk Yasası ile ilgili davada söylediği gibi Internet, devrim öncesi Amerika'nın sokak bildirilerini andırıyor. Sokaktaki insan, ister zengin ister yoksul, ücretsiz İnternet bağlantısı olan bir Halk Kütüphanesi'ne girerek kısa süre içinde dünyanın dört yanına binlerce e-posta gönderebilir. İnternet, azınlıkların ve muhaliflerin fikirlerinin yayılması için de bir umut.

Önde gelen sanal gazetelerden birinin, *American Reporter*'in, yaratıcısı ve editörü olan Joe Shea, haber öykülerini diğer haber kuruluşlarına çok cüzi bir ücretle veriyor. Onun formülü habercileri için para kazandırırken, diğer gazetelere de ele aldıkları haberleri çeşitlendirme fırsatı sunuyor. Bu model uluslararası bazda kullanılabilir. Sanal bir gazete, diyelim ki *World Reporter*, haberlerini küçük gazetelere verebilir. İnternet aracılığıyla, makul bir fiyat karşılığında. Bu, söz konusu gazetelere uluslararası bir zenginlik katar. Çünkü şu an ulusal ve uluslararası haberler için bir ya da iki yayın servisini kullanabiliyorlar.

Sözümü bitirirken şunu bir kez daha vurgulamalıyım; bir denge oluşturmak, hakim medyanın karşısına alternatif çıkarmak için haber ve görüşlerin dağıtımında alternatifler aramalıyız. Alternatif habercilik medyasının milyonlara ulaşma olasılığı şu an İnternet'te var. Ve sağlam habercilik etiği, haberleri kendi çıkarları doğrultusunda eğip bükenlere rağmen varlığını koruyor. Kendi küçük gazetelerinize bakarsanız, bu etiğin hâlâ yaşadığını göreceksiniz.

Diğer bazı alternatif haber kaynakları da var; kısa dalga, düşük güçlü radyo istasyonları, mikro radyolar gibi topluluk içinde işleyen kuruluşlar örneğin. Küresel medya şirketlerinin kontrolünü aşarak yerel sesler sunuyorlar. Gelecek umudumuz, bu alternatif medyadadır.

YAZARLAR HAKKINDA

Jean-Bertrand Aristide (Haiti)

Haiti'nin dünyaca ünlü bir "özgürlükçü din bilimcisi" ve halk lideri. Dr. Aristide Haitililerin oylarının yüzde atmış yedisini alarak Haiti'nin demokratik yolla seçilmiş ilk başkanı olarak 18 Şubat 1991'de başa geçti. 8 aydan kısa süren iktidarından sonra, CIA 30 Eylül 1991'de onu devirdi.

Üç yıl süren sürgünden sonra, kaybettiği yılların hesabını sormayacağı yönünde ABD aracılığıyla yapılan bir antlaşmayla ülkesine dönmesine izin verildi. Haiti başkanlığı için gelecek seçimi kazanacağına kesin gözüyle bakılıyor.

İngilizce'deki kitapları: *In the Parish of the Poor* (1990); *Aristide: an autobiography* (1993); *Dignity* (1996).

Scott Armstrong (ABD)

Araştırmacı gazeteci ve öğretim görevlisi. 1976'dan 1985'e kadar *Washington Post*'un kadrolu yazarıydı. Bob Woodward'la birlikte 1969'dan 1976'ya kadar Yüksek Mahkeme'nin faaliyetini sorgulayan *The Brethern*'in editörlüğünü yaptı. Senato'nun Watergate Komitesi'nde kıdemli müfettiş olarak görev aldı ve görüşmeleri sonucunda Nixon'un Beyaz Saray'daki kayıt sistemi ortaya çıktı, ki bu sistem Nixon'un görevden ayrılmasına yol açtı. 1985'te kâr amacı gütmeyen bir araştırma enstitüsü olan Armstrong Ulusal Güvenlik Arşivi'ni kurdu.

Barbara Nimri Aziz (ABD)

Dr. Aziz bir antropolog ve Ortadoğu konusunda uzman bir haberci. Toplumsal-ekonomik değişimleri incelemek için Irak'ı Körfez Savaşı'nın hem öncesinde hem de sonrasında ziyaret etti. Savaşın ve yaptırımların Irak'ın yapısında yarattığı etkileri inceleme konusunda uzmanlaştı. New York'taki Pacifica WBAI Radyosu'nda bir Cumartesi öğleden sonra programı yapıyor.

David Barsamian (ABD)

Barsamian bir haberci, yazar ve öğretim görevlisi, aynı zamanda Alternatif Radyo'nun Kurucu. Söyleşi ve makaleleri *Harper's, The Progressive* ve diğer pek çok dergide yayınlandı.

Noam Chomsky'le birlikte yazdıkları *Keeping the Rable in Line* ve *the Sword* da dahil altı kitabın yazarı. Chomsky'le yazdığı son kitabı *The Common Good. Manufacturing Consent* adlı belgeseliyle ödül kazandı.

Brian Becker (ABD)

Uluslararası Eylem Merkezi'nin yöneticilerinden. Yugoslavya'ya Karşı Yürütülen Savaş Durdurulsun Ulusal Koalisyonu'nun sözcüsü. Fox Network News'in sürekli yorumcusu.

Ortak yazarı olduğu kitaplar arasında *War Crimes: A Report on United States War Crimes Against Iraq, The Truth Behind the US Invasion of Panama* ve *Challenge to Genocide* de var. Ödüllü video *Genocide by Sanctions* ve TV belgeseli *Muhammad Ali-The Whole Story* de ona ait. *Workers World* gazetesinin düzenli yazarlarından.

Ramsey Clark (ABD)

Ramsey Clark uluslararası ölçekte bilinen bir avukat ve insan hakları aktivisti. ABD'nin Irak'a düzenlediği savaşın ve NATO'nun Yugoslavya'yı bombalamasının en önde gelen muhaliflerindendi. ABD bombardımanları sürerken her iki ülkeyi de ziyaret etti. ABD'nin her müdahalesine, bombardımanına ya da CIA'nın otuz yıl boyunca Vietnam'dan Orta Amerika'ya; Ortadoğu'dan Afrika'ya kadar düzenlediği bütün darbelere karşı çıktı. Bir avukat olarak, FKÖ, Alaska'daki Kızılderililer, Leonard Pelthier ve pek çok politik mahkûmun davalarını aldı.

Kennedy ve Johnson yönetimlerinde Başsavcı Yardımcısı ve sonradan da Başsavcı olarak, 1965'teki tarihi Seçmen Hakları Yasası'nın taslağının çıkarılmasına önayak oldu. Amerika'nın çok satan kitaplarından *Crime in America* ve *The Fire This Time: U.S. War Crimes in the Gulf*'un yazarı.

Michel Collon (Belçika)

Collon haftalık gazete *Solidaire*'nin muhabiri. *Attention, Medias!* Kitabının yazarı. Körfez Savaşı'ndaki "medya yalanlarının" oluşturulmasını ve Batı kamuoyunun çarpıtılmasını inceledi. Mülkiyet, reklam gibi kuruluş ve hakim ideolojiyle bağlantılı konular da dahil tüm "medya sistemini" irdeledi. Bay Collon, Yugoslavya savaşı sırasında medya yalanlarını ve büyük güçlerin gizli stratejilerini ele aldığı *Poker menteur* (1998) kitabının da yazarı.

Thomas Deichmann (Almanya)

Deichmann Frankfurt'ta basılan iki aylık Alman dergisi *Novo*'nun editörlerinden. 1993'ten beri serbest habercilik ve aralarında *Suedeutsche Zeitung, Der Standard* (Avusturya), *Weltwoche* (İsviçre), *De Groene Arristerdammer* (Hollanda), *De Morgen* (Belçika) ve *Helsingborgs Dagblad* (İsveç) gazetelerinin de bulunduğu yirmiden fazla gazete için araştırmacılık yapıyor. Daha yakın zamanda makalesi "Dünyayı Sersemleten Resim"le uluslararası alanda ses getirdi. ITN videonun Trnopolje Kampı'na dair yalanını ortaya çıkardı.

Benjamin Dupuy (Haiti)

Haiti'de Başkan Aristide hükümetinin eski serbest büyükelçisi. *Haiti Progres* gazetesinin yöneticilerinden. Aynı zamanda Haiti Films'in kurucusu. Haiti Films *Haiti: Reson to Flee* ve ödüllü *Bitter Cane* gibi belgeselleri üretti. Halen Ulusal Halk Partisi'nin (PPN) sözcülüğünü yapıyor.

Laura Flanders (ABD)

Laura Flanders, *Caunter-Spin*'in yapımcısı ve sunucusu. Ulusal ölçekte yayın yapan bu radyo programı ABD'nin 100 istasyonundan ve Kanada'dan dinlenebiliyor. Habercilikte Doğruluk ve Dürüstlük için Kadınlar Örgütü'nün yöneticisi. Köklü bir yazar ve haberci. Şu an *EXTRA* dergisi için kadın ve medya üzerine bir köşe yazıyor. Ve *The Nation, The Progressive, On the Issues* ve *The Village* gibi yayınlara düzenli yazıyor. TV dizisi *Rights and Wrongs*'un (PBS'de yayınlanıyor) uluslararası muhabiri ve Pacifica Radyosu'nda ulusal bir sunucu.

Sara Flounders (ABD)

Uluslararası Eylem Merkezi'nin yöneticilerinden. 1992'de ABD'nin Körfez'deki savaş suçları üzerine Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ni koordine etti. 30 ABD kentinde ve başka yirmi ülkede halka açık toplantılar düzenledi. Irak'a yaptırımlara karşı uluslararası tepkinin gelişmesine katkı sundu. Editörü ve katılımcısı olduğu kitaplardan bazıları: *War Crimes* (1992), *The Children Are Dying: The Impact of Sanctions* (1996), *Metal of Dishonour: Depleted Uranium* (1997), *Challenge to Genocide: Let Iraq Live* (1998) ve *NATO in the Balkans* (1998).

Lenora Foerstel (ABD)

1990'dan beri Karşılıklı Güvenlik İçin Kadınlar Örgütü'nün Kuzey Amerika Koordinatörü ve Barış İçin Kadın Grevi grubunun yönetim kurulunda. Güney Pasifik konusundaki araştırması, Margaret Mead'la birlikte yaptığı bir saha çalışmasını da içeriyor. Genelde bu alanda kitap yayınladı. Bunların arasında *Confronting the Margaret Mead Legacy: Scholarship, Empire and the South Pacific* de var.

Louis Hineken (ABD)

San Francisco'da çalışan bir avukat olarak Free Radio Berkeley gibi mikro radyo yayıncılarını savunuyor. Demokratik İletişim İçin Ulusal Avukatlar Loncası'nın üyesi.

Manse Jacobi (ABD)

Özgür Konuşma İnternet Televizyonu'nun web yöneticisi. Yakın zamanda Progressive Networks'ün Sanal Yayıncılıkta Mükemmeliyet Ödülü'nü kazandı. Jacobi ABD Öğrenci Derneği, Öğrencilerin Çevreci Eylem Koalisyonu, Uluslararası Af ve diğer aktivist öğrenci gruplarında yer aldı. Bilgisayar teknolojisi ve teknoloji tarihi üzerine çalışıyor; Ortadoğu meseleleri üzerine yazıyor.

Diana Johnstone (ABD)

In These Times'ın eski Avrupa editörü ve Avrupa Parlamentosu'ndaki Yeşiller Grubu'nun eski basın görevlisi (1990-96). *The Politics of Euromissiles: Europe in America's World* kitabının yazarı. *Covert Action Quarterly* kitabında Almanya ve ABD'nin Yugoslavya'nın parçalanmasındaki rollerini irdeliyor.

Charles Levendosky (ABD)

Bay Levendosky editoryal sayfa yöneticisi, köşe yazarı ve CASpar Star Tribune's First Amendment web sitesinin yaratıcısı ve editörü. Sayısız habercilik ödülü aldı. Bunların içinde Gazete Köşe Yazarları Ulusal Örgütü ödülüyle Silver Gavel (Gümüş Tokmak) ödülü de var.

Manik Mukherjee (Hindistan)

Bir yazar ve haberci olan Bay Mukherjee aynı zamanda *The Golden Book of Saratchandra*'nın (birçok dilde yayınlanan özet) ve *The Golden Book of Vidvasagar*'ın (İngilizce özet) da baş editörü. Bengay'da *Trend* (İngilizce), *Pathikrit* (Bengay dergisi) ve *Banglar Manisha*'nın editörü.

Micheal Paranti (ABD)

Felsefe doktorluğunu Yale Üniversitesi'nden 1962'de aldı. Yeni Zelanda'daki Canterbury Üniversitesi'nde ve Kaliforniya Eyalet Üniversitesi'nde dersler verdi. Şu kitapları yazdı: *Democracy for the Few, Inventing Reality: The Politics of the Mass Media* ve *The Sword and the Dollar: Imperialism, Revolution and the Arms Race.* Düzenli olarak radyo ve televizyon programlarına katılıyor, ülkenin dört yanındaki üniversitelerde sunumlar yapıyor.

Peter Phillips (ABD)

Sonomo Eyalet Üniversitesi'nde Sosyölji bölümünde Yardımcı Profesör. Her yıl yayınlanan *Censor: The News Didn't Make The News*'in editörü. Sansürle Mücadele Projesinin yöneticisi ve koordinatörü olarak sayısız ulusal radyo şovuna konuk oluyor. Bunların arasında NPR'deki Medya ve Ulus Üzerine; Pacifica Radyo'daki Demokrasi Şimdi gibi programlar var.

Zoran Petrovic Pirocanac (Yugoslavya)

Serbest haberci. Fransa, İsrail, İngiltere ve Polonya'daki olayları işliyor. Haftalık gazeteler *Independent* ve *Bina*'nın1990-94 arasında baş editörlüğünü yürüttü. *The Media Happened to Be There* kitabının ortak yazarlarından.

Nawal El Saadawi (Mısır)

Dünyaca tanınan bir romancı, psikiyatrist ve haberci. Kadının Mısır ve Arap toplumlarındaki yerini irdeleyen roman ve kitapları genç kuşak kadınlarda derin etkiler yarattı. Mısır'da dilden dile yayılan yazıları yüzünden hapse atıldı, sansürlendi ve pek çok defa sürgün edildi.

Health ve *Noon* dergilerini kurdu ve yönetti. *Noon*, Arap Kadınları Dayanışma Örgütü'nün yayını. Sayısız ulusal ve uluslararası edebiyat ödülü aldı.

Adel Samara (Filistin)

İktisatçı, *Ma'an Review*'in editörü ve Al Mashring/Al-A'amil Araştırma Merkezi'nin kurucusu. Bir politik aktivist olarak, 1963, 1965 ve 1966'da Ürdün rejimi ve 1967'yle 1978'de de İsrail işgal güçlerince hapse atıldı. Pek çok kitabı var: *Palestinian Capitalism, Woman: Poverty and Work against Woman, Democracy, Political Islam and the Left, Industrialization in the West Bank* ve *Women vs. Capital in the Socio/Economic Formation in Paletsine.*

Danny Schechter (ABD)

Bir medya şirketi olan Globalvision'ın Başkan Yardımcısı, Yapımcı Yönetmeni ve kurucularından biri. Globalvision'da ödül kazanan "Şu An Güney Afrika" gibi üç yıl yayınlanan dizileri yarattı. Charlayne Hunter-Gault'un sunduğu "Rights and Wrongs: Human Rights Television" programını yarattı ve yöneticilerinden oldu. Aynı zamanda aralarında "Timothy Leary Lives" (1997), "Seeds of Peace" (1996), "Beyond JFK", "Give Peace a Chance", "Countdown to Freedom"'ın da bulunduğu 7 bağımsız filmin yapımcı ve yönetmenliğini üstlendi. "Mandela in America", "The Making of Sun City" ve pek çok başka programın altında da imzası bulunuyor.

Günümüzün siyasal-toplumsal yapısını kavramak açısından medya neden bu kadar büyük bir önem taşıyor?
Medya, hükümetle birlikte yönetici sınıf rolünü oynar. Peki bu rolün gerçekleşmesinde kullanılan entrikalar nasıl yaşama geçirilir?
ABD medyasının büyük başarısı olarak sunulan "Watergate Soruşturmaları"nın sulandırılması ve gerçeklerin örtbas edilmesinde ABD medyası nasıl kilit bir rol oynadı?
ABD medyasının öve öve göklere çıkarttığı Haitili "özgürlükçü din adamı" Aristide, iktidara gelmekten sonra ABD taleplerini yerine getirmeyince nasıl bir anda "kana susamış bir devrimci" ve "beş para etmez bir sosyalist" oldu?
Yahudi düşmanlığı ve eylemleriyle geçmişleri lekeli Bosnalılar ve Hırvatlar, ABD'deki güçlü Yahudi lobisini nasıl yanlarına aldılar? Olmayan "Sırp tecavüzleri"ni sahte tanıklarla ballandırarak anlatan gazeteciler nasıl Pulitzer ödülü aldı?
Elinizde tuttuğunuz kitap, yukarıdaki sorulara verilmiş anlamlı bir yanıttır.
Peki medyayla ilgili bunca iç karartıcı olguya rağmen bir çıkış yolu yok mu? Medyanın sonsuz gibi görünen gücünün sınırları nelerdir? Medyaya devrimci ve halkçı alternitifler neler olabilir? Bu kitapta bu sorulara konunun uzmanlarının verdikleri yanıtları da bulacaksınız.

ISBN 978-9944-122-16-0
9 789944 122160
Yordam Kitap